BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 A
30 H
43 —

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

43.5.55

Digitized by Google

Digitized by Google

I. LIPSI
OLITICORVM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI SEX.

Qui ad Principatum maxime ſpectant.

Additæ NOTÆ auctiores, tum &
DE VNA RELIGIONE liber.

Omnia poſtremo Auctor recenſuit.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

AMSTERDAMI,
Apud GVILIELMVM BLAEV
CIƆ IƆC XXXII.

Digitized by Google

12 22. A 30

(01)

LECTOR,

Minutaquædam hic ſervavimus, in Punctis, Intervallis, Notulis, Verborum diſcriminibus, quæ Lipſius ſervanda voluit.

1

A

Digitized by Google

LECTOR,

Minuta quædam hic ſervavimus, in Punctis, Intervallis, Notulis, Verborum diſcriminibus, quæ Lipſius ſervanda monuit.

IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,

AMplum & illuſtre veſtrum munus eſt, quod ſuſtinetis. Quid majus inter homines, quam unum præeſſe pluribus; leges & juſſa ponere; maria, terras, pacem, bella moderari? Divinitas quædam videtur hæc dignitas: & eſt profecto, ſi ſalutariter atque ex uſu publico adminiſtretur. Sed hoc quam arduum ſit, cum ratio nos docet, tum exempla. Illam ſi inſpicimus; quantæ molis ab uno capite tot capita coërceri, & univerſam illam multitudinem, inquietam, diſcordem, turbidam, leniter redigi ſub commune quoddam Obedientiæ jugum? Si hæc; quam pauci ab omni ævo reperti, qui laudabiliter hoc munere functi & defuncti? Nimirum majus quiddam eſt quam

imperiti ſuſpicentur, curſum rectum in undoſo illo mari tenere, & in ſumma Fortuna non abripi licentiæ ventis. Quam multis virtutibus opus eſt, quibus velut anchoris hæc navis firmetur? quam varia Prudentia, quo velut clavo gubernetur? Vt veriſſime dixerim, difficile eſſe homini in hominem imperium: nec unius mente umquam dirigendum. Ideo merito laudandi Sapientes, quibus olim & nunc hæc cura, ut ſalutarium monitorum face prælucerent imperanti. Qua enim in re melius mereantur de genere humano? In moribus aut ſcientiis aliquid præcepiſſe, laudem & uſum habet: & non magis in regno & adminiſtratione civili? cum illic unum aliquem civem meliorem doctioremve facias; hic, in uno omnes. Nam ita profecto eſt: arcta quadam cathena devincti ſumus, qui imperamur, cum imperante: & ut in corpore mens ſana aut inſana eſſe non

poteſt,

poteſt, niſi ut pariter vigeant aut langueant ejus functiones: non item in hac ſocietate, Princeps. Ad virtutem ille præit? ſequimur. ad vitia? inclinamus. Bene beateque agit? floremus. improſpere? labimur aut ruimus cum illo. Atque ut à ſole in ſubjecto hoc orbe lux aut tenebræ: ſic à Principe apud ſubditos prava pleraque aut recta. Cæſar ille non animoſe magis quam vere dixit:

---- Procerum motus hæc cuncta ſequuntur: Lucan. v.
Humanum paucis vivit genus.

Ergo eximia hæc ratio de Republica bene merendi, de Principe bene mereri: id eſt, ducere eum & dirigere ad metam illam Publici boni. Nam hic, ne erretis ô Principes, veſter finis. Præeſtis hominibus, ſed hominum cauſſa: nec domini modo & arbitri rerum, ſed tutores & adminiſtri eſtis. Mali improbique illi, qui in imperio non niſi imperium cogitant, ſuperbi, deſides; & qui ſe non

 civi-

Digitized by Google

civibus datos arbitrantur, ſed ſibi cives. Nam ſicut ſidera illa ſplendorem habent, ſed ut uſibus mortalium deſerviant: ſic vos dignitatem, ſed cum munere officioque devinctam. Collata eſt in ſinum veſtrum à Deo hominibuſque Reſpublica: ſed nempe in ſinum, & ut foveatur. O vere juſtum & legitimum illum Principem, qui in ſummo faſtigio, non magnus magis quam bonus audire deſiderat: & duas res diverſiſſimas, Potentiam ac Modeſtiam, miſcet! Quem prodeuntem, certatim velut beneficum & ſalutare quoddam numen aſpiciunt: inter amorem timoremque medii: & alternis judiciis ambigentes, Dominum ſalutent an Patrem. Hæc illa ſunt, Principes, præclara, tuta: ad quæ veteres & ego vos vocamus. audite. nec ideo conſilia noſtra aſpernemini, quia eſtis ſupra juſſa. Nam ut illud in Principatu beatiſſimum eſt, non cogi: ita miſerrimum, non ſuaderi.

Sunt apud vos fateor, qui conſilii ſui copiam aſſidue faciant: ſed utinam conſilii fidi ſemper & recti! Alphonſus olim, eximius ille regum, interrogatus, Qui eſſent optimi conſiliarii? Mortui, reſpondit. libros ſcilicet & hæc talia monimenta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, puram meramque propinant veritatem. Ea ut ſenſibus veſtris inſideat; & quæ optima ſunt aut per me cognoſcatis; aut mecum recognoſcatis; te qui Æterna Veritas es, ex imis ſenſibus precor. Valete

IMPERATOR,

REGES,

PRINCIPES,

& ſalubriter diu regnate.

Sapient. *Si delectamini ſedibus & ſceptris ô re-*
cap. VI. *ges populi, diligite Sapientiam, ut in perpetuum regnetis.*

Sen. epi. *Si vis tibi omnia ſubjicere, te ſubjice*
XXXVII. *Rationi. Multos reges, ſi ratio te rexerit. ab illa diſces, quid & quemadmodum aggredi debeas.*

Plutarch. Τῆς πολιτικῆς ἄνθρωπος ἀρετῆς ὐ κτᾶται τε-
Caton. λειοτέραν:
Major. *Virtute Politica præſtantiorem nullam homo aſſequitur.*

D E

DE CONSILIO ET FORMA NOSTRI OPERIS.

QVisquis es Lector, paullum in veſtibulo hoc ſiſte. Non diu te morabor, nec ambitioſe addam muneri meo pompam: ſaltem Conſilium inſtituti operis noſce, & ejus Formam. Quod nunc tibi damus, POLITICA *eſſe vides. in quibus hoc nobis conſilium, ut quemadmodum in Conſtantia cives formavimus ad patiendum & parendum; ita hic eos, qui imperant, ad regendum. Quod feciſſe ante me alios nihil abnuo: & eximie feciſſe. in primis illos veteres: inter quos Plato praecellunt & Ariſtoteles: ſed hic magis,*

Finis hujus ſcripti.

Priſci quoque in hac materie:

Quo minor eſt, quiſquis maximus eſt hominum.

Sed hi tamen de Repub. univerſa & communiter ſcripſerunt: ego velut partem aliquam magni hujus agri colendam mihi ſumpſi, PRINCIPATUM. *Quod ipſum etſi inter veteres ſuaviſſimus ſcriptorum Xenophon fecit: tamen parum profecto, ſi verum amas, diſtincte aut plene. & addo, quod in priſcis aut barbaris illis ritibus, haud uſquequaque convenienter ad hoc ævum.*

Sed non tã preſſe,

Nec tam nobis apte.

Novitii plerique futiles.

Nam qui nuper aut here id tentarunt, non me tenent aut terrent. in quos, ſi vere loquendum eſt, Cleobuli illud vetus conveniat : Ἀμουσία τὸ πλέον μέρος, λόγων τε πλῆθος : Inſcitia in pleriſque, & ſermonum multitudo. *Niſi quod unius tamen Machiavelli ingenium non contemno, acre, ſubtile, igneum : & qui utinam Principem ſuum recta duxiſſet ad templum illud Virtutis & Honoris! ſed nimis ſæpe deflexit, & dum commodi illas ſemitas intente ſequitur, aberravit à regia hac via. Cum venia igitur nos quoque hæc ſcribimus: præſertim alio quodam & novo plane modo. Nam inopinatum quoddam ſtili genus inſtituimus : in quo vere poſſim dicere, omnia noſtra eſſe, & nihil. Cum enim inventio tota & ordo à nobis ſint, verba tamen & ſententias varie conquiſivimus à ſcriptoribus priſcis. idque maxime ab Hiſtoricis : hoc eſt, ut ego cenſeo, à fonte ipſo Prudentiæ Civilis. Nec huc ambitio nos aut novitatis ventus impulit (ingenue id teſtor :) ſed tuus fructus. Quid utilius potui, quam tot ſententias in unum conducere; pulchras, acres, &, ita me ſalus amet, ad ſalutem natas generis humani? Nam quod ego eadem dicerem : ecquando mihi eadem vis aut fides? Vt in uno aliquo telo aut gladio multum intereſt, à qua manu*

Laërt. in Cleob.

Machiavellus argutus:

Sed ſæpe pravus.

Forma nova noſtri operis.

Concinnata ab aliis;

Maxime ab Hiſtoricis.

Vſũ hoc habet:

Et fidem.

manu veniat: ſic in ſententia, ut penetret, valde facit robuſta alicujus & recepta auctoritatis pondus. Atqui ea veteribus adeſt. Nec vero nudas aut ſparſas ſententias dedimus; ne diffluerent, & eſſet, quod Centonē quemdā fecimus.

Sueton. Calig. *dicitur*, Arena ſine calce: *ſed eas aut inter ſe haud indecenter vinximus, aut interdum velut cæmento quodam commiſimus noſtrorum verborum. Ad ſummam, ut Phrygiones e varii coloris filo unum aliquod aulæum formant: ſic nos è mille aliquot particulis uniforme hoc & cohærens corpus. Quod ipſum figuris etiam & vario ſermonis ductu ornare auſus ſum: ut non colorem ſolum haberet, ſed quaſi ſpiritum & vitam.* Figuras verborū ſententiarumq; miſcuimus.

Hoc totum quam arduum, in ardua iſta materie, mihi fuerit, fruſtra dixerim apud non expertum. Siquis volet, per tentamentum & jocum pauca aliquot Capita concinnet in populi aut Optimatium ſtatu: nam eos non libavi. ἰδοὺ Ῥόδος, ἰδοὺ πήδημα: Ecce Rhodus, ecce ſaltus. *Atque eo major mihi moleſtia, quod per hæc aliena veſtigia ſic iverim, tamquam in liberrimo ingenii curſu.* Scripti hujus moles & moleſtia.

Definivi, diviſi, excepi: & nihil omiſi, quod faceret ad formam faciemque perfectæ artis. Rationes imo dictorum etiam addidi: non ignarus, pleroſque hominum, ut Catonem illum, affici. qui jam tum Politica nos in artē redegimus.

puer

puer ita præceptori ſuo credebat, ut tamen identidem poſceret & cauſſam. Atque hæc omnia, pro rerum quidem magnitudine, breviter præſtiti. Nec enim ad diſputationes aut amœnitates me diffudi; ſed preſſis habenis currum hunc, ut ſic dicam, continui intra orbitas Vſus & Actionis. Ea mihi in oculis. ideoque nec ad tenuium rerum monitiunculas abii, contentus Communia quædam præcepta dediſſe, & velut decreta. Nam legem brevem eſſe oportet, *ait Romanus noſter Sapiens,* quæ jubeat, non diſputet. *atque hoc ſervavi. Quid autem opus aliter? Vt is qui jaculari alium docet, ſatis habet manum oculoſque ejus dirigere ad certos quoſdam ſcopos: ille deinde arte ea utitur in quocumque loco aut intervallo: ſic animus, qui ſemel principia iſta firmiter hauſerit, facile ad alia transferet, nec monitorem in ſingulis requiret. Semen quamvis exiguum in bono ſolo ſparſum facile comprehendit & ſe explicat: breve item monitum in bona mente. Hæc forma noſtri operis. quæ ut aſpecta ſtatim placeat, haud voveo: magis, ut inſpecta.* Πλάτων τὰ πολλὰ ὧν τινες συγγράφουσι, τοῖς Αδονικοῖς κήποις εἴκαζεν, οἳ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες, ῥαδίως μαραίνονται: Plato pleraque ſcriptorum cum Adoniis hortis comparabat, qui ſubito

Brevitati ſtuduimus.

Et uſui, nō pompæ.

Cōmunia noſtra dogmata.

Senec. in epiſt. xcv.

Trahenda ad res ſingulas.

Apud Stobæū in Ethic. Eclo.

Quę cito placent, non diu placent.

ſubito & die uno nati, celerrime pereunt: *ſpero haud id eveniet huic noſtro. quod laborioſe ſatum, vires magis à tempore capiet, &, poëtæ verbis,* Ne mihi hoc eſto.

Horat. 1. Carm. Creſcet occulto, velut arbor, ævo.

Sed jam addo

MONITA *quædam, ſive* CAVTIONES.

NAm futurum ut in varia judicia ſive voces hic labor noſter incurrat, valde temporum & morum ignarus ſim, niſi ſciam. Omnes hodie in Politica iſta re aliquid ſapiunt aut vident: atque etiam ii, qui nihil vident. Occurrendum igitur breviter his talibus eſt, ſiquid quærent aut carpent: & tu ſimul, Lector, inſtruendus, ut magis ex tuo meoque uſu me legas. Ac primum, niſi fallor, Calumniæ telum erit in Obſcuritatem hujus ſcripti. Tenebroſum eſt, inquient, nec omnia in eo liquent. Credo. ſed quæ mea hîc culpa? ſcriptorum illa eſt, à quibus hauſi: quorum, neſcio

Curioſi hodie in alienis ſcriptis, aut carptores.

Obſcuritas mihi objicitur.

neſcio quomodo ; ut quiſque prudentiſſimus,ita aſtrictiſſimus eſt & pauci ſermonis. Ego quid facerem? ponere illa talia, lex mei operis juſſit; mutare aut addere, religio non permiſit. Tamen huic rei ſubſidia hæc cape.

Quæ faciãt ei pestilentiæ.

Repetitio. I. Vt ſæpius legas. Nam quod gladiatoribus imperari ſolet,utiliter ego hîc tibi, *Repete*.

Diſcretio. II. Vt diſcrimina verborum, quæ mea, quæ aliena ſint, (nam litterarum figura diſparavimus) ſerio obſerves. Ad fidem cujuſque Sententiæ hoc faciet, tum etiam ad intellectum.

Diſtinctio. III. Vt diſtinctiones multo magis: id eſt; in fine cujuſque clauſulæ cola poſita, ſemicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his, ſententia tibi tota terminanda eſt ſcilicet, aut ſuſtentanda: videbiſque univerſam orationem per membra ſua & periodos curioſe à nobis ſic diſcretam. Nec enim finis ſemper ſententiæ in fine clauſulæ: ſed pendet ea ſæpe ac hæret.

Notulæ. IV. Vt Notulas ubique adeas, quæ ad oram. Quas necti inter ſe reperies; &, magno tuo commodo, ſemper in iis Breviculum materiæ totius. imo & aſtringi ſæpe

ſæpe ab iis aliquid aut explicari. Quæſo, obſerva. atque etiam hoc, ut Capitum ſummas præfixas non neglegas, eidem huic fini.

Modeſtia benignitas.

V. Denique, ut nequid in legendo aſperum te præbeas aut moroſum. Hoc aut illud non capis? ne damna aut abjice. ſed quod olim Socrates, cum obſcurum Heracleti librum legiſſet, tu dicito: Ἃ μὲν συνῆκα, γενναῖα· οἶμαι δὲ, ἃ μὴ συνῆκα. *Quæ intellexi, proba ſunt; credo, & quæ non intellexi.*

Laert. in Socrate.

Fides noſtra ſugillatur.

Calumnia altera futura videtur, aut potius jam fuit, in meam Fidem. Non recte, inquiunt, nec ex ſcriptorum mente quædam citas. Quam riſi, cum hoc audivi! Nam revera culpant inſciti homines, quod elegantior aliquis mihi det in laudem. Quî aliter potui, aut debui, in hoc ſcripto? Nonne enim Centonem quemdam concinno (tale omnino noſtrum opus) in quo liberi ſemper & laudati à ſententia iſti flexus? Conſulant poëtas, qui olim & nunc ſic luſerunt. Id unum modo ſpectandum eſt, nequid in ſententiam improbam aut falſam flectatur. quod neque iſti dicunt, nec vere umquam in me

Sed ab ignaris hujus ſcriptionis.

Centonum mos & jus.

me dicetur. Etſi profecto levicula hæc tota calumnia, imo vana. Nam nos amœnitatis iſto genere, in re ſcilicet ſeria, nimiſquam raro uſi ſumus: &, de induſtria, locum ei non dedimus, niſi forte in connexionibus, aut ad utilem aliquam ſententiam explendam. Nam tunc, cum nihil ab aliis directe ſic dictum præ manu: quidni leviter aliquid nec indecore torquerem? Licuit ſemper in hoc genere, & licebit. Nam illud omnino non excuſo, quod Auctorum verba non rigide ſemper, & ut ab iis poſita, repono: ſed in Caſu aut Tempore, pro orationis meæ conformatione, pauxillum inflecto. Conſtare aliter non potuit hic textus.

Nos vix uſurpavimus.

Et quatenus.

At tertia Calumnia in ipſam Rem erit: idque varie. cum hoc illi, hoc alteri diſplicebit: quoniam Solonis veriſſimo verbo,

In re carpimur.

Ἔργμασιν ἐν μεγάλοις πᾶσιν ἁδεῖν χαλεπόν:

Omnibus, in magnis, difficile eſt placeas.

Apud Plutarch. in Solone.

Huic adhuc incertæ quid opponam? preces. Tria hæc rogo, quicumque me leget.

Noſtra hic rogatio.

I. Vt nemo temere me arbitretur aut judicet, niſi ſermonis Latii

Ne linguæ ignari judicent.

Latii bene peritus. Nam qui leviter tantum, (jam ante denuncio) potiſſimam non capiet ſcripti hujus partem.

II. Vt nemo, niſi qui rerum etiam peritus. Non tu aliquis è plebe: non tu etiam liberalior mea juventus. Nã etſi capere hæc poteſtis, non poteſtis judicare.

Ne rerum civilium ignari:

III. Vt etiam qui utriuſque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lente. Hoc aut illud offendit? ſuſtine paulliſper nigrum calculum, & ad NOTAS meas diverte. Nam eas duplici hoc fine ad finem adjeci: ut & ambigua quædam definirem, & obſcuriora illuſtrarem. Quod ſi ne ibi quidem tibi ſatisfacitur; tamen in ludo pilæ, alterius eſt commode mittere, alterius etiam, ſiquid erratum eſt, quam belliſſime excipere & arte corrigere: ſic æqui Lectoris putabis, flectere quædam in benigniorem partem.

Ne quiſquam prcpere.

Notas aſpunto.

Commode ipſi interpretantor.

Iam quarta & ultima Calumnia, non in Rem dirigitur, ſed in Opinionem: imo & eſt ab Opinione. cum homines ſcilicet male acuti & callidi, ſenſiſſe aut ſcripſiſſe me volent, quæ per ſomnium non ſenſi, non ſcripſi. Periculoſum, ita me deus amet, genus:

Suſpicionibus premimur.

Malum id hujus ſæcli,

17

genus : ſed nimis per hæc diſſidia civilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad unum hoc ævum : & quæ nos communiter diximus, ſic volunt accipi quaſi in Titium aut Sejum dicta. Imo vates etiam agunt, non lectores: nec ſumunt à nobis ſenſum, ſed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex ſua mente. O angues, ô viperæ! Fugio vos, fugio : & tamen vix effugio. nam quid hîc remedii? niſi forte à votis : quæ ab imo pectore concipio. Abite à me Ophiogenes, abite Pſylli, nati venena tantum exſugere librorum. Vos contra adeſte mites & candidi, qui parati non impellere lapſantem, ſed benigna potius aliqua interpretatione levare. Nam ego me labi & errare, non poſſe ſolùm fateor, ſed debere. Nonne homo ſum? nonne æger ſum? ut nihil mirum, ſi in tam diutino iſto languore (per eum hæc ſcripſimus) memoria etiam & judicium langueant alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, ſpero, ad veniam, imo & ad gratiam. quoniam

Nos deteſtamur. *Iuvari volumus.* *Et debemus in hoc morbo.*

Vt eſſe Phœbi dulcius lumen ſolet
Iam jam cadentis:

Seneca Troad.

ſic noſtra debent abeuntium ſcripta.

ORDO

ORDO ET INDEX LIBRORVM SINGILLATIM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

DICENDA *proponit. Duces duos ſive directores dat ad Vitam civilem, Virtutem cum Prudentia. Vtriuſque naturam, & quæ adnexa, explicat: & univerſa operi ſubſternit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.*

I. SCOPVS & materies mei ſcripti. Vita civilis definita. Virtus communiter laudata. II. Pietas Virtutis prima pars, definita ea, & diviſa in Senſum ac Cultum. Hic de Senſu dictum. III. De altero Pietatis Membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad Religionem monita. IV. Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo fit? quam vim habeat, & quem uſum? V. Etiam Conſcientia, Pietatis lacinia. Definio eam, divido. tormentum ejus, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura. VI. Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem? Brevia & univerſalia ad hanc præcepta. VII. Ad Prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſſitas ejus oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita. Partes ejus, & utilitas. IIX. Quid gignat Prudentiam? Vſum eſſe, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas item oſtenſa. IX. Memoriæ rerum, ſive hiſtoriæ, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem. X. Appendix de Doctrina quæ utrique rectori utilis. Quis legitimus uſus ejus, finis, modus.

LIBER SECVNDVS.

DISTINCTE *ad rem venit. Imperia partitur, Principatum præfert, & definit. Virtutes ei adtribuit, & ſeorſim præcipuas ponit. Seriem Capitum hanc habet.*

I. DE Imperio univerſe dictum. ejus neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus. II. Diviſio Imperii. Principatus, prima & optima ejus pars. id variis argumentis oſtenſum. III. Principatus definitio. per partes declaratio. & primum, utrius ſexus ille ſit? IV. Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem. & de utraque aliquid diſſertum. V. Initia Principatuum plerumque laudabilia: ſed id non ſatis. Perſeverandum eſſe. VI. Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id eſſe, & ſeponenda privata. VII. De via recta quam Princeps ingrediatur: & primum de Virtute. oſtenſum hanc ei, ſua cauſſa, neceſſariam. IIX. Subditorum etiam cauſſa Principi virtutem induendam, & ipſis inſtillandam. ſine qua probus aut diuturnus nullus cætus. IX. Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo, cujus incredibilis vis in utramvis partem. X. Diſtinctius de Virtutibus Principis dictum, & primum de Iuſtitia, quam ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe. XI. Iuſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe. æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum. remoto etiam litium ſtudio. XII. Clementia definita. Principi commendata. quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illuſtrem facit. XIII. Clementia uberius commendata, ſed cum temperie. Abire eam à juſtitia leniter. nec tamen ſolvere vim Imperii, ſed vincire lento nodo. XIV. De fide adjunctum, quæ juſtitiæ origo aut ſuboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Glorioſam hanc Principi eſſe. utilem. Spreti ab Etruria doctores novi. XV. De Modeſtia præſcriptum, quæ Clementiæ aſſidet. Inſtillata Principi, & in Senſu & in Actione. XVI. Ex occaſione, de Majeſtate adnexa lacinia. quid ea, & quî, & quatenus paranda? XVII. Minores aliquot virtutes poſitæ, quæ Principem deceant: ſed ſparſim, & breviter.

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE *Prudentia diſtincte agit. Alienam primo Principi commendat: Conſiliarios & adminiſtros ſerio format. Seriem Capitum hanc habet.*

I. PRVDENTIAM Principi perneceſſariam. ſine ea vim & opes inutilia. miſceuda eſſe. ſed primam illam in gubernatione præpollere. II. Sed duplicem Prudentiam eſſe: A ſe, & ab aliis. illam optari, hanc contingere. Rarum, imo ἀδύνατον eſſe, ut Princeps à ſe uno ſatis ſapiat. III. Itaque adjutores ei capiendum: idque judicio. Eos duplices eſſe, Conſiliarios & Miniſtros. Qui, & quam utiles illi? IV. Definiti diſtinctius Conſiliarii. & prima eorum munera explicata, Probitas & Peritia rerum. denique oſtenſi illi, indice fama. V. Explicatum tertium munus, ut ſalubriter conſulant. id incluſum quinque monitorum quaſi lineis. VI. Quæ vitanda Conſiliariis: & primum quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quattuor notata. VII. Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres oſtenſi. IIX. Ipſe Princeps qui ſe gerat in audiendis conſiliis. Dogmata huic rei. IX. Spernenda occulta Conſilia, & ab aulæ ſervis. X. Dictum de Adminiſtris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat. XI. Adminiſtris ipſis præcepta tradita, eorum tutelæ. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem potentiam eſſe in Aula.

LIBER QVARTVS.

PRVDENTIAM *Propriam ingerit, dividit: & de duplici Togata differit, quæ circa res Divinas verſatur, & quæ circa Humanas. Pleraque omnia quæ firmando aut infirmando Regno ſunt, nova, nec adhuc uſitata methodo proponit. Seriem Capitum hanc habet.*

I. PROPRIAM Prudentiam, id eſt eam quam ineſſe Principi volumus, præceptis difficile alligari. Late fuſam eſſe, Inſtabilem, & Obtectam.

21
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

tectam. Itaque aliquid de ea, non plene, à nobis præcipi. II. Diviſa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rurſus, in Humanam & Divinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe. Vnam religionem retinendam ei, & defendendam. III. De una religione amplius quæſitum. Nunquamne diſſidium ferri poſſit? ſaltem in tempus. idque quadamtenus videri. IV. An puniendi ſinguli, & quieti? itemque an extrahendi & perquirendi? Neutrum (ſi intente quidem fiat.) ex uſu videri. Doctore magis his opus, quam tortore. V. Tranſitum ad Prudentiam in Humanis. Huic duo Fontes recluſi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem expoſita Natura vulgi. VI. Fons alter recluſus, Ingenium regum & regni. Duo hic conſiderata, quæ Communiter conveniunt, & quæ Diſtincte. VII. Præcepta nunc ex hiſce fontibus petita, & primum univerſe poſita, quæ firment Regnum aut violent: mox diſtincte de Vi dictum. Opus Regi Cuſtodes, Milites, Arces, aut potius Colonias. IIX. De Virtute duplici, ſervatrice Regnorum. Benivolentia populi commendata; & oſtenſa triplex ad eam via. IX. Auctoritas commendata valde. Tria oſtenſa, quæ ad eam ducunt. in quibus quia Imperii præcipua vis eſt, accurate & enucleate de his diſſertum. X. Ad ea tranſitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis eſt. Ea duplex oſtenſa: Inſidiæ & Proditio. Vtraque quomodo cavenda, aut punienda, oſtenſum. XI. De Vitio duplici, everſore regnorum. Primum de Odio: cujus peſtis ſubjecta oculis. Fugienda quæ eo ducunt: imo & imago eorum. qualis eſt in Suppliciis, Tributis, Cenſura. In his ſingulis quomodo ſe gerat Princeps, dictum. XII. Definitus & vituperatus Contemptus. Oſtenſa quæ illum gignunt; à rege, ſi ſapiet, fugienda. XIII. Quæſitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id eſt, ea in qua fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere. XIV. Quomodo, & quatenus fraudes admittendæ. Triplex earum genus factum, & diſtincte aliæ in Regnum receptæ, aliæ excluſæ.

LIBER

LIBER QVINTVS.

D E *Militari Prudentia agit. eam in Bello duplici elucere oſtendit : & primum ac potiſſimum, in Externo. Quæ Militum, quæ Ducum munia ; quæ Conſilia in bello uſui ſint, docet. Seriem Capitum hanc habet.*

I. TRANSITIO ad Militarem Prudentiam, cum excuſatiuncula aliqua mei, quod de ea diſſeram non miles. II. Prudentiæ hæc pars commendata Principi : quæ neceſſaria ad tutelam ſalutemque regni. III. Materies & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo ſuſcipiendo Injuſtitia. IV. Ordine & partite poſita, quæ ad Iuſtum bellum requiruntur : & maxime, quibus id cauſſis capiendum. V. Temeritas remota à bellorum initiis : & ſummatim, quæ in ſuſceptione omni cogitanda ſint. VI. Ad Gerendum bellum tria requiſita. Primo Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum. VII. Milites terreſtri quidem Bello neceſſarii, duplices : Equites, peditesque. quæſitum breviter, utrorum major uſus. IIX. Vtroſque bonos eſſe debere : alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re juſta veraque querela. IX. De Dilectu cœptum dici. ſed primo quæſitum, Exteri an Domeſtici præferendi ? nos iſtos cenſemus, cum cauſſa. X. Objecta & rejecta ea, quæ contra Domeſticum militem dicuntur. Hunc Regum eſſe, illum Tyrannorum. XI. Qui legendi in milites ? Duo genera facienda : Ordinarios & Subſidiarios. atque utrique ſeorſim deſcripti. XII. Vere cum Dilectu utrique capiendi : & notæ quinque ordine poſitæ, germanæ in milite virtutis. XIII. De Diſciplina vera & ſevera dictum. Ea laudata. partes ejus (idque docendi cauſſa) quattuor factæ. Singulæ explicatæ. XIV. Tranſitum ad Duces. Eos neceſſarios, non ſolum utiles. Duplices eſſe. Semper in iis Peritiam magis quam Virtutem ſpectari. & unum in uno bello eſſe debere. XV. Boni Ducis τεκμήρια ſive Notæ. quinque eas videri ; quas ordine explicamus. XVI. Conſilia neceſſaria bello eſſe. Eorum ſpecimen ſive guſtus ; itemque monita, quæ uſui

Ante pugnam, & In pugna. X V I I. De callidis Conſiliis ſive Stratagematis: An uti iis jus & fas: Noſtra ſententia, non utilia ea ſolum, ſed glorioſa. X V I I I. Quid poſt Pugnam faciendum videatur: & in Victoria, ſive Clade, quomodo Princeps ſalubriter & decore ſe gerat. X I X. Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: ſed ad Tutam & Bonam. X X. Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Vtile, Tutum. atque adeo ad pacem mitem: ſed cum excluſione fraudis. Pro ea auctor ipſe Pacis invocatus.

LIBER SEXTVS.

CIVILE *bellum tangit & deteſtatur. cauſſas ejus, & in eas remedia, ſatis diffuſe explicat. Finiri id ſuadet & vovet. Seriem Capitum hanc habet.*

I. AD Civile bellum ventum. & ejus miſeriæ breviter oculis ſubjectæ. II. De cauſſis civilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Prius de Prioribus dictum. III. De Cauſſis Propinquis belli Civilis. Eæ tres. Factio prima eſt: ejus pernicies in omni ſtatu & ſintne diſſidia umquam uſui? I V. Cauſſa altera è Propinquis, Seditio. ejus Origo, Progreſſus, Remedia, diſtincte explicata. V. De Tyrannide. quid ea ſit, & ejus ingenium? mala ſubjecta oculis: quæſitumque, tollenda ea an toleranda? VI. Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An miſceat ſe bellis Civilibus vir bonus? utrimque ea agitata: & cum diſcrimine aliquo perſonarum definita. V I I. De Finiendo civili bello, & Operis mei finis.

AVCTO-

AVCTORVM SYLLABVS.

AVctores uno aſpectu, ſi lubet, vide, è quorum ſcriptis hoc opus. Inter eos eminet CORN. TACITVS *extra ordinem dicendus: quia plus unus ille nobis contulit, quam ceteri omnes. Cauſſa in Prudentia viri eſt, & quia creberrimus ſententiis: atque etiam, quia familiaris nobis, & offerebat ſe non vocatus. Ceteri in claſſe duplici. Quorumdam verbis frequentius & libentius utimur: uti ſunt iſti*

E LATINIS:

C. Salluſtius
T. Livius.
Annæus Seneca
M. Cicero
Q. Curtius
C. Plinius Iunior
Fl. Vegetius, *ſed in materie militari.*

E GRÆCIS:

Ariſtoteles
Thucydides
Plato
Xenophon.

Aliorum rarius: uti ſunt iſti

E LATINIS

Acta Apoſtolorum
Adagia
Æmylius Probus
Afranius
Agellius
Ambroſius
Ammianus Marcellinus
Apulejus
Attius
Auguſtinus
Auſonius
Bernardus
Boetius
Cæcilius
Cælius ad Ciceronem
Cæſar
Capitolinus.
Caſſiodorus
Cato Cenſorius
Claudianus
Columella
Corn. Nepos
Cyprianus
Eccleſiaſticus
Eccleſiaſtica Hiſtoria
Egeſippus
Feſtus Pompejus
Florus
Frontinus
D. Gregorius
Guil. Neubrigenſis
Horatius
Ieremias
Iſidorus

25

Iuſtinus
Iuvenalis
Lactantius
Lampridius
Lucanus
Lucretius
Manilius
Martialis
Origenes
Ovidius
Pacuvius
D. Paulus
Perſius
Petronius
Plautus
Plinius ſenior
Porcius Latro
Propertius
Proverbia Salomonis
Publius Mimus
Quinctilianus
Seneca Tragicus
Silius Italicus
Statius
Suetonius
Terentius
Tibullus
Titinnius
Valerius Flaccus
Valerius Maximus
Varro
Vellejus
Virgilius
Vlpianus
Vopiſcus
Vulcatius.

E GRÆCIS

Adagia Græcorum
Æſchylus
Appianus
Archilochus
Ariſtophanes
Baſilius
Callimachus
Democritus
Demoſthenes
Dio Caßius
Diogenes Laertius.
Diodorus Siculus
Diphilus
Epicharmus
Euripides
Euſtathius
Greg. Nazianzenus
Herodotus
Heſiodus
Homerus
Iamblichus
Iſocrates
Lucianus
Menander
Mercurius Triſmegiſtus
Philo Iudæus
Pindarus
Plutarchus
Polybius
Serenus
Sophocles
Stobæus
Syneſius
Theocritus
Theognis.

I. LIPSI

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI PRIMI

CAPVT I.

Scopus & materies mei ſcripti. Vita Civilis definita. Virtus communiter laudata.

VITÆ Civilis iter qui recte ineas, recte peragas, præcipere mihi eſt animus : nec id meis, ſed veterum monitis, imo & verbis. Tu mihi dux magne Deus: & manum hanc mentemque dirige, ut ſalutaria videam, dijudicem, promam. Vitam Civilem definio, QVAM IN HOMINVM SOCIETATE MIXTI DEGIMVS, AD MVTVA COMMODA SIVE VSVM. *Quid Vita Civilis.* Huic duos Rectores tribuo, Prudentiam & Virtutem. illam ex plurium mente : ſed & hanc ex mea. *Duo ei neceſſaria, Prudentia & Virtus.* quia civem vere bonum nullum arbitror, niſi & virum. Sine Virtute, Calliditas ea ſit & malitia, & quidlibet potius quam Prudentia. cujus clavus etſi proprie Vitam Civilem dirigit, non tamen ſine uſu & auxilio illius

illius magnetis. Igitur de Virtute jure præmittam, quæ

Virtus ſolius hominis. *Proprium hominis bonum.* Tacitus IV. Hiſt.

Cetera humana pereunt, & *divitiarum & formæ gloria, fluxa atque fragilis eſt: Virtus clara æternaque habetur.* Salluſtius Catil.

Ea non interit.

Hoc unum contingit immortale mortali. Seneca ep. XCIX.

Ceteris omnibus præeminet: Itaque jure, *qua homines arant, navigant, ædificant, Virtuti omnia parent.* Salluſt. Catil.

Bona omnia continet. Nam ea *omnia in ſe habet, omnia aſſunt bona, quem penes eſt Virtus.* Plaut. Amph.

Familiaris natura. Nec aliena à nobis, ultro ſe ingerit, & *in omnium animos lumen ſuum immittit, etiam qui non ſequuntur eam, vident.* Seneca lib. IV. de Benef.

Expoſita. Obviam eadem & facilis, *in medio poſita neminem dedignatur, qui modo ſe dignum illa judicaverit.* Idē Conſ. ad Poly.

Aſylum in turbis. Confugiamus igitur ad hanc, ut in aſylum. quia ſola ea quieta, tuta, & *in ſua poteſtate eſt. omnia, præter eam, ſubjecta fortunæ dominanti.* Cornific. ad Heren.

Adverſus virtutem autem *hoc poſſunt calamitates, & damna; & injuriæ, quod adverſus ſolem nebula poteſt.* Seneca Epiſtola CXIII.

CAPVT II.

Pietas Virtutis prima pars. definita ea, & diviſa in Senſum ac Cultum. Hic de Senſu dictum.

Virtutis diviſio. HAnc in duos velut ramos divido, Pietatem & Probitatem, Illa eſt, RECTVS DE DEO SENSVS

SENSVS, RECTVS IN DEVM CVLTVS. Duobus enim his Pietas conſtat; ſine altero, mutila aut manca. Noſſe ante omnia ſummum illud numen (quatenus homini datum) oportet: & cognitum, pie pureque venerari. Vtrique rei vera lux à ſacris litteris: ſed & in profanis ſparſas quaſdam ſcintillas video: quas colligam. De Senſu, iſtas. *Quid Pietas. Ejus duo membra. Senſus & Cultus.*

Auguſtin. lib. I. De lib. arb. Illum neceſſarium: quia *de Deo optime exiſtimare, pietatis eſt exordium.* *Senſus, totius pietatis initiũ.*

Tacitus v. Hiſt. Conſtat igitur tibi, *Vnum eſſe regnatorem omnium deum.* *Deus unus.*

Ibid. Ita appello *Summum illud & aeternum, neque mutabile, neque interiturum.* *Æternus.*

Cicero I. Tuſcul. Quem in parte deſcripſerim (infinitum enim illud quis definiet?) MENTEM *ſolutam quamdam, & liberam, ſegregatam ab omni concretione mortali, omnia ſentientem & moventem, ipſamque praeditam motu ſempiterno.* *Deſcriptio ejus.*

Cypr. in Symb. Nec plura addam: quia *de deo etiam vera dicere periculoſum eſt:* *Periculoſum, rimari.*

Auguſtin. lib. II. de Ord. Qui *melius ſcitur, neſciendo.*

Effectus tamen ejus & affectus (ſi ita appellare fas) licet ingeram, amori tuo & admirationi. Ille maximus eſt: *Potentia divina.*

Ovidius VIII. Metam.

> —— *immenſa eſt, finemque potentia caeli*
> *Non habet, & quidquid ſuperi voluêre, peractum eſt.*

Plato in Theeteto Ille juſtiſſimus. & Θεὸς οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιότατος: *Iuſtitia.*

τ⊙: *Deus nuſquam & numquam injurius, ſed quantum poteſt juſtiſſimus.*

Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia juſtis. Ovidius XIII. Metam.

Arbitriũ, & ubique præſentia. Ille arbiter & inſpector operum, conſiliorum, mentium. *Nihil deo clauſum eſt: intereſt animis noſtris & cogitationibus mediis intervenit.* Seneca Epiſtola lxxxiv.

Eſt profecto deus, qui qua nos gerimus, auditque & videt. Plaut. Capt.

Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere Solem. Boët. de Conſol.

Curatio, & præmii aut pœnæ diſtributio. Nec inſpector ſolum, ſed judex idem & vindex. *Namque mihi pro vero conſtat, omnium mortalium vitam divino numine invisi; neque bonum neque malum facinus cujuſquam pro nihilo haberi, ſed ex natura diverſa præmia bonos maloſque ſequi.* Salluſtius ad Cæſ.

Gubernatio. Hic qui gubernat omnia:

Qui terram inertẽ, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia. Horatius III. Odar.

Nec enim *ſecura quies illum, ſimiliſque ſopori,*
Detinet: Ovid. I. de Arte.

Sed ille eſt, *qui viget, qui ſentit, qui meminit, qui regit & moderatur.* Cicero in Somnio.

Ignorantia horũ, cauſa ſcelerũ. Hæc talia non fas ſolum, ſed neceſſe tibi ſcire: quia revera

—— *prima ſcelerum cauſſa mortalibus agris*
Naturam neſcire deûm. Silius IV.

Credenda tamẽ plura, quam ſcienda. Sed ſcire temperanter. quoniam & hoc verum, *Sanctius ac reverentius eſſe, de actis deorum credere quam ſcire.* Tacitus in Germ.

CAPUT

CAPUT III.

De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad Religionem monita.

DE Cultu inſequor. qui non aliud, quam COGNITI NUMINIS VENERATIO, CERTIS LEGIBUS CERIMONIISQUE DEVINCTA. Coli enim poſtulat, & huic fini homo natus: idque cultu duplici, Interno, Externo. Ille eſt, qui *in animo & ex animo, Deo vero preces concipit, laudes, grates.* Iſte, qui *hac eadem, per ritus & geſtus expromit.* Totum iſtud, nec male, Religionem vulgo appellamus: de qua ſana quædam à non ſanis hæc habe. *Quid Cultus.* *Is duplex. Internus. Externus.*

Plinius lib. XIV. Nat. Hiſt. — Magnum ejus in animos imperium. *Religione enim vita conſtat.* *Imperioſa religio.*

Cicero V. in Verr. — *Omnes religione moventur, & deos patrios quos à majoribus acceperunt, colendos ſibi diligenter & retinendos arbitrantur.* *Omnibus cara.*

Philo Iud. ad Cajum. — Itaque qualiſcumque ea hauſta, ægre educitur. quoniam *ſua cuique optima videtur, ut qua non ratione, ſed affectu dijudicetur à ſingulis.* *Pervicaciter inſidet.*

Livius libro V. — Hæc publice & privatim habenda. *Omnia* enim *proſpera eveniunt colentibus deos, adverſa ſpernentibus.* *Optima ea habenda omnibus.*

Tacitus XI. Ann. — Idque in utraque fortuna. & videndum, *ne ritus ſacrorum inter adverſa culti, per proſpera obliterentur.* *Et in omni ſorte.*

Sed habenda cum modo: ne fiat

Sed citra ſuperſtitionem. fiat illud, *Gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa.* Idem v. Hiſt.

Ad quam inclinamus, aut trahimur. In quam naturæ vitio nos proni: & trahunt etiam ii, *quibus quæſtui ſunt capti ſuperſtitione animi.* Livius libro IV.

Telum hoc ad regendum. Nec impediunt potentes. quoniam, ut judicant, *nulla res multitudinem efficacius regit, quam ſuperſtitio.* Curtius libro IV.

Sed tormentum iis qui habent. At tu fuge. nam *ſuperſtitione qui eſt imbutus, quietus eſſe numquam poteſt.* Cicero I. de Finib.

Timor ejus nota. Diſcrimen hoc habe: *Deos à religioſo vereri, à ſuperſtitioſo timeri.* Varr. apud Auguſt. de Civit. libro VI.

Spernenda nobis. Placeat ille verſus, ſed ſaniter intellectus:

Religentē oportet eſſe, religioſum nefas. Apud Agel. libro IV, c. IX.

Intro revocanda religio. In Cultu ipſo, ad interna ſemper prævertere: & cenſe, *Cultum deorum eſſe optimum, eumdemque caſtiſſimum atque ſanctiſſimum, ut eos ſemper pura, integra, incorrupta & mente & voce venereris.* Cicero de Nat. deo. II.

Et animus excolēdus. Aureum tibi dictum imprimo: *Optimus animus, pulcherrimus dei cultus eſt.* Seneca.

Sine Ritualium tamen abjectu. Nec ſic, ut externa tamen ſpreveris, niſi ſi impia. Nam & in his, *religioni parendum eſt, nec patrius mos contumaciter repudiandus.* Cicer. de Div. l. II.

Nō in ſubtilitate religio. In verbis etiam aut quæſtiunculis ne nimium mihi pruri. ad facta abi: quia *Chriſtianorum omnis religio, ſine ſcelere & ſine macula vivere.* Lactant. l. V, c. IX.

Sed in factis. Moyſen illum Ægyptium audi: qui *de fide cujuſque magis oculis quam auribus credit.* Apud Ruffin. Eccl. Hiſt. lib. II, c. VI.

Sed

Sed abſtineo, & Platonem inſuſurrantem audio: ὄντοί γε οἱ λόγοι χαλεποί: *difficiles, & cum diſcrimine, hi ſermones*. Quod oraculum, in hoc quidem ævo.

Libro de Republi. in hac ipſa re.

Capitalis hic ſermo.

CAPVT IV.

*Fatum * appendix Pietatis. Quid illud, & a quo ſit? quam vim habeat, & quem uſum?*

** Fati vocem hic & alibi veterum more pono, ſed non mête. Nil niſi providentiam divinã, idque pio & Chriſtiano ſenſu intelligere me, ſemel teſtor.*

Pietatem ſevi. pango nunc duos ſurculos, qui ſub arbore hac, imo ex ea nati: Fatum, & Conſcientiam. Quorum illud, ex Senſu; hæc, ex Cultu, originem clare ducunt. Si enim gubernat & dirigit deus; providet etiam & decernit. idque æternus ipſe, ab æterno in æternum. Hoc autem eſt Fatum:

Fati orige ex Senſu.

Cujus lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur.

Livius libro XXV.

Quid ſit.

Nec id aliud (ut non nemo etiam è priſcis ſenſit) quam SANCTIO ET * VELVT VOX DIVINÆ MENTIS.

*Auguſt. vide l. v. de Civit. cap. IX.

—— grave & immutabile ſanctis
Pondus adeſt verbis, & vocem fata ſequuntur.

Stat. I. Theb.

Nam quod alii *Fatum quidem congruere rebus putant, ſed è vagis ſtellis, alii apud principia & nexus naturalium cauſſarum:*

Tacit. I V. Ann.

Quis auctor ejus?

Delirant. nos à cauſſa principe id petimus: id eſt, deo. *ex quo ſuſpenſa ſunt omnia, à quo ſunt omnes cauſſa cauſſarum.*

Sene. II. Quæſt. Nat.

Nempe ipſe Deus.

C *Condita*

33

—— Condita pergunt Val. Flac. 1 Argon.
Ordine cuncta ſuo, rerumque à princi-pe curſu
Fixa manent.

Mihi quidem ſedet (pio illo
Vis ejus in humana. ſenſu) *ab omni æternitate fataliter om-nia deſtinata.* Cice. II. de Divin.

Et *eludant licet, quibus forte ac te-mere humana negotia volvi agique per-ſuaſum eſt: equidem æterna conſtitutione crediderim, nexuque cauſſarum latentium & multo ante deſtinatarum, ſuum quaque ordinem immutabili lege percurrere.* Curtius lib. V.

Cui conſtitutioni humana om-nia ſubjecta.

Fata regunt orbem: certa ſtant omnia lege. Manil. IV.

Etiam actiones, & quæ circa eas: tempora dico, & modos.

—— manet hæc ab origine mundi Stat. III. Theb.
Fixa dies bello, populiq; in prælia nati.

Quin ipſi homines, tamen in Mercur. Triſm. cap. XII. Pœmand.
* Voluntas enim eximia. * parte. Πάντες οἱ ἄνθρωποι εἱμαρμένῃ ὑπόκεινται, καὶ γενέσει, καὶ μεταβολῇ: *Omnes mortales fato ſubjiciuntur, & initio, & mutatione.*

Adeo ut nullis conſiliis vel au-xiliis id vitemus, aut mutemus.
Cui Prudentia omnis impar. *Nec conſilio prudenti, nec remedio ſagaci, divina providentia fatalis diſpoſitio ſub-verti vel reformari poteſt.* Apul. Metam. IX.

—— Tantumne aliquis ſibi poſſe vi-detur Ovid. IX. Metam.
Fata quoque ut ſuperet?

Nec ſi prędicitur quidem. Nam

quæ

Tacitus 1. Hiſtor. *quæ fato manent, quamvis ſignificata non vitantur.*

Nec vitatur ullis monitis:

Herodot. IX. Græcus ille recte: Ξεῖνε, ὅ, τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέ-ψαι ἀνθρώπῳ. οὐδὲ γὰρ πιστὰ λέγουσι ἐθέλει πείθεσθαι οὐδείς: *O hoſpes, quod divinitus contingere debet, homo à ſe nulla arte ciſpellet. ac ne veriſimilia quidem dicentibus fidem habebit.*

Non ſi monſtra eum moneant aut prodigia: *Aut prodigiis.*

Silius libro V.

Heu vani monitus, fruſtraque morantia Parcas
Prodigia! heu fatis ſuperi certaſſe minores!

Valerius Maximus l. I. c. VI. *Invicta* enim *leges neceſſitatis, pectus etiam ab amentia remotum, prodigia juſta æſtimatione perpendere non patientur.*

Mentem ſcilicet tunc hominibus adimit ſupera illa Mens: quæ *cujuſcumque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.* Vellejus lib. II.

Ideo, quia mentem deus adimit, aut obnubilat. Adeo, ut cauſſa ejus à nobis videatur.

Ammian. Marcel. lib. XIV. Videmus ipſi cottidie, *manum injicientibus fatis, hebetari ſenſus hominum & obtundi.*

Vell. II. Ita *efficitur, quod eſt miſerrimum, ut quod accidit, etiam merito accidiſſe videatur; & * caſus in culpam tranſeat.*

* Vulgi judicio.

Liv. IIX. Adnecto amplius. *Fugiendo in media ſæpe fata ruitur.*

Sen. Tra. Oedip.

—— Multi ad fatum
Venere ſuum, dum fata timent.

Invenit & invenitur, qui fugit.

Lucan. VII.

—— Multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali.

Quid ergo? inquies. nihil agam,

C 2 & per-

35

Remi tamen movendi in hac cymba, deo ad clavũ ſedente.

& permittam omnia fatis? Stulte. imo viam inibis quæ ad fata ducit: & hoc quoque ex Fato. Felicia illa vis? allabora. *Non enim* * *votis neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum parantur. vigilando, agendo, proſpere omnia cedunt.* Salluſt. Catil.

* Solis quidem.

Ignavos ille ſpernit.

Nec exſpecta, *nihil agenti in ſinum de cælo devolaturam Victoriam* aut Fortunam *eſſe.* Liv. VII.

Θεοὶ τἀγαθὰ τοῖς πόνοις πωλοῦσι: *dii bona laboribus vendunt.* Græcor. Adag.

Fortes juvat.

Et hac mente verum, *Deos fortioribus adeſſe.* Tacitus IV. Hiſt.

Simile in triſtibus. *Dii prohibebunt hæc, inquies. ſed numquam propter te de cælo deſcendent: tibi dent mentem oportet, ut prohibeas.* Liv. VI.

Quis à Fati notitia fructus.

Nec plura de grandi hoc profundo: quod tentandum ſemper homini, numquam explorandum. Tibi quis hic fructus? iſte, ut vere pius ſis, & fata ſequare; id eſt deum. *Quid* enim *eſt viri boni? præbere ſe fato.* Senec. de Provid.

Præcipuus patientia.

Φέρειν τε χρὴ τά τε δαιμόνια ἀναγκαίως, τά τε ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνδρείως: *Ferre quæ divinitus immittuntur, neceſſario oportet: quæ ab hoſtibus, viriliter.* Thucyd. lib. II. in orat. Peric.

Optimum eſt pati quod emendare non poſſis: & deum, quo auctore cuncta eveniunt, ſine murmure comitari. Malus miles eſt, qui Imperatorem ſuum gemens ſequitur. Seneca epiſtola CVIII.

CAPVT

CAPUT V.

Etiam Conſcientia, Pietatis lacinia. Definio eam, divido. tormentum ejus, ſi mala, oſtendo: quietem, ſi pura.

IAm & Conſcientia, ut dixi, Pietatis ſoboles eſt: & origo ei palam à radice Cultus. Vbi enim ille floret & viget: hæc pariter. ubi areſcit & languet: etiam iſta. Quin ubi nulla religio aut divinus metus; exiguum in animo hujus germen, & à mala terra velut oppreſſum. Eſt autem Conſcientia, RELIQVA IN HOMINE RECTÆ RATIONIS SCINTILLA, BONORVM MALORVMQVE FACINORVM IVDEX ET INDEX. Igitur & bipartita ea, Approbatio ſcilicet, & Opprobratio: illa in bene, hæc in ſecus factis. Sed iſtius vis (ut vita & vitia ſunt) creberrima; ideoque fere obtinuit, ut hæc pars veniat in generis ſui nomen. Nam Conſcientiā vulgo appellamus, VIOLATI NVMINIS AVT PERPERAM CVLTI TRISTEM COGITATIONEM ET MORSVM. Qui ſenſus infixus homini; & vivit quamdiu ille, non vi extinguendus, non fraude.

Conſcientia à Religione oritur. — *Et vix eſt, ubi non illa.* — *Definitio ejus.* — *Diviſio.* — *Altera definitio arctior.*

Cice. pro Cluent. *Conſcientiam à diis immortalibus accepimus, quæ divelli à nobis non poteſt.*

Origenes. *Alte hæc infixa.*

Vtiliter autem ea data, ut *correctior adfectuum & animæ pædagogus.*

Vtilis homini in peccata.

 Fla-

37

Flagrum poſt peccatum: quia *perfecto demum ſcelere, magnitudo ejus intelligitur:* Tacitus xiv. An.

Frœnum ante peccatum: *quia infixa nobis ejus rei averſatio eſt, quam natura damnavit.* Seneca Epiſtola xcvIII.

Acris & violenta: Et *magna* ſane *vis ejus eſt in utramque partem; ut neque timeant ii qui nihil admiſerunt, & pœnam ſemper ante oculos verſari putent qui peccaverunt.* Cicer. pro Milone.

Bona quidem in ſolatium: Itaque *bona* illa, *ſemper metu vacua eſt:* Bias apud Stob.

Imo in gaudio. *& vis nunquam triſtis eſſe? bene vive.* Iſidor. Soliloq. lib. II.

Mala in tormentũ. *Mala* autem *etiam in ſolitudine anxia & ſolicita eſt.* Seneca Epi. xIv.

Poteſt enim *nocenti contingere ut lateat; latendi fides non poteſt.* Epicur. apud Senec. Epi. xcIIx.

Et quî celes?

Nocte dieque tuum geſtas in pectore teſtem. Iuvenal.

Qui non fallit, non fallitur. & ex oraculo hoc eſt: *Suus cuique animus ex conſcientia ſpem prabet.* *Teſtis ea nõ fallax:* Salluſt. ad Cæ.

O te miſerum, ſi contemnis hunc teſtẽ! Sen. Epi. xlIII.

Carnifex aſſiduus: Imo & Tortorem. Vrit enim, cædit, lancinat: eo gravius, quia ſine morte. Græcorum Adagium verum: ἡ συνείδησις τὴν ψυχὴν πλήττει: *conſcientia animum verberat.*

Indefeſſus. Et quidem aſſiduo illo & ſurdo verbere. *Namque animus impurus, diis hominibuſque infeſtus, neque vigiliis neque quietibus ſedari poteſt. Ita conſcientia mentem excitam vaſtat.* Salluſt. Catil.

Sic

Sic tamen hodie vivitur, ut *multi famam, conſcientiam pauci vereantur.* Plinius lib. III. Epiſt. *Quæ temnunt tamen quidam.*

Aliter vir bonus. cui fixum *in omni vita tranſverſum unguem à recta conſcientia non diſcedere.* Cicero ad Attic. l. XIII. *Numquã vir bonus.*

Etiam tibi: qui hoc imbibe, *Tranquillitate conſcientiæ nihil excogitari beatius poſſe.* Aug. XXI de Civit.

CAPVT VI.

Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hîc appellem? Brevia & univerſalia ad eam præcepta.

RAmus Virtutis mihi alter ſupereſt, Probitas: quem tamen levi dolabra expolio, quia in hoc civili ædificio proprie non ei locus. Ad morale pertinet. nec Probitatem aliud hîc intellego, quam RECTAM IN MORIBVS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. *Quid Probitas?* Mihi tamen non omittenda, ut neceſſitatem videas: & quia Pietati adnexa ea, aut verius innexa. *Pietatis ea comes.* Sine moribus Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, vana eſt, imo nulla. *Si modo vera ſit.* Vt poma, in Iudæa, non poma naſcuntur, quæ contacta in fumum abeunt & vaporem: talis verboſa illa Pietas, ſine vitali hoc operum ſucco. Iure ergo mores ama, quiſquis amas illam: & factis magis, quam ſpecie; ſerio, nec ad pompam.

Interna probitas, ſola proba. *Eſſe quam videri, probus malis.* Salluſt. in Catil.

Et cum laudato illo Catone, *numquam rectè feceris, ut feciſſe videaris.* Vell. lib. II.

Et ſpernẽdi fuci. *Conſcientia virtuti ſatis amplum theatrum eſt.* Cicero.

Non tu mihi *inter claros magis, quam inter bonos.* Tacitus IV. Hiſt.

Non inter eos, quos *ambitio falſos fieri ſubegit, magiſque vultum quam ingenium bonum habere.* Salluſtius Catil.

Opes non nimis amanda. Opes quid curas? *Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam.* Apul. in Apolo. I.

Non corpus. Quid cultum aut corpus? *Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt.* Seneca Epiſt.

Tu à te laudem tibi ſume; interna veraque virtute, *non ſpecie inanium validus.* Tacitus Ann. XV.

Eſto mihi *cultu modicus, ſermone facilis.* In Agric.

Pudor induendus. *Ore probo, animo verecundo.* Salluſt. in Frag.

Cum Conſtantia. *Opum contemptor, recti pervicax, conſtans adverſum metus.* Tacitus IV. Hiſt.

Animus ſolus colendus: Vnius animi cultor: qui *dux atque imperator vitæ mortalium.* Salluſt. Iugurth.

Qui magnus, *Rector humani generis, agit atque habet cuncta, neque ipſe habetur.* Indidem.

Qui æternus. *Præclara* enim *facies, magnæ divitiæ, ad hoc vis corporis, & alia hujuſmodi omnia brevi dilabuntur:* Indid.

At ingenii præclara facinora, ſicuti anima, immortalia ſunt. Indid.

CAPVT

CAPUT VII.

Ad prudentiam tranſitum, qui Rectorum alter. Neceſsitas ejus oſtenſa. Definitio poſita, & expoſita. Partes ejus & utilitas.

VIæ tuæ Ducem unum habes, Virtutem: adjungo nunc alterum, quem Prudentiam dixi. Is non tuus ſolum, ſed ſi inſpicis, Virtutis ipſius rector. certe director. Sine prudentia enim quæ poteſt eſſe virtus? *Prudentia virtutem ipſam ducit.*

Plato vere ait, Ἡ φρόνησις μόνον ἡγεῖται τοῦ ὀρθῶς πράττειν: *Prudentia ſola præit & ducit ad recte faciendum.* In Menone. *Qua ſine ea, haud recta.*

Et Sophus alter: οὐχ οἷόντε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως, ἄνευ φρονήσεως: *fieri non poteſt ut quiſquam vere probus ſine Prudentia audiat.* Ariſt. VI. Ethi. c. V.

Cauſa hæc. quod Virtus omnis in Electione & Modo eſt: non hæc ſine Prudentia: ergo nec Virtus. Atque ut Architectis opus nullum recte proceſſerit, ſine libella & linea: non item nobis, ſine norma hac directrice. Quam definio, INTELLECTUM ET DILECTUM RERUM, QUÆ PUBLICÆ PRIVATIMQUE FUGIENDÆ AUT APPETENDÆ. *Quid prudẽtia?*

Intellectum dixi. quia hæc eſt quæ videt omnia: ideoque ὄμμα τῆς ψυχῆς, *oculus animæ*, jure dicta. Ariſt. & Iāblich. *Sagacitas ejus.*

Dilectum addidi. quia eadem, quæ ſeligit; & recto judicio, *honeſta*

hl

Diſcretio. *neſta ab deterioribus, utilia ab noxiis diſcernit.* Tacit. IV. Annal.

Privatim etiam & Publice, inſerui. quoniam ſpecies ejus velut duplex, Domeſtica & Civilis: quarum illa ſibi, hæc aliis prodeſt.

Duplex ea, Privata, & quæ foras ſpectat.

Φρονίμους οἰόμεθα εἶναι, οἱ τὰ αὐτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν: *Prudentes cenſemus, qui ea, quæ ſibi, quæque hominibus conducunt, poſſunt diſpicere.* Ariſt. IV. Ethi. c. V.

Φρόνιμόν γε φήσομεν, ἀποχρῶντα ξύμβουλον καὶ αὐτὸν αὐτῷ καὶ τῇ πόλει: *Prudentem dicemus, ſibi & reipublicæ conſulere potentem ac validum.* Plato Alcib. II.

Itaque uſus ejus multiplex. & recte ille, qui dixit *Artem vivendi eſſe Prudentiam, ut medicinam valetudinis.* Cicero V. de Finib.

Ars & norma totius vitæ.

Hæc enim eſt, quæ *præſentia ordinat, futura providet, præterita recordatur.* Auctor libro de IV. Virt.

Munia ejus.

Hæc quæ *fallere non vult, & falli non poteſt.* Idem,

Vis ejus.

Cui omnia ſubjecta:

Ἅπαντα δοῦλα τοῦ φρονεῖν καθίσταται: Menander.
Famulatur omne, quidquid eſt, Prudentia.

Etiam ipſa fortuna. nec vane dictum,

Sapiens pol ipſe fingit fortunam ſibi. Plautus Trin.

Igitur jure Tragicus,

Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
Πρῶτον ὑπάρχει. Sophoc. Antig.
Longe prudentia felicitatis
Primas tenet.

At

At contra, Imprudentia infelix. quæ *pleraque, & ſe, præcipitat.* Salluſt. ad Cæſ.

CAPVT VIII.

Quid gignat Prudentiam? Vſum eſſe, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: ſed raritas & difficultas item oſtenſa.

PRudẽtiæ autem parentes duo, Vſus & memoria rerum. Nam quod Poëta vetus in Sapientiam ſcripſit, *Duo Prudentiam faciunt. Vſus &*

Afranius. *Vſus me genuit, mater peperit memoria:* abnuo: & verius eſt in iſtam. Vſum intellego, NOTITIAM HVMANARVM RERVM EX VISV VEL TRACTATV. Memoriam, NOTITIAM SIMILEM EX AVDITV VEL LECTV. *Memoria.* Vſus haud paullo firmior: & ideo jure pater. Per ſua enim, non per aliena pericula diſcit: per propinqua exempla, non remota. quin pleriſque eventibus ipſe adeſt, intereſt, præeſt. Itaque vere ſcriptum, *Vſus certiſſimus doctor.*

Plinius lib. XXVI *Vſus efficaciſſimus rerum omnium magiſter.* *Longe ſupra alios magiſtros.*

Idẽ libro XVII. *Et exprimentis optime creditur.*

Imo amplius: *Vſus omnium magiſtrorum præcepta ſuperat.* Cicer. de Orat. I.

Quem qui multum habet glorietur jure.

Homer. Odyſ. Σ. —— νοέω καὶ οἶδα ἕκαστα,
Ἐσθλά τε καὶ χέρηα. *Is bona malaque novit.*

Digitized by Google

—— novi & ſcio ſingillatim
Quæ bona, quæ mala ſunt.

Hic ad omnem artem utilis ſive neceſſarius:

Artes omnes genuit.

Per varios uſus artem experiētia fecit, Manil. 1.
Exemplo monſtrante viam.

Sed ad hanc civilem imprimis.

Civilem perficit.

καὶ τοῖς ἐφιεμένοις περὶ πολιτικῆς εἰδέναι, προσδεῖν ἔοικεν ἐμπειρίας : *& quiſquis in re Civili intelligens haberi volet, opus ei experientia.* Ariſtot. Ethic. x. cap. ult.

In quo tamen hoc mali, quod præceptis non traditur: ſed *ætas eum denique affert.* Cicero II. de Orat.

Incommodus tamē, quia ſerus.
Et extimæ ætatis proprius.

Nam ut poëta ait,
—— ſeris venit uſus ab annis. Ovidius VI. Metamor.

Hinc *Prudentia ſenum* in vulgi verbo:

Hinc illud ſapientis,

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Solon.
Aſſidue addiſcens, ad ſenium propero.

CAPVT IX.

Memoria rerum, ſive Hiſtoriæ, fructus. Facilem hanc ad Prudentiam viam; etiam ad probitatem.

Memoriæ dotes.

Facilitas.

AT Memoria, parens altera eſt. quam Vſui non appono ſolum, ſed in parte præpono. Magis enim obvia hæc & facilis: diffuſa latius, & quæ plura ad Prudentiam & in plures confert. In quoſvis enim ea, & quovis tempore, cadit: cumque iter illud per

per propria pericula, longum, nec ſine periculis ſit: hæc via tutior, ideoque tritior; & haud paullo *Plures aliorum eventus docentur.*

Crebritas.

Tacit. IV. Annal.

Id eſt, Hiſtoria. quæ non aliud, quam anima *& vita Memoriæ.*

Cice. II. de Orat. Idem pro Archia.

Ea vivit in libris hiſtoricis.

Exempla enim *omnia jacerent in tenebris, niſi litterarum lumen accederet.*

Diodor. Sicul. I. Biblioth.

Hæc eſt illa φυλακὴ τῆς τῶν ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυς τῆς τῶν φαύλων κακίας, ἐυεργέτις τȣ̃ κοινȣ̃ τῶν ἀνθρώπων γένȣς: *cuſtos illuſtrium virorum virtutis, teſtis malorum ſceleris, benefica in omne humanum genus.*

Per eam, virtutibus & vitiis ſuus honos.

Cice. II. de Orat.

Hæc *lux veritatis, magiſtra vitæ.*

Vitam inſtruit privatam.

Plut. in Timoleonte.

Vere magiſtra. In hac enim tibi fas, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ, κοσμεῖν καὶ ἀφομοιȣ̃ν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τ̀ βίον: *tanquam in ſpeculo. ornare & componere vitam tuam ad alienas virtutes.*

Livius I.

In quâ *hoc præcipue ſalubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illuſtri poſita intueri: ut inde tibi tuæque reip. quod imitere, capias; inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites.*

Lib. I.

Eadem ad Civilem hanc partem utiliſſima: nec temere Polybius, ἀληθινοτάτην παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν dixit: *veriſſimam diſciplinam exercitationemque ad res Civiles Hiſtoriam eſſe.*

Publicam dirigit.

Ariſtot. I. Rhet. c. V.

Et ad Conſilia: χρήσιμοι πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβȣλὰς, αἱ τῶν περὶ τὰς πράξεις γεγενημένων ἱστορίαι: *utiles ad publicas deliberationes, rerum geſtarum hiſtoria.*

Ad conſilia prait.

Quo aſpectu Imperator Alexander, conſiliis togæ & militiæ *litteratos adhibebat, & maxime eos qui hiſtoriam norant.* Lāprid. in Alex.

Conſiliarii mortui, boni, liberi, ſine fuco. Et rex alius, *optimos conſiliarios Mortuos* ajebat, intelligens hos ipſos Hiſtoriæ libros. Alphonſ. Siciliæ.

CAPVT X.

Appendix de Doctrina, quæ utrique Rectori utilis. Quis legitimus uſus ejus, finis, modus.

Doctrina Prudentiam promovet. VTrumque Rectorem dedi, & abeo ab his præloquiis: niſi quod de Doctrina etiam breviter attexo. id eſt, ipſis adjutoribus tuis do adjutorem. Nam hæc eſt, quæ non ad Prudentiam ſolum facit valide (clarum id quidem) ſed & Virtutem.

Virtutem ornat, aut perficit: Quæ *etſi quoſdam impetus à natura ſumis, tamen perficienda doctrina eſt.* Quinctil. lib. III. cap. II.

Non enim plene ſatis *contingit ea, niſi animo inſtituto & edocto.* Seneca Epi. xcI.

Et proprie animos ei purgat ac præparat. Eo tamen ſenſu; *non quia Virtutem dare poſſit, ſed quia animum ad accipiendam illam præparat.* Idē epiſt. lxxxix.

Vſus ejus, vere uſus. Avide igitur hæc haurienda, ſed ad uſum. *Non* enim *paranda nobis ſolum, ſed fruenda Sapientia eſt.* Cicero I. de Finib.

Ego cum Poëta

Nec enim in verbis nudis, ſed bonis factis, *Odi homines ignava opera, philoſopha ſententia.* Pacuvius.

Et cum Salluſtiano Mario, *parum*

rum mihi placeant ea litteræ, quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. — In Iugur.

Imo nocuerunt. quia multi vitia ſua tegunt & inumbrant hoc velo, *animo perfidioſi & ſubdoli, avaritiam ac libidinem occultantes.* — Tacitus xv. Ann. — *Abutuntur qui nō tales.*

Specie bonarum artium falſi, & amicitia fallaces. — Indidem.

Sed ii fere ex eo genere, *qui doctrina ore tenus exerciti, animum bonis artibus non induerunt.* — Indid. — *Quod genus fere tinctū eā non imbuti.*

Tu contra. habeto eam non ad pompam aut ſpeciem, *nec ut nomine magnifico ſegne otium veles, ſed quo firmior adverſum fortuita rempublicam capeſſas.* — xv. Hiſt. — *Finis ejus verus: &*

Et habeto etiam cum modo. quia *plus ſcire velle quam ſatis ſit, intemperantiæ genus eſt.* — Seneca epiſtola lxxxix. — *In ea modus.*

Ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς, σοφός:
Qui fructuoſa, nō qui multa ſcit, ſapit. — Æſchyl. — *Nec enim ſapit, qui nimis ſapit.*

Atque adeo veriſſime dictum: *Plus ſapit interdum vulgus, quia tantum quantum opus eſt, ſapit.* — Lactant. lib. II. Inſtit.

Imitare igitur Agricolam: qui *ſtudio ſcientiæ flagrantem animum coercuit. tenuitque, quod eſt difficillimum, ex Sapientia modum.* — Tacit. in Agric. — *Quin frænanda immodica diſcendi cupiditas.*

Nam nos plerique hodie, *ut omnium rerum. ſic litterarum intemperantia quoque laboramus: nec vitæ, ſed ſcholæ diſcimus.* Quo veriloquio claudo & conſigno hunc librum. — Seneca Ep. CVII. — *Vitiū hodie & in ſenibus crebrum.*

47

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SECVNDI

CAPVT I.

De imperio univerſe dictum. ejus neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus.

VIæ hujus Rectores oſtendi tibi: ſed communiter, & oſtendi tantum. ipſam mihi, ſodes, ingredere: ego qui ſequare atque adſequare eos, dicam: nec id per ſtadia ſolum ſingula, ſed pæne paſſus. Vita Civilis in Societate eſt: Societas in duabus rebus, Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti eſt, hoc mei. quod definio, CERTVM ORDINEM IN IVBENDO ET PARENDO. Cujus tanta vis ſive neceſſitas potius, ut hoc unum fulcrum ſit rerum humanarum.

* Nempe Moralis aut Oeconomici.

Definitio imperii.

Vis ejus. Sine imperio enim *nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum univerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt.* (Cic. III. de Legibus.)

Vtilitas. Et quod ſequitur magna ejus utilitas. Τὸ γὰρ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι, οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόν- (Ariſt. I. Polit. cap. III.)

φερόντων: *Regere enim & regi, non ſolum inter ea quæ neceſſaria, ſed & utilia.*

Iſtud ſane *eſt vinculum, per quod reſpublica cohæret: ille ſpiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt: nihil ipſa per ſe futura, niſi onus & præda, ſi mens illa imperii ſubtrahatur.*

Seneca I. de Clem. — *Vinculum rerum.*

Denique hæc Circæa illa virga, qua tactæ feræ hominesque miteſcunt. quæ *è ferocibus univerſis, ſingulos, ſuo quemque metu, obedientes facit.*

Livius lib. VI. — *Regimen hominum.*

At contra, ruunt omnia, ubi non hoc firmamentum: diffluunt, ubi non hoc coagulum. & nimis pro vate, ille vates:

Contra, Inobedientia Confuſionum parens.

Sophocles.

Ἀναρχίας γὰρ μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν.
Αὕτη πόλεις ὄλλυσιν, ἥδ' ἀναστάτους
Οἴκους τίθησιν, ἥδε σὺν μάχῃ δορὸς
Τροπὰς καταῤῥήγνυσι, τῶν δ' ὀρθουμένων
Σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.
Confuſione tatrius nullum eſt malum.
Hæc perdit urbes, iſta perdit & domos
Vaſtaſque reddit; Martis in certamine
Hæc terga vertit. rite ſed parentium
Res ſervat atque vitam Obedientia.

CAPUT II.

Diviſio Imperii. Principatus, prima & optima ejus pars. id variis argumentis oſtenſum.

IMperium hoc autem triplex: Principatus, Optimatum, & Populi ſtatus.

Tres Imperii formæ.

Nam cunctas nationes & urbes (ait meus ſcriptor) *Populus, aut Primores, aut Singuli regunt.*

Tacitus lib. III.

Et quidquid ſcrutêre: nec cœtum aliquem ſocialem ſine ulla harum formarum reperies, nec in eo aliam præter iſtas. Miſcentur inter ſe, fateor, & remittuntur aut intenduntur: ſed ſic, ut propendeat & præponderet ſemper aliqua pars, à qua jure eſt nomen.

Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite. quam ſolvit & non ſolvit idem ille noſter. *Dilecta,* inquit, *ex his & conſtituta reipublica forma facilius laudari quam evenire: aut ſi evenit, haud diuturna eſſe poteſt.* Ego ſi non verius, clarius rem aperio, & præfero palam Principatum. Movent me iſta:

Difficile nec certũ de iis judicium. Ibid.

Optimus tamen Principatus videtur.

Quod ille vetuſtiſſimus: *πρώτη καὶ θειοτάτη ἡ βασιλεία: primus & diviniſſimus Principatus.* Ariſtot. in Polit.

Qui vetuſtiſſimus.

Et certum eſt *omnes antiquas gentes regibus primum paruiſſe.* Cic. III. de Legibus.

Idque *in terris nomen imperii primum fuit.* Salluſt. in Catil.

Vt veriſſime præfatus ſit ille, *Principio rerum, gentium nationumque imperium penes reges erat.* Iuſtinus lib: I.

Addo, quod ad naturam aptiſſimus. Docent animantes ceteræ, in quibus imago hæc imperii: docent plerique hominum. & orbem peragra; *pauci libertatem, pars magna juſtos dominos volunt.* ſed & habent. Salluſt. Epiſtola Mithridatis.

Idem ex natura maxime.

Idem ſecundum rationem maxime. *Vnum enim imperii corpus, unius animo regendum videtur:* ſicuti ab uno gubernatore, una navis. Tacit. I. Ann.

Ex ratione, & uſu.

Plures,

Plures, quid mihi adfers? turbas. non aliter, quam εἰ θέλωσι δύο ἥλιοι γίνεσθαι, κίνδυνος, πάντα συμφλεχθέντα διαφθαρῆναι: *ſi duo Soles velint eſſe, periculum ne incendio omnia perdantur.*

Serinus,

Nam plurium imperium, ad plures trudit.

Tacit. IV. Ann. *Arduum* enim *ſemper eodem loci potentiam & concordiam eſſe.*

Diſcordiā gignit.

I, Hiſt. Itaque *pacis intereſt, omnem poteſtatem ad unum conferri.*

Contra, pacē Principatus.

I. Annal. Legimus, imo ipſi vidimus, *diſcordantis* ſæpe *patriæ non aliud remedium fuiſſe, quam ſi ab uno regeretur.*

Pro quo & veteriū auctoritas.

Nec diſſentiunt à me prudentes. Ille clamat: Ο βασιλεὺς, ὡς θεὸς ἐξ ἀνθρώπων: *Rex, deus quiſpiam humanus eſt.*

Plato Politic.

Callimachus. Alius, Ἐξ δὲ Διὸς βασιλῆες: *Ex Iove ſunt reges.*

Homer. Et tertius inculcat —— διοτρεφέας βασιλῆας: *à Iove educatos reges.*

Livius lib. XXVI. Quinetiam nonnemo: *Regnum res inter deos hominesque pulcherrima.*

Vt jure concludam & optem cum Homero:

Iliad. β.

—— εἷς κοίρανος ἔστω,
—— Εἷς βασιλεύς.
—— *herus unicus eſto,*
Vnicus & Princeps.

Nam plures rationes ſcio; nec affero, in hoc anguſto circo alienorum verborum, cui me incluſi.

CAPVT III.

Principatus definitio. per partes declaratio. & primum, utrius ſexus ille ſit?

NEc tamen Principatum omnem confuſe extollo, ſed verum & legitimum. quem definio, VNIVS IMPERIVM, MORIBVS AVT LEGIBVS DELATVM, SVSCEPTVM GESTVMQVE PARENTIVM BONO. in qua formula, niſi fallor, non vim ſolum omnem boni Principatus incluſi; ſed & ad illum viam. Diducam, & explicabo. Poſui primo, VNIVS IMPERIVM. virine, an fæminæ? Vtriuſque. ſed illius maxime: quia jubet ſic natura.

Quid Principatus?

Virorũ id maximus.

Τό τε γὰρ ἄῤῥεν, φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον: *Nam quidquid maſculum, natura magis factum ad imperandum, fæmineo.* Ariſtot. I. Polit. c. VIII.

Vix feminarum:

Etiam ratio. Nam palam eſt quod ille conditor noſtri deus, fæminis quidem

Quæ imbecilla.

—— pectus inſtruxit dolis,
Sed vim negavit. Seneca Octa.

Nec conſtantiam dedit:
—— nulla diu fæmina pondus habet. Propert. libro II. Eleg.

Quæ incõſtantes.

Ne prudentiam quidem plene. *& plerumque muliebre conſilium deterius.* Tacit. XV. Annal.

Quæ non adſipientes.

Atqui hæc imperii vera inſtrumenta. Sed adde & vitia. quia *non imbecillis tantum & impar laboribus* III. An.

Sæpe vitiosa.

hic

hic ſexus, ſed ſi licentia adſit, ſævus, ambitioſus.

Quid etiam ſi ſæpe lubricus? quam in lubrico tunc reſpublica.
IV. Ann. *Nec* enim *femina, amiſſa pudicitia, alia abnuerit.* *Et lubrica.*

Denique indecorum, & ſervum nimis hoc ſervitium. Doctor meus de barbara quapiam gente. *Femina dominatur. in tantum non modo à libertate, ſed à ſervitute degenerant.* *Nec honeſtum viris id jugum.*
De moribus German.

Atque his cauſſis videatur fœminis *ſufficere obſequii gloria.*
Plinius Paneg.

Ecce tamen & tela non imbellia pro imbelli ſexu. Pro iis hæc ratio. quod *Nulli præcluſa eſt virtus. omnes admittit.* *In alterā tamē partem ratio.*
Seneca Epiſt.

Idem. *Nec ſenſum, nec ſexum eligit.*

Et revera, nonne eximiæ aliquot reginarum lectæ nobis, auditæ, viſæ? quæ fortes, cautæ, caſtæ, *virilibus curis, fœminarum vitia exuerant.* *A cōmunione virtutis.* *Ab exemplis.*
Tacit. VI. Annal.

Pro iiſdem, conſenſu aliquot gentes. Britanni illi veteres non regno ſolum præfecere, ſed bello. *Solitum* quippe *Britannis, fœminarum ductu bellare.* *A ritu gentium.*
In Agric.

Germani viris ipſis ante-tulerunt: & *ineſſe iis ſanctum aliquid ac providum putarunt.*
De moribus Ger.

Itaque *nec conſilia earum aſpernabantur, nec reſponſa negligebant.*
Ibid.

IV. Hiſt. Imo *pleraſque earum (* rides an ringe-

ringeris?) *fatidicas, & augeſcente ſuperſtitione, arbitrabantur deas.*

Capaces igitur ſceptri: ut hi quidem cenſent. atque etiam ego, niſi lex aut mos patrius aliter jubent.

CAPUT IV.

Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos eſſe, Electionem & Succeſſionem. & de utraque aliquid diſſertum.

NAm hæc ante omnia ſervo. ideo addo, MORIBUS AUT LEGIBUS DELATUM: non temere initium & velut caput regiæ hujus viæ muniens, quia multi calcare eam volunt pede non recto.

Locum Principii plures adfectant.

Natura mortalium avida imperii eſt, ait ille: Salluſt. Iugurth.

Et alter: *Vetus ac pridem inſita mortalibus potentia cupido:* Tacitus II. Hiſt.

Et id naturæ vitio.

Eaque *cunctis affectibus flagrantior.* XV. Ann.

Itaque Principatum multi appetunt, nec boni ipſi, nec bono fine. quos repreſſit tamen mos ſive lex gentium repagulo duplici, Electionis & Succeſſionis. Hanc appello, CUM GENTILIS IS HONOS EST, ET PRINCEPS E PRINCIPE NASCITUR. illam, CUM SPRETO NATALIUM IURE, SUFFRAGIIS DESIGNATUR. Electio, antiquior, tamen Succeſ-

Franũ eis duplex:

Succeſſio.

Et Electio.

Succeſſio receptior, & aſpectu aliquo melior: quia verum eſt *Illa, ut videtur, melior.*

Tacitus II. Ann. *Minore diſcrimine ſumi Principem, quam quæri.*

Turbis etiam hoc obſtaculum. cum alioqui *magnis* aut novis *co-* *Pacatior:*

I. Hiſtor. *natibus opportuni ſint tranſitus rerum.*

Nam clarum eſt, *pravas aliorum* *Securior.*

III. An. *ſpes cohiberi, ſi ſucceſſor non in incerto.*

Princeps ipſe per hanc viam ſecurior, & *pluribus* velut *munimentis* *Ex Principum ipſorum uſu.*

I. Annal. *inſiſtit.*

Oraculum eſt, *Non claſſes, non*

IV. Hiſt. *legiones, perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum.*

Tamen aliis ratio magis placet alia. & ajunt, *Imperaturum omnibus,* *Pro Electione & ſua ratio:*

Plinius Paneg. *eligi debere ex omnibus.*

Vel ideo, quod plerumque *Optimum quemque Electio invenit.* *Quia digniores reperit:*

Tacitus I. Hiſt.

Ibid. *Nam naſci & generari à principibus, fortuitum, nec ultra æſtimatur: cooptandi judicium integrum, & ſi eligere velis, conſenſu monſtratur.*

Minus etiam ſervilis hæc ſpecies. & *loco libertatis erit, ſi eligi incipimus.* *Quia & ipſa dignior.*

Ibid.

Sed utra harum rectior, non rectæ viæ aliæ: nec *quiſquam im* *Ceterum extra has, obliqua via, nec fauſta.*

Eodem libro. *perium flagitio quæſitum bonis artibus exercuit.*

Imo nec diu exercuit. quia *nulla quæſita ſcelere potentia diuturna eſt.*

Curtius libro IV.

Digitized by Google

CAPVT. V.

Initia Principatuum plerumque laudabilia: ſed id non ſatis. perſeverandum eſſe.

SEd addidi etiam, SVSCEPTVM GESTVMQVE. nec geminavi temere; quia ſunt qui ſuſcipiant recte, non gerant & finiant. ego autem palmam hanc in meta, non in carceribus figo. Fit malo vitio, an fato humani generis, ut

Principia Principii fere bona: at non finis.

Initia magiſtratuum aut Principum fere meliora ſint, ſed finis inclinet. Tacitus XV. Ann.

Poëta non neſcivit:

—— mitiſſima ſors eſt
Regnorum, ſub rege novo. Lucan. lib. VIII.

Imo nec ipſum vulgus. qui *accipiunt regem latantes, ut ferme ad nova imperia.* Tacitus II. Ann.

Ideo grati, novi reges.

Spei ſuæ quam ſæpe falſi! Nam plerique regnantium, *ſuone an ſervitii ingenio, dum adipiſcuntur dominationes multa caritate ſunt; & majore odio, poſtquam adepti.* XII. An.

Sed non in longū.

Fit ideo, quia plurimum ſimulatæ eæ virtutes: cum ſciant omnes, *Novum imperium inchoantibus utilem eſſe Clementiæ famam.* IV. Hiſt.

Cauſſa, quia fucus decidit.

Aut certe non alte inſitæ. ideoque peccare paullatim *indulgentia fortunæ, & pravis magiſtris, diſcunt audentque.* II. Hiſt.

Aut certe mutantur in regno.

Sive etiam Regni ipſius natura hoc

XII. An. hoc fert, ut *diuturnitate in ſuperbiam mutent.*

Salluſt. in Catil. At male. *Imperium* enim *iis artibus facillime retinetur, quibus initio partum eſt.* *Suo ſæpe malo, quia*

Ibid. Quod ſi ſe mutant: videant, ne *Fortuna* quoque *cum moribus immutetur.* *Et fortuna cum iis mutatur.*

CAPVT. VI.

Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id eſſe, & ſeponenda privata.

DEnique in extremo poſui PARENTIVM BONO: in iis verbis Finem ipſum veri Principatus complexus, & candidam illam metam, ad quam currat Regius hic athleta. quæ non aliud, quam ſubditorum commodum, ſecuritas, ſalus.

Cicero v. de Rep. Nam *moderatori reipub. beata civium vita propoſita eſt.* *Beatitas civium, Principi propoſita:*

Ibid. Vt ea *opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit.*

Xenoph. in Memorab. Socrat. lib. III. Te ſpectas? erras. καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι δι' αὐτοῦ εὖ πράττωσι: *nam rex eligitur, non ut ſeſe molliter curet, ſed ut per ipſum, ii qui elegerunt, bene beateque agant.* *Et ideo eligitur:*

Ariſtot. VIII. Poli. c. X. Hac una in re maxime abit ille à Tyranno. quod ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς, τὸ τῶν ἀρχομένων: *Tyrannus ſuum ipſius commo-* *Tyranno autē, ſua.*

commodum ſpectat & quærit. at rex ſubditorum.

Vt paſtori cura gregis eſt. Qui vere eſt Homericus ille ποιμὴν λαῶν: *paſtor populorum.*

Scias igitur quiſquis hoc nomine, *civium non ſervitutem tibi traditam, ſed tutelam.* Seneca de Clem.

Non igitur dominiũ, ſinis. *Nec rempublicam tuam eſſe, ſed te reipublica.* Indidem.

Vatem audi:

Ideo curet, foveat, *Tu civem patremque geras; tu conſule cunctis.* Claud. ad Honor.
Non tibi: nec tua te moveant, ſed publica damna.

Non negligat, ut fluxi illi, & ſoluti. Malus ille, qui *ex magna Fortuna licentiam tantum uſurpat:* Tacitus IV. Hiſt.

Qui *non ad curas intentus, ſed ſtupris & adulteriis Principem agit.* Ibid.

At verus bonuſque noſter intendit, vigilat: & ſcit, *Maximo imperio maximam curam ineſſe.* Salluſt.

Onus enim hoc, non ſolum munus eſt. *Omnium ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio.* Seneca Conſ. ad Polyb.

Ideo *remiſſum aliquando animum habebit, nunquam ſolutum.* Ibid.

Hoc ſubditorum bono fiet, hoc ejus. quia *illius* demum *Principis magnitudo ſtabilis fundataque eſt, quem omnes tam ſupra ſe eſſe quam pro ſe ſciunt.* Ibid.

Vigilans autem Princeps, firmus.

CAPVT

CAPUT VII.

De via recta quam Princeps ingrediatur: & primum de Virtute. oſtenſum hanc ei, ſua cauſſa, neceſſariam.

VErum ecce Principem definivi: formabo tibi nunc eumdem, & quî perveniat ad ſalutarem illam metam velut manuducam. Incluſa ſane hæc via in ipſo boni publici fine, fateor: (nemo enim ſic geret, qui non ipſe bonus: nec id ſolum, ſed & prudens:) verum incluſa occulte. ego educam, aperiam, & totum hoc imperandi iter tenuiore quodam, ut ſic dicam, ſabulo ſternam ſalubrium præceptorum. Duo ſunt quæ legitimum & numeris ſuis abſolutum Principem faciunt: Prudentia & Virtus. illa ut in Actionibus ejus eluceat, hæc in Vita. De virtute præmittam: quæ prorſus & Regi aſſumenda, & per eum his qui regnantur. Regi: quia ita decorum eſt, ut probitate emineat, qui dignitate. Cyrum lubens audio: qui

Ad Finẽ Boni publici duo conducũt: Virtus & Prudentia.

Illa Principi convenit, ex decoro.

Οὐκ ᾤετο προσήκειν μηδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ βελτίων τῶν ἀρχομένων: *non cenſebat convenire cuiquam imperium, qui non melior eſſet iis quibus imperaret.*

Xenophõ Pæd. IIX.

Vulgo ita judicamus; & ubi ſuffragiorum res, plerumque ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἐκ τῶν ἐπιεικῶν καθ' ὑπεροχὴν τῆς ἀρετῆς· ἢ πράξεων τῶν ἀπὸ τῆς

Ariſto. v. Politic. cap. x.

τῆς ἀρετῆς: *rex conſtituitur ex idoneis aptiſque ob eminentiam virtutis, aut actionum quæ à virtute.*

Meo ſane & poëtæ puncto,

Qui recte faciet, non qui dominatur, Auſon. in Monoſ.
erit rex.

Sed & fama ejus hoc poſtulat: quæ parum pura, ſi non vita. *Omnia* enim *facta dictaque Principis rumor excipit:* Senec. 1. de Clem.

Ex fama:

Nec magis ei, quam Soli, latere contingit. Indidem.

Vt jure *cavere debeat qualem famam habeat: qui qualemcumque meruerit, magnam habiturus eſt.* Indid.

Eo magis, quod *inviſum ſemel Principem ſeu bene ſeu male facta premunt.* Tacitus 1. Hiſt.

Ex utili.

Etiam regni firmitas ſic poſcit. quia

—— ubi non eſt pudor
Nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides, Seneca Thyeſt.
Inſtabile regnum eſt.

Sit ante oculos Nero, & qui alii tyrannorum: *quos ſua immanitas, ſua luxuria, cervicibus publicis depulere.* Tacitus. 1. Hiſtor.

Ad exitium natæ voces,

—— ſanctitas, pietas, fides,
Privata bona ſunt. qua juvant, reges eant. Seneca Thyeſt.

Et uſu diſces.

CAPVT

CAPVT VIII.

Subditorum etiam cauſſa Principi virtutem induendam, & ipſis inſtillandam. ſine qua probus aut diuturnus nullus cœtus.

IAm & Principi cura altera, ut cum ipſe bonus, ſubditi etiam tales. Vbi virtus abeſt, quæ ſocietas non dicam laudabilis, ſed firma? Quod de opido poëta, de ſtatu omni dixeris: *Infirmus reip. ſtatus ſine virtute:*

Plautus Perſa. *Si incolæ bene morati ſunt, pulchre munitum arbitror.*

Sin aliter: profecto

Ibid. *—— centuplex murus rebus ſervandis parum eſt.*

Audi Prudentiæ alumnum: *Ille reipub. ſtatus optabilis & firmus eſt, in quo & privatim ſancte innoxieque vivitur, & publice Iuſtitia ac Clementia vigent.* *Cum ea firmus & felix.*

Polyb. libro VI.

Audi & ſapientiæ: Εἰ μέλλεις τὰ τῆς πόλεως πράξειν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοι μεταδοτέον τοῖς πολίταις: *Si rempublicam recte laudabiliterque inſtituis gerere, virtus tibi cum civibus communicanda eſt.*

Plato Alcib. I.

Hos, inquam, potius, quam illos male callidos. qui *eo munitiores reges cenſent, quo illi quibus imperitant nequiores fuêre.* *Prava quorumdã opinio.*

Salluſtius ad Cæſ.

Plinius Paneg. *Quod patientiores ſervitutis arbitrantur, quod non deceat niſi eſſe ſervos.* *Ejuſque ratio.*

Sed profecto hac ipſa in re errant.

Salluſt. ad Cæſ. rant. Nam *peſſimus quiſque aſperrime rectorem patitur.* *Sed hæc ſubverſa.*

Contra boni, mites & obnoxii, *metuentes magis, quam metuendi.* *Quo quis melior, hoc jugi patiētior.*

Idem in Iugurth. Et ab ore veritatis illud eſt,

Plautus Milit. —— *Facile imperium in bonis.*

Iure igitur dabis operam, *cum* Salluſt. ad Cæſ. *ipſe bonus atque ſtrenuus ſis, uti quam optimis imperites.*

CAPVT IX.

Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo. cujus incredibilis vis in utramvis partem.

HOc duplici via aſſequêre, Legum & Exempli. De illa, mox tangam: de hac nunc habe.

Cicero in Epiſt. *Quales in repub. principes ſunt, tales reliquos ſolere eſſe cives.* *Subditi ad Principē ſe formāt.*

Claud. v. Conſ. Honor. —— *componitur orbis Regis ad exemplum.*

Nec cauſſa occulta. quoniam ad alta illa verſæ plerumque mentes

Plinius Paneg. & oculi: *nec tam imperio nobis opus, quam exemplo.* *Ejus cauſſa.*

Quod urget efficacius, quam ipſæ leges. *Obſequium* enim *in Prin-*

Tacitus III. An. *cipem & amulandi amor validiora, quam pœna ex legibus.* *Duci natura mavult, quā cogi.*

Quamquam illud ipſum tacita quædam lex eſt. quoniam *hac con-*

Quinctil. Declam. IV. *ditio principum, ut quidquid faciant, præcipere videantur.* *Facta Principū, juſſa.*

Vis tuos bonos? ipſe eſto. *Recte facere*

Digitized by Google

Vell. libro II. *facere Princeps cives ſuos, faciendo, docet.* *Et eo bono, pleri que boni.*

Seneca Thyeſt. *Rex velit honeſta, nemo non eadem volet,*

Solutos & malos? te ſolve.

Cic. III. de Legibus. Nam *Vitia non ſolum ipſi Principes concipiunt, ſed etiam in civitatem infundunt: pluſque exemplo, quam peccato nocent.* *malo, mali.*

Tacitus An. III. Et bene noſter: *Vnius invidia* (addo ego, *& culpa*) *ab omnibus peccatur.*

CAPVT X.

Diſtinctius de Virtutibus Principis dictum. & primum de Iuſtitia, quam ea neceſſaria: etiam in ipſo Principe.

ERgo Virtus Principi decora & utilis. omniſne? ita cenſeo. ſic tamen ut ſpecies ejus quaſdam magis neceſſarias fatear, quæ eminent & proprie regnum ſibi poſtulant in Regno. Hæ mihi duorum generum: & ſunt quædam ut minuta ſidera, quædam ut magna. Inter magna luminaria habeo, Iuſtitiam & Clementiam. è quibus illam veluti Solem facio: qui niſi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempeſtas, nimbi. *Duplices virtutes Principis: Majores, Minores.*

Cic. II. Offic. *Tanta enim hujus vis eſt, ut nec ii quidem qui ſcelere ac maleficio paſcuntur, poſſint ſine ulla particula Iuſtitiæ vivere.* *Iuſtitia, inter majores.*

Quam in hac mea re definio,
VIR-

Eius deſcriptio.

VIRTVTEM IVS ET ÆQVVM IN SE INQVE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In ſe, dixi: quia Principem ipſum huic alligo: quem legibus placet ſubjici, etſi (quorumdam ſenſu)

Principi in ſe exercenda.

Principi eas nemo ſcripſit. Plinius Paneg.

Nam ἄνομος ſane μοναρχία, χαλεπὴ, καὶ βαρυλάτη ξυνοικῆσαι: *illex Principatus moleſtus, & cui haud facile ſubſis.* Plato in Politic.

Iſque legibus illigandus:

Turpe illud, *Licet, ſi libet.* Spart. in Anton. Carac.

Ne quidvis ei liceat.

Hoc pulchrius:

Minimum decet libère, cui nimiũ licet. Seneca Troad.

Et meminerit Princeps, *non ſolum quantum ſibi commiſſum, ſed etiam quatenus permiſſum ſit.* Cicero Orat. pro Rabir.

Quæ obſtrictio imperium non minuit,

Poëtæ illud falſum & improbum:

Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit. Luca. lib. VIII.

Oratoris hoc verius: *Ius & æquitas, vincula civitatum.* Cic. Paradox.

Imo firmat:

Item illud divini viri: *Remota Iuſtitia, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia?* Aug. IV. de Civit.

Et facit vere Regnum.

A barbaro iſtud barbarum: *In ſumma fortuna id æquius, quod validius.* Tacitus XV. Ann.

Voci contraria & improba.

Contra, à Rege illud regium: *Cum omnia poſſimus, ſola credimus licere nobis laudanda.* Theodahad. apud Caſſiod. Varr. l. X.

Oppoſitæ meliores:

Poëta etiam ſapienter:

Οὐ τοὺς κρατοῦντας χρὴ κρατεῖν, ἃ μὴ χρεών: Euripid.

Non fas potentes poſſe, fieri quod nefas.

Denique

In Thucydid. lib. VI.

Denique nec Euphemi illius ſermo εὔφημος. Ἀνδρὶ τυράννῳ, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ, οὐδὲν ἄλογον ὅ, τι ξυμφέρον: *Viro aut urbi principi nihil injuſtum quod fructuoſum.*

Malitioſe item dogmati.

Xenoph. de Cyri Exped. lib. VII.

Apage. ab ore aureo aurum illud purius: Ἐγὼ δ' οὐδὲν νομίζω γε ἀνδρὶ, ἄλλως τε καὶ ἄρχοντι, κάλλιον εἶναι κτῆμα οὐδὲ λαμπρότερον ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης. *Ego vero nullas opes viro, ac præſertim Principi, pulchriores honeſtioreſque cenſeo, quam Virtutem & Iuſtitiam.*

Dogma ſimplicius ac verius.

Cic. III. de Offic.

Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam potius. *Fundamentum* autem *perpetuæ commendationis & famæ Iuſtitia eſt: ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile.*

Gloria Iuſtitiæ adſecla:

Auguſtus apud Senec. in Ludo.

Præclare Principum princeps: *Pietate & Iuſtitia, Principes dii fiunt.*

Et pæne divinitas.

CAPVT XI.

Iuſtitiam adminiſtrandam Subditis eſſe. æquabiliter: temperanter: & ſine cumulo legum. remoto etiam litium ſtudio.

EAm igitur in ſe Princeps ſervet: nec id ſolum, ſed, ut addidi, IN ALIIS. quia Divam hanc aſſerere, una cum regni munere ei munus. Originem ſceptri ſi repetis,

Ius reddere, primũ Principis munus.

Cice. II. de Offic.

Fruendæ juſtitiæ cauſſa reperies *olim bene moratos reges conſtitutos.*

Hac cauſſa creatur maxime:

Quid enim aliud quam contra vim & manuariam illam legem

inventi & invecti iſti? ut eſſent, qui *ſummos cum infinis pari jure retinerent.* Ibid.

Vt ſuum cuique detur, ſervetur.

Bene ſapientiæ filius: Βούλεται δ' ὁ βασιλεὺς εἶναι φύλαξ, ὅπως οἱ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας μηθὲν ἄδικον πάσχωσιν: ὁ δὲ δῆμος, μὴ ὑβρίζηται μηθέν: *Rex debet & vult eſſe cuſtos, ut nec opulenti injuſtum aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.* Ariſt. v. Polit. c. x.

Bene & Muſarum filius:

Τοὔνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὕνεκα λαοῖς Heſiod. Theog.
Βλαπτομένοις ἀγορῆφι μετάτροπα ἔργα τελεῦσι:
Hac una, reges olim, ſunt fine, creati:
Dicere jus populis, injuſtaque tollere facta.

Ius ſit æquum:

Ius ergo noſter dicat, reddat: & id habeat *ſupra omnem injuriam poſitum.* Seneo. de Clem. I.

Sine pretii aut gratia affectu:

Nihil in penatibus ejus venale ſit, aut ambitioni pervium. Tacitus XIII. Annal.

Cauſſas reoſque audiat. quia *inauditi atque indefenſi, tamquam innocentes pereunt.* I. Hiſt.

Ex legum præſcripto.

Leges ne violet. ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως: *nam in legibus ſalus civitatis ſita:* Ariſtot. Rhet. I. cap. III.

Interdum tamen temperet. quia haud fruſtra *Summum jus antiqui ſummam putarunt crucem.* Colum. lib. I.

Novæ aut multa leges fugiendæ:

Novas parce ferat. nam & illud verum, *Corruptiſſima republica, plurimæ leges.* Tacit. IV. Annal.

Hoc ævum ſi vides; fateare, *ut*

antea

Ibid. *antea flagitiis, ſic nunc legibus laboravi.*

Inde litigandi ars & ſtudium: Ann. XI. *ut quemadmodum vis morborum pretia medentibus, ſic fori tabes pecuniam advocatis ferat.* *Et forihac litigia.*

Ibid. Inde *publica mercis nihil tam venale, quam advocatorum perfidia.*

Et cur diſſimulem? peſtis Europæ *caninum* hoc *ſtudium.* quod haud temere quiſpiam *conceſſum latrocinium* dixit. Colum. lib. 1. *Quod inter cauſſas (mihi quidem) corrupti hujus ævi:*

Catonis priſci voto meum adſonet, *Forum muricibus ſterni.* Plutarch.

Et medeatur noſter Princeps: videatque *ne legibus fundata civitas, legibus evertatur.* Plinius Paneg. *Ideo nove & diverſo Iuſtiniano opus.*

Sine cauſidicis ſatis felices olim fuère, futuraque ſunt urbes. Colum. lib. 1.

CAPUT XII.

Clementia definita. Principi commendata. qua amabilem eum, qua firmum, qua illuſtrem facit.

PRæfero nunc Principi lumen alterum, Clementiam: id eſt, ut ego appello, Imperiorum Lunam. Mitis & mollis ea Diva: quæ lenit que temperat; noxios eripit, lapſos erigit; & ſervatũ it eoſipſos qui ſe perdunt. Nec deſcripſerim eam aliter, quam VIRTUTEM ANIMI A POENA AUT VINDICTA AD LENITATEM CUM IUDICIO INCLINANTIS. Hæc homini omniũ virtutum cõvenientiſſima, quia humaniſſima. ſed *Clementia munera.* *Ejus deſcriptio.* *Convenientiſſima Principi:*

Nullum tamen ex omnibus magis › quam Regem aut Principem decet: Senec. I. de Clem.

Quia *plus habet apud illos quod ſervet, ac majore in materia apparet.* Ibid.

Qui largiter exercere poteſt:

Quia etiam omnia conciliat, quæ ſceptro digna. Amorem in primis:

Et debet. quia gratiam ei parat:

Qui vult amari, languida regnet manu. Seneca Tragic.

Securitatem, quæ ex amore.

Tutelam:

Non enim *ſic exubia, nec circumſtantia tela,*
Quam tutatur amor. Claud. ad Honor.

Et cetera vi aut fraude perrumpas: *hac arx inacceſſa, hoc inexpugnabile munimentum eſt, munimento non egere.* Plinius Paneg.

Etiam firmitatem. Nam *firmiſſimum id imperium, quo obedientes gaudent.* Liv. libro VIII.

In regno firmitatē.

Contra autem,

Inviſa nemo imperia retinuit diu. Seneca.

Eventibus omnis ævi crede. *qui benignitate ac clementia imperium temperavēre, his candida & læta omnia fuiſſe: etiam hoſtes æquiores quam aliis cives.* Salluſt. ad Cæſ.

Nec crudi aut immites umquam diuturni.

Adde, quod æterna gloria ab hac via: *nec ulla re propius homines ad deum accedunt, quam ſalute hominibus danda.* Cice. pro Ligar.

Sed & gloriam parat: Imo velut divinitatem.

Poëta verſibus aureis:

Audiat, recondat, Princeps.

Pulchrum eminere eſt inter illuſtres viros:
Conſulere patriæ, parcere afflictis, fera
Cade abſtinere, tempus atque iræ dare,
Orbi quietem, ſæculo pacem ſuo. Seneca Octav.

Hæc

Hac ſumma virtus, petitur hac cælum via.

Vſurpet igitur meus Princeps:
Tacitus 11. Ann. & *amorem apud populares, metum apud hoſtes quærat.*

XII. An. *Nec dominationem, & ſervos; ſed rectorem, & cives cogitet: Clementiamque & juſtitiam capeſſat.* *Rex eſto, non Dominus.*

Ita Homeri illud conveniet:

Odyſſ. 6. & alibi.
—— Πατὴρ δ' ὡς ἤπιος ἦεν.
—— *mitis erat patris inſtar.* *Itē pater.*

Ita Biantis illud eveniet: τοὺς ὑπηκόους φοβεῖσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ: *timere ſubditos non illum, ſed pro illo.* *Vt illi timeant, nō illum.*

CAPVT XIII.

Clementia uberius commendata, ſed cum temperie. Abire eam à Iuſtitia leniter. nec tamen ſolvere eam vim imperii, ſed vincire lento nodo.

SEd uſurpet (non temere à me poſitum) CVM IVDICIO. quia abſque illo, mollities hæc & lentitudo ſit, & flagitium, adeo non virtus. Secedit paullum, fateor, ab acri illo Iuſtitiæ Sole hæc Luna: ſed ſecedit, non diſcedit, diverſa potius quam adverſa. *Flectit à juſto clementia:* Iuſtitia ipſa nihil indignetur, haud uſquequaque adhærere ſibi Principem noſtrum pede preſſo: quoniam ſine peſte & pernicie id non poteſt generis humani. *Sed bono noſtro.*

Iiſque ob aſſiduas & innumeras culpas:

Flagitia enim & facinora ſine modo ſunt: Tacitus III. An.

Πεφύκασί τε ἅπαντες, ait ille, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἁμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστι νόμος ὅστις ἀπείρξει τούτου: *nati omnes peccare & labi ſunt, qua privatim, qua publice, neque lex eſt qua ſatis valide vetet aut capiat modum.* Thuc. libro III.

Ita neceſſarium eſt, ſæpe diſſimulet, & *malit videri inveniſſe bonos quam feciſſe.* Tacit. in Agric.

Qua diſſimulanda: aut omnes, & omnia, perdenda.

An rigide ſemper puniat? non ex publico id uſu. quia *ſeveritas amittit aſſiduitate auctoritatem:* Sen. I. de Clem.

Crebra punitio vileſcit.

Et neſcio quo obtinendi vitio, *videbis ea ſæpe committi, quæ ſæpe vindicantur.* Ibid.

Imo irritat peccata.

Sed nec ex ipſius privato. quoniam *ut arbores quædam reciſa pullulant: ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo.* Ibid.

Rebelliones excitat.

Temperatus enim timor eſt, qui cohibet: aſſiduus & acer in vindictam excitat. Ibid.

Veriſſime dixerim: Sævitia *plus timoris quam potentiæ addit.* Salluſt. Iugurth.

Nec timor coërcet.

Metus autem & terror infirma vincula caritatis. quæ ubi removeris, qui timere deſierint, odiſſe incipient: Tacitus Agric.

Et *repertis auctoribus, tollent animos.* VI. Ann.

Et tamen fac proficere. quæ hîc gloria? *Principi non minus turpia multa ſupplicia, quam medico funera.* Sen. I. de Clem.

Infame hoc etiam Principi.

Melior ergo via altera. & veri *benignique Principis eſt, ad Clementiam commodum, tranſilire interdum terminos* Caſſiod. XI. Var.

Et Iuſtitia omnino temperanda.

Æqui-

Æquitatis, quando ſola eſt Miſericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recuſant.

Clementis Iuſtitię exemplum, ſive præceptum hoc habeat. *Omnia ſcire. non omnia reſequi; parvis peccatis veniam, magnis ſeveritatem commodare: nec pœna ſemper, ſed ſæpius pœnitentia contentus eſſe.*

Tacitus Agric.

In leviter errante, aut ſerio pœnitente.

—— ignoſcere pulchrum
Iam miſero. pœnaque genus, vidiſſe precantem.

Claudia.

Cleon quid mihi obgannit? Tria eſſe ἀξυμφορώτατα τῇ ἀρχῇ, οἶκτον, καὶ ἡδονὴν λόγων, καὶ ἐπιείκειαν, *nocentiſſima Imperio, Miſerationem, Blandiloquentiam, & Lenitatem.*

Thuc. libro III.

Non reſolvit imperium benignitas.

Mentitur. nam & Clementiæ ſui nervi, &

—— peragit tranquilla poteſtas
Quod violenta nequit: mandataque fortius urget
Imperioſa quies.

Claudia. Paneg. Mallii.

Imo efficacius iubet quæ & patrat.

Male ſane *terrore veneratio acquiritur. longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor.*

Plin. lib. VIII. Ep.

Criſpi gemma hæc conſigno.
Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba quam diuturna arbitror: neque quemquam à multis metuendum eſſe, quin ad eum ex multis formido recidat. Eam vitam, bellum æternum & anceps gerere. quoniam neque adverſus, neque ab tergo aut lateribus tutus ſis, ſemper in metu aut periculo agites.

Salluſt. ad Cæſ.

O non niſi è cœlo verba!

Hauri, Princeps, hauri.

CAPVT XIV.

De Fide adjunctum, quæ Iuſtitiæ origo aut ſuboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Glorioſam hanc Principi eſſe. utilem. Spreti ab Etruria doctores novi.

HAbes duo lumina. de quorum fulgore & quaſi repercuſſu, ecce tibi duo altera accenſa, Fidem & modeſtiam. E quibus illa Iuſtitiæ ita vicina eſt, ut alteram ab altera oriri vere dixeris, nec refert utram. Nam &

Fides Iuſtitiæ fundamentum eſt. Cicero I. Offic.

Et hæc in animo non ſubſidet, niſi in quo illius honos & amor. Eam deſcribere breviter poſſum, EFFECTVM, QVOD IN NOBIS SIT, DICTI AVT PROMISSI. Virtus, quæ jure omnino cara ſit Principi, cui ſua aut publica res cara. Nam hæc

Fidei deſcriptio.

Sanctiſſimum humani pectoris bonum eſt. Seneca Epiſtola lxxxix.

Ante Iovem generata, decus divumque hominumque,
Qua ſine non tellus pacem, non æquora norunt:
Iuſtitiæ conſors, tacitumque in pectore numen. Silius ad Fidem.

Commendatio.

Quam nec immerito *Capitolio vicinam Iovis optimi maximi* Romani *eſſe voluerunt.* Cato Cenſorius.

Honos ei Romæ.

Vt enim ille tutor humani generis,

neris, ſic iſta: *nec ulla res vehementius remp. continet, quam Fides.* — Cic. III. Offic.

Itaque eam *magnopere cenſemus conſervandam:* — Auctor ad Heren. lib. III. — *Servanda firmiter in repub.*

Fama ſuadet: quoniam

—— Καλόν τι γλῶσσ', ὅτῳ πίστις πάρῃ: — Euripid. — *Honos ita exigit:*

—— *res pulchra, lingua cui ſiet Fides.*

Fructus ſuadet. Καὶ ἀκύρων γιγνομένων τῶν συνθηκῶν, ἀνῄρηται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων: *& infirmatis violatiſque pactis, tollitur inter homines commerciorum uſus.* — Ariſtot. Rhetor. ad Theodect. I. cap. XV. — *Et utilitas.*

Plane igitur *perfidioſum & nefarium eſt, fidem frangere, quæ continet vitam.* — Cicero pro Q. Roſcio Com. — *Nec audiẽdi vulpiones, qui ſuffodiũt.*

Et ubi iſti doctores novi?

Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὐθ' ὅρκος μένει: — Ariſtoph. Acharn.

Queis nec ara, nec fides, nec ulla firma pactio eſt.

Qui aures Principum venenant; & ſuadent, *Vt omnia recta & honeſta negligant, dummodo potentiam conſequantur.* — Cic. III. de Offic.

Qui intermortuum illud recoquunt,

—— *jus regnandi gratia*

Violandum eſt, aliis rebus pietatẽ colas. — Ex Euripid.

Heu vani, falſi! Nam *Fides nulla neceſſitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio.* — Seneca Epiſtola LXXXIX. — *Frangenda ea nulla vi.*

—— *Fulgentibus oſtro*

Hac potior regnis. — Silius libr. XIII.

Fraudes, & captiunculas mi-

Nulla fraude. ſcent? ſcio. & *perfidos numquam cauſſa deficiet. cur pacto non ſtent:* Livius libro IX.

Semperque aliquam fraudi ſpeciem juris imponent. Ibid.

Sed audiant generoſum Braſidam. Ἀπάτῃ εὐπρεπεῖ αἴσχιον τοῖς γε ἐν ἀξιώμασι πλεονεκτῆσαι, ἢ βίᾳ ἐμφανεῖ: *Iis qui in dignitate ſunt, turpius, fraude honeſta circumvenire aut lædere, quam vi aperta.* Thucydid. lib. IV.

Etiam infido ſervanda: Nam quod nonnulli ſibi *ſumunt, nullam eſſe fidem qua infideli data ſit:* Cic. III. Offic.

Errant, & *quærunt latebram perjurio.* Ibid.

Nam *Fides etiam perfidis præſtanda eſt:* Ambr. II. de Offic.

Etiam inter arma. &

Etiã hoſti.

—— optimus ille
Militiæ, cui poſtremum eſt primumque tueri
Inter bella fidem. Silius libro XIV.

Apagite igitur iſtos, ô mei reges:

—— neu rumpite fœdera pacis,
Nec regnis poſtferte fidem. Idem libro II.

Perjuria deus homineſque infeſti. Hoc cogitate. οὐκ ἐπιορκεῖν, φοβούμενος τήν τε παρὰ τῶν θεῶν τιμωρίαν, καὶ τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις αἰσχύνην: *non pejerare, timentes & divinam ultionem, & humanam infamiam.* Ariſtot. Rhet. ad Alexan. c. XVIII.

Nam profectò

—— etſi quis primo perjuria celat:
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Tibul.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT XV.

De Modeſtia præſcriptum, quæ Clementiæ aſſidet. Inſtillata Principi, & in Senſu & in Actione.

ET Fides quidem Iuſtitiæ, ut ſic dicam, παρήλιος eſt: de Clementiæ autem lumine, Modeſtiæ lumen refulget. quæ concolor illi valde, & lenis mitiſque animi aſſidua comes. Definio, RATIONE TEMPERATVM, NEC ACTIONE EXVLTANTEM, DE SE SVISQVE SENSVM. Quæ virtus cum aliis inculcanda (quid enim homines ſumus? aut quamdiu ſumus?) tum Principi maxime: quem

Quid Modeſtia?

Bernard. in Epiſt. — *In alto poſitum non alta ſapere, difficile eſt,*

Sene. II. de Ira. — *Quidquid* enim *leve & inane in animo eſt, ſecunda ſe aura ſuſtollit.*

Rara ea in aulis, & apud magnos.

Hinc plerumque in magnis ille

Salluſt. Iugurth. — *contemptor animus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum.*

Sed noſter temperet, ſciatque

Tacit. XV. Annal. — *Modeſtia famam neque ſummis mortalium aſpernandam, & à diis æſtimari.*

Eſſe tamē debet.

Cur autem inſoleſcat? *Non minus hominem ſe, quam hominibus praeſſe cogitet.* — Plinius Paneg.

Nam ſupra, non extra homines Princeps.

Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miſer & vane. *Cuncta mortalium incerta: quantoque plus adeptus ſis, tanto te magis in lubrico* cenſeas. — Tacitus I. Anna.

Et regnū, & omnia regni vana;

Incerta, *Caduca hæc & fragilia, puerilibuſque conſentanea crepundiis, quæ vires atque opes humanæ vocantur.* Valer. libro VI. cap. ult.

Ruinæ præcipiti obnoxia. *An ignoras magnas arbores diu creſcere, una hora extirpari?* Curtius lib. VII.

Vidi cruentos carcere includi duces.
Et impotentis terga plebeja manu
Scindi Tyranni. Seneca Herc. Fur.

Scilicet *nihil tam firmum eſt, cui periculum non ſit etiam ab invalido.* Curtius lib. VII.

Leo ipſe *aliquando minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo conſumit.* Ibidem.

Senſum ergo modificetur & temperet: imo & ACTIONEM.

Etiam in externis Modeſtia amplectenda. *Perſona* enim *Principis non ſolum animis, ſed etiam oculis ſervire debet civium.* Cic. Philip. VIII.

In ſermone; Sermo ei gravis. *Nam quemadmodum ſapienti viro inceſſus modeſtior convenit: ita oratio preſſa, non audax.* Sen. Epi.

Etiam paucus. Apage linguaces iſtos: quibus (plerumque ita evenit) *loquentia multum, ſapientia parum.* Salluſtius Catil.

Nam futiles, inutiles. *Quorum omnis vis virtuſque in lingua ſita eſt.* Idem ad Cæſ.

Sane vetus illud nondum me fefellit: *Canem timidum latrare vehementius, quam mordere. altiſſima quæque flumina minimo ſono labi.* Curtius lib. VII.

In veſte: At in cultu, ne exuberet. Virum magnum ad regem Magnum audiat: πολὺ κάλλιον καὶ βασιλικώτερον, τὴν ψυχὴν ἔχειν εὐγνωμονοῦσαν, ἢ τὴν ἕξιν τοῦ σώματος ὁρᾷν εὐζωσμένην: *multo pulchrius magiſque regium, animum præferre* Ariſtot. Præfat. ad Alexand.

cultum

cultum & compoſitum, quam corporis veſtem.

Marius apud Salluſtium.

Bene Romanus Imperator: *Munditias mulieribus, viris laborem convenire.*

Xenoph. in Hier.

Et cultu quid opus? Ἐμοίγε δοκεῖ καὶ ἐκ θεῶν τιμή τις καὶ χάρις συμπαρέπεσθαι ἀνδρὶ ἄρχοντι: *Mihi à deo & à cælo videtur Venus quapiam & Gratia comitari ac ſubſequi virum principem.*

Curtius lib. VII.

Et alia circumfuſa ſpecie.

Nec aliter de externa omni ſpecie cenſeo. & hoc de Modeſtia, ab Scythia præcepto non Scythico cõcludo. *Fortunam tuam,* ô Princeps, *preßis manibus tene. lubrica eſt, nec invita teneri poteſt. Impone felicitati tuæ frænos. facilius illam reges.*

CAPVT XVI.

Ex occaſione de Majeſtate adnexa lacinia. quid ea, & quî, & quatenus paranda?

Deſcriptio Majeſtatis.

SEd Modeſtiam tamen ita commendo Principi, ut non ſpernam ab eo Majeſtatem. Hæc eſt REVERENDA QVÆDAM AMPLITVDO, OB MERITVM VIRTVTIS, AVT RERVM AFFINIVM. Græcis ea Σεμνότης dicta: nobis, in privato Auctoritas, in Principe Majeſtas. Acre ea telum ad imperium: quoniam & in pace

Cicero Topic.

Qua utilis regnanti.

Ad fidem faciendam Auctoritas quaritur.

Idem pro leg. Man.

Et *multum in bellis quoque adminiſtrandis*

ſtrandis, atque imperio militari valet.

Nec magis eam à Principe removeo, quam Virtutem ipſam: quæ plerumq; illam gignit. Quanquam & *concurſio rerum externarum affert Auctoritatem.* Idem Topic.

Propriè à Virtute orta: ſed & ab externis.

Vt morum in primis gravitas. ſi tamen ita temperes, ut *triſtitiam & arrogantiam exuas:* Tacitus Agric.

A Gravitate.

Nec tibi, quod eſt rariſſimum, aut facilitas auctoritatem, aut ſeveritas amorem deminuat. Ibid.

Qualis laudatus ille Germanicus: qui *viſu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem ſumma fortuna retineret, invidiam & arrogantiam effugerat.* II. Ann.

Faciunt & quædam à natura. ut ſiquis *corpore ingens, verbis magnificus.* XV. Ann.

A corpore, aut verbis.

Aut ab arte ut receſſus & ſejunctio: quia viles plerumque, qui nimium civiles. Et effatum Livianum verum eſt: *Continuus aſpectus minus verendos magnos homines ipſa ſatietate facit.* Liv. lib. XXXV.

A temperato receſſu.

Et *majeſtati major ex longinquo reverentia.* Tacitus I. Ann.

Hominibuſq; *omne ignotum ſemper pro magnifico eſt.* Sed modus in his talibus eſto: qui ſal & anima virtutum. In Agric.

CAPVT

CAPVT XVII.

Minores aliquot virtutes poſita, quæ Principem deceant: ſed ſparſim, & breviter.

VEnio nunc ad minora, quæ dixi, lumina: id eſt, virtutes haud æque illuſtres aut neceſſarias regibus, tamen utiles: quas, velut ſtellas, ſpargam & defigam (fas ita loqui) in ſupremi Capitis hujus cælo. Audi Princeps.

Cicero 1. Offic. — BENEFICVS eſto. *Liberalitate* enim *nihil eſt natura hominis accommodatius:* — *Liberalitas decora Principi.*

Salluſt. Iugurth. — Et Regum in primis. quos *armis, quam munificentia vinci, minus flagitioſum eſt.*

Plinius lib. VII. epiſt. — Sed cum judicio eſto. *Subita* enim *largitionis comes, pœnitentia.* — *Cum delectu tamē, & modo.*

Tacitus II. Ann. — Etiam cum modo. ne *ſi ærarium ambitione exhauſeris, per ſcelera ſupplendum ſit.*

Nimis hauriendo Fontē ipſum exhauris. [nec male vir ſanctus:

Hieron. — *Liberalitate liberalitas perit.*

Tacitus 1. Hiſt. — *Falluntur* autem *quibus luxuria ſpecie liberalitatis imponit. perdere multi ſciunt, donare neſciunt.*

11. Ann. — CASTVS eſto. *Animo* enim *per libidinem corrupto nihil honeſtum ineſt.* — *In conjuge amor.*

Conjugi deditus: nec tamen cum Claudiano iſto ſtipite, *conjugum imperiis obnoxius.*

XII. An. — *At non obſequiū.*

Turpe viro, imo ipſi imperio.

Κύτοι

Καίτοι τί διαφέρει γυναῖκας ἄρχειν, ἢ τοὺς ἄρχοντας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἄρχεσθαι; *Quid vero intereſt, utrum fœmina gubernent, an qui gubernant, gubernentur à fœminis?* Ariſt. IV. Politic. cap. VII.

Iram vitet, aut aperiat.

IRAM fuge. eaque aut nulla tibi, aut aperta eſto. Principi viro *honeſtius puta offendere, quam odiſſe.* Tacitus Agric.

Mali illi *obſcuri, eoque irrevocabiles.* Ibid.

Qui reponunt odia, *quodque ſæva cogitationis indicium eſt, ſecreto ſuo ſatiantur.* Ibid.

In convicia ne inquirat.

CONVICIA ſperne. *Magnam fortunam magnus animus decet,* & talium contemptor. Senec. I. de Clem.

Cujus eſt *proprium, placidum eſſe tranquillumque, & injurias atque offenſiones ſuperne deſpicere.* Ibid.

Vniverſe autem verum eſt: *Convicia, ſi iraſcare, agnita videntur: ſpreta exoleſcunt.* Tacit. IV. Annal.

Famam curet.

FAMAM tamen ne contemne: & cogita *Ceteris mortalium in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere arbitrentur: Principum diverſam eſſe ſortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* Ibid.

Laus tibi & poſteritas in oculis: cenſeaſque *cetera Principibus ſtatim adeſſe: unum inſatiabiliter parandum, proſperam ſui memoriam. Nam contemtu famæ, contemni virtutes.* Ibid.

Doctrinã muniet.

DOCTRINAM nonnihil ad hunc finem promove: quæ languet quoniam *ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia pereunt.* II. Ann.

Plinius Paneg. *Ea ſpiritum & ſanguinem ſub te recipiant.*

1. Annal. Ita *temporibus tuis dicendis, non deerunt decora ingenia.*

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI TERTII.

CAPVT I.

Prudentiam Principi per-neceſſariam. ſine ea vim & opes inutilia. miſcenda eſſe. ſed primam illam in gubernatione præpollere.

PErtexui regiam hanc Virtutum veſtem: Prudentiæ telam ordior. quam ut felici pectine percurram & percutiam, te vera Minerva noſtra invoco, ô æterni patris æterna proles. Prudentiæ ad omnes res humanas uſus: ſed ad imperium maxime. quod ſine ea non ſolum infirmum ſit, ſed auſim dicere nullum. Quis navim mihi dirigat, ſine ferro quod affricuit Siderites? ſic nemo rempub. ſine mente quam afflavit illa Diva. Vim ſolam cogites? fruſtra. Qualis poëtarum ille Cyclops, amiſſo oculo: talis

Prudentia in gubernando uſus.

Potentia ſine ea, cæca, præceps.

talis Princeps, cui abeſt lumen hoc frontis.

Vis conſilî expers mole ruit ſua. Horat. III. Od.

Nec eſt diuturna poſſeſſio, in quam gladio inducimur. Curt. lib. VIII.

At contra,

Vim temperatam dî quoque provehunt
In majus: Horat. III. Od.

Temperatam dico, prudentiæ hac mixtura. Ῥώμη γὰρ μετὰ φρονήσεως, ait mellitus orator, ὠφέλησεν. ἄνευ δὲ ταύτης, πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε: *Nam vis prudentia adjuncta, uſui eſt: ſine ea abit magis in noxam.* Iſocrat. ad Demonic.

Mixta utraque efficaciſſima.

Nec male poëta:

—— non ſolis viribus æquum
Credere. ſæpe acri potior prudentia dextra. Val. Flac. IV. Argon.

Et certe in gubernatione palam potior: quia ſola lene illud frenum eſt, quo voluntarii rediguntur in obedientiæ gyrum. Ecce, ne animalia quidem cetera domueris ſine tractatione quadam & arte: tu ſperes hominem? quo *nullum animal moroſius eſt, nullum majori arte tractandum.* Senec. I. De Clem.

Imperium alioqui in homines durum:

Natura nos feroces, indomiti, æqui impatientes, nedum ſervitutis. καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπ᾽ οὐδένας μᾶλλον συνίστανται, ἢ ἐπὶ τούτους, οὓς ἂν αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας: *& homines in nullos magis inſurgunt, quam in eos quos imperium in ſe adſectare ſentiſcunt.* Xenoph. I. Pæd.

Qui naturâ refractarii.

Et rem vidit, qui ſcripſit: πάντων τῶν ἄλλων ζώων ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν: Ibid.

ἄρχειν: omnibus animalibus facilius, quam hominibus imperitare.

Illam igitur adhibe, & hoc adhibe: Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη: *Prudentia, imperantis propria & unica virtus.*

Ariſtot. III. Politic.

Ideo prudentia opus:

Sane omnium temporũ eventus docebit, & docuit, *plura in ſumma fortuna auſpiciis & conſiliis, quam telis & manibus geri.*

Tacitus XIII. Annal.

Cujus vis ſupra vim.

Oraculum non inſolens effatus eſt ille vates:

> Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χέρας
> Νικᾷ,

Euripid.

> *Mens una ſapiens, plurium vincit manus.*

Qui addo: *Multa, quæ natura impedita ſunt, conſilio expediri.*

Liv. XI.

CAPVT II.

Sed duplicem prudentiam eſſe: A ſe, & Ab aliis. illam optari, hanc contingere. Rarum, imo ἀδύνατον *eſſe, ut Princeps à ſe uno ſatis ſapiat.*

IVre hanc ergo Principi noſtro ineſſe volo, & multo magis adeſſe. Nam ſapientum duplex genus poëta vetus appoſite facit.

Duplex ſapientia.

> Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει·
> Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Heſiod. Oper. I.

Propria:

> *Laudatiſſimus eſt, ipſus qui cuncta videbit:*

Mutuatitia.

Sed laudandus & is, qui paret recta monenti.

Et noſtra Suada: *Sapientiſſimum eſſe dicunt eum, cui quod opus ſit, ipſi veniat in mentem: proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet.* Cic. pro Cluent.

Cumque iis, vel ab iis potius, hiſtoricorum uberrimus: *Sæpe audivi eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quod in rem ſit: ſecundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipſe conſulere, nec alteri parêre ſcit, eum extremi eſſe ingenii.* Livius XXII.

Prior, nimis rara in purpura. Et quamquam inter primos Principem eſſe voveam: tamen ad ſecundos magis admoveam. Primum. quia neſcio quomodo (vere hoc, ſed verecunde dicam) ſive ætate, ſive inſtitutione, ſive natura etiam, his ab aula *prima illa animi ingeniique negata ſors eſt.* Indid.

Altera igitur aſſumenda. Deinde ut eam habeant, tamen cum *omnis ratio & inſtitutio vitæ, adjumenta hominum deſideret:* Cicer. I. Offic.

Magna enim moles imperii. Tum hæc Gubernatoria maxime. in qua certum eſt, *Principem ſua ſcientia non poſſe cuncta complecti.* Tacitus III. An.

Nec unius mentem eſſe tanta molis capacem. I. Annal.

Itaque eſto mihi

Σοφὸς τύραννος τῶν σοφῶν συνουσίᾳ:

Princeps ſapiens, ſapientium commercio. Euripid. opinor.

Et *adſumat in partem curarũ* alios, Tacitus I. Annal.

Nec Atlas ſine Hercule ſuſtineat. Certus *magna negotia magnis adjutoribus egere:* Velleius lib. II.

Graviſ-

Tacitus *Graviſſimoſque Principis labores, quis*
XII. An. *orbem terra capeſſit, egere adminiculis.*

Ævum omne videat, *raro emi-*
Vell. II. *nentes viros non magnis adjutoribus ad* Exempla
gubernandam fortunam ſuam uſos repe- docent.
riet.

Xenoph. Ὀλίγα γὰρ εἷς ἂν ἴδοι, καὶ εἷς ἀκούσειε:
VIII. *Pauca enim aliqua unus videat, unus*
Pæd. *audiat.*

Ibid. At eſſe debent πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοὶ, καὶ πολλὰ ὦτα: *multi Regis oculi, & multa aures.*

Thales mihi, ſi volet, rex eſto.
tamen *ſi de ſua unius ſententia omnia*
Liv. xlv. *geret, ſuperbum hunc judicabo magis quam*
ſapientem.

CAPUT III.

Itaque adjutores ei capiendum: idque judicio. Eos duplices eſſe, Conſiliarios & Miniſtros. Qui, & quam utiles illi?

ADjutoribus enim certe opus: & hoc regiæ prudentiæ caput cenſeam, adſumere prudentes. Vere Atticus orator monuit. *Principi amicis opus.*

Plinius Paneg. *Præcipuum Principis opus eſſe amicos parare.*

Ibid. *Nullum* enim *majus boni imperii inſtrumentum, quam boni amici.*

Regibus ex hoc crede. Illi Africano: *Non exercitus neque theſauri, præſidia regni ſunt, verum amici.* *Qui, vere eorum theſaurus*

Micipſæ apud Salluſt. Iugurth. Huic Medo: Οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν

 σκῆπτρον

Et ſceptri fulcrum.

σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζον ἐστιν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον: *Non aureum iſtud ſceptrum eſt quod regnum cuſtodit, ſed copia amicorum ea regibus ſceptrum veriſſimum tutiſſimumque.* Cyro, apud Xenoph. lib. VIII.

Iudicio eligendi.

Sed quî parabis? Iudicii hîc res eſt. quod ſi Principi noſtro rectum à natura vel ab uſu, ô ſalutarem illum & bono publico natum! Tamen ego dirigam, & adminiculabor in parte.

Bipartiti.

Adjutores mihi duorum generum, Conſiliarii & adminiſtri. Illi, qui lingua & mente in primis juvant: Hi, qui manu & factis. Digniſſimi illi, & à magno Philoſopho ſcriptum:

Conſiliarii eminent.

Τὸ βουλεύεσθαι τῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, θειότατόν ἐστι: *Conſiliari, eorum quæ inter homines, diviniſſimum eſt.* Ariſtot. Rhet. ad Alexand.

Veteri verbo uſurpatum:

Ἱερὸν ἀληθῶς ἐστιν ἡ συμβουλία:
Quiddam ſacrum profecto conſultatio eſt. Apud Platon.

Iidem maxime neceſſarii. Nonne conſilio ſtant regna, urbes, domus? *Ego ita comperi, omnia regna, civitates, nationes, uſque eo proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt. ubicumque gratia, timor, voluptas, ea corrupère, poſt paullo imminuta opes, deinde ademptum imperium, poſtremo ſervitus impoſita eſt.* Salluſt. ad Cæſ.

Phœbi dictio.

Itaque de his jure primo dicam.

CAPVT

CAPVT IV.

Definiti diſtinctius Conſiliarii. & prima eorum munera explicata, Probitas, & Peritia rerum. denique oſtenſi illi, indice fama.

Conſiliarii.

APpello Conſiliarios, QVI FIDI, RERVM HOMINVMQVE PERITI, SALVTARIA SVGGERVNT, PACE SIVE BELLO.

Fidi, ſive vitæ probi.

Plinius Paneg.

Dixi FIDOS, id eſt probos. *Optimum enim quemque fideliſſimum puto.*

Iidē prudentes univerſe.

Ariſt. VI. Ethic. Nicom. cap. VII.

Addidi RERVM HOMINVMQVE PERITOS, id eſt prudentes. τοῦ γὰρ φρονίμου μάλιστα τοῦτ' ἔργον εἶναι φαμὲν, τὸ εὖ βουλεύεσθαι: *prudentis enim hoc proprium maxime munus arbitramur, recte conſulere.*

Et diſtincte, rerum patriæ.

Tacitus Agric.

Tales cenſeo, morum *animorumque provinciæ gnaros.*

Cice. II. de Orat.

Non enim exteros temere, non advenas. qui veriloquium hoc imbibi: *Ad conſilium de rep. dandum, caput eſſe, noſſe rempublicam.*

Ætate grandes.

Salluſt. Catil.

Item Senes. *quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validū ſit.*

Ibid.

Adoleſcentum quidem animi plerumque parum providi: iique *molles & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.*

Plutarch.

Nec errat verbum vetus: *Conſilia ſenum, haſtas juvenum eſſe.*

Tertio, fortuna varia exercitos.

toſ. Revera enim nocumenta, documenta: & appoſite de ſe Mithridates. *Mihi fortuna, multis rebus ereptis, uſum dedit bene ſuadendi.* Salluſt. in Fragm.

Sortis utriuſque quæri.

Quarto, quod ſatis ſit, acutos. Nam qui nimis, fugio: & arcanum illud dogma ingero: Οἱ φαυλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ξυνετωτέρους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄμεινον οἰκοῦσι τὰς πόλεις: *Hebetiores, quam acutiores, ut plurimum, melius remp. adminiſtrant.* Thucydi. lib. III.

Cum modo acuti.

Cauſſa. quia ſubtilia illa & ignea ingenia in aſſiduo motu, *novandis quam gerendis rebus aptiora.* Curt. IV.

At hos tales Princeps quî reperiet? *Non ſtudiis privatis, nec ex commendatione aut precibus* paucorum: Tacitus Agric.

Teſtimonio plurium.

Sed aut ipſe noſcet, ſi poteſt: aut tanget ad lapidem illum Lydium communis Famæ. *Singuli enim decipere & decipi poſſunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.* Plinius Paneg.

Legendi ſine ambitu.

Nec male ille olim ad Principem: *Tales nos crede, qualis fama cujuſque eſt.* Idem ibidem.

CAPUT. V.

Explicatum tertium munus, ut ſalubriter conſulant. id incluſum quinque monitorum quaſi lineis.

FEci etiam SALUTARIA SUGGERENTES. merito. Nonne hic finis & velut portus quo velificentur conſultores? veri & probi quidem. Pervenient autem, ſi per lineas has dirigant, quas ſignabo.

gnabo. Pietatem primum iis ingero, & ut

Cypr. in Epiſt. *Conſiliorum gubernaculum. Lex divina ſit.* *Pii ſunto.*

Vniverſe enim verum eſt, *Nihil rite nihilque providenter homines, ſine deorum immortalium ope, conſilio, honore auſpicari.* Plinius Paneg.

Libertatem ſecundo. ut fortiter, non obnoxie, ſententias dicant: neve *cum fortuna potius Principis loquantur, quam cum ipſo.* Tacitus I. Hiſtor. *Liberi ſunto.*

Nam Libertas ſicut & *Fides, in præſentia quibus reſiſtit, offendit; deinde illis ipſis ſuſpicitur laudaturque.* Plinius lib. III. epiſt. IX.

Improbi illi, qui *veri copiam non faciunt, ſed ſuſpenſa, & quo ducantur inclinatura, reſpondent.* Tacitus XI. Ann.

Qui ambigui, & *ita compoſiti, ut ex eventu rerum adverſa abnuant, vel proſpera agnoſcant.* III. Hiſtor.

Tertio, Conſtantiam. Nam illaudati, qui *ex aliena libidine huc illuc fluctantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. uti eorum qui dominantur ſimultas atque arrogantia fert, ita bonum malumve publicum exiſtimant.* Salluſt. ad Cæſ. *Conſtantes & firmi ſunto.*

At non Rigorem etiam; *nec inconſtantis putem ſententiam, tamquam aliquod navigium, è reip. tempeſtate moderari.* Cic. pro Balbo. *Sed cum temperie.*

Nam vere prudens & *ſapiens, non ſemper it uno gradu, ſed una via:* Seneca.

Nec ſe in aliquibus mutat, ſed potius aptat: & ut verbo dicam, non curſum eumdem tenet, ſed portum. Idem.

Quarto, Modeſtiam. & placent illi, qui *ſpecie obſequii regunt; ad omniaque quæ agenda ſunt, quieta cum induſtria adſunt.* Tacitus III. Hiſt.

Modeſti & placidi ſunto.

Arte enim & flexu quodam opus ſæpe: & obliqua via eundum, quo non licet recta. Talis Cornelianus Piſo: *nullius ſervilis ſententiæ ſponte auctor, & quoties neceſſitas ingrueret, prudenter moderans.* VI. Ann.

Talis Lepidus: qui *pleraque ab ſævis adulationibus aliorum in melius deflexit. nec tamen temperamenti egebat, cum æquabili auctoritate & gratia apud Principem viguerit.* IV. Ann.

Quinto, Silentium. quia *Taciturnitas optimum atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum:* Vale. II. cap. II.

Denique, ore preſſo.

Nec res magna ſuſtineri poſſunt ab eo, cui tacere grave eſt. Curt. IV.

Arcani ergo ipſi, nec tamen arcanorum (ſalubriter moneo) ſcrutatores. quia *abditos Principis ſenſus, & ſi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps; nec ideo aſſequare.* Tacitus VI. Ann.

CAPVT. VI.

Quæ vitanda Conſiliariis: & primum quæ impedimenta & velut vada bona Mentis? Ea quattuor notata.

HÆc loca illa plana, per quæ tuto explicentur conſiliorum vela. Sed vada etiam ſunt & ſcopuli: quos notabo, quia ludibrium

brium profecto ventis debet, quiſquis non cavet. Inter vada mihi Contumacia eſt: ad quam non ſemel obhæſit ſuaſoria iſta ratis. Nam quidam natura ita pugnaces, ut *Contumacia, conſilii remora.*

Tacitus 1. Hiſtor. *Tantum ſententiis aliorum contradicant.*

Indidem. Qui, *conſilii quamvis egregii, quod non ipſi afferunt, inimici:*

Indid. *Et adverſus peritos pervicaces.*

Bis ſtulti. ſive quod omnes *ſapere* volunt *ex ſuo ore:*

Lucret. *Ne privatim quidē utilis.*

Sive quod, *ſiquid auctoritatis in ipſis eſt, crebris contradictionibus deſtruunt.*

Tacitus XIV. An.

Diſcordia item inter conſuaſores. *Stimulat* enim non raro *privati odii pertinacia in publicum exitium.*

1. Hiſtor. *Sicut & diſſidium.*

Tertio, Affectus. à quibus ſane, *omnes qui de rebus dubiis conſultant, vacuos eſſe decet.*

Salluſt. Catil. *Item in hūc illamve partem affectio.*

Nam *haud facile animus verum pervidet, ubi illi officiunt.*

Ibid.

In primis ubi Ira. *cum qua nihil recte, nihil conſiderate fieri poteſt.*

Cicero 1. Offic.

Stat. —— *male cuncta miniſtrat Impetus.*

Quarto, Avaritia, ſive rei ſuæ ſtudium. Ex adyto Patavino hæc ſors data: *Privata res ſemper offecêre, officientque publicis conſiliis.*

Liv. lib. XXII. *Denique lucri ſtudium.*

Quid mirum? *Peſſimum veri affectus* & judicii *venenum, ſua cuique utilitas.*

Tacitus 1. Hiſt. *Quod corrumpit omnia.*

Avaritia

Et perrumpit.

Avaritia eſt, quæ *omnia vanalia habere edocet:* Salluſt. Catil.

Quæ *Fidem & Probitatem evertit:* Ibid. duo boni conſilii inſtrumenta.

Cui plerique hominum obnoxii: ſed Mercurii proles maxime. nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχημένον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς: *eum qui decem ipſos annos à commerciis non abſtinuiſſet, non admoveri ad gubernationem.* Ariſtot. III. Politic. cap. III.

Inſitum maxime mercatoribus.

CAPVT VII.

Qua turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres oſtenſi.

Confidentia noxia.

At inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc navis ſolet, prima mihi Fiducia occurrit:

Quæ profecto *cum ſapientia non commiſcetur.* Cicero pro Leg. Man.

Phœbæa vox eſt: *Conſilia calida & audacia, prima ſpecie læta ſunt; tractatu dura, eventu triſtia.* Liv. lib. XXXV.

Cui pectus eſt, in pectus hoc demitte.

Nec te fallet. Nam plerumque feroculi iſti, μετ' ἀσφαλείας μὲν δοξάζουσι, μετὰ δέους δὲ ἐν τῷ ἔργῳ ἐλλείπουσι: *cum ſupina fiducia ſententiam dicunt, in reipſa trepidantes deficiunt.* Thucydid. I, 5,

At ego cautum Mimum audio:

Animus vereri qui ſcit, ſcit tuto aggredi: Publius.

Cauti in conſiliis, in facto audaces.

Et mihi cum Græco ſcriptore, ἀνὴρ οὕτως ἂν εἴη ἄριστος, εἰ βουλευόμενος μὲν ἀρρωδέοι πᾶν ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χρῆμα· ἐν δὲ τῷ ἔργῳ θρασὺς εἴη: *vir ea ratione* Herod. lib. VII.

ratione fiet optimus, ſi in deliberando quidem cunctetur & pratimeat quidquid poteſt contingere : in agendo autem confidat.

Scopulus alter, Cupiditas. Ἐπιθυμίᾳ μὲν γὰρ ἐλάχιστα κατορθοῦται, προνοίᾳ δὲ πλεῖστα: *Nam cupiditate pauca recte conſiunt, circumſpectione plurima.*

Thucyd. VI.

Cupiditas refrænanda.

Cui adjuncta Celeritas, infamis naufragiis in hoc mari. Nam qui cupit, feſtinat : qui feſtinat, evertit. *Omnia non properanti clara certaq; ſunt, feſtinatio improvida eſt & caca.*

Liv. lib. XXII.

Celeritas repudianda.

Itaque vere dictum : *Nihil magni diſcriminis conſiliis tam inimicum, quam Celeritas :*

Idem lib. XXXI.

Prudentia vera peſtis.

Itemque : Δύο μὲν ἐναντιώτατα τῇ εὐβουλίᾳ, τάχος τε καὶ ὀργή: *Duo adverſiſſima recta Menti, Celeritas & Ira.*

Thuc. libro III.

Lentos ego amo, lentos : & qui cum noſtro Comico

Cui tarditas amica.

Quidquid eſt incoctum, non expromunt, bene coctum dunnt.

Plautus Milit.

Nam quod nonnulli *in conſultando temerarii, in exſequendo viri ſunt:*

Vellejus lib. II.

Et raro celeres felices:

Subiti conſiliis, ſed eventu felices:

Tacitus IV. Hiſt.

Cur movear? ſcio à caſu eſſe, cui non fido : magis rationi, & huic dicto : Celeres iſtos *celerem pœnitentiam, ſed eamdem ſeram atque inutilem ſequi.*

Liv. lib. XXXI.

Vidimus, videmus, videbimus. ſemperque verum, *Scelera impetu, bona conſilia mora valeſcere.*

Tacitus I. Hiſt.

Niſi in ſcelere.

Quæ iis propria, ſicut Celeritas Actioni. Nam δεῖ μὲν βουλεύεσθαι ἐφ᾽ ἡσυχίας,

Demoſth.

Actionibus tamē ea grata. ἡσυχίας, ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μετὰ σπουδῆς: *Conſulere quidem oportet lente, conſulta exſequi feſtinanter.* Exord. XXII.

Addo à graviſſimo viro pondus: Πράττειν μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως: *Celeriter deliberata peragenda ſunt, deliberandum autem tarde.* Ariſt. VI. Ethic. cap. IX.

CAPVT VIII.

Ipſe Princeps quî ſe gerat in audiendis conſiliis. Dogmata huic rei.

Princeps aptet ſe ad conſilia. Conſiliarios formavi: res monet, ut etiam ipſum conſulentem. Fruſtra enim illi idonei, ſi non iſte: & perierit omnis ſalubrium conſiliorum liquor, niſi aptum velut vas ſit in quod inſtillet. Princeps igitur, in capiendis conſiliis, hæc ſervet.

Tempeſtive conſulat. Mature deliberet, *Timet, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipſo negotio conſilium capere cogitur.* Cæſ. I. v. Comm.

Gladiatorum hoc eſt non Principum, *in arena conſilium.* Seneca Epiſt.

Magna in rep. momenta ſunt temporum: & multum intereſt, idem illud utrum ante an poſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur. Cicero Philip.

Peccatur hîc in Plurium ſtatu. ubi *illud ex libertate vitium, quod non ſimul, nec juſſi conveniunt.* Tacit. in Germ.

Quod varii in Polyarchia. *Sed & alter & tertius dies cunctatione coëuntium abſumitur.* Ibid.

Caveat Princeps, etiam illud: *ne in-*

III. Hiſt. *ne inutili cunctatione, agendi tempora deliberando conſumat.* *Ne lente nimis conſulat.*

Illic. Neve *dies rerum, verbis terat.*

Audiat cum judicio. Turpis Claudianus ille frutex, *cui non a-*
XII. An. *mor, non odium, niſi indita & juſſa.* *Eligat & judicet.*

Qui à ſuis

Horat. *Ducitur, ut nervis alienis mobile lignum.*

Tamen ſine Pertinacia, quia illud Marci Principis divinum: *Æ-*
Capitol. in M. Antonino Philoſo. *quius eſt, ut ego tot taliumque amicorum conſilium ſequar, quam tot taleſque amici meam unius voluntatem.* *Non pertendat.*

Sententiam ſuam celet: ex hoc præcepto. *Fieri quid debeat, cum mul-*
Vegetius lib. III. *tis tracta: quid facturus ſis, cum pauciſſimis, vel potius ipſe tecum.* *Non aperiat.*

Sane anima conſilii, ſecretum: & *nulla ſunt meliora conſilia, quam quæ*
Ibid. *ignoraverit adverſarius antequam fierent.*

Libertatem admittat, nec amet
Plutarch. Apopht. Aulæ *verba* illa *byſſina.* *Liberos amet.*

Curt. lib. VIII. *Regum opes ſæpius aſſentatio, quam hoſtis evertit.* *Adulantes oderit.*

At mihi ſalus illius deſperata eſt, *cujus aures ita formatæ ſunt, ut*
Tacitus III. Hiſt. *aſpera quæ utilia, & nihil niſi jucundum & læſurum accipiant.* *Qui noxii.*

Capitol. in Gord. jun. *Miſer eſt Imperator, apud quem vera reticentur.*

Sine diſcrimine audiat. & nec bona quidem conſilia præmiis afficiat (arcanum dogma ſuggero:) ne quis ſpe adipiſcendi à vero deflectat, *Non præmia conſiliis;*

flectat, & παρὰ γνώμην τι καὶ πρὸς χάριν λέγοι: *prater animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.* Thuc. lib. III.

Sed nec mala ſuppliciis. *Defuturi* enim *ſunt qui ſuadeant, ſi male ſuaſiſſe periculum ſit.* Curt. lib. III.

Non pœnas ſtatuat.

Et ſane *non melioris fidei habendi, qui prudentius ſuaſerint.* Ibid.

Id eſt, Felicius. Nam profecto *ſæpe prava magis quam bona conſilia proſpere eveniunt. quia pleraſque res Fortuna ex libidine ſua agitat.* Salluſtius ad Cæſ.

Succeſſus enim à fortuna, ſive deo.

Imo

Centum doctum hominum conſilia ſola hac devincit dea. Plautus Pſeud.

Cum qua (extremum id moneo) ne pugnet. & ardua illa atque implexa *Conſilia, quibus impar eſt, fato permittat.* Tacitus VI. Ann.

Et quidã ſupra nos.

CAPVT IX.

Spernenda occulta Conſilia, & ab Aula ſervis.

Aulici cõſiliarii improbi.

Addo brevem, ſed magnæ rei notam. uti ſpernat genus illud Domeſtici conſilii, quod per pravam prudentiam nonnemo ſibi ſumit. Id fere conſtat ex Aulæ quibuſdam mancipiis:

Qui placita loquuntur.

Quibus *omnia Principum, honeſta atque inhoneſta, laudare mos eſt.* Tacitus III. An.

Rem ſuã quærunt.

Qui in aures eorum ficte & ſimulate, quæſtus ſui cauſſa, inſuſurrant. Cicer. ad Q. Frat. epiſt. I. lib. I.

Ah cave, cave, & quiſquis privatim

vatim tibi ſervus, *is de iis rebus quæ*
Ibid. *ad officium imperii tui atque ad aliquam partem reſp. pertinent, nequid attingat.*

Quantumvis ille idoneus, tamen *ſpecies ipſa gratioſi liberti aut ſervi,* *Principem dehoneſtant.*
Ibid. *dignitatem habere nullam poteſt.*

Minus, fructum. & clamat tibi ipſa Veritas: Hi ſunt cubiculares illi conſiliarii, à quibus *bonus,* *Imo & vendunt.*
Vopiſc. in Aureliano. *cautus, optimus venditur Imperator.*

CAPVT X.

Dictum de Adminiſtris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

IAmque plene abſolvi de Conſiliariis: tranſeo ad genus alterum Adjutorum, Adminiſtros. Eos dico, QVI PVBLICE AVT PRIVATIM PRINCIPI EXHIBENT IN FVNCTIONE ALIQVA SVI VSVM. *Adminiſtri Principis.* Publice: ut ſunt Præfecti, Præſides, Quæſtores, Iudices, & uno verbo ii omnes qui tangunt imperii aut reip. partem. *In publico:* Privatim: ut ſunt ii fere, qui ad Aulæ ſaltem uſum aut ſplendorem adhibentur: quos ſuo proprioque verbo dicimus, Palatinos. *In Aula.* De his minus eſt. illos qui in publico verſantur, eligi ſuadeam cum cura: & in primis à triplici hac nota.

Vt genus in iis honeſtum. Bene enim Philoſophorum columen; Εἰκὸς βελτίους εἶναι, τοὺς ἐκ βελτιόνων: *Eligendi à Genere.*
Ariſto. v. Politic.

νων: Par eſt meliores eſſe, eos qui ex melioribus.

Et ſane vilis ille, qui viles tantum ſibi admovet: *præcipuumque indicium non magni Principis, magni liberti.* Plinius Paneg.

Viles ſpernendi.

Excipio, ſi eximia in talium aliquo virtus. Tunc enim libens fatear, *Optimum quemque, eſſe nobiliſſimum.* Vellejus lib. II.

Niſi inſigni aliqua virtute.

Et *in cujuſcumque animo virtus inſit, ei plurimum eſſe tribuendum.* Ibid.

Nam nota mihi altera, Vita eſt: quam ſuper omnia ſpecto. Legi enim: *Meliorem eſſe remp. & prope tutiorem, in qua Princeps malus ſit, ea, in qua mali Principis miniſtri.* Apud Lamprid. in Alex.

Probi eligendi.

Moribus ergo probi ſint: valeatque illud,

—— *emitur ſola virtute poteſtas.* Claudia.

Non infames.

Malis famoſiſque *nihil crediderit, nullam exiſtimationis ſuæ partem commiſerit.* Cicer. ad Q. Frat. epiſt. 1.

Imo nec ambiguis. Nonne melius *officiis & adminiſtrationibus non peccaturos præficere, quam damnare cum peccarint?* Tacit. in Agric.

Non ancipites.

Ego cenſeo. nam in Principem

—— *culpa cunctorum redit.* Seneca Med.

Qui nõ vetat peccare cum poſſit, jubet.

Princeps peccat, quidquid illi.

Illi incumbit *in hac cuſtodia imperii, ut non ſe unum modo, ſed omnes miniſtros civibus & reſp. præſtet.* Cicero ad Q. Frat.

At nota tertia, Ingenium eſt. quod quia varium in nobis, καὶ ὁ

Apti ab ingenio, eligendi.

μὲν

Plutar. μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ πρὸς πόλεμον εὐ-
Politic. φυέστερος: *ille ad civilia, hic ad bellica,*
Præcept. *natura aptior:*

Primum illud eſt, ut poſſit ἕκα-
Ibid. στον ἑκάστῃ χρείᾳ, κατὰ τὸ δίκαιον, προσαρ-
μόττειν: *quemque, cuique functioni, pro* *Quiſque*
indole ſua, admovere. *pro inclinatione.*

Mæcenas enim apte quædam obiverit, quæ non Agrippa. & recte poëta:

Propert. lib. III. *Omnia non pariter rerum ſunt omnibus apta.*

Alterum, ut ingenia inſpiciat. id eſt, recta eligat, nec tamen erecta. Scilicet, *ut pares negotiis, neque ſupra ſint.* *Non nimis alti.* (Tacit. VI. Annal.)

Tiberiana cautio non de nihilo. qui *nec eminentes virtutes ſectabatur, & rurſum vitia oderat. Ab optimis, periculum ſibi: à peſſimis, dedecus publicum metuebat.* (I. Annal.)

Medii ergo optimi, quibus olim & nunc tutiſſimo *ſecreta Principum innixa.* *Medii congrui.* (III. An.)

Quo mihi *Labeo* aliquis *incorrupta libertate?* (Eodẽ lib.)

Eodem. *Capitonis obſequium dominantibus magis probatur.*

Iſta ſuadeo: an perſuadeo? ægre. Neſcio quomodo Aulica hæc comitia affectus dirigit: & *fato quodam ac forte naſcendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offenſio in illos eſt.* *Tamen raro recta hic electio.* (IV. Ann.)

CAPVT XI.

Adminiſtris ipſis præcepta tradita, eorum tutela. Primum Minoribus, inde Majoribus. Ancipitem omnem potentiam eſſe in Aula.

NEc de Adminiſtris, plura diſſero: quædam, ad ipſos. O boni, lubrica veſtra vita & via eſt, qui in Aula verſamini: in qua, ut vere vir ſanctus dixit,

Periculi plena Aula. *Per pericula, pervenitur ad grandius periculum.* Auguſt. VIII. Confeſ. cap. VI.

Itaque acri circumſpectione & cuſtodia vobis opus contra lapſum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in Palatio,

Obſequium Adminiſtros decet. Obſequioſi eſte. Nam *quanto quis apud Principem obſequio promptior, honoribus & opibus extolletur.* Tacitus I. Annal.

Sui Vſus. Vtibiles. ne ſitis dicto veteri, *Tineæ & ſorices Palatii.* Conſtantini Imp. dictum.

Audaculi. Nam profecto

Audacia. *Malus eſt miniſter regii imperii pudor.* Seneca Trag. Hippol.

Modeſtia. At vos qui Majores, cavete ne vobis tales. & *veſtra vos, non Principis fortuna metiamini.* Plinius Paneg.

Quieta actio. Quod agitis, ſine jactantia agite. placent illi, qui *actu otioſis ſimillimi.* Vellejus lib. II.

Qualis ille Piſo: *quo nemo aut validius otium dilexit, aut facilius ſufficit negotio: magiſque quæ agenda ſunt egit, ſine ulla oſtentatione agendi.* Eod. lib.

Invidia

Invidia ſic vitabitur. cui amoliendæ, nonnemo delapſus eſt ad *vitiorum etiam imitamenta.*

Tacitus XVI. An. — *Virtutum diſſimulatio.*

Mæcenates illi hoc ſpectarunt,

——— *quis mens circumflua luxu*
Noverat intactum vitio ſervare vigorē.

Claud. de Probini & Ol. cōſul.

Et callidus Criſpi nepos. *qui diverſus à veterum inſtituto, per cultum & munditias luxu propior. Suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior, quo ſomnum & inertiam magis oſtentabat.*

Tacitus III. An. — *O virum vere ad Aulam!*

Qui ſapis, capis. etiam iſtud: ut nihil tibi adſcribas, nec *ad famam tuam geſtis exſultes, ſed ad auctorem & ducem, ut miniſter, fortunam referas.*

Tacitus in Agric. — *Accepta omnia Principi referant.*

Luna inquam eſto, & gloriæ tuæ omne lumen refunde illi Soli. *Hæc eſt conditio regum, ut caſus tantum adverſos hominibus tribuant, ſecundos fortunæ ſuæ.*

Æmilius Prob. in Dataine.

Bene Agrippa. Δυοῖν παρῄνει τὸν ἄνδρα τὸν σωθησόμενον, τῆς μὲν δυσχερείας αὐτὸν τῶν πραγμάτων ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατόρθωσιν σφῶν ἐκείνοις φυλάσσειν: *Duorum admonebat virum* in Aula *ſalvum futurum: Vnius, ut difficultatem rerum ipſe amoliretur: alterius, ut gloriam impoſita ſumma manus illis relinqueret.*

Dio libro XLIX. — *Sibi labores capiāt, gloria illi.*

In univerſum autem in Aula perennare vultis? duo hæc adſumite. Patientiam: veterani illius exemplo. qui interrogatus, *Quomodo rariſſimam rem in aula conſecutus eſſet, Senectutem? Injurias* inquit *ferendo, & gratias agendo.*

Sene. II. de Ira. — *Patientes ſunto.*

In Cautelam. quia multi vobis laquei, & *Extremæ cauti.*

Fraus ſublimi regnat in aula. Seneca Hippol.

Illîc ad *reprehendenda aliena dicta & facta, ardet omnibus animus. vix ſatis apertum os, aut lingua prompta videtur.* Salluſt. ad Cæſ. *Fraudium enim ſedes, aula.*

Illîc inſidiatores & hoſtes: qui *ſecretis criminationibus infament ignarum, & quo incautior decipiare, palam laudatum.* Tacitus I. Hiſtor.

Cur te fallam? *cum omnia caveris, per ornamenta ferieris.* Seneca Præf. libro IV. Quæſt. Nat.

Imo ut nemo te evertat, cades ſponte. quia *Nihil rerum mortalium tam inſtabile & fluxum eſt, quam potentia non ſua vi nixa.* Tacitus XIII. Annal. *Potentia ea lubrica.*

Vide mihi illos Emeritos: *ſpeciem magis in amicitia Principis, quam vim retinent.* III. An.

Sive id vitio *regum* fiat, quorum *voluntates ut vehementes, ſic mobiles, ſæpe ſibi ipſa adverſa.* Salluſt. Iugurth. *Reges mutabiles.*

Sive *fato potentia raro ſempiterna. & ſatias capit aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum jam nihil reliquum eſt quod cupiant.* Tacitus III. An. *Fatum incertum.*

Et ô bene ſi non Aratæa aliqua vox erumpat. Ταῦτ' ἐστιν, ὦ Κεφάλων, ἐπίχειρα τῆς τυραννικῆς φιλίας: *Hæc ſunt, ô Cephalo præmia regia amicitiæ.* Plutarch. In Arat. *Inopinatum.*

Iſta eveniunt: numquam mihi. &

Stet quicumque volet potens
Aula culmine lubrico,
Me dulcis ſaturet quies.
Obſcuro poſitus loco,
Leni perfruar otio.

Seneca Thyeſt. *Nos procul à Iove & fulmine.*

I. LI-

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QVARTI

CAPVT I.

Propriam Prudentiam, id eſt, eam quam ineſſe Principi volumus, præceptis difficile alligari. Late fuſam eſſe, Inſtabilem, & Obtectam. Itaque aliquid de ea, non plene à nobis præcipi.

ALienæ Prudentiæ ſemitam decurri: peritur mihi campus propriæ, ſed vere campus. in quo certam viam aut limitem quis comprehendet? Diffuſa nimis res eſt, Confuſa, Obſcura. Diffuſa primum. quid enim latius ſe, quam res humanæ, pandit? quarum omnium Prudentia eſt, imo & ſingularum. Philoſophum audi: *Prudētiæ materies, omnes res humanæ.*

Τῶν καθ' ἕκαστά ἐστιν ἡ φρόνησις, ἃ γνώριμα γίνεται ἐξ ἐμπειρίας: *Rerum ſingularum Prudentia eſt, quæ notæ homini per Vſum fiunt.* Ariſt. VI. Ethic. c. VIII. *Eæque ſingulariter inſpecta.*

Atqui res ſingulæ, infinitæ ſunt: quas adeo non ſcientia, ut nec numero complectare.

Præcepta enim *finita eſſe debent*, & *certa:* Seneca Epiſtola xcv.

Siqua finiri non poſſunt, extra Sapientiam ſunt. Ibid.

Circa res incertas verſatur. Iam Confuſa eadem. quia revera inſtabile totum & fluctuans eſt, quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quam electio rerum quæ aliter atque aliter ſeſe habent? Quod ſi illæ incertæ: *Ipſa quoq; mobilis.* etiam ipſa eo magis, quod non rebus ſolum devincta, ſed iis quæ rebus adſtant. Tempora, loca, homines adſpicit: & pro minima eorum mutatione ipſa ſe mutat, adeoque non ubique una, ut nec in una re una. Scientiæ autem alia natura eſt: &

Πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν: *Omnes cenſemus, quod ſcimus, natum non eſſe Variare.* Ariſt. VI. Ethic. cap. III.

Sane incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & ſtricta præceptorum vincla. Denique *Tenebroſa eſt, ob cauſſas ignotas.* Obſcura eadem. quia res eventuſque omnes humani in alta nocte.

Nam *occultat eorum ſemina deus, & plerumque bonorum malorumque cauſſa ſub diverſa ſpecie latent.* Plinius Paneg.

Quis in rebus etiam obviis non ſuſpicatur potius de cauſſis, quam cognoſcit? Sine cauſſis autem Scientia non eſt, nec traditio ulla firma. Addo, quod in publica *Aut homini nec noſcendas.* & Civili hac gubernatione, etſi in terrenis rebus, pleræque tamen cauſſæ ab alto ſunt, nec reperiendæ in hac terra.

Vſque

Lucret. lib. v.

Vſque adeo (ut ille exclamat) *res humanas vis abdita quadam*
Obterit, & pulchros faſces ſavaſque ſecures
Proculcare ac ludibrio ſibi habere videtur.

Itaque (verum fateamur) ego & alii hîc caligamus : nec eſt quiſquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, ſed tentarit. Quid ergo? quieſco, & ſileo? res & ordo vetant: & faciam potius quod in Syrtium aliquo æquore deprehenſus. & quoniam clauſum directumque iter tenere non poſſum, confuſe viam aliquam ſignabo, velut aſtris. O tu me adjuva, qui ſuper aſtra.

CAPVT II.

Diviſa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem, Illa rurſus, in Humanam & Divinam. De hac oſtenſum, curam Principi eſſe. Vnam Religionem retinendam ei, & defendendam.

PRudentia omnis, quam in Principe quæro, duplex eſt: Togata & Militaris. Illam intellego, QVÆ IN COTTIDIANA HAC GVBERNATIONE, TRANQVILLISQVE REBVS, INTERVENIT. Iſtam, QVÆ IN BELLO, REBVSQVE TVRBATIS. Illius materies iterum duplex; Res Divinæ, Res Humanæ. In

Togata Prudētia.

Militaris.

In Divinis Prudentia.

rebus Divinis verſari eam dico, QVÆ SACRA RELIGIONEMQVE TANGIT ET DIRIGIT, QVATENVS TAMEN PRINCIPIS EA CVRA. Iuſte & convenienter ſic limito. quia non Principi liberum in ſacra jus. abſit. ſed inſpectio quædam, idque tuendi magis quam cognoſcendi cauſſa.

Religio, caput in repub.

Sane in omni republica Πρῶτον, ἡ περὶ θεῶν ἐπιμέλεια: *Primum eſt, curatio rerum divinarum.* Ariſtot. VII. Politic. cap. VIII.

Curanda Principi: Decori cauſſa.

Ad quem autẽ ea potius, quam ad Principem pertinet? Δεῖ γὰρ τὸ ἄριστον ὑπὸ τῶ ἀρίστω τιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἀγεμονοῦν ὑπὸ τῶν ἀγεμονοῦντος: *Decet enim quod optimum eſt, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.* Diogenes Stoicus apud Stob.

Tutelæ cauſſa.

Nec decet ſolum, ſed expedit. Tutelæ tuæ primum: quia veriſſime Cyrus ἐλογίζετο, ὡς εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν, καὶ περὶ ἑαυτόν: *rationabatur, ſi omnes Familiares* (imo & ſubditi) *dei metuentes eſſent, minus eos aut inter ſe aliquid illicitum patraturos, aut in ipſum.* Xenoph. Pæd. lib. VIII.

Augmenti cauſſa.

Ad augmentum etiam Imperii. Scito enim τοὺς θεοὺς εὐνουστέρους εἶναι τοῖς μᾶλλον αὐτοὺς τιμῶσι: *deos proniores eſſe in eos, qui maxime illos colunt.* Ariſtot. Rhet. ad Alexand.

Auſus gloriari Tullius: Romanos, non *calliditate aut robore, ſed pietate ac religione omnes gentes nationeſque ſuperaviſſe.* Orat. de Aruſp. reſponſ.

Iam vero publice, quî ſalvi ſimus

Lactant. de Ira cap. XII. mus niſi illa ſalva? *Religio, & timor dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.* *Status Publicæ cauſſa.*

Eodē lib. c. VIII. Tolle hoc vinculum: *vita hominum ſtultitia, ſcelere, immanitate complebitur.*

Idemque, ſi confundis. Nec enim audiendi Ægyptii illi reges, qui *variam & miſcellam religionem induxerunt. ſtabiliendo*, ut putarunt, *ſceptro*: Καὶ ὅπως μηδέποτε ὁμονοῆσαι δύνωνται οἱ κατ' Αἴγυπτον: *& ne umquam conſpirare inter ſe Ægyptii omnes poſſent.* *Non ea miſcenda.*

Diodor. Sicul. libro II.

O fatui! Vnionis auctor illa una: & à confuſa ea, ſemper turbæ. Muſarum ille pater quanto melius! cujus hoc ad Auguſtum monitum exſtat. Τὸ μὲν θεῖον πάντῃ πάντως αὐτός τε σέβου κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους τιμᾶν ἀνάγκαζε: *Divinum illud numen, omni modo, omni tempore, ipſe cole juxta leges patrias: & alii ut colant, effice.* *Vna, optima.*

Mæcen. apud Dionem Caſſium, lib. LII.

Ibid. Addit: Τοὺς δὲ ξενίζοντάς τι περὶ αὐτὸ καὶ μίσει καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τῶν θεῶν ἕνεκα, ὧν καταφρονήσας οὐδ' ἄλλου ἄν τινος προτιμήσειεν, ἀλλ' ὅτι καινά τινα δαιμόνια οἱ τοιοῦτοι ἀντεισφέροντες πολλοὺς ἀναπείθουσιν ἀλλοτελονομεῖν: κἀκ τούτου, καὶ συνωμοσίαι, καὶ συστάσεις, ἑταιρίαι τε γίγνονται, ἅπερ ἥκιστα μοναρχίᾳ συμφέρει: *Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe & coërce. non deorum ſolum cauſſa (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſane quidquam magni fecerit) ſed quia nova quadam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Vnde conjurationes, ſeditiones, conciliabula* *Puniendi qui variant.*

bula exiſtunt, res profectò minime condu-cibiles Principatui.

O verba, ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera prudentia: & Principi qui ſapit, *religio & veneratio nulla alia, niſi unius Dei tenenda eſt.* Lactant. I. Inſtit. cap. xx.

Et tenenda ex ritu veteri. *Majorum inſtituta tueri, ſacris carimoniiſque retinendis, ſapientis eſt.* Cice. II. de Divin.

Mos probus & vetus ſervandus.

Καὶ τὰ πάτρια ἔθη παρὰ πᾶσι παραβαίνειν ἄδικόν ἐστι: *& patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium nefarium habetur.* Ariſtot. Rhetor. ad Alex.

Vindicandus:

Puni igitur, ſiquis turbat. *Iure ille à diis proximus habetur, per quem deorum majeſtas vindicatur.* Inſt. lib. VIII.

Omni vi defendendus.

Serio, ſerio, hoc imbibe: *Nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eamque ſumma vi oportere defendi.* Lactant. lib. v. Inſtitut. cap. xx.

CAPVT III.

De una religione amplius quæſitum. Nunquamne diſſidium ferri poſſit? ſaltem in tempus. idque quadamtenus videri.

ERgo firmiter hæc noſtra ſententia eſt, Vnam religionem in uno regno ſervari. Quæri tamen duo poſſunt: Semperne puniendi qui diſſentiunt, & An omnes? Qua de re ut diſſeram, non Curioſitas me impellit, ſed publica utilitas, & præſens hic Europæ ſtatus, quem nego me ſine lacrimis intueri. O melior mundi pars,

Calamitas Europæ à diſſidio Religionum.

pars, quas diſſidiorum faces religio tibi accendit! Colliduntur inter ſe Chriſtianæ reipub. capita, & milleni aliquot homines perierunt ac pereunt per ſpeciem Pietatis. Quis hîc ſilebit? non ego. & quamvis cum Platone ſciam ἐυδιάβολα τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολλούς: *calumniis hæc obnoxia in vulgus:*

Calumniatur, ſi quis mederi vult:

In Euty-phr.

Nec quidquam tam probe aut provide hîc dici, *quod non vellicare malignitas poſſit.*

Seneca Epiſt.

Tamen ſubibo hoc diſcrimen, & pro virili aquam infundam in Sacrum hunc ignem. Hoc excuſatius, quod conſilia, non decreta adfero; nec aſſero aliquid, ſed pono. Tu qui legis, ſcito à pia puraque mente hæc eſſe: & ſi ipſa aliter, ſubjici à me iis quorum proprie cognitio hæc & cenſura.

At nos conabimur.

Obnoxia tamen Prudentiorum judiciis.

Vt rem intellegas, duo genera eorum facio qui in Religione peccant: qui Publice, & qui Privatim. Publice peccare dico, QVI ET IPSI MALE DE DEO RECEPTISQVE SACRIS SENTIVNT, ET ALIOS AD SENTIENDVM PER TVRBAS IMPELLVNT. Privatim, QVI PARITER MALE SENTIVNT, SED SIBI. De primis primo quæritur, an talibus eſſe debeat impune? nego. *Puniantur à te, ne tu pro illis puniaris.*

Peccantes in religionem duplices:

Turbones.

Et Errones.

Turbones, ſemper puniendi.

Cypr. de util. Pœnitentiæ.

Maxime ſi turbant, *Melius enim eſt, ut pereat unus, quam ut pereat unitas.*

Auguſt.

Violatarum religionum alibi atque alibi

Senec. de Ben. III, cap. VI.

alibi diverſa pœna eſt, ſed ubique aliqua.

Clementiæ non hîc locus. *Vre, ſeca, ut membrorum potius aliquod, quam totum corpus intereat.* Cic. Philip. IIX.

Nam *quod in religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam.* L. IIII. Cod. Iuſtin. de Hæret.

Vnica exceptione, niſi metus à turbis.

Atque hoc firmum certumque eſto, quamdiu turbatores coërceri poſſunt ſine majore turba. Quid autem, ſi aliter? & quid ſi ea tempora ſint, ut *ſubita coërcitio plus damni in rempub. ferat?* Tacitus III. An.

Ævi noſtri infelix curioſitas.

Nam ea interveniunt: vel noſtrum hoc vide. quo fatalis iſta eſt ingeniorum ſcabies, ut *omnes diſputare malint, quam vivere.* Sen. Epi.

Aculeones ubique & Curiones, qui περιεργάζονται ζητοῦντες τά τε ὑπὸ γῆν, καὶ τὰ ἐπουράνια: *ſatagunt inquirentes, & quæ ſubter terram ſunt, & quæ ſuper cælum.* Plato in Apol.

Horum quanta multitudo? *Vt rei agi poſſint, acie vincendi ſunt.* Tacitus III. An.

Tolerandi interdum, ut melius tollas.

Hîc igitur juſte ambigo, An non fas tempora pauliſper Principi inſpicere, *quibus parêre omnes Politici præcipiunt.* Cicer. ad Att. XII. epiſt. I.

Et an non *potius ſit, omittere adulta & prævalida vitia, quam illud aſſequi ut palam fiat quibus flagitiis impares ſimus.* Tacitus III. An.

Calidi nocent.

Omittere dico in tempus. *Nam in morbis quoque nihil eſt magis periculoſum, quam immatura medicina:* Sen. Conſol. ad Hel.

Et

Livius xxii. Et ſcio *medicos, plus interdum quiete, quam movendo atque agendo, proficere.*

Ex medicorum ſcito. Sane *iſtes ab atra bile, Dies plerumque ſanat & Quies.* *Tempus multa ſanat.*

Plinius Paneg. Arma, arma clamant alii. Sed nonne re vidimus, *arma armis irritari.*

Sen. I. de Clem. *Natura contumax eſt humanus animus, & in contrarium atque arduum nitens.*

Tac. xii. Anual. Tu iterum iterumque vide, an non connivere interdum melius, quam *intempeſtivis remediis delicta accendere.* *Et dicta melior chirurgia.*

CAPVT IV.

An puniendi ſinguli, & quieti? itemque an extrahendi & perquirendi? Neutrum (ſi intente quidem fiat) ex uſu videri. Doctore primum his opus, non tortore.

SEcunda Quæſtio eſt, de his qui in Religione peccant privatim. Ecce labes errorum in mea mente, ſed neminem maculo: quieſco domi, & ſileo. Hicne talis etiam puniendus? De quietis temporibus, non diſputo: de turbidis, ambigo. & interdum illa valeant, *Errores ſimplices nō ſtatim puniendi.*

Seneca Oedip. *Tacere liceat, nulla libertas minor*
A rege petitur.

Curtius VII. Nemo rex *perinde animis imperare poteſt, ac linguis.*

Auguſt. in Ioan. *Mentium rex, Deus eſt.*

Sane

Hæc via vix emendes.

Sane nimio aut intempeſtivo terrore quid efficitur? ut *vultu, qui maxime ſervit, aſſentiantur:* Curtius VIII.

Corde minime. *Quis enim imponat mihi neceſſitatem vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi?* Lactant. c.XIV.

Simulatores efficit.

Fictiones ea res inducit. & fortaſſe *Purpura tua cultores aliquot efficies, non Dei.* Ex Themiſti dicto apud Socrat. Eccleſ. Hiſt. III. cap. XXI.

Docendi potius.

Vide ne, in ſtatu ſimili, tutior vîa altera docendi ac ducendi. *Fides ſuadenda eſt, non imperanda.* Bernard. in Cant.

Ingenia noſtra, ut nobiles & generoſi equi, melius facili fræno reguntur. Seneca I. de Clem.

Et *errantem per agros ignorantia via, melius eſt ad rectum iter admovere, quam expellere.* Idem I. de Ira.

Ita profecto eſt. Tolluntur hæc talia quæ ſenſibus inſident, *docendo magis quam jubendo, monendo quam minando.* Auguſt. Epiſtola LXV.

In fidibus ſiquid diſcrepat, non abrumpis ſtatim, ſed paulatim reducis ad concentum: in Fide cur non idem fit? & *peccata ſic compeſcis, ut ſint quos peccaſſe pœniteat?* Idem ad African. Procos.

Pœnitẽtes hic boni.

Atque hi tales ſæpe meliores. *Multo firmior eſt Fides quam reponit pœnitentia.* Lactant. In hac tali re, l. V. c.XIII.

Etſi Pœna etiam ſæpe repoſuit. & *lentis tepidiſque animis quod cohortatio quieta non ſuaſit, minax ſubito terror extorſit.* Proſper. II. De Vocat. Gent. c. XXXIII.

Sed quid Tempora. quid etiam Pietas poſcat, Princeps videto: idque

idque de piorum ſententia. Tu ô benigne & miſerator Deus (nam voto & ſuſpirio locum hunc claudo) diviſa hæc junge ; & effice , ut *multitudinis credentium ſit cor unum, & anima una.*

In Act. Apoſt. cap. IV.

CAPVT. V.

Tranſitum ad Prudentiam in Humanis. huic duo fontes recluſi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum : & per indicem expoſita Natura vulgi.

PRudentia in Humanis rebus me vocat: de qua liberius jam & libentius dicam. Hanc intellego, PERITIAM IN EXTERNIS TRANQVILLE ET FIRMITER GVBERNANDI. Duos illi fontes tribuo, Naturam populi & Naturam regni. Sane cum omnia diſpexeris, nihil reperies perite ad gubernandum olim aut nunc monitum. cui non hinc ſcaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam : & tum denique rivulos aliquot ex iis deducam utilium monitorum. Quiſquis callidus perituſque regendi eſſe vis ,

Duplex caput Prudentiæ gubernatoria.

Noſcenda tibi *natura vulgi eſt , & quibus modis temperanter habeatur.*

Tac. III. Annal.

Prius, Natura populi.

Vulgi , meo judicio , triplicis, Tui , Finitimi , Vniverſi. Tui. quid enim magis neceſſariū quam ut eum noris cui præes ?

Qui triplex noſcendus.

Principis eſt virtus maxima, noſſe ſuos. *Tuus.*

Martial.

Finitimi. jure: quia res tibi ſæpe cum eo & fœdera. Variant autem ingenia, & *ſunt tam civitatum quam ſingulorum hominum mores: genteſque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in vinum, in Venerem proniores aliæ ſunt.* Liv. xlv.

Vicinus:

Vniverſi etiam. quoniam motus quidam affectuſque ſunt, quos communiter reperias in omni hominum gente. Quos niſi noſti, quî ad eos te componas? Scriptum olim: Οὐκ ἔστιν εὖ ἄρξειν τὸν μὴ ἀρχθέντα: *Non eſt ut recte imperet, cui non imperatum.* Ariſtot. III. Politic.

Omnis.

Sive, ut vertit noſter Sophus: *Nemo bene imperat, qui niſi ante paruerit imperio.* Sene. II. de Ira.

Recte. non quia omnes reges voluerint eſſe è ſubditis: (minime. multi in purpura nati, & à ſucceſſione fere regna) ſed hoc indicantes, ingenia & inclinationes ſubditorum imperanti noſcenda, ſic tamquam ipſe inter eos. Audi ſenem illum Principem: *Vtiliſſimus idem ac breviſſimus rerum bonarum malarumque delectus, cogitare quid ſub alio Principe aut nolueris aut volueris.* Galbam apud Tacit. I. Hiſtor.

A notitia affectuũ, rectũ imperium.

Audi regium ſuaſorem: Ἂν ὅσα ἂν ἕτερόν τινα ἄρχοντά σου ποιεῖν ἐθελήσῃς, ταῦτα αὐτὸς αὐτεπάγγελτος πράσσῃς, ὅτε τι ἁμαρτήσῃ, καὶ πάντα κατορθώσεις, κἀκ τούτου καὶ ἥδιστα καὶ ἀκινδυνώτατα βιώσῃ: *Si omnia quæ alium quemvis in te imperantem facere velles, ea ipſe tua ſponte feceris: nec peccabis quidpiam, & omnia rite diriges, & vitam ex eo jucundiſſimam ſimul & tutiſſimam vives.* Mæcen. apud Dionem lib. III.

Tu

Tu igitur hæc diſce. unde? à Percunctatione, ab Vſu, à Libris. à Me etiam nonnihil, qui præcipuos popularium Affectuum depingam hîc tibi ut in tabella. Vulgus omne *Vulgi noſcendi.*

Cice. pro Muræn. INSTABILE. *Vulgo nihil incertius.* *Brevis eorũ index.*

In multitudine eſt varietas, & crebra Idem pro Domo. *tamquam tempeſtatum, ſic ſententiarum commutatio.*

AFFECTVS ponit, aut ſumit. Tacitus 1. Hiſt. *Vt eſt mos vulgo, mutabili ſubitis, & tam prono in miſericordiam, quam immodicum ſævitia fuerat.* *Pronũ in affectus.*

Quinct. 11. Decla. *Nec quidquam facilius, quam in quemlibet affectum mutare populum.*

IVDICII EXPERS. *Plebi non ju-* Tacit. 1. Hiſtor. *dicium, non veritas.* *Sine judicio.*

Cice. pro Planc. *Non dilectu aut ſapientia ducitur ad judicandum, ſed impetu & quadam etiam temeritate.*

Ibid. *Non eſt conſilium in vulgo, non ratio, non diſcrimen, non diligentia.*

Idem pro Roſcio. *Ex opinione multa, ex veritate pauca judicat.*

Tacitus 11. Hiſt. *Vulgus vacuum curis, & ſine falſi verique diſcrimine ſolitas adulationes edoctum.*

AD PLVRES inclinat. *Multi-* Salluſtius ad Cæſ. *tudo vulgi, more magis quam judicio, poſt alius alium quaſi prudentiorem ſequuntur.* *Adhæret turba.*

Senec. De vita beat. *Pecorum ritu, antecedentium gregem.*

NATVRA INVIDVM. *Ægris* Tacit. 11. Hiſtor. *oculis alienam felicitatem intuetur.* *Invidet.*

Pravo ſtudio, quo etiam in certaminibus ludicris utitur, deteriori atque infirmiori favet. Liv. libro xlii.

Suſpicatur. SVSPICAX. *Municipale vulgus pronum ad ſuſpiciones.* Tac. ii. Hiſtor.

Mos vulgo, quamvis falſis reum ſubdere. i. Annal.

Omnia credit. CREDVLVM. *Facilis civitas ad credenda accipiendaque omnia nova:* i. Hiſtor.

Præſertim cum triſtia ſunt. Ibid.

Quo quomodo audita pro compertis habent. iii. An.

A ſe auget. RES AVGET. *Cuncta, ut mos famæ, in majus credita.* Bodẽ lib.

—— Sic quiſque pavendo Lucan. i.
Dat vires famæ: nulloque auctore malorum,
Quæ finxêre timent.

—— traduntque metus, nec poſcitur auctor. Silius iv.
Adſtruit auditis, docilis per inania rerum Ibid.
Paſcere rumorem vulgi pavor.

Vagus primum & incertus rumor. mox, ut in magnis mendaciis, interfuiſſe ſe quidam & vidiſſe adfirmant: credula fama inter gaudentes & incurioſos. Tacitus i. Hiſtor.

Vetita loquitur. COMPRIMI NESCIT. *Prohibiti per civitatem ſermones, eoque plures; ac ſi liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgaverant.* iii. Hiſtor.

Vagis per urbem militibus, qui ſermones populi coërcerent. id præcipuum alimentum famæ erat. ii. Hiſt.

Publica expectatio magni ſecreti impatiens. i. Hiſt.

tiens: & male coërcitam famam ſupprimentes augebant.

TVRBIDVM. *Vulgus cujuſque motus novi cupidum.*

Eod. lib. — *Pendet in turbas.*

Ingenio mobili, ſeditioſum atque diſcordioſum, cupidum novarum rerum, quieti & otio adverſum.

Salluſt. Iugurth.

Præſertim SI DVX SIT. *Vt mare, quod ſua natura tranquillum eſt, ventorum vi agitatur: ſic populus ſua ſponte placatus, hominum ſeditioſorum vocibus, ut violentiſſimis tempeſtatibus, attollitur.*

Cice. pro Cluent. — *Vtique ſi quis concitat.*

Nam *vulgus ſine rectore, præceps, pavidus, ſecors.*

Tacitus IV. Hiſt.

Vereque dictum, *Nihil auſuram plebem principibus amotis.*

I. Annal.

FAVET FERVIDIS. & plebe judice, τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα· καὶ τὸ πρὸς ἅπαν ξυνετὸν, ἐπὶ πᾶν ἀργόν. τὸ δ᾽ ἐμπλήκτως ὀξὺ, ἀνδρὸς μοίρᾳ προσετέθη. *quidquam modeſtum, ignaviæ ſpeciem habet: quodcirca inſpectum & providum, ſegnitia. quidquid autem abruptum & præceps, id vero forte & virile cenſetur.*

Thucydid. lib. III. — *Calidos amat.*

Ideo *vincit in ea plerumque pars majoris animi quam conſilii.*

Liv. VII.

Et grati *ſtolidi, ac vecordi facundia.*

Tacitus IV. Hiſt.

NEGLEGIT REM PVBLICAM. *Magnitudine nimia, communium curarum expers populus.*

I. Hiſt. — *Rei publicæ neglegens:*

Privata cuique ſtimulatio, & vile decus publicum.

Ibid. — *Sua diligens.*

Intenta mala, quaſi fulmen, optant dumtaxat ſe quiſque ne attingant.

Salluſtius Orat. Philip.

117

Forte verbis: VERBIS FEROX. *Procacia plebis ingenia.* Tacitus II. Hiſt.

Nec ultra. Sed *nihil ultra verba auſurum.* III. Hiſtor.

Impigra lingua, ignavi animi. Salluſt. Orat. Marcii.

Semper immodicum. METV AVT SPE NIMIVM. *Hæc eſt natura multitudinis. aut ſervit humiliter, aut ſuperbe dominatur. Libertatem, quæ media eſt, nec ſpernere modice, nec habere ſciunt.* Livius XXIII.

Nihil in vulgo modicum. terrêre, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. Tacitus I. Annal.

Vulgus *audacia turbidum, niſi vim metuat.* VI. Ann.

Plura ſunt, quæ tu à te addes.

CAPVT VI.

Fons alter recluſus, Ingenium regum & regni. Duo hîc conſiderata, quæ communiter conveniunt, & quæ Diſtincte.

Alterum caput Prudentiæ, Natura regni. EGo ad Naturam regni propero: è qua pauca hæc tibi delibo. Communiter eam noſce, & Diſtinĉte. In Communi notitia hæc ſunt.

Id inſtabile. Regnum omne fluĉtuans & INSTABILE. *Arduum enim & ſubjectum Fortunæ cuncta regendi onus.* Tacitus I. Annal.

Vt alta ventos ſemper excipiunt juga, Imperia ſic excelſa Fortunæ objacent. Seneca Oedip.

Subito ſæpe dejectum: *Nihil inauſum eſt Fortunæ. adverſus Imperia idem habet juris, quod adverſus imperantes.* Seneca Epiſtola XCII.

Itaque

Itaque ſæpe occultis cauſſis labitur. & *quæ, domeſticis ſteterant bellis, quæ externis regna, nullo impellente ruunt.* Ibid.

Et totum fere labitur, cum cœpit. Vere ille ſcripſit, *Regum majeſtatem difficilius à ſummo faſtigio ad medium detrahi, quam à mediis ad ima præcipitari.* Liv. lib. XXXVII.

Et totum, cum aliqua pars.

Non enim his gradibus, quibus ad ſumma perventum eſt, retro itur: ſæpe inter fortunam maximam & ultimam nihil intereſt. Senec. de Benef. VI. cap. XXXIII.

In ſummo aut in imo eſt.

Imperium cupientibus (aut *habentibus) nihil medium inter præcipitia aut ſumma.* Tacitus II. Hiſt.

Nec Fortunę ſolum objectum, etiam ODIIS.

Odioſum plerumq;.

Simul iſta mundi conditor poſuit Deus, Odium atque Regnum. Seneca Theb.

Cauſſa ſæpe in Impotentią regum. Nam

Idque ob regũ mores.

Id eſſe regni maximum pignus putant, Si quidquid aliis non licet, ſolis licet. Idẽ Agamemn.

Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt. Idẽ Hippol.

Quà licentioſi.

Et in pervicaci eorũ Superbia.

—— durus & veri inſolens Ad recta flecti regius non vult tumor. Ibid.

Pertinaces & ſuperbi.

Flecti non minus exiſtimant turpe, quam vinci. Senec. de Benef. VI. cap. XXX.

Sed cauſſa etiam altera in Natura noſtra. quia *nemo alteri imperium volens concedit: & quamvis bonus atque clemens ſit qui plus poteſt, tamen quia malo eſſe licet, formidatur.* Salluſt. ad Cæſ.

Etiã quia nos parere difficiles.

Inſidiis exponitur. Ideoque regnum obnoxium INSIDIIS.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci ſunt boni. Attius.

Ideo meticuloſi reges. Nec immerito reges ſemper in TIMORE. *Ingenia regum prona ad formidinem.* Salluſtius Iugurth.

Sæpe nimis: &

—— dubia pro certis ſolent
Timere reges. Seneca Oedip.

Suſpicaces & æmuli: Iidem ÆMVLI, & *ſuapte natura potentia anxii.* Taci. IV. Annal.

Nec regna ſocios ferre, nec tæda ſciunt. Seneca Agam.

In ipſos filios. Adeo, ut *diſpliceant regnantibus* etiam *civilia filiorum ingenia.* Tacitus II. Ann.

Et *ſuſpectus ſemper inviſuſque dominantibus, quiſquis proximus deſtinatur.* I. Hiſtor.

Regni vires noſcendæ. Hæc taliaque Cõmuniter ſcies. jam illud Diſtincte, Quantum tuum regnum ſit, & quale. Potentia, inquam, tua, ſerio tibi noſcenda eſt.

Metiri ſua regna decet, vireſque fateri. Lucan. VIII.

Multi dum ſe tam magnos, quam audiunt, credunt, attraxère ſupervacua & in diſcrimen rerum omnium perventura bella. Senec. de Bene. VI. cap. XXX.

Et ejus conſtitutio ſive forma. Etiam regni Qualitas. cujuſmodi illud ſit, Vetus, Novum; Hereditate, an Suffragio traditum & tradendum; Legibus, an Vi quæſitum. & quidquid tale. Pro his enim varie attemperandum ſceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperii illæ habenæ.

CAPVT

CAPVT VII.

Præcepta nunc ex hiſce fontibus petita. & primum univerſe poſita, quæ firment Regnum aut violent: mox diſtincte de Vi dictum. Opus regi Cuſtodes, Milites, Arces aut potius Colonias.

BEne habet. duplicem Arcton meam ſignavi, ad quam flectendi mihi idemtidem oculi: nunc audacter vela do, & undoſum mare ingredior Præceptorum. Ea hoc ordine diſponam, ut quæ Iuvant firmantque regnum, præmittam: ſubjungam, quæ Lædunt & perdunt. Duo igitur ſunt, quæ tranquillum id aut firmum efficiant, VIS & VIRTVS: duo item, quæ turbidum aut caducum, VIS & VITIVM. Singula hæc, ut meus captus eſt, ſubtiliter videamus & partite. *Duo firmando Regno: Duo evertendo.*

Vim in Iuvante parte primum pono, & intellego PRÆSIDIVM QVOD PRINCEPS VTILITER ADHIBET AD SE TVENDVM AVT REGNVM. Id fere duplex, Milites, & Munimenta. Milites iterum duplices, Cuſtodes & Ordinarii. CVSTODES, regis ipſius tutela propria: qui ſcilicet *Vis definita: Diviſa. Cuſtodes regii.*

Senec. 1. de Clem. *Somnum ejus nocturnis excubiis muniant, latera objecti circumfuſique defendant, incurrentibus periculis ſe opponant.*

Tacitus 1. Anna. *Miles in forum, miles in curiam comitabatur.*

tabatur. ſcribit de ſuo Principe Tacitus.

Nam probus vetuſque ille mos: & quamquam in nullo metu, decore tamen eos Princeps, & *vel ornamenti cauſſa habeat.*

Senec. I. de Clem.

Ordinarii & perpetui milites.

Sed eſſe & ORDINARIOS milites volo: manum ſcilicet aliquam grandiorem (pro viribus & modo regni) ad ſubita caſuum aut bellorum. & qui, *ſi auxilium res poſcat, haud procul accieantur.*

Tacitus IV. Anna.

Nam ſcimus, *voluntarium* ſæpe *militem deeſſe. ac ſi ſuppeditet, non eadem virtute ac modeſtia agere: quia plerumque inopes ac vagi* (ut hodie quidem mos eſt) *ſponte militiam ſumunt.*

Ibid.

Grande momentum in hoc præcepto: & C. Cæſar ſolitus dicere, Δύο τε εἶναι τὰ τὰς δυναςείας παρασκευάζοντα καὶ φυλάσσοντα καὶ ἐπαύξοντα, ςρατιώτας καὶ χρήματα: *Duo eſſe, quæ Principatus comparent, ſervent, augeant, Milites & Pecuniam.*

Dio libro XLII.

Atque alius ab eadem mente (etſi paullo improbius) ad ſuos liberos: Ὁμονοεῖτε, τοὺς ςρατιώτας πλουτίζετε, τῶν ἄλλων πάντων καταφρονεῖτε: *Inter vos conſentite, milites ditate, reliquos omnes ſpernite.*

Severus Imp. apud Dionem in vita ejus.

At munimenta poſſis uſurpare duplicia, Arces aut Colonias. Illas vulgus & hodiernus mos tibi ingerit: ego iſtas, & mos vetus. Sane ARCES non tam firmę compedes, quam cenſentur: ad exiguum motum validæ; fragiles (ipſi

Arces quatenus utiles.

(ipſi vidimus) ad communem & magnum. In finibus tamen & contra hoſtem, haud valde eas ſpernam: in mediterreis & contra cives, valde. Populo alicui diffidis? premere eum vis? COLONIAS tibi ſuggero, vere *ſedes ſervitutis.*

Tacitus in Agric. — *Prælata iis Coloniæ.*

Hoc ſolidum, hoc firmum munimentum eſt: in quo non locus ſolum talis, ſed homines ipſi ſint. Coloniæ enim fere conſtant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conſpiratio:) nec uſurpandæ temere niſi in externos. Nam *non aſſueta frenis ſervitutis tumida gentium inflataque cervices, facile alias ab impoſito jugo reſiliunt.*

Flor. IV. cap. ult. — *Sed ſaltem in exteros.*

123 Sive etiam in feroces & recens ſubjectos. Quidquid enim dicunt, *quos viceris cave amicos tibi eſſe credas.*

Curtius VII. — *Aut recens domitos.*

CAPVT VIII.

De Virtute duplici, ſervatrice Regnorum. Benivolentia populi commendata, & oſtenſa triplex ad eam via.

VIs ergo opportune etiam ab optimo Principe adhibenda, ex ſcito veteri:

Quædam vi tractanda, quo ceteris quies ſit:

Tacitus I. Annal.

Sed magis Virtus. in qua mihi quidem præcipuum Principatus robur eſt & pondus. Eam, paullo aliter quam vulgus, hîc appello

LAV-

123

Quid hîc virtus.

LAVDABILEM VTILEMQVE IMPERIO AFFECTVM DE REGE, VEL IN REGEM. Studioſe ſic diſcrimino. Nam cum duplex ejuſmodi Virtus ſit, Benivolentia & Auctoritas: naſci quidem utraque à rege & per regem debet, ſed ſedem tamen ſuam & domicilium in animis Populi habet. atque illa, in regem Affectus eſt; hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facile rem mentemque meam capies. Nam BENIVOLENTIA, quam hîc quæro & ſuadeo, eſt SVBDITORVM IN REGEM EIVSQVE STATVM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

Benivolentia definita.

Quæ nimis utilis, imo neceſſaria, ad res gerendas. Plato vere dixit: Διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸ πράττειν ἐςί: *Ab eo quod placeas hominibus, actionum efficacia eſt.* Epiſt. IV. ad Dionē.

Vtilitas eius.

Quomodo paranda?

Para igitur: idque via triplici, Lenitatis, Beneficentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipſo primum, verbis factiſque benignus, *comitate & alloquiis officia provocans.* Tacitus v. Hiſt.

Lenitate in te, & circa te:

Quid ni *ita cum civibus tuis, quaſi parens cum liberis, vivas?* Plinius Paneg.

Cum illa tamen exceptione, ut *incorrupto ducis honore.* Tacitus v. Hiſt.

Temperie opus eſt: *nec aut reverentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.* Plinius Paneg.

Raræ hoc ſed magnæ laudis, cum

Cic. Orat. ad Brutum.
cum *virtutes ſpecie diſpares prudentiâ junguntur.*

Sed promes etiam in Imperio: ut tranquillum id ac lene ſit, *nec alia ejus facies, quam ſereni cæli ac nitentis.*
Senec. 1. de Ira.
Lenitate in omni imperio.

Hoc ex ingenio hominum eſt: qui *nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem:*
Tacitus 1. Hiſt.

Domiti ut pareant, non ut ſerviant.
Idem Agric.

Hoc ex uſu ipſius imperii: quia revera *remiſſius imperanti melius paretur.*
Senec. 1. de Clem.
Hinc Quies:

Sed & fidelius paretur. *Nullus terror,* ait Livius, *cum omnia bello arderent, fide, ſocios demovit:* [illegible] *juſto moderatoque regebatur imperio.*
Libro XXII.
Hinc Fi- [illegible]

Cæſaris effatum eſt: Ἡ ἐξουσία μετριάσασα πάντα τὰ κληθέντα τηρεῖ: *Potentia mediocriter exercita, omnia quæſita conſervat.*
Apud Dionem l. XLIII.
Hinc Stabilitas.

Contra, Ὁ ἀνέδην ἐς πάντα ἁπλῶς τῇ δυνάμει καταχρώμενος, ὔτε εὔνοιαν ἀληθῆ ὔτ' ἀσφάλειαν ἀκριβῆ εὑρίσκει: *Qui imprudenter & paſſim in omnibus potentia abutitur, is neque veram benivolentiam neque firmam ſecuritatem invenit.*
Ibid.

Iam & BENEFICENTIAM adjunges. Nam *liberalitate qui utuntur, Benivolentiam ſibi conciliant, & quod aptiſſimum eſt ad quiete vivendum* (ſive *& regendum,*) *caritatem.*
Cice. II. de Finib.
Beneficentia item paratur.

Vis ſcire quanta ejus vis? *Melius beneficiis imperium cuſtoditur, quam armis.*
Senec. de Brev. vitæ.
Quæ ſemper uſui:

Sane

125

Sane vulgo, ex veteri verbo, *Omnium dulciſſimum eſt, accipere.* Idem de Beneſ.

Donabis igitur, vel Auguſti exemplo: qui *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.* Tacitus I. Anna.

Maxime in novo ſtatu.

Idque effuſius in novo imperio. Sic enim tibi firmabis, & *novis ex rebus aucti, tuta & præſentia, quam vetera & periculoſa malent.* Ibid.

Quibus tamen cõferas, vide:

Sed cum judicio: nec placeant mihi illi *Reges*, qui *multa opertis oculis donant.* Sene. IV. de Beneſ. cap. XXXVII.

Tu largiere *bellorum ſociis, periculorum conſortibus:* Plinius Paneg.

Sive etiam *de te bene ac fortiter, ſed* [illegible] Ibid.

Aut iis denique qui mereri poſſunt. *illis* ſcilicet *præmia, his exempla.* Ibid.

Et quantum, vide:

Sed cum Modo etiam. Nam *ſimplicitas ac liberalitas, niſi modus adſit, in exitium vertuntur.* Tacitus III. Hiſtor.

Alioqui tua & te perdis.

Si omnibus, ſi paſſim: quis finis? *Singuli numquam exſatiabuntur, reſpublica deficiet.* II. Ann.

Itaque *alienis bonis manus afferre cogêris:* Cice. II. de Offic.

Quod exitiabile. *nec* umquam *tanta ſtudia aſſequêris eorum quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.* Ibid.

Cave igitur. atque adeo *nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat.* Plinius Paneg.

Denique indulgẽtia paratur.

Tertio INDVLGENTIAM ſuaſi: hac mente, ut quatenus ſine corruptela morum poteſt, populum

lum Laxe habeas & Iucunde. Laxe, ut in Victu: ne *plebes acri annona fatigetur.* — Tacitus IV. Ann.

Nam *vulgo una ex republica annona cura.* — IV. Hiſt. — *In viliore Annona:*

—— duas tantum res anxius optat, Panem & Circenſes. — Iuvenal. Sat. 10.

Omnes autem *qui remp. gubernant, conſulere debent, ut earum rerum copia ſit, quæ ſunt neceſſaria.* — Cice. II. de Offic.

Iucunde etiam: puta in ludis & ejuſmodi receptis voluptatibus. Nam vulgo, ſicut *pueris, omne ludicrum in pretio est.* — Sene. Ep. CXVI. — *In ludicris.*

Idem que [illegible] *trahat eo Princeps, lætum.* — Tac. XIV. Annal.

Itaque vides, *nec majores abhorruiſſe ſpectaculorum oblectamentis.* — Ibid. — *Quæ ſeriũ etiã uſum præbent.*

Vſus enim aliquis in iſta re: cum ita ferociores populi, eoque *bello faciles, quieti & otio per voluptates aſſueſcunt.* — Idem in Agric.

Idque *apud Imperitos Humanitas vocatur, cum pars ſervitutis ſit.* — Ibid. — *Frangunt & molliunt.*

Veriſſimum eſt, *Voluptatibus Romanos plus adverſus ſubjectos, quam armis valuiſſe.* — Tacitus IV. Hiſt.

Nec id neſcivit ille hiſtrio, qui increpanti Auguſto quod ejus cauſſa in plebe eſſent tumultus: Συμφέρει σοι, Καῖσαρ, inquit, περὶ ἡμᾶς τὸν δῆμον ἀποδιατρίβεσθαι: *Expedit tibi, ô Cæſar, populum circa nos diſtineri.* — Pylades apud Dionem lib. LIV. — *A generoſis curis avocant.*

Acute. Nam profecto *virtus ac ferocia ſubditorum, ingrata imperantibus.*

Sed

127

Sed modum tene: & vide ut hæc *latitia potius, quam laſcivia dentur.* An. XVI.

Tamẽ laſcivia & luxus vitanda.

Facile enim iſta irrumpet. *nec pudicitia aut modeſtia, nec quidquam probi moris ultra reſervabitur.* Ibid.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim ſalvi, amiſſis moribus?

CAPVT IX.

Auctoritas commendata valde. Tria oſtenſa, qua ad eam ducunt. in quibus quia Imperii pracipua vis eſt, accurate & enucleate de his diſſertum.

[illegible]nter Iuvantes virtus altera eſt. quam * ſupra quoque libavi: ſed hoc tantum. nunc uberius, & pleno magis ore dicenda eſt. Definio iterum: Auctoritas eſt IMPRESSA SVBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS DE REGE EIVSQVE STATV. Conſtat ex Admiratione & Metu: cujus utriuſque temperies ſive mixtio facit hanc virtutem. Quam parari apud quaſdam nationes pronius ajo:

* Lib. II. cap. XVI.

Quid Auctoritas?

Unde nata?

Eſt enim *ingenita quibuſdam gentibus erga reges ſuos veneratio.* Curt. III.

Quibus rebus paranda?

Apud alias ægrius: ſed tamen apud omnes triplici hoc, quem dicam, modo ſive via. Forma imperii, Potentia imperii, Moribus imperantis. Per ſingula te ducam, & figam in iis pede non diſtincte ſolum, ſed lente & impreſſe quis carpet?

Tutela ea regnorum.

carpet? ego fulcrum hoc regnorum ſcio, &

Idem lib. VIII. *Majeſtatem imperii, ſalutis eſſe tutelam.*

Hæc illa velut edita arx eſt, quâ Princeps ſe vindicat à rebellione & contemptu. Scande & occupa deo auſpice, me duce. Prima viarum eſt

FORMA IMPERII. in qua tria ad Auctoritatem requiro: ut Severa ſit, ut Conſtans, ut Adſtricta. SEVERA primum, quia perpes illa & aſſidua Lenitas Contemptum inducit. id eſt. Principatus ipſam [illegible] luviemorum & homin[illegible] *[illegible]dus metus, aut faciendus eſt.*

Hæc creat Severa gubernatio.

Quæ ex uſu Principis,

Et ſubditorum.

Salluſt. Orat. Lepid. Amplius, quia inducit *maximam illecebram peccandi impunitatis ſpem.*

Cice. pro Mil. Quis eum metuat, *apud quem conditum, imo conſtrictum ferrum eſt?*

Senec. 1. de Clem. Qui per ſegnitiem potius quam clementiam, *patiatur hebeſcere aciem ſuæ auctoritatis?*

Cicer. 1. in Catil. Ne feceris, & noſce vulgus. Οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖ πειθαρχεῖν, ἀλλὰ φόβῳ. οὐδ' ἀπέχεσθαι τῶν φαύλων διὰ τὸ αἰσχρὸν, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: *Non enim ita natum eſt, ut Pudori obſequatur, ſed ut Metui: nec ut abſtineat à pravis ob turpitudinem, ſed ob ſupplicia & pœnam.*

Ariſtot. x. Ethic. cap. ult.

Nam vulgus metu coërcendum.

Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Severitas vincit inanem ſpeciem Clementiæ.*

Cicer. ad Brut. epiſtola 11.

Cotyx rex Thracum, increpanti

I

panti ſeveritatem ejus & ajenti, Μανία τῦτ' ἐςι, καὶ ὁ βασιλεία: belle reſpondit, Ἀλλ' ἡ ἐμὴ μανία τοὺς ἀρχομένους σώφρονας ποιεῖ: *Furor hic eſt, non Regnum. At meus hic Furor ſubditos ſanos reddit.* Stob. de Regno.

Ita, ita. *Adhibenda eſt reip. cauſſa Severitas, ſine qua adminiſtrari civitas nulla poteſt.* Cice. II. de Offic.

Et noxia recidenda. *Scimus digitum præcidi oportere, ſi ob eam rem gangrana non ſit ad brachium ventura.* Var. in Frag.

Tamen tempeſtive, & cum intermiſſione. Nam *civitatis mores magis [illegible]citas animadverſionum.* Seneca. I. de Clem.

Sed per inter

[illegible]audabile, quoties potes, efficere *ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniat:* Cice. pro Cluent.

Et *unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coërcere.* Idē III. in Verr.

Niſi mala herba nimium ſucreverit. Quod ſi crebra tamen nimis aut pervicacia vitia: tum ſane illud valeat,

Crudelem medicum intemperans ager facit. Publius.

Falce tunc recidenda eſt. *Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, niſi per dura & aſpera coërceas. Corruptus ſimul & corruptor, ager & flagrans animus, haud levioribus remediis reſtinguendus eſt, quam libidinibus ardeſcit.* Tacitus III. An.

Conſtantia Auctoritati facit. Secundo, CONSTANTEM volui Imperii Formam: quod interpretor, uno & veteri tenore fluentem. Quid mihi mutas? Alcibiadem audi vere cenſentem:

Τῶν

Apud Thucyd. lib. VI. Τῶν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τούτους οἰκεῖν, οἳ ἂν τοῖς παροῦσιν ἤθεσι καὶ νόμοις, ἢν καὶ χείρω ᾖ, ἥκιστα διαφόρως πολιτεύουσι: *Eos hominum tutiſſime agere, qui præſentibus moribus legibuſque, etiamſi deteriores ſint, minimum variantes, rempub. adminiſtrant.*

Obſervatioque legum & morum.

Ipſum Auguſtum: qui ſic olim ad Senatum: Τοὺς κειμένους νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδένα αὐτῶν μεταβάλητε. τὰ γὰρ ἐν ταυτῷ μένοντα, κἂν χείρω ᾖ, συμφορώτερα τῶν ἀεὶ καινοτομουμένων, κἂν βελτίω εἶναι δοκῇ, ἐστίν: *Poſitas ſemel leges conſtanter ſervate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in ſuo ſtatu, eademque manent, etſi deteriora ſint, tamen utiliora ſunt reip. his quæ per innovationem vel meliora inducuntur.*

Apud Dionem LIII.

Et inopinati dogmatis cauſſa duplex. Quod nec leges ipſæ vim & vitam ſatis habeant, vertendæ ſtatim aut evertendæ. *Non enim convaleſcit planta, quæ ſæpius transfertur.*

Seneca epiſt.

Contemnuntur leges, latæ, relatæ.

Et quod Princeps vileſcit, qui ſic vacillat: fœdaque inconſtantia, *quæ juſſerat, vetat; quæ vetuerat, jubet.*

Tac. III. Hiſt.

Et una earum lator.

Sperne ergo circa te novatores: qui *ut aliquid ſui videantur afferre, etiam recta commutant.*

Quinct. lib. III. Inſtitut.

Acriculi in rep. mali.

Et ſcito, *ſuper omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum: & quæ convertuntur, in deterius mutari.*

Tacit. XV. Annal.

Veteres, & vetera, optimi.

Ideo in *minimis quoque rebus, omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda.*

Valerius Maximus lib. II.

Sed numquam, inquies, mu-

tem? numquam: niſi aut ſumma Vtilitas expreſſerit, aut ſumma Neceſſitas. Nam, fateor, *nocet* interdum *priſcus rigor, & nimia ſeveritas, cui jam pares non ſumus.* Tacitus 1. Hiſt.

Interdum tamen innovandũ.

Sed non violente:

Sed tuncquoque fiat leniter: & ut *quam minimo ſonitu orbis ille in rep. convertatur.* Cicer. ad Att. lib. 11. epiſt. 1x.

Et pauxillatim.

Itemque Lente: ut per gradus, nec omnia ſimul. Auguſti exemplo: qui ſub initia imperii οὐ πάντα εὐθὺς, ὥσπερ ὑπετέθειτο, ἔπραξε, φοβηθεὶς μὴ καὶ σφαλῇ τι, ἀθρόως μεταρρυθμίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐθελήσας· ἀλλὰ τὰ μὲν παραχρῆμα μετεκόσμησε, τὰ δ' ὕστερον: Dio l11. *non omnia ſtatim, uti decretum erat, exſecutus eſt: veritus ne parum ſuccederet; ſi ſimul homines transferre & invertere vellet: ſed quadam ex tempore diſpoſuit, quadam rejecit in tempus.*

Atque hoc eſt, quod de eodem noſter: *Inſurgere paulatim, munia legum & magiſtratuum in ſe trahere.* Ait Paulatim: & tu in re ſimili ſerva. Tacitus 1. Annal.

Adſtrictio imperii, pro Auctoritate.

Tertio, ADSTRICTAM Imperii Formam poſui. id eſt, ut non ſolum A te præcipua vis & honos, ſed etiam Apud te ſint. A te quidem, ut maxima rerum aut agas ipſe, aut firmes: *neu vim Principatus reſolvas, cuncta ad Senatum revocando.* 1. Annal.

Princeps unus res manu teneat.

Non quia conſilia ſpernam (valde ſuaſi, & ſuadeo:) ſed quia innoteſcere omnibus velim, te eſſe à quo pendeant omnes. Eſto mihi *ſolus arbiter rerum, jure ac nomine regio.* 11. Ann.

Eũ omnes ſpectent: & omnia ab eo exſpectent.

Reges

Liv. IX. *Reges domini rerum temporumque, trahunt conſiliis cuncta. non ſequuntur.*

Tacitus I. Annal. Aliquid hîc laxas? totum amittis. *Ea eſt imperandi ratio, ut non aliter conſtet, quam ſi uni reddatur.*

Ariſt. V. Politic. cap. XI. Sed Apud te etiam pleruſque honos maneat, certe magnus. Doctorum ille doctor: Κοινὴ φυλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ μηδένα ποιεῖν ἕνα μέγαν: *Communis cuſtodia Principatus, neminem unum magnum facere.* *Honores nimios ne dato.*

Tacit. in Agric. Semper *periculoſum privati hominis nomen ſupra* (imo & *juxta*) *Principis attolli.*

Ariſto. V. Politic. cap. XI. Quid ſi tamen factum? corriges. ſed ſic, ut non detrahas eum, ſed deducas. Δεῖ γὰρ ἐκ παραγωγῆς, ut ille loquitur; τοῦτο δρᾷν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀθρόον ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν: *Oportet circumductione quadam & per ambages id facere, nec totam poteſtatem ſimul tollere.* *Datas auferto: ſed vellicatim.*

Latro apud Senec. VII. Controv. ult. Nec vero magnos ſolum honores dari abnuo, ſed & (utique in Militia aut Præfectura) longos. Vetus monitum: *Nihil tam utile, quam brevem poteſtatem eſſe, quæ magna ſit.* *Nō longos item dato.*

Liv. IV. *Libertatis* (ſive *Principatus*) *magna cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna eſſe non ſinas.*

Dio III. Cauſſa. quoniam αἱ μακρότεραι καὶ πολυχρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρουσί πως πολλοὺς, καὶ ἐς νεωτεροποιίαν ἐξάγουσι: *Longiora & diuturniora imperia, multos attollunt, & ad res novandas impellunt.* *Nam homines inſoleſcunt.*

VIAM primam vides: alteram

tibi POTENTIÆ ingredior, quæ eſt illa ipſa directa & regia ad ſolidam auctoritatem via. Cetera omnia adſint, hæc abſit: quid juvabunt? Scito *parum tutam majeſtatem ſine viribus eſſe.*

Potentia certiſſima ad Auctoritatem ratio. — Liv. XI.

Potentiam autem hîc intellego, ad *Sua conſervanda, & Aliena obtinenda, idonearum rerum facultatem.*

Quid eam appellem? — Cice. II. de Iuvēt.

Quam quinque hæc inſtrumenta tibi dabunt: Opes, Arma, Conſilia, Fœdera, Fortuna: ſi tamen appoſite utaris, & ut præcipiam. Attende, attende. Primo loco Opes pono. & de vi atque uſu earum quis ambigit? Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων ἐδὲν ἐςὶ γενέσθαι τῶν δεόντων: *Opus ſunt Opes, & ſine iis nihil fiet quod opus.*

Quî paravi cēſeam.

1. *Pecunia.* — Demoſt. Olynth. I.

Experiens callidusque vir clamabat olim: Νεῦρα τῆς ἡγεμονίας τὰ χρήματα εἶναι: *Nervos imperii pecuniam eſſe.*

Illa nervi, caput, pedes. — Mucian. apud Dionem in Veſp.

Nam ſocios aut milites habere vis? Illa dabit. Πάντα ὤνια τῷ πλέτῳ: *Omnia venalia nummis.*

Animorũ domina. — Ariſtot. Rhet. II. cap. XVI.

Hoſtes aut urbes perdere hæc faciet. *Nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit.*

Locorum domina. — Cice. II. in Verr.

Omnia caſtella hæc machina dejiciet, *in qua modo aſellus onuſtus auro poſſit aſcendere.* — Cic. I. ad Att. epiſt. XII.

Ad ſummam,

—— divina humanaque pulchris
Divitiis parent. — Horat. II. Serm.

Non

Non credis? ſaltem oraculo:

Philippo Macedoni id datum. *Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις.* Argẽteus gladius omnia penetrat.

Haſtis pugna argentatis, atque omnia vinces.

Inſtrumentum ſecundum, Arma. Nam illud certum, *Non ignavia magna imperia contineri, ſed virorum armorumque faciendum certamen.* Tacit. xv. Annal. II. Arma opus ad potentiam.

Improbe dictum videatur, ſed in tempore utiliter: *Sua retinere, privata domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe.* Ibid. Reges invadunt.

Fateor optabilius *magnitudinem ſuam juſtitia tueri:* De moribus Ger.

Sed optabilius. quî enim ſemper poſſis? *Inter impotentes & validos falſo quieſcas. ubi manu agitur, modeſtia & probitas nomina ſuperioris ſunt.* Ibid. Et ſæpe debẽt, aut ipſi invaduntur.

Nec umquam deerunt, *niſi ſilva hac* humani generis *exciſa, raptores aliena libertatis lupi.* E Vellejo l. II. Ab exteris:

Addo, ſi non hoc ſit, quod *nulla magna civitas diu quieſcere poteſt. ſi foris hoſtem non habet, domi inveniet.* Liv. xxx. A ſuis.

Arce, arce internam illam peſtem: & alios potius turba, quam ut te perdas. *Agendo audendoque res humana crevit, non his ſegnibus conſiliis, qua timidi cauta vocant.* Idẽ xxII. Cõprimant ergo bella bello.

Quamquam Conſilia profecto & ego miſceo: nec ulla ſtabilis potentia ſine iſtis. *Arma,* inquit ille, *conſilio temperanda ſunt.* Tacit. I. Annal. III. Conſilia uſui ad potentiam.

Quod tibi ita præeo. Arma inferre

I 4

Haud temere bellum movendum:

ferre vis? Primum vide ut Provide.

Animus vereri qui ſcit, ſcit tuto aggredi. Publius.

Odi iſtos properos, qui *dum inferre pericula volunt, non cavent.* Senec. I. de Ira.

Et ſcio *cautis quam acrioribus conſiliis Potentiam tutius haberi.* Tacit. XI. Annal.

Nec nimis diu habendum.

Vide etiam ut cum Modo. *ne dum ad culmen venire contendis, una cum ipſis ramis, quos comprehendiſti, decidas.* Curtius VII.

Ea demum potentia tuta eſt, quæ viribus ſuis modum imponit. Val. IV. cap. I.

Explendus animus.

Pyrrhus mihi es? *& nova ſiti ad alia aliaque properas?* Plutarch. in Pyrrho.

Noli. *Facilius eſt quædam vincere, quam tenere.* Et Curt. IV.

Fortunam citius reperias, quam retineas. Publius.

Et in quæſitis aut relictis quieſcendum:

Tu firma ante parta. *Difficilius eſt provincias obtinere, quam facere. viribus parantur, jure retinentur.* Florus libro IV. cap. ult.

Et quid feſtines? *Non durat, nec ad ultimum exit, niſi lenta felicitas.* Seneca Cõſul. ad Marc.

Præſertim minutis Principibus.

Qui periculoſe ſemper ſe moveat:

Regibus ego ita ſuadeo: at regulis, iſta. Quies vobis tutior, nec de Obtinendo laborate, ſed tenendo. Scitote, *teſtudinem, ubi collecta in ſuum tegmen eſt, tutam ad omnes ictus eſſe: ubi exſerit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium atque infirmum habere:* Livius XXXIV.

Sic vos, apud vos, tutos eſſe. *ſimul aviditate plura complectendi hinc exceditis,* Ibid.

exerditis, nuda vobis omnia quæ extra ſunt, & expoſita ad omnes ictus eſſe.

Curtius VII. Stulti qui *concupiſcunt, quod non capiunt.* *Volunt quod nec teneant.*

Tacitus II. Ann. Vobis melius, *conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere.*

Itemque via hæc Fœderum: quæ ipſa, ut dixi, ad Potentiam valent. Socios legi ſuadeam, *qui non mediocri valeant potentia, & in proximo habitent.* Ariſtot. Rhetor. ad Alex. cap. ult. *IV. Fœdera uſui ad Potentiā.*

Id eſt, qui utibiles eſſe & viribus & loci opportunitate poſſint. Nam infirmis aut miſeris quid te jungas? *Ineunda cum proximis & validis,*

Lucanus VIII.

—— quærunt,
Cum qua gente cadant. *Vix cum afflictis:*

Tu, ſi ſapis,

Ibid.

—— fatis accede deiſque,
Et cole felices.

Ex Hadriani dicterio. *In caducum parietem ne inclina.*

Curt. IV. *Suam quiſque fortunam in conſilio habeat, cum de aliena deliberat.* *Ne ipſe affligare.*

Ex Tacit. de Moribus Ger. Niſi tamen quiſpiam talis, *cujus ruina te quoque tractura ſit.* *Niſi quopiam periclitante, etiam tu.*

Tum enim ſane aut junge te, aut juva: ſed quid ſi occulte? Vetus illa calliditas, *ſocietatem alterius* XII. An. *palam induere, ad alterum per occulta & fida magis inclinare.* *Tunc vel aſtu juva.*

Magnus nodus cum diſſentiunt inter ſe vicini duo potentes: *qui nec vincere, nec vinci, ſine periculo tuo poſſunt.* Salluſt. Epiſt. Mithr. *Periculoſum, potenti impotentem jungi:*

 Quid

137

Quid facies? non enim effugias, quin alterum *aut ſocium habeas, aut hoſtem.* Livius XXXII.

Et tamen pæne neceſſarium.

Nam quod nonnemo *tamquam mediam & tutiſſimam conſilii viam, ut quieſcas abſtineaſque armis, oſtendit: ea vero non media, ſed nulla eſt.* Ibidem.

Adiafo-via, hic nulla.

Quid enim *aliud, quam nuſquam gratia ſtabili, velut qui eventum exſpectaveris ut Fortuna applicares conſilia tua, præda victoris eris?* Ibid.

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ ſtatus) eos, *quos ignavia aut prava calliditas, ut alienis laboribus tuti eſſent, armis abſtinuit, acerbiſſimas pœnas ſolviſſe.* Salluſtius Epiſt. Mithrid.

Cum *Cæſare* igitur *Iacienda* tunc *alea:* & alterutri ſe adjungendum.

Iunge te igitur, cum aco.

Sed in cauſſa palam diſpari, meliori: in ambigua, fortiori. niſi alia Opportunitas aut Vtilitas vincat. Nam profecto eas hîc ſpecto. Alta & animoſa quid cogites? Tuta potius: & cum Gallis, *Valentini animum probes, conſilium Auſpicis ſequare.* Sueton. Tacitus IV. Hiſt.

At Fortunam ultimum inſtrumentum ad Potentiam feci: cur non primum? Debebam, ſi vim ejus intuerer. Nam *quis neget exiguam quoque gloriam* & potentiã, *ſæpius Fortuna quam virtutis eſſe beneficiũ?* Curt. lib. VIII.

V. Fortuna uſui ad potẽtiam:

Et quidem ſupra alia.

Sunt enim quidam hoc aſtro; ut iis *ad amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, divinitus adjuncta Fortuna videatur.* Cicero pro Leg. Man.

Quæ mirifice quoſdã fovet.

Homi-

Homines ad Pompejanum il-
Salluſt. ad Cæſ. lud elogium, *majore fortuna quam ſapientia.*

Terent. Adelph. Quibus *dormientibus dii omnia conficiunt.* *Omnia ſine labore ſuggerit.*

Inter Adagia è Plut. *Reti urbes capiunt:*

Liv. VII. Et *in ſinum iis de cælo Victoria devolat.*

Quos poëta quoque depinxit:

Theog. Πολλοί τοι χρῶνται δειλαῖς φρεσὶ, δαίμονι δ' ἐσθλῷ. *Qui nec volentes peccant.*

Οἷς τὸ κακὸν δοκέον γίγνεται εἰς ἀγαθόν.

Multis mens læva eſt, ſed eiſdem numina dextra.

Queis male quod cœptum eſt, vertit & in melius.

Sicut contra, aliis *deſtinata ſaluberiter,*
Curtius III. *omni ratione potentior Fortuna diſcuſſit.*

Gaudeant ergo qui illam habent. Nam vel ab hac ſola Auctoritas.

Plaut. Pſeud. —— *ut quiſque fortuna utitur, Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dicimus.* *Tales vulgo magni:*

Sed gaudeant moderate, quia mera & nuda felicitas fragilis:
Curt. IV. nec *quidquam poteſt eſſe diuturnum, cui non ſubſit ratio.* *Neſcio an in longũ.*

Licet pullis iſtis ſuis *adſpirare Fortuna*
Ibid. *videatur, tamen ad ultimum temeritati non ſufficit.* *Nam illa ſe mutat:*

Et quos diu *proſecuta eſt, repente*
Vell. II. *velut fatigata deſtituit.*

Deſti-

Deſtituit? imo abjicit. *ſoletque quos plurimis beneficiis ornavit, ad durio- rem caſum reſervare.* Cæſar III. Civil.

Et lædit quibuſcum luſit.

Tu cave, cave, & poëtæ monito

Fortunam reverenter habe. Auſon.

Mores, via ultima ad Auctoritatem.

TERTIA via ſe nunc pandit, MORVM. quos duplices in Imperante hîc conſidero, Internos & Externos. Illos, qui in animo: ut virtutes. iſtos, qui in corpore: ut certos habitus, aut geſtus. Quod ad Virtutes: omnes eæ conciliandæ Auctoritati ſunt, imo & *ſpecies virtutum ſimiles:* ſed duæ eminent, Pietas & Providentia. Nam illa ſane vulgo venerabilis, facitque *Principes inſtar deorum eſſe.* Tacit. I. Annal. Tac. II. Annal.

Facit valde prælata Pietas.

Et movet opinionem, ut *nihil ſine divina ope aggredi videantur.* Curtius III.

Stagirites ideo monuit: Δεῖ (τὸν ἄρχοντα) τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόντως: *Oportet Principem res divinas videri curare ſerio & ante omnes.* Ariſt. V. Politic. cap. XI.

Additque cauſſas. Ἧττόν τε γὰρ, inquit, φοβοῦνται τὸ παθεῖν τι παράνομον, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν. καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ τοὺς θεούς: *Nam & minus injuſtum aliquid ſperant ab eo Principe pati, quem religioſum deorumque verentem exiſtimant: & minus ei inſidiantur, ut tutores & adjutores habenti etiam Deos.*

Obedientiam conciliat:

Inſidias tollit.

Facit & Providentia.

Iam Providentia quoque *animis hominum illabitur, admirationis prætexta* Vale. II. cap. X.

texta velata: ſi nihil aut ſuſcipis, aut agis, niſi lente & circumſpecte.

Id eſt, feliciter. Plerumque
Livius libro v. enim *omnia ſumma ratione geſta etiam Fortuna ſequitur.* *Quæ raro labitur:*

Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapſu. *Res adverſæ Auctoritatem imperatorum imminuunt.*
Cæſar VII. *Ideoque eſt matur.*

Quin ipſa talis indoles, per ſe potens eſt ad Amplitudinem obtinendam. ſiquis tardus in actionibus & *cunctator natura, & cui cauta conſilia cum ratione quam felicia ex caſu placeant.* *Faciunt nonnihil externa.*
Tacitus II. Hiſt.

Inter Externos Mores pono
II. Ann. geſtum: ut ſis *compoſitus ore.*

Gravi & ad ſeveritatem flexo, non tamen ad minas. *καὶ φάνεσθαι μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνὸν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδεῖσθαι: & apparêre non acerbum, ſed auguſtum. ut qui obvii fiunt, non metuant te, ſed magis vereantur.*
Ariſt. v. Politic. cap. XI.

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, ſi ea in loco ſplendido & illuſtri. Me auctore, elige urbem aliquam Principem, *unde in omnia regimen.* *Atq; adeo ipſum domicilium.*
Tacitus III. An.

Hanc cole.

Claudia.

> —— *medium non deſerit umquam*
> *Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia luſtrat.*

Et ſecede tamen interdum, ut *vitato aſſiduitatis faſtidio, Auctoritatem abſentia tueare.*
Sueton. Tib. c. X.

Alia

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite, * ſupra. An ego quæ dixi repetam, * ἄτε μαψυλάκας, Διὸς Κόρινθος ?

*Lib. 11.

* Sicut nugator aut blaſtero, Iovis Corinthus.

Pindar.

CAPVT X.

Ad ea tranſitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis eſt. Ea duplex oſtenſa: Inſidiæ & Proditio. Vtraque quomodo cavenda aut punienda, oſtenſum.

QVæ Iuvant aut firmant regnum, dixi: ad Noxia veniendum eſt. In quibus prima vis mihi occurrit, hoc ſenſu: ut ſit MOLITIO OCCVLTA VNIVS PLVRIVMVE, IN REGEM AVT REGNVM. Occultam dixi, quia non de omni Vi propoſitum hîc mihi dicere (eſt enim Aperta quædam, ut Factio, Seditio, Bellum: quas jure differo, & refero ad Prudentiam Militarem:) ſed ſaltem de illa Clancularia, quæ proprie oppoſita Vi noſtræ Iuvanti. Hanc duplicem facio: Inſidias, & Proditionem. è quibus illæ ſcilicet Cuſtodibus adverſæ ſunt; iſta Munimentis. Nam ego ita diſcrimino, uti inſidias proprie in caput regis eſſe velim: Proditionem in loca ejus, copias, arces. Vtrumque peſtilens & metuendum malum: ſed metuendum magis, quam cavendum, Quî poſſis? latet: nec prodit ſe, niſi cum perdit. enimvero

Vis definita meæ menti.

Diviſa.

Periculum ab ea.

Tacitus II. Hiſt. *Arma aperta palam vites: fraus & dolus occulta, eoque inevitabilia.* *Vix reprimendum.*

Hoſtem adverſum, ait ille, *homini ſtrenuo opprimere haud difficile eſt: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu eſt.* Salluſt. ad Cæſ.

Nam de INSIDIIS ut primo dicam: ſcimus *patêre vel unius inſidiis regem. nihil nefas eſſe Avaritiæ.* Curt. IV. *Princeps uni alicui expoſitus.*

Scimus *fluxam militum fidem, & periculum ex ſingulis.* Tacitus II. Hiſt.

Quid proderunt cohortes alæque, ſi unus alterve, præſenti facinore paratum ex diverſo præmium petant? Ibid.

Profectò *regum exitus ſi reputaverimus, plures à ſuis quam ab hoſtibus interemptos reperiemus.* Curt. IX.

Quid miremur? *Quiſquis vitam ſuam contempſit, tua dominus eſt.* Seneca epiſt. IV.

Contempſit omnes ille, qui mortem prius. Seneca Trag. Her. Oet. *Et patrat, qui deſperat.*

Difficile igitur auxilium, ſive conſilium: tamen aliquod. & id capies ab his quattuor, Indagatione, Punitione, Innocentia, Fato. Ab illa primum: quoniam omnino utile habere te * κατασκόπους quoſdam ſive * ὠτακουστὰς etiam. καὶ τὸ μὴ λανθάνειν πειρᾶσθαι, ὅσα τυγχάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν ἀρχομένων: *& conari ne te lateat, quid quiſque ſubditorum faciat aut dicat.* Ariſt. V. Politic. cap. XI. *Remedia tamen quattuor.*

* Speculatores.

* Auricularios, ut vertunt *Gloſſ. priſcæ.*

Subditorum, inquam, maxime Illuſtriorum. Nam in omnes quæ acies inquirat? Hoc cum ad alia utile, tum contra Inſidias valebit *Inquiſitio in ſermones.*

firmiter.

firmiter. quoniam raro, niſi male locuti, male faciunt: & *Lingua temeritas, pervenit ad gladios.* Curt. VI.

Obſerva. reperies pleroſque inſidiantium, aut ipſos alibi criminatos regem eſſe, aut *ſermonibus vituperantium criminantiumque faciles aures prabuiſſe.* Idem VIII.

Lingua mentem prodit.

Itaque ſagaci hac via, non parum *latus à domeſticis hoſtibus munies.* Idem VI.

Rem enim factam habes, ſi detectam. Quod quo magis fiat, cur non *Indici pramia* palam *decernas*, *pecuniam & impunitatem?* Salluſt. Catil.

Indicia pramia ponenda:

Idque lege lata, & ſæpius renovata? Ego è re Principum cenſeam: & ſcio *Cruciatu aut Pramio cuncta pervia eſſe.* Tacit. XV. Annal.

Publica lege vel edicto.

Nam cum ſecum quicunque *animus Pramia reputat, ſimulque immenſa pecunia & potentia animo obverſantur: cedet fas & ſalus* aliorum. Ibid.

Eorũ ſpes omnia revelat.

Et, mihi crede, *cariſsima ſuorum pignora prodent.* Ibid.

Sed in delationibus his vide, ut aures omnibus præbeas, non etiam fidem. Nam multi, ſpe aut odio, vana deferent. ideoque, ex Mæcenatis monito, ὀ χρὴ πᾶσιν τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοιέτων πιςεύειν, ἀλλ' ἀκειϐῶς αὐτὰ διασκοπεῖν: *non oportet omnibus qua ab his talibus dicentur, fidem adhibere, ſed acriter ea examinare & diſcutere.* Dio LII.

Caute tamen credendum:

Et per Deum, *quis innocens eſſe poterit, ſi accuſaſſe ſufficiet?* Ammian. Marcell. XVIII.

Ne innoxii circumveniãtur.

Imo,

Imo, quia res te tuumque caput ſpectat, eo magis videndum nequid hîc propereagere videaris, aut in tua cauſſa, tua cauſſa. Alioqui *crebro vulgi rumore laceraberis,* *Ne locum calumniis & odiis aperias.*
Tacit. xv. Annal. *tamquam viros inſontes ob invidiam aut metum extinxeris.*

Nam χαλεπώτατα οἱ πολλοὶ πείθονται,
Dio lii. ὅτι τις ἄοπλος ὢν, ἐπιβουλεύῃ τῷ ὡπλισμένῳ: *agerrime vulgus credit, quod quiſpiam inermis inſidias armato ſtruat & militibus cincto.*

Liv. xl. Et pæne *non creditur niſi perpetratum facinus.*

Vt non immerito ille exclamaverit, *Conditionem Principum miſerrimam, quorum de conjuratione comperta non creditur, niſi occiſis.*
Sueton. Domit. cap. xxi.

Caute igitur age & lente. Quid ſi comperis? puni, (ſecundum enim hoc Auxilium eſt) & graviter puni. Nam *inſidiatori aut latroni qua poteſt afferri injuſta nex?* *Convicti puniendi.*
Cice. pro Mil.

Salluſt. Catil. Ille eſt, per quem *libertas & anima omnium in dubio:*

Ille, qui in uno capite ſæpe omnes perdit, & *magni fortunam populi in ruinas agit.*
Senec. i. de Clem.

Salluſt. Catil. *Hic mihi quiſquam, manſuetudinem & miſericordiam nominat?*

Cice. pro Marcell. *Tua cautio,* ô Princeps, *noſtra cautio eſt:*

Nec tua proprie, ſed reip. hæc vindicta. *Ne ſanguinem noſtrum largiare; & dum paucis ſceleratis parcis, bonos omnes perditum eas.*
Salluſt. Catil.

K Sed

Sed tamen ita animadverte, ut mora interdum interveniat ultioni. Quid enim ſi importuno tempore inſidiæ detectæ? Diſſimulabis. gnarus, *ſolum ſæpe inſidiarum remedium eſſe, ſi non intelligantur.* Tac. XIV. Annal.

Nec tamē propere.

Quid etiam ſi à magnis conceptæ, & quos tuto ſtatim haud punias? Premes: & *ſecuritati conſules, antequam vindictæ.* XI. Ann.

Nec item ſemper.

Res enim *monet, cavere ab illis magis, quam quid in illos ſtatuas, conſultare.* Salluſt. Catil.

Et quamquam ad Vindictam te incito; tamen à Venia haud ſemper excludo. Pone illuſtrem aliquem deprenſum in hoc ſcelere, cui tu & patria devincti: quid facies? Profecto *pœnam, ſi tuto poteris, donabis: ſin minus, temperabis.* Senec. I. de Clem.

Audi à muliere non muliebre conſilium. Livia ſuo Auguſto: *Deprehenſus eſt. jam nocere tibi non poteſt, prodeſſe fama tua poteſt.* Ibidem.

Nihil glorioſius eſt Principe impune læſo. Ibid.

Famæ tantum? imo & ſaluti. Incredibile eſt, quantum inſignita hæc aliqua clementia, alios arceat à ſimili conatu, vel pœnitentia, vel pudore. Oraculum puta: *Clementia non tantum honeſtiores, ſed tutiores præſtat; ornamentumque imperiorum eſt ſimul, & certiſſima ſalus.* Ibid.

Clementia hîc ſæpe utilis.

Nam profecto * *parentes liberique eorum qui interfecti ſunt, & propinqui & amici, in locum ſingulorum ſuccedunt.* Ibid.

*Hoc valet in Illuſtribus maxime familiis.

Atqui

Atqui ita fit inſidiantium nexus quidam & cathena. quî eam rumpes? Clementia iſta, ut dixi: & maxime tertio noſtro Auxilio, Innocentia. id eſt, ne crebra aliorũ læſione, cauſſam ipſe præbeas tui lædendi. *Male vim ſuam poteſtas aliorum contumeliis experitur.*

Plinius l. VIII. epiſt. ult.

Cauſſa inſidiis tollenda.

Et *diſcimus experimento, fidiſſimam eſſe cuſtodiam Principis, ipſius Innocentiam.*

Idem Paneg.

Iam quartum tibi ſcutum ſuggero, Fatum. Miſer, quid te torques? Si illud volet,

Reliqua fatis permittenda.

> *Præbenda eſt gladio pulchra hæc & candida cervix.*

Iuvenal. Satyr. IX.

Cum omnia feceris, nec *percuſſorem tuum tolles, nec ſucceſſorem.*

Ad dictũ vetus alluſum.

Si nolet: es ſalvus. Deus, deus, ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν: *in quo vivimus, & movemur, & ſumus,*

Actor. c. XVII.

In Dei vos manu.

Ille *erit in latere tuo, & cuſtodiet pedem tuum ne capiaris.*

Prov. Salom. cap. III.

Qui reges ſervat maxime.

> —— Διὶ χρονίωνι μέληται
> Αἰδοῖοι βαϲιλῆος.
> —— *Iovi cura eſt venerandi Principis.*

Theocri.

Huic fide. ego vota pro te ſuſcipio, ſed hac lege: *Ago cum Deo, uti ſoſpitem te incolumemque præſtet, ſi tu ceteros:*

Plinius Paneg.

Votũ meũ pro Principe.

Si rempublicam bene, & ex utilitate omnium reges.

Ibid.

Si contra; ille quoque à cuſtodia tui corporis oculos dimoveat, teque relinquat votis quæ non palam ſuſcipiuntur.

Ibid.

Peregi de Inſidiis. *nunc occultum*

Proditionis noxa. *& inſidioſum malum* PRODITIO *latebris ſuis extrahenda eſt:* Val. IX. cap. VI.

Tantum incommodi humano generi afferens, quantum ſalutis bona Fides. Ibid.

Periculoſum quoque iſtud, cum ſcilicet plerumque *intra mœnia atque in ſinu urbis ſunt hoſtes.* Salluſt. Catil.

Qui proni ad eam? Avari: In quod inclinant avari maxime. qui *fama, fidei, poſtremo omnibus rebus commodum ſuum anteferunt.* Idem Iugurth.

Palam honeſti, *animo perfidioſi ac ſubdoli, Avaritiam ac libidinem occultantes.* Tac. XVI. Annal.

Item *Temporaria* iſta *ingenia:* Curt. IV.

Leves: Id eſt homines leves, inſtabiles, & *ex ancipiti mutatione temporum pendentes.* Ibid.

Tamquam cum Fortuna fidem ſtare oporteat. Livius XXIV.

Occulti. Denique diſſimulatores & occulti. qui ad illud Homeri, Odyſſ. 6.

> Εσθλ' ἀγορεύοντες, κακὰ δ' φρεσὶ βυσσο-
> μευον·
>
> *Pulchra loquentes, iidem in pectore*
> *prava ſtruebant.*

Adeo ut *non ante intelligas proditorem, quam proditus ſis.* Latro apud Sen. Controv. VII. lib. VII.

Imo fidem præferunt vel maxime, ut facilius fallant. Obſerva. *Fraus in parvis fidem ſibi præſtruit, ut cum opera pretium ſit, cum mercede magna fallat.* Livius XXVIII.

Qua ipſa nota haud vane eos noſcas. Nam inſitum homini,

quanto

Tacitus I. Hiſt.

quanto magis falſa ſunt quæ fiunt, tanto plura facere.

Simulatio ſæpe detegit.

Malum, & malos iſtos, vides. quî vitabis? duplici illa via maxime quam ſupra præivi, Indagationis & Pœnæ. In illa nihil muto: in hac aliquid. quia placet numquam eam differri. & *impia proditio celeri pœna vindicanda eſt.*

Vale. IX. cap. VI.

Puniendi celeriter:

Quid hîc trepides? omnia patent. Καὶ οὐδὲ καὶ δικάζεσθαι τοὺς τοιούτους προσήκειν, ἀλλ' ἐν πολεμίων μοίρᾳ κολάζεσθαι. *imo nec in judicium tales adducere oporteat, ſed hoſtium loco ilicet punire.*

Dio LII.

Et vindicanda ſemper. Me judice, veniæ non hîc locus: & ſi quis utatur, *ne iſta manſuetudo & miſericordia illi in miſeriam vertat.*

Salluſt. Catil.

Puniendi & ſemper.

In patriam improbi, cui & quando umquam boni? ne ſpera. Abſcindendi ſunt *neque tam ulciſcendi cauſſa, quam ut & in præſens ſceleratos cives timore ab impugnanda patria deterreas; & in poſterum documentum ſtatuas, nequis talem amentiam velit imitari.*

Quia incmendabiles:

Cicer. ad Brut. epiſtola XV.

Et in exemplum.

Pœna autem gravis uſurpanda. Platonem ſi audis, qualis in Sacrilegos. Δικασταὶ, inquit, τούτοις ἔστωσαν, οἵπερ ἱεροσύλοις: *Iudices iſtis dantor, qui ſacrilegis ſolent.*

Lib. IX. de Leg.

Puniendi item graviter.

Merito. Patria nonne proximo à diis gradu eſt? atqui ea *horum nefario conſilio in maxima pericula venit.*

Salluſtius Catil.

Quia impium hoc facinus:

Itaque *nulla eſſe poteſt in tanti ſceleris immanitate punienda crudelitas.*

Cice. IV. in Catil.

 Sce-

149

Sceleris, quod exſecrantur ipſi hoſtes: nec bonum iis, quibus bono. *Proditores, etiam iis quos anteponunt, inviſi ſunt.*

Vix gratiſ iis quibus gratificantur. — Tacit. 1. Annal.

Præmia interdum capiunt, fateor. ſed *non hercules quo tanto honore digni habeantur, ſed ut aliorum ſolicitentur animi.* — Curt. v.

Rem inquam amãt, non reum. & commode Auguſtus, Εγὼ προδοσίαν φιλῶ, προδότας δ' ὐκ ἐπαινῶ: *Ego proditionem amo, proditores non approbo.*

Non certe ipſi. — Plutarch. Apopht.

Commodius etiam ante eum Philippus, *Amare ſe prodituros, non proditores.* — Stob. Sermo. 111.

CAPVT XI.

De vitio duplici, everſore regnorum. Primum de Odio: cujus peſtis ſubjecta oculis. Fugienda quæ eo ducunt: imo & imago eorum. qualis eſt in Suppliciis, Tributis, Cenſura. In his ſingulis quomodo ſe gerat Princeps, dictum.

PErniciem igitur à Vi præſentem, nec infrequentem, vides: quæ,

Vt ait poëta ille noſter, ſummas frangit infirmatque opes. — Cice. pro Rabit. Poſt.

Sed frequentiorem eam ſcito, etſi tardiorem, à VITIO: quod definio PRAVVM NOXIVMQVE IMPERIO AFFECTVM, DE REGE VEL IN REGEM. Tale duplex, oppoſitum ſcilicet totidem

Vitii definitio.

Iuvan-

Iuvantibus virtutibus, Odium & Contemptus: illud in regem affectus, hic opinio de rege. Nam Odium eſt SVBDITORVM IN REGEM EIVSQVE STATVM MALEVOLENTIA PERTINAX ET OFFENSA. Non enim hîc intellego commune & *civile illud odium, quo omnes improbos odimus*: Sed Affectum acriorem, cui ex Metu origo, cum cupidine ulciſcendi. Nam metuunt potentes, ob injurias aut damna ſub exemplo inferenda: dolent & ulciſci cupiunt, ob illata. Ita è mixtione peſſima, proles peſſima nata Odium: quod ſemel *inſitum animis hominum & inuſtum*,

Odii definitio.

Idem pro Mil.

Vnde id naſcatur?

Idem De Aruſp.

Quanta ab ea pernicies.

Incredibile eſt *quantum valeat ad peſtem*.

Idem 11. de Offic.

Nam à Metu aliquid quî ſit firmum? *malus ille diuturnitatis eſt magiſter*.

Idē Philip. 11.

Nulla vis imperii tanta eſt, qua premente metu poſſit eſſe diuturna.

Idem 11. de Offic.

Cauſſa apud poëtam veterem:

Ibid.

Quem metuunt, oderunt: quem quiſque odit, periſſe expetit.

Scilicet per gradus quoſdam, *exſecrantur, inſidiantur, opprimunt*.

Senec. 1. de Clem.

Paullatim perdit.

Quidni faciant? *multa illis manus ſunt, tibi una cervix.*

Ex dicto Calig.

Et pæne certo perdit.

Captatur occaſio, & qui non tantum opibus valent, neſcio quam tamen fortunam ac tempus exſpectant.

Cicer. de Aruſp. reſp.

Denique *incluſum illud odium omne repente apparet*,

Idem ad Lentul. l. 1. ep. 12.

151

Ah neſcis *quanta rabies oriatur, ubi ſupra modum odia creverunt.* Senec. 1. de Clem.

Cinge te, ſtipa, muni: ſenties *multorum odiis nullas opes poſſe reſiſtere.* Cice. 11. de Offic.

Aſſiduis periculis expoſitū. *Tam multis* enim *periculis petêris, quam multis ipſis periculum es.* Senec. 1. de Clem.

Nec illaſipſas manus, quibus te commiſiſti, ſecurus aſpicies. Ibid.

Ideo fugiendum. Fuge hoc ergo, aut Regnum te fugit, imo Vita. Quomodo autem? ſi ea fugies, quibus id paratur. Primum Vitia: deinde & Vitiorum opinionem. *Naſcitur à vitiis:* Vitia quidem tria, adverſa prioribus illis ad Benivolentiam inſtrumentis: Sævitiam, Avaritiam, Rigorem. Nam hæc mala ac noxia eſſe imperio, quis tam imprudens qui neſciat, tam impudens qui neget? Itaque fugienda hæc moneo, *Aut opinione vitiorum.* non doceo: magis inſiſtam in Opinione, à qua majus tibi diſcrimen. *Scimus* enim *homines, ut metuant aut oderint, non minus opinione & fama, quam certa aliqua ratione moveri.* Cicero pro Leg. Man. Opinio autem vitiorum ab illis, quæ agnata & aſſita jam dictis Vitiis; uti ſunt Supplicia, Tributa, Cenſura. Quæ per ſe laudabilia, imo neceſſaria omni regno, ſpeciem tamen & vultum illaudabilem ſumunt, niſi perite & callide adminiſtres. *Cui ſedes in Suppliciis:* Ecce Supplicia quantulum à Sævitia abeunt? ſanguis enim ubertim effunditur. *Tributis:* Tributa ab Avaritia? pecunia avide congeritur. *Cenſura.* Cenſura à rigore? frænum & modus invitis

invitis imponitur. Et profectò ea ipſa ſint, niſi finis diſcriminet: qui palam ad ſalutem. In his igitur ut caute & provide ambules, valde tibi providendum. Primum in SVPPLICIIS. & vide ne ſecure Iuſtitiæ illam ſecurim diſtringas: ſed ſit apud te *Parſimonia etiam viliſſimi ſanguinis.* *Supplicia ab odio munienda:*

Sen. 1. de Clem.

I. Tarde inquam ad ea venire. *Prope* enim *eſt ut libenter damnet, qui cito.* *Tarditate.*

Ibid.

Decretum hoc tibi maneat: *Melius ſanare vitioſas partes, quam execare.*

Cice. 11. ad Attic. epiſt. 1.

II. Etiam numquam venies, *niſi quoties id fieri publica utilitas ſuadebit.* *Boni publici velo.*

Senec. 1. de Clem.

Te aut tua cogites? peccas. *Omnis* enim *animadverſio debet, non ad ejus qui punit aliquem, ſed ad reipub. utilitatem referri.*

Cice. 11. de Offic.

Aut ſi interdum & tua res agitur (in Principatu id evenit:) diſſimula: & vultum eum indue *tamquam invitus & magno cum tormento ad caſtigandum venias.*

Senec. 1. de Clem.

Nec tam ut ipſi pereant, quam ut alios pereundo deterreant.

Senec. 1. de Ira.

III. Ad exemplum ſcilicet omnia referenda, non ad ultionem. Itaque *Ira maxime prohibenda eſt in puniendo.* *Excluſione Iræ.*

Cice. 11. de Offic.

Numquis enim *membra ſua odit, tunc cum abſcindit?*

Senec. 1. de Ira.

Addo, quod *iratus ad pœnam qui accedit,*

Cice. 11. de Offic.

153

accedit, numquam mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter Nimium & Parum.

IV. Sed & Gaudio abſtinendum vel magis, omnique ejus nota. *Ferina iſta rabies eſt, ſanguine ac vulneribus gaudere.*

Gaudii. — Senec. I. de Clem.

Et acute poëta:

Qui fruitur pœna, ferus eſt: legumque videtur
Vindictam præſtare ſibi.

Claudia. Conſul. Mallii.

Itaque hoc aſſequêris, ut *quamquam adverſus ſontes & extrema exempla meritos, Miſeratio tamen oriatur; tamquam non utilitate publica, ſed in Sævitiam unius abſumantur.*

Tacit. XV. Annal.

V. Videndum ut pœnæ ſint è moribus recepto que ritu. Δεῖ τὰς κολάσεις πατρικῶς ποιεῖν: *Oportet ſupplicia more patrio ſumi.*

Obſervatione morum. — Ariſto. V. Politic. cap. XI.

Lædit, quidquid in his novum aut nimium: crudeleſque merito, *qui puniendi cauſſam habent, modum non habent.*

Sene. II. de Clem.

VI. Etiam hoc, ut Æquabiles. & *ne iiſdem de cauſſis, alii plectantur, alii ne appellentur quidem.*

Æqualitate pœnæ. — Cice. II. De Offic.

Aut iſti durius, alii mitius puniantur. quod improbum: niſi forte in Nobilibus. Nam *video & à medicis, quamquam in adverſa valetudine nihil ſervi à liberis differant, mollius tamen liberos clementiuſque tractari.*

Plin. lib. VIII. epiſt. ult.

VII. Denique poſtremo, ut Supplicia ipſe numquam exigas, atque adeo vix ſpectes. Nam &

Sui ſubductione.

Nero

Tacitus Agric.

Nero ſubtraxit oculos, juſsitque ſcelera, non ſpectavit.

Xenoph. in Hiero.

Placet viri magni ſcitum: Ἀνδρὶ ἄρχοντι, τὸ μὲν ἀνάγκης δεόμενον, ἄλλοις προςακτέον εἶναι κολάζειν· τὸ δὲ τὰ ἆθλα ἀποδιδόναι, δι' ἑαυτοῦ ποιητέον: *Viro Principi, ubi pœnarum aut coërctionis res eſt, aliis id delegendum: ubi præmiorum aut munerum, ipſi obeundum.*

Noxius in multitudine puniendorũ.

Habes quæ cottidiana vulgataque Supplicia ſatis mitigent. quid in raris aut novis? Puta enim multos aliquos & grandes peccaviſſe, quos citra invidiam grandẽ haud tollas. Hîc primum illud ſuadeam: non carptim aut per intervalla, ſed omnes tolli *uno velut ictu.*

Tacitus Agric.

Tollendi ſimul.

Senec. 1. de Clem.

Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & *frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat.*

Molliendũ o tium beneficiis.

Tac. XIV. Annal.

Incide ſemel, quidquid incidendum eſt: & tum malagmata adhibe hæc bina. Prius, in alios Beneficia: quaſi *illis demotis, auctam lenitatem tuam teſtificando.*

Et ſupplicio miniſtrorum.

XIII. Annal.

Alterum, Derivationem: *puniendo rerum atrocium miniſtros.*

1. Hiſtor.

Vtique ſi & ipſi in aliqua noxa, quod ſæpe. Olim, & *ſeveris quoque Ducibus, uſurpatum.*

Plinius Paneg.

Qui fuſo ſanguine, fuſi ſanguinis eluerunt invidiam: & viles quoſdam, *velut piaculares publici odii victimas,* dederunt.

Vulgus

Vulgus hominum ea ratione placati; imo *lati, recidiſſe iram in ira miniſtros, nec ullam potentiam ſcelere quaſitam cuiquam eſſe diuturnam.* Curt. x.

VENIO ad TRIBVTA lenienda: quo nomine cenſeo omne genus exactionum. Aſpera in vulgi auribus vox, res in animis: nec alio crebrior odiorum ſeges. *Nullum* enim *vitium tetrius Avaritia, præſertim in Principibus & reipub. gubernatoribus.* Cice. 11. De Offic.

In Tributis aſperitas, & odium.

Quam turpis ille Homeri.

Δημοβόρος βασιλεύς? Iliad. α.

Poplivorus Princeps?

Nam vulgus pecunia retinentiſſimum.

Populo quidem judice; cui pecuniã eripere, idem quod vitam.

Τ' ἀργύριόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς: Comicus vetus.

Pecunia, anima & ſanguis eſt mortalibus.

Ait non falſus vates. & videmus audimuſque cottidie, quam multi Principum *pecuniis acerbe conquirendis, plus invidia ſibi quam virium addant.* Tacitus III. Hiſtor.

Itaque intente & cum cura hanc quoque partem habe: & inſitum illi Odium, qua poteſt, deterge aut molli. Quod feliciter facturum te ſpondeo quinque his fomentis. Primum illo Neceſſitatis. Id plagæ huic animorum ſtatim applica: & *da operam ut omnes intellegant, ſi ſalvi eſſe velint, Neceßitati eſſe parendum.* Cice. 11. De Offic.

Fomenta huic rei quinque.

Primum Neceßitatis.

Quæ enim reſpublica aut regum ſine Tributis? *Nec quies gentium*

Sine Tributis nullus ſtatus.

Tacitus IV. Hiſt. *tium ſine armis, nec arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt.*

Cicero pro Leg. Man. Hæc *ornamenta pacis ſunt, & ſubſidia belli.*

Tacitus XIII. Annal. *Diſſolutionem* itaque *imperii doce, ſi fructus quibus reſpublica ſuſtinetur, deminuantur.* *Quæ ſervanda:*

Imo niſi interdum & Augeantur. Semper enim videndum *ut*

Ibid. *ratio quæſtuum, & neceſſitas erogationum, inter ſe congruant.* *Vel augenda:*

Non videt hoc vulgus, ſcio:

Dio LII. τὰς μὲν προσόδους (τοῦ ἄρχοντος) ἑτοίμως ἐξερευνώμενον, τὰ δ' ἀναλώματα οὐχ ὁμοίως ἐκλογιζόμενον: *reditus quidem & proventus Principis acribus oculis intuens, connivens ad erogationes & ſumptus.*

Sed tu ingere: & utiliter in-

Plinius Paneg. terdum *calculum cum Imperio pone.*

Plaut. Bacch. Quid ambigis? *numquam* hîc *luſciniola defuerit ſua cantio.* *Sed populus docendus:*

Tac. XII. Annal. Semperque in Principe, *cupido auri immenſa, obtentum habebit, quaſi ſubſidium regno paretur.*

Si tu hæres; ecce qui transferant, & te contra ſe juvent. Mi-

Plinius Paneg. ror & rideo: *Principes ſua ſponte avidi & rapaces, & qui magiſtris non egerent, plura tamen ſemper à nobis contra nos didicerunt.*

Ibid. *Numquam iis defuerunt, qui, fronte gravi & ſupercilio triſti, utilitatibus Fiſci contumaciter adeſſent.*

Quod ſi populus tamen renuet, tum ego ad Themiſtoclem te mitto; cujus factum vide. Is ad *Suadendus.*

Andrios

Andrios ſuper Pecunia legatus, δύο ἐλθεῖν ἔφη θεὺς νομίζων, πειθὼ καὶ βίαν: *duobus diis comitatum venire ſe dixit, Suada & Violentia.* Plutar. Themiſt.

Vide, imo & imitare. ac priorem illam Divam ſemper adhibe. nõne impetrare melius, quam imperare? alteram, cum opus: Et ſi quando opus? *Suaſio ab eo qui jubere poteſt, vim neceſſitatis affert.* Tacitus XIV. An.

Vix cogendus.

Sed vide (Fomentum hoc ſecundum) ut Moderatio ſervetur: ne Grandia nimis ea ſint, ſed *modica, pro* copia ſcilicet aut *anguſtia rerum.* IV. Ann.

Modeſte habenda Tributa.

Apage iſtos, qui *rem auferunt cum pulviſculo.* Plautus Bacch.

Ne magna ſint.

Quibus ærarium eſt *Spoliarium civium, cruentarumque prædarum receptaculum.* Plinius Paneg.

Tu cum Tiberio, *tondere pecus malis quam deglubere.* Sueton. Tib.

Vt delibẽtur opes tantum.

Alexander olim recte: Καὶ κηπωρὸν, inquit, μισῶ τ ἐκ ῥίζων ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. *Hortulanum odi, qui ab radice olera exſcindit.* Plutar.

Et ego ſane Principem, qui *pennas ita incidit, ut nequeant renaſci.* Ex Cice. IV. ad Attic. epiſt. 11.

Carpe, carpe. Niſi facis, jure inſurgent & clamabunt, *Sibi quoque duos deos adeſſe*, Πενίαν καὶ Ἀπορίαν: *Paupertatem & Impotentiam.* Plutar. Themiſt.

Denique *pacem* fortaſſe *exuent, tua magis avaritia, quam obſequii impatientia.* Tacit. IV. Annal.

Profecto

Proverb. Salom. c.XXIX. Profecto *qui nimis emungit, elicit ſanguinem.*

Vide etiam ne Sordida. Indignum rege, *lucrum ex omni occaſione* Ammian. XXII. *odorari.* *Ne Sordida:*

Et quod vetus verbum ait, κἂν ἀπὸ νεκρῦ φέρειν: *vel à mortuo auferre.* Ariſtot. Rhet. II.

Morboniam mihi Flavius cùm *ve-* E. Suet. Veſp. *ctigali ſuo urinario* abeat.

Multo magis damno *Delationes,* *Nec è delationibus capta.* Tacitus II. Hiſt. *& locupletiſſimum quemque in prædam corripi.*

Nec nimis etiam ex meo ſenſu (aſpere quidem exercita) lex Majeſtatis, ſæpe *ſingulare & unicum cri-* Plinius Paneg. *men eorum, qui crimine vacant.*

Denique ad Moderationẽ pertinet, ne Crebra: & ne idemtidem Tacitus IV. Ann. *Provincia novis oneribus turbentur.* *Ne Frequentia:*

IV. Hiſt. Non *exquires ſubinde novos ſinus, & varia prædandi vocabula:* *Novique ſemper inventi.*

XIII. Annal. *Centeſimas, quadrageſimas, quinquageſimas:*

Cæſ. III. Bell. Civil. *Columnaria, hoſtiaria:*

Et *quæ alia exactionibus illicitis no-* Tacitus XIII. Annal. *mina* Grypi iſti *invenerunt.*

Tu vetera ſerva. & ea quoque (Fomentum tertium Coërctio) IV. Ann. *ut ſine Avaritia & crudelitate* Miniſtrorum *tolerentur,* vide. *Coërcendi adminiſtri Tributorii.*

Vtramque hanc arceo. Avaritiam, quæ Fraude graſſatur: Crudelitatem, quæ Vi. Sed ab illa (Fraude, inquam) periculum tibi grande, & pæne certum. Adeo Mini-

Qui plurimum improbi: Et Harpaces.

Miniſtrorũ omne hoc genus (bonorum pace dixerim) *Laverniones:* Feſtus.

Ἁρπακτικώτεροι τῶν γαλῶν: Felibus rapaciores. Lucian.

Quibus ſtudium παντ' ἄνδρ' ἀποσκολύπτειν: *omnem hominem natum decoriare.* Archilochus.

Prædam in ſinum ſuum conferre: Lamprid. Cõmod.

Lucellum in lucro tuo facere: *& præter imperatas pecunias, privato compendio ſuo ſervire.* Ceſ. III. de Bello Civil.

Vno verbo,

Homines cum ſenis manibus, genere Geryonaceo:
Quos ſi Argus ſervet, qui oculeus totus fuit,
Is numquam ſervet. Plautus Aul.

Et tamen ſervandi frænandique ſunt, aut te perdent. *Actæonem*, inquam, *ſuum comedent iſti canes.* Varro in Frag.

Duplex ab his cautela. Electio.

Quomodo poteris? cautione duplici. Primum, ut *res tuas non niſi ſpectatiſſimo cuique mandes.* Tacit. XV. Annal.

Amotio:

Deinde, ſi fallent, amoveas: nec id ſine pœna. Qua illa? Talionis. *Ereptum alienas pecunias iverunt? perdant has quas habent.* Plinius Paneg.

Spongiæ faciendi ſunt: *& exprimendi, poſtquam affatim biberunt.* E. Sueto. Veſpaſ. cap. XVI.

Neutra ſatis firma.

Si ulla res, hæc eos comprimet: etſi vereor, ut nec iſta. Cur te fallam? *Succedent Mucianus & Marcellus, & magis alii homines quam alii mores.* Tacitus II. Hiſt.

Legibus

Legibus fraudes reprime: *miras per artes rurſus oriuntur.* (vi. Ann.)

Mille pœnarum indagine include: erumpent. (Plinius Paneg.)

Adeo ſplendens hoc *aurum præſtringit oculos.* (Varro Fragm.)

Et alte impreſſum omnibus,

—— *μηδὲν εἶναι σὺν κέρδει κακόν.*
—— *nihil eſſe cum lucro malum.*
(Sophoc. apud Athen. xii.)

Iam à Crudelitate quoque & à Vi cavendum; *ne tot per annos ſine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam vertant.* (Tacitus xiii. Annal.)

Violētiā in exigendo vitanda.

Modeſte jube exigi, & ut vere * Tributa: id eſt, per partes. Valde hoc (tenuiores præſertim) ſublevat, cum poſſunt κατ' ὀλίγον ἐν ταῖς τάξεσιν ὅσα ὀφείλουσιν εἰσφέρειν: *paullatim & per partes, quæcumque ex præſcripto modo debent, inferre.* (Dio lii.)

* Νέμω Tribuo, Divido.

Abſint, quantum poteſt, illa extrema: ne *boves ipſos, mox agros, poſtremo corpora ſervitio* aut pœnæ *tradant.* (Tac. iv. Annal.)

Nō reſcula auferenda.

In primis ut uno certoque Tributo defungantur: & in reliquum, *ſit libera nec ſolicita rei ſuæ cuique cuſtodia.* (Cice. ii. De Offic.)

Securi ſint ab alio raptu:

Non prędo, non miles divexet. Quamvis enim gravia, tamen *iniuncta imperii munera impigre obibunt, ſi Vis & Injuria abſint.* (Tacit. in Agric.)

Præſertim à Milite.

Has ægre tolerant. (Ibid.)

Hinc ira & queſtus. & poſtquam non ſubvenitur (interdum ſane evenit) *remedium ex bello.* (iv. Ann.)

L At

At quartum Fomentum, Diſpenſatio. Eam reſtrictam utilemque eſſe ſuadeo, & qualis in familia boni patris. Exiguam in publicum impenſam quis gravabitur, ἂν ὁρῶσί σε σωφρόνως τε διαιτώμενον, καὶ μηδὲν μάτην ἀναλίσκοντα; *ſi videant te continenter ſobrieque viventem, ac nihil vane effundentem?* Dio LII.

Parce, & ex uſu, diſpenſanda Tributa:

Scient enim vere in publicum tribui: teque eſſe dumtaxat φύλακα καὶ ταμίαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδίων: *Cuſtodem & Diſpenſatorem, ut communium bonorum, non ut tuorum.* Ariſtot. v. Polit. cap. XI.

Tanquam aliena pecunia.

Ita debes. non *privatim largiri, quod avidius de rep. ſumeres.* Tacitus II. Hiſt.

Non ubi voles:

Et explere *hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates.* I. Hiſt.

Non per delicias aut ſumptus, *pecunia illudere:* II. Hiſt.

Vt *quas honeſte habere* & uti *licet, per turpitudinem abuti properes.* Salluſt. Catil.

Abſit. Alexander Romanus tibi præeat: qui *aurum & argentum raro cuiquam niſi militi diviſit: Nefas eſſe dicens, ut Diſpenſator publicus, in delectationes ſuas ſuorumve converteret, id quod Provinciales dediſſent.* Lamprid. Alexand.

Sed ubi debes.

O virum, ô Principem! imitare. Non illos tyranniones: qui *divitiarum & pecuniæ non alium fructum putant, quam Profuſionem.* Suetonius Ner. cap. XX.

Turpes hîc prodigi:

Quos Crates recte olim aſſimilavit ταῖς ἐπὶ τῶν κρημνῶν συκαῖς, ἀφ' ὧν ἄνθρωπος μηδὲν λαμβάνει, κόρακες δὲ καὶ ἰκτῖνες: *iis ficubus quæ in altis prærupiſque* Stob. Sermon. XV.

que naſcuntur; è quibus homo fructum non accipit, Corvi tantum & Milvi.

Ibid. Id eſt, Ἑταιρικοὶ Κόλακες: *Scurræ & Adulatores.*

Plinius Paneg. His talibus *cum omnia rapiant, & rapta retineant; ut ſi nihil rapuiſſent, nihil retinuiſſent, omnia deſunt.* *Statimque exhauſti.*

Tacit. 1. Hiſtor. At noſter ille Princeps qui *ſua pecunia parcus, publica avarus:*

Tacitus 11. Hiſt. Qui eam non abjicit in ſcurras, mimos, & id genus *amicitiarum dehoneſtamenta:* *Laudabiles parci.*

Plinius Paneg. Semper abundat. & *tantas vires habet Frugalitas, ut tot impendiis, tot erogationibus, vel ſola ſufficiat.* *Et ſemper in multo ære.*

Mæcen. apud Dio, l. 11. Πλοῦτος τῶ ἀκριβὴς (ajebat olim magnus amicus ad Auguſtum) οὐχ οὕτως ἐκ τοῦ πολλὰ λαμβάνειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλὰ ἀναλίσκειν ἀθροίζεται: *Magnæ opes, non tam multa capiendo, quam haud multa perdendo, quæruntur.*

Quintum ultimumq; Fomentum, Æqualitas. hoc eſt, ut juſta & uniformis contributio ſit, nec per bonam malamve gratiã hunc ſubleves, illum premas. *Æquiter onera imponenda.*

Plinius Paneg. *Vt Sol & dies omnibus in commune naſcitur:* *Sine odii & gratiæ aſpectu.*

Cice. 11. De Offic. Sic debet Princeps. & incommoda aut *commoda civium non divellere, atque omnes eadem æquitate continere.*

Vix credas, ubi inæqualitas, quantum angantur. inſita humano ingenio invidia, ut *pari dolore aliena* *Odioſa quorumdam ſublev.*

163

vatio aut exemptio.

aliena commoda, ac ſuas injurias metiantur. Tacit. I. Hiſtor.

Cenſus ad hac utilis.

Huic autem Æqualitati ratio unica, *Cenſus*: *res ſaluberrima magno futuro imperio.* Livius I.

Quem neſcisi aut neglegi hodie, non mirer? jure. cum tam prompti obviique exempli ſit, (nam quæ mediocriter bona reſpub. olim ſine illo?) & ſimul tam manifeſti uſus. Plato vere: τετιμῆσθαι μὲν ἕκαστον τὴν ὀσίαν, ἕνεκα πολλῶν χρειῶν: *Quemque opes ſuas in cenſum deferre, ad multa utile.* Lib. XII. de Leg.

Flagitioſe adhuc neglectus.

Conducit ad plenam reip. notitiam.

Sane ad multa. Nam hac una re fit, *ut omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque diſcrimina in tabulas referantur.* Florus I. cap. VI.

Ad vires militares ſciendas:

Atque ita *quantum* urbes genteſque ſingulæ *numero militum, quantum pecunia valeant, monumenta extent.* Livius I.

Ad tributa pariter imponenda.

Denique ad noſtram hanc rem, ut æquiter *ex cenſu quotannis Tributa conferantur.* Cice. II. in Verr.

Itaque, ſi ſapis in tuam publicamque rem, revoca. & lecti *Cenſores, populi ævitates, ſuboles, familias, pecuniaſque cenſento.* III. De Legib.

Quibus *poteſtas omnis æſtimationis ſummaque facienda permittatur.* II. in Verr.

Legendi Cenſores à Populo.

Sed à quo lecti? ſi me audis, ut odium ſuſpicioneſq; muneri detrahantur per ſe aſpero, deſignet *ipſe populus; ut cui maximam fidem rerum ſuarum habet, maxima cura delegat.* Ibid.

Quam

Quam multi legendi? *Sunto bini* Ibid. *aut terni in ſingulis civitatibus.* *In opida bini.*

Cenſus ipſe quoties inſtituendus? Variant. καὶ ἐν τισὶ μὲν πόλεσι Ariſtot. v. Polit. c. VIII. τιμῶνται κατ' ἐνιαυτὸν, ἐν δὲ ταῖς μείζοσι διὰ τετραετηρίδος ἢ πενταετηρίδος: *& in quibuſdam civitatibus vertente anno cenſentur, in aliis majoribus non niſi tertio aut quinto quoque anno.* *Iterandus Cenſus.*

Ego in annos, tutius meliuſque cenſeam: ob migrationes, mortes, opum augmenta aut imminutiones. *Noſtro judicio quotannis.*

SED à Cenſu ad CENSVRAM tranſeo, vicino flexu. Ea enim tertia odiorum materies. de qua tamen mitiganda fruſtra diſſeram, niſi prius de uſurpanda. Nam (heu ævi dedecus!) rem moribus & vitæ utiliſſimam *adeo* Cicer. v. de Rep. *oblivione abſoletam videmus, ut non modo non colatur, ſed etiam ignoretur.* *De Cenſura:* *Quæ ignota nunc aut ſpreta.*

Definitione igitur prius aperienda eſt. & appello Cenſuram, ANIMADVERSIONEM IN MORES AVT LVXVS EOS, QVI LEGIBVS NON ARCENTVR. Proprium enim hoc ejus munus, Dio LII. ἐπανορθοῦν ὅσα μήτε τινὸς τιμωρίας ἄξιά ἐστι, καὶ παρορώμενα, πολλῶν καὶ μεγάλων αἴτια γίνεται: *corrigere ea, quæ pœna digna nondum ſunt, neglecta tamen aut inſuper habita, multorum magnorumque malorum cauſſam præbeant.* *Quid mihi ſit?* *Sine ea ſtuit reſp.*

Imo paullatim, *omiſſa, funditus* Tacitus III. An. *rempublicam trahant.* *Aut perit:*

Valer. II. c. IX. *Quid enim prodeſt foris eſſe ſtrenuum, ſi domi male vivitur?*

165

Profectò niſi ſingulis quoque hominibus *officium ac verecundia ſua conſtiterit, partarum rerum æquatus cælo cumulus ſedem ſtabilem non habebit.* Ibid.

Firmanda hoc vinclo.

Hæc itaque inſtituenda eſt, *magiſtra pudoris & modeſtiæ:* Cicero in Piſon.

Et eligendus unus alterve *Præfectus moribus, magiſter veteris diſciplinæ.* Pro Cluent.

Vt metus aliquis etiam præter leges ſit; & ſciant omnes *ſiquid in Moribus labat, non defuturum corrigendi auctorem.* Tac. II. Annal.

Eius materies, Mores:

Nam duo hæc diſtincte Cenſuræ ſubjicio, Mores & Luxum. Mores intellego, Laſcivias, Libidines, Ebrietates, Iurgia, Perjuria, & quidquid tale Probitas ac Modeſtia damnant. Igitur noſter Cenſor omnem ætatem, & omnem ſexum caſtigabit. *Pravas artes malaſque libidines ab juventute prohibebit:* Salluſt. ad Cæſ.

Caſtigandi in juvenibus.

A ſenibus, eas *voluptates quas eorum ætas ſine dedecore non attingat:* Ibid.

In ſenibus:

Ab univerſa plebe otium: *ut habeat negotia ſua, quibus à malo publico detineatur.* Ibid.

In plebe ignavia.

Denique dabit operam, ut omnes *Probitati atque Induſtriæ, non Sumptibus neque Divitiis ſtudeant.* Ibid.

Nam hæc quoque cohibenda; id eſt Luxus. qui alioqui *in immenſum prorumpat, ad cuncta quis pecunia prodigitur.* Tac. III. Annal.

Materies altera, Luxus.

Cui origo ab opulentia.

Eum ego in quattuor his pono; Pecunia, Domo, Conviviis,

veſte,

Veſte. In prima maxime: quæ nutrix imo mater hujus, & plurium malorum.

Iuvenal. Sat. VII.

—— turpi fregerunt ſecula luxu Divitiæ molles.

Itaque meus Cenſor ante omnia, *Pecunia, quæ maxima pernicies eſt, uſum ac decus demet.*

Salluſt. ad Cæſ.

Quid tenuis Princeps? è re tua eſt: ὥστε μηδένα ἐγγίγνεσθαι πολὺ ὑπερέχοντα δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χρημάτων: *neminem exiſtere qui nimis excellat, ſive amicorum copia, ſive opum.*

Ariſtot. V. Polit. cap. VII.

Minui opes, è re Principis:

Tacit. XI. Annal.

Auri vis atque opes Principibus infenſæ.

Imo, Principatui infenſæ. atque *ii demum penates* (oraculi vocem audi) *ea civitas, id regnum, æterno in gradu facile ſteterit, ubi minimum virium Veneris Pecuniaque cupido ſibi vindicaverit.*

Vale. IV. cap. III.

Et regnis

Salluſt. ad Cæſ.

Sæpe jam audivi, qui reges, quæ civitates, per opulentiam magna imperia amiſerint, quæ per virtutem inopes ceperant.

Per has nimias perduntur.

Sed è re Subditorum multo magis. Nam *ubi divitiarum cupido invaſit, neque diſciplina, neque bona artes ſatis pollent:*

Ibid.

Conducit & Subditis.

Ibid.

Omnia bona vilia ſunt: fides, probitas, pudor, pudicitia.

Virtuti aut deo numquam carus, cui caræ opes. *Nec quiſquam extollere ſe, aut divina mortalis attingere poteſt, niſi omiſſis Pecuniæ & corporis gaudiis.*

Ibid.

Nam ubi divitiæ, vitia.

Itaque merito Cenſor., *Pecuniæ ſtudium tollet, aut quoad res feret, minuet.* Ibid.

Avaritia coërcenda: Alligabit *Avaritiam belluam feram, immanem, intollerandam:* Ibid.

Et fœnus: Et illud *urbibus vetus, fœnebre malum,* Tacit. XI. Annal.

Ne *ex libidine potentium agitetur.* Ibid.

Et ſordidi quæſtus. Vtque *res familiaris iis* modo *rebus quæratur, à quibus abeſt turpitudo.* Cice. I. de Offic.

Denique profuſiones vetabit, *& finem Sumptuum ſtatuet.* Salluſtius ad Cæſ.

Sumptus circa ædificia. In Domo. ne ſuperbe nimis ſtruant, aut inſtruant: *& ſignis, aulæis, aliiſque operibus exornent.* Ibidem.

Ah Quales, qui *omnia potius viſenda quam ſemet efficiunt!* Ibid.

Et in eadem, *modum poſcet argento, ſuppellectili, familiæ.* Tacitus II. Ann.

Circa convivia. In Conviviis. damnabit *exquiſita ingenia cœnarum:* Plinius Paneg.

Et iſtos helluones, quibus *mos veſcendi cauſſa, terra marique omnia exquirere.* Salluſtius Catil.

Et uno verbo, videbit ne *luxus menſæ profuſis ſumptibus exerceantur.* Tacitus III. An.

Circa veſtes. In Veſte. ne *promiſcua viris & feminis:* Ibidem.

Nobilibus & plebejis. utq; ſui & certi quidam cultus ſint his, qui *ordinibus & dignatione antiſtant.* II. Ann.

Momentum in his grande. In levi hæc habes? erras, *Conviviorum luxuria & veſtium, ægra civitatis indicia ſunt:* Seneca epiſt. CXV.

Imo

Imo moriturae. Nam haec *juventutem, ubi familiares opes defecerunt, ad facinora incendunt.*

Salluſt. ad Caeſ. — *Et hinc ſere novitas:*

Res abit, fides perit: *eadem tamen illa, quae erat in abundantia, libido permanet.*

Cice. II. in Catil.

Itaque quid aliud quam *moveant compoſita, & res novas ſceleribus acquirant?*

Salluſt. ad Caeſ.

Scito certo, *hoc in rep. ſeminarium Catilinarum fore.*

Cice. II. in Catil.

Vidit Prudentiae oculus. Γίγνονται, inquit, μεταβολαὶ, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ἀσελγῶς ζῶντες. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον: *Fiunt in rep. mutationes, cum homines ſua conſumunt prodige viventes. Hi enim tales, res novas quaerunt: & aut ipſi Tyrannidi imminent, aut ad eam alios vocant.*

Ariſtot. V. Polit. — *Aut immutatio.*

Haec ſunt, quae effici à Cenſore cupimus. Quo telo? duplici, Ignominiae & Mulctae. Illa quidem propria ejus eſt, & olim ſola. *Cenſoris indicium*, ait Cicero, *nihil fere affert damnato, niſi ruborem.*

Cenſoris arma.

Cice. IV. de Rep. — *Ignominia:*

Timoris enim cauſſam, non vitae poenam in illa poteſtate eſſe voluerunt.

Idem pro Cluent.

Sed ut nunc mores, alteram ego illam omnino adjungam. Quid enim ſi quidam *ea duritia oris ſint, ut depudère didicerint?*

Senec. ad Seren. — *Et Mulcta in perſeverātes.*

Et voluptatum *non illecebris tantum, ſed ipſa infamia gaudeant?*

Val. lib. VI. c. IX.

Sane eos mulctem: nec *exſanguem*

169

quem illam & ferream frontem nequiquam convulnerem notis. Plinius Paneg.

Cottidianum enim *iſtud, ac ſine effectu jurgium ſit.* Sen. Nat. Quæ. IV.

Adhortatio ad Cēſuram revocandā.

HABES univerſam Cenſuram. tu inſtitue, aut potius reſtitue eam, ô Bono generis humani nate Princeps. Omnia *jacēre ſentis, bellorum impetu perculſa atque proſtrata.* Cice. pro Marcell.

Quæ nūc, ſi unquā, utilis.

Excita, per Deum immortalem. *revoca fidem, comprime libidines, & quæ dilapſa fluxerunt, ſeveris legibus vinci.* Ibid.

Invidioſa ea.

Non nego, quin *aſpera hæc res in principio futura ſit.* Salluſt. ad Cæſ.

Quia nova; quia contra ſenſum vulgi. οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν ἡδονὴν, διὸ καὶ τὸν βίον ἀγαπῶσι τὸν ἀπολαυστικόν: *Nam multitudo voluptatem, ideoque & vitam amant diſſolutam.* Ariſtot. Ethic. I. cap. V.

Sed ſpernenda hîc invidia.

At tu *capeſſe rempub. & omnia aſpera pervade.* Salluſt. ad Cæſ.

Quid trepidas? *multorum ſaluti potius, quam libidini conſule.* Ibid.

Aut aſperitatis opinio.

Ea vero apud ſapientes *clementia erit, retinuiſſe ab ſtultitia & falſis voluptatibus.* Ibid.

Non ſi flagitiis obſecutus, delicta perpeſſus, præſens gaudium cum mox futuro malo conceſſeris. Ibid.

Hæc ipſa qui mitigetur.

Et tamen quidquid hîc aſperum, facile mitigabis triplici noſtra obſervatione. Primum, ſi tu ſub Cenſura: id eſt, ſi vita tua ad illam normam, ad quam alios formas.

mas. O mitem & efficacem hac ratione Cenſuram! *Ad hanc dirigemur, ad hanc convertemur.* — Plinius Paneg. — *Primum vita Principis.*

Tac. III. Annal. — Et *præcipuus adſtricti moris auctor erit, antiquo ipſe cultu victuque.*

Plinius Paneg. — Nam *vita* profecto *Principis Cenſura eſt, eaque perpetua.*

Secundo, ſi non omnia ſimul emendabis: ſed paullatim *καὶ ἡσύχῳ ποδὶ ad priſcum morem recides.* — Tac. III. Annal. — *Deinde modeſtiæ emendationis.*

Cice. pro Sulla. — *Neque enim poteſt quiſquam noſtrûm ſubito fingi, neque cujuſquam repente vita mutari, aut natura converti.*

Senec. I. de Clem. — Tempore opus: & *vitia quædam tollit facilius Princeps, ſi patiens eorum eſt.*

E Tacito III. An. — *Quoſdam pudor, alios neceſſitas, nonnullos ſatietas in melius mutet.*

Vale. VI. cap. IX. — Nam *peregrinatur* quorumdam *animus in nequitia, non habitat.*

Tertio denique, ſi præmia divides in bonos. Quis cenſebit niſi virtutis amore te aſperum, cum tam benignum te videant in eos qui habent illam? *Præmio & pœna remp. contineri,* Solon olim dixit: — Cicer. ad Brut. epiſtol. XVI. — *Poſtremo, præmiorũ diviſione:*

Plinius Paneg. — Vere. Nam, *præmia bonorum malorumque, bonos ac malos faciunt.*

Liv. IV. — Videbis ſemper eo *impendi laborem ac periculum, unde honos atque emolumentum ſperetur.* — *Quæ validus ſtimulus ad Virtutem.*

Iamblich. — Πᾶν τὸ τιμώμενον αὔξεται, ἐλαττοῦται δὲ τὸ ἀτιμαζόμενον. καὶ τοῦτό ἐστι διαφανέστατον σημεῖον ἀρχῆς εὖ διοικουμένης: *Augetur & creſcit, quidquid in honore eſt: deficit & minuit.*

minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc ſignum clariſſimum eſt imperii bene conſtituti.

Tu uſurpa. & vide ne te Principe, *ſit bene factis tantum ex conſcientia merces.* Plinius Paneg.

Bono Principatu omnino in uſu:

FINIVI de odio: hoc addo. adeo alte inſitam peſtem hanc Regnis, ut neſciam an ulla ars aut aſtus penitus eam evellat. Nam *libertas juxta bonis & malis, ſtrenuis & ignavis optabilis eſt:* Sallust. ad Cæſ.

Concluſio; & monitio, Odium omne non vitari.

Ideoque per naturam in odio nobis, quiſquis eam libat. Libat autem omnis Princeps. ergo *quamvis id agas, ut nequis merito te oderit, erunt tamen ſemper qui oderint.* Senec. de Provid.

Minutum aliquod ſemper adhærere.

Sed tu ſperne.

—— odia qui nimium timet,
Regnare neſcit. Seneca Oedip.

Odia dico hæc plebeja & levia.

E natura vulgi.

Παντὶ γὰρ δήμῳ τὸ κακόηθες καὶ φιλαίτιον ἔνεστι, πρὸς τοὺς πολιτευομένους. *Omni enim populo ineſt malignum quiddam & querulum, in imperantes.* Plutar. Politic.

Et veriſſime à rege Magno dictum: *Regium eſſe audire male, cum facias bene.* Idem Apophth.

Solaberis igitur te illo Auguſtæo: *Satis eſt, ſi hoc habemus ne quis nobis male facere poſſit.* Sueton. Auguſt. cap. 51.

Idin levi habēdum:

Et melioribus item ſanioribuſque judiciis. quoniam te aliquando *ſeria carmina, honorque æternus Annalium, non hæc brevis* & plebeja *prædicatio colet.* Plinius Paneg.

Dum probent te probi.

Suum cuique decus poſteritas rependet. Tac. IV. Annal.

CAPVT

CAPUT XII.

Definitus & vituperatus Contemptus. Oſtenſa quæ illum gignunt; à rege, ſi ſapiet, fugienda.

Definitio Contemptus:

CONtemptus ſequitur, quem Vitium alterum fecimus evertendo regno. Is eſt ad noſtram rem, IMPRESSA SVBDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABIECTAQVE OPINIO, DE REGE EIVSQVE STATV. Peſtifera omnino res Regnis: quorum anima & vita ipſa eſt Auctoritas, & eximia quædam opinio de imperante. Quæ enim vis alia eſt, quæ efficit, ut *tot mortalium millibus una anima præſideat, nonnunquam ſenis & invalidi?*

Ejus pernicies.

Anima regni, Auctoritas.

Senec. 1. de Clem.

Sola illa. omniaque videmus, hac, *quaſi mente quadam, regi atque adminiſtrari.*

Cice. pro Cluent.

Vt anima, pedes, manus, oculi, negotium gerunt: & illius juſſu jacemus, aut inquieti diſcurrimus:

Senec. 1. de Clem.

Si *hac immenſa multitudo* Auctoritatis quaſi *ſpiritu regitur.*

Ibid.

Quis vero aliter regat? *Vires imperii in conſenſu obedientium ſunt:*

Liv. 11.

Sine ea unus tam multis nō imperet:

Conſenſus ille ab Æſtimatione: per quam,

— *unum, tam magna juventus,*
Privatum factura, timet.

Lucan. v.

Hanc tolle, tollis regnum. *omniſque hic imperii contextus in multas partes diſiliet.*

Sen. 1. de Clem.

Et regni omne ruat.

Sub-

—— Subverſa jacebit Lucret. v.
Priſtina majeſtas ſolium; & ſceptra ſuperba.

Auctoritati autē Cōtemptus adverſus.

Quid autem clarius eam tollit, quam Contemptus, & hæc ἐνέργεια δόξης πρὸς τὸ μηδενὸς ἄξιον φαινόμενον: *opinionis actio in id, quod nullius rei pretiique cenſeas?* Ariſtot. Rhet. II. cap. II.

Ergo regni peſtis.

Igitur ille, mors & interitus regnorum: imo ſupra ipſum Odium, aliquo adſpectu. Philoſophus indicavit: Δύο γὰρ οὐσῶν αἰτιῶν, δι' ἃς μάλιστ' ἐπιτίθενται ταῖς τυραννίσι, μίσους καὶ καταφρονήσεως, θάτερον μὲν δεῖ τούτων ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις, τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι πολλαὶ γίγνονται τῶν καταλύσεων: *Cum dua cauſſa ſint, ob quas inſurgitur in Tyrannos, Odium & Contemptus: alteram earum adeſſe Tyrannis oportet, Odium. è Contemptu vero plurima fiunt everſionum.* Idē v. Polit. c. x.

Etiam in parte, ſupra Odiū.

O verè Phœbum, longe ſemper aciem ingenii jaculantem! Ita res eſt. Cauſſa prima & motio evertendis regnis, plerumque ab Odio eſt: ſed extrema & efficax maxime à Contemptu. Nam illud tardum, vel, ut cum poëta dicam, inaudax eſt, niſi armetur ab iſto. Metus enim ſæpe retinet: quem Tyranni habent pro aſylo. Ideoque cum cauſſa *exſecrabilis ille verſus & qui multos dedit præcipites*, iis placuit, Senec. I. de Clem.

Oderint dum metuant.

Hic enim ad rē ſtatim ducit.

Quamdiu enim hoc frænum; incurrere magis cupiunt, quam audent. At excutit Contemptus. & eſ-

& efficit ut non velis ſolum, ſed audeas & tentes. Itaque certa ab eo pernicies. numquid crebra? haud cenſeo. *Neque enim ab ullo periculo fortuna Principis longius abeſt, quam ab Humilitate.* — Plinius Paneg. — *Nec tamẽ frequens nimis in Reges:*

An contemnatur, qui imperium, qui faſces habet? niſi qui humilis & ſordidus, & qui ſe prius ipſe contempſit? — Idem VIII. Epiſt. ult.

Non inquam crebra ab eo ſolo: (nam Odio miſceri jam dixi: præſertim ſiquis verus legitimuſque ſit Princeps. Tamen quia evenit: quî vites, docebo. ſed breviter. Cur diffundam? nonne in Auctoritate formanda, ſatis munivi hanc ipſam viam? Satis: ſi verum hoc ſcitum, Τὴν αὐτὴν τῶν ἐναντίων ἐπιστήμην εἶναι: *Eamdem contrariorum ſcientiam eſſe.* — *Legitimos quidem.* — Ariſto. I. Topic. cap. IIX.

Fit igitur contemptus in Principem ab his tribus maxime: Forma imperii, Fortuna, Moribus. Forma imperii: ſi juſto ea lenior & remiſſior. Quod peccatum peccant ii qui nimia *lenitate dulces,* — *Origo ejus.* — *A leni imperio.* — Cicer. ad Attic. V. epi. XIV.

Effuſe dant ſe populari auræ, & *omnem infima plebis rumorem affectant.* — Tac. II. Hiſtor.

Bis noxii, in ſe & in rempublicam. Qui & plebi reverentiam omnem excutiunt: & licentiam præbent peccandi. Ἡ γὰρ ἐξουσία τοῦ πράττειν, ὅτι ἂν ἐθέλῃ τις, οὐ δύναται φυλάττειν τὸ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων φαῦλον: *Facultas faciendi quod cuilibet viſum, non poteſt comprimere ingenitam ſingulis hominibus pravitatem.* — *Quod publice etiam noxiũ per licentiam.* — Ariſto. V. Politic. cap. IV.

Acute

175

Acute olim Fronto, in Nervam ſenem & jam enervem: Κακὸν μὲν εἶναι αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' ᾧ μηδενὶ μηδὲν ἔξεστι ποιεῖν, χεῖρον δὲ ἐφ' ᾧ πᾶσι πάντα: *Malum quidem eſſe, Principem habere ſub quo nihil ulli liceat: pejus vero eum, ſub quo omnia omnibus.* Dio in Nerva.

Nec lenis ſolum Forma ad Contemptum facit: ſed & Levis. quæ decretis legibuſque variat, & de qua dici poſſit, Ἀνέμων πεδίον: *Venti campus.* Adag.

Eſt & à Levi imperio.

Maxime, ſi ipſe Princeps inſigni *mobilitate ingenii:* Tacitus.

Aut Principe.

Quem *ſubitis offenſis, vel intempeſtivis blanditiis mutabilem, merito contemnant metuantque.* II. Hiſt.

Etiam, ſi Soluta Forma. nempe cum rerum omnium incurioſus Princeps, & *levi auditu, quamvis magna, tranſmittit.* Ibidem.

Item à Soluto imperio.

Abunde ratus, ſi præſentibus fruatur, nec in longius conſultans. Ibid.

Sive cum Honores effuſe dividit, Magnos diuturnos. Quidni illum ſpernant, aliis adhæreant, qui *munia tranſmittit:* IV. Ann.

Et velut ſponte videtur *exire de Imperio?* III. Hiſtor.

FIT ſecundo Contemptus à FORTVNA. nempe ſi noverca ea, non mater: & *votis tuis malignum pedem opponit.* Ex Ovid. de Triſt.

A Fortuna adverſa pertinaciter.

Scito certo. *Proſperis tuis rebus certaturi ad obſequium, Fortunam adverſam omnes ex æquo detrectabunt.* Tacitus II. Hiſt.

Imo

Imo in te incurrent.

Schol. Theocr. Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται:
Ruente quercu, ligna quivis colligit.

Amplius, ſi eadem *munimenta* tibi non dat aut ſubtrahit, *quibus inſiſtas.* — Tacit. 1. Annal. — *Ab orbitate.*

Succeſſores dico certos, aut liberos. Valde ab ea re ſpernunt, & vertunt ſe ad ſperatum aliquem Solem. Alexander Magnus ſcivit, & queſtus eſt: *Orbitas mea, quod ſine liberis ſum, ſpernitur.* — Curt. IV.

Revera enim, ut Tragicus ait, — *Certus tamſq; ſucceſſor te firmat.*

—— Τύραννοι παῖδες, ἔρυμα δώμασι. — Euripid.
Munimen aula, regii ſunt liberi.

Et non legiones, non claſſes, æque firma imperii munimenta, quam numerus liberorum. — Tacit. V. Hiſtor.

TERTIO & poſtremo, fit à MORIBUS Contemptus: maxime iſtis. Siquis Libidini deditus, ſeque *per licita & illicita fœdat.* — XV. Anna. — *Denique à Libidine.*

Nam muliebria hæc flagitia valde opinionem non regis modo, ſed viri detrahunt. Alii *virilius peccant*, ait quiſpiam: — Senec. de Brevit. cap. VI.

In Venerem ac libidinem projectorum inhoneſta labes eſt. — Ibid.

In pari cauſſa, qui *Luxui & ſaginæ mancipati, emptique:* — Tac. II. Hiſtor. — *A luxu & temulentia.*

Medio diei temulenti. — Ibid.

Novi Vitellii ſive vituli, qui *ut ignava animalia, ſi cibum ſuggeras, jacent torpentque: & præterita, inſtantia, futura, pari oblivione dimittunt.* — Ibid.

177

Dux noſter ad Prudentiam, bene. Ἀπολαυστικῶς ζῶντες εὐκαταφρόνητοι γίνονται, καὶ πολλὰς παραδιδόασι τοῖς ἐπιτιθεμένοις: *Solute viventes, deſpicabiles fiunt; & multas opportunitates prabent inſidiantibus.* Ariſto. v. Politic. cap. x.

Οὔτε γὰρ εὐεπίθετος, οὔτ' εὐκαταφρόνητος ὁ νήφων, ἀλλ' ὁ μεθύων· οὐδ' ὁ ἄγρυπνος, ἀλλ' ὁ καθεύδων: *Nec enim facilis aggreſſu aut contemptu ſobrius, ſed ebrioſus? nec vigilans & excitatus, ſed ſomnolentus.* Ibidem cap. xi.

Item, in quibus *tarditas ingenii, ſtupor, debilitas lingua:* Cicero in Piſon.

A rebus externis. Aut alia magis levicula, ut Facies parum decora, Ætas gravior, Valetudo imbecillor. quæ ſæpe *irriſui & faſtidio ſunt:* Tacit. 1. Hiſtor.

Vt eſt mos vulgo, fortuita aut externa *ad culpam trahenti:* IV. Anna.

Et *Imperatores forma ac decore corporis comparanti.* 1. Hiſto.

Plura talia, ipſe manu facili educes & hauries è rivulis, quos ad Auctoritatem recluſi.

CAPVT XIII.

Quæſitum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat? id eſt, ea in qua fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere.

Videor liberaliter ſatis & plena, quod dicitur, manu, tibi prompſiſſe è gemino Prudentiæ fonte: & quidem probum ac merum.

rum. Faſne eſt ut leviter miſceam, & jungam aliquid è fraudium fæce? ego puto. quidquid Zenones quidam mihi abnuant, quibus *unum illud ad laudem, cum virtute directum iter, probatur.* *Aſtum in regno eſſe poſſe.*

Cice. pro M.Cæl.

Etſi rigidi quidam negent.

Qui fas non putant *Rationem bono conſilio à diis immortalibus datam, in fraudem malitiamque converti.*

III. De Natura deorum.

Quos alibi ſane libens audio: hîc quî poſſum? Ævum & homines ignorare mihi videntur, & *dicere tamquam in Platonis πολιτείᾳ, non tamquam in Romuli fæce ſententiam.*

Ad Att. II. ep. I.

Sed mores hominesq; contra volunt.

Inter quos enim vivimus? nempe argutos, malos; & qui *ex fraude, fallaciis, mendaciis, conſtare toti videntur.*

Pro Roſ. Com.

Ipſi Principes, cum quibus nobis res, plerique in hac claſſe: & quidquid leonem præferant,

Perſius Sat. V.

> *Aſtutam vapido ſervant ſub pectore vulpem.*

Et hîc mihi clamat quiſpiam, *nequid inſidioſe, nequid ſimulate, nequid fallaciter.*

Cic. III. de Offic.

Tecum velim, quî poteſt? *Per fraudem & dolum regna evertuntur,* notat Philoſophus:

Ariſto. V. Politic.

Tu ſervari per eadem, nefas eſſe vis? nec poſſe Principem interdum *Cretizandum cum Crete:*

> *Ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα!*
> *Cum vulpe junctum, pariter vulpinarier?*

Adag.

Præſertim ſi publicus Vſus Sa-

179

Idque ex uſu Principis, & publico. Iuſque ſuadeat: quæ ſemper cum Principis uſu ac ſalute conjuncta? Profecto erras. *Communis utilitatis derelictio contra naturam eſt*, non ſolum rationem. Cic. III. de Offic.

Stare omnes debemus, tamquam in orbe aliquo reipublicæ. qui cum jam verſatur, eam deligere partem debemus, ad quam nos illius utilitas ſaluſq; converterit. Pro Plāc.

Turpe aliquid in eo mixtum videbitur? fruſtra. hoc enim aſpectu, *quod plerumque turpe haberi ſolet, turpe non erit.* *Bono fine, quædā tata bona.* Cic. III. de Offic.

Semper officio fungitur, utilitati hominum conſulens & ſocietati. Ibid.

Itaque ne tanto opere, quæſo, mirentur aut indignentur; ſi, nobis arbitris, *non ſemper ſuperet vera illa & directa ratio:* Pro M. Cæl.

Principem præfractè rectū eſſe nō debere. Velimuſque Principem, alto quidem ſplendidoq; ingenio: ſed tamen *eruditum utilia honeſtis miſcere.* *Ad utilia inclinare:* Tacitus Agric.

Miſcere, dico. Nam ut prorſus ab Honeſto recedat, nulla vis ſuadere me adiget. Sperno ſerio & exſecror illas voces. *Nihil glorioſum, niſi tutum: & omnia retinendæ dominationis honeſta eſſe.* *Non tamen ad ſceleſta.* Salluſtius Orat. Lepid.

Item:

Vbicumque tantum honeſta dominanti licent,
Precario regnatur. Seneca Thyeſt.

Ad Orcum hi ſenſus, unde nati. De me fateor:

Ego ille ſum, qui ſcelera committi vetē:
Ego ſum magiſter juris ac moris probi. Auctor. Theb.

Et

Et hoc volo tantum, jus faſque eſſe interdum in turbido hoc rerum humanarum pelago, *obliquare ſinus*: *Circuire, non aberrare.*

Virgil.

Et ſi recta *portum tenere nequeas, idipſum mutata velificatione aſſequi.*

Cicer. ad Lentulū epiſt. ix.

Quis me adeo culpet, aut cur à Virtute abeam? Vinum, vinum eſſe non deſinit ſi aqua leviter temperatum: nec Prudentia, Prudentia, ſi guttulæ in ea fraudis. Semper intellego, ut modice & ad Bonum finem. Nonne matres aut medici quoque, teneræ ætati fucum ſæpe faciunt, *Alii quoque faciunt.*

Vt puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus? Lucre. 1.

—— deceptaque, non capiatur? Ibid.

Cur Princeps non idem in Plebeculam ſuam, aut vicinum aliquem Dynaſtam poſſit? Profecto

Cum contendi nequitum eſt, clam tendenda eſt plaga. Pacuv. *Mente opus ubi manus nō ſufficit.*

Et ex Spartani regis monito: Ὅπη ἡ λεοντῆ μὴ ἐφικνεῖται, χρὴ τὴν ἀλωπεκῆν προσράπτειν: *Vbi Leonina pellis non pertingit, oportet Vulpinam aſſuëre.* Plut. Lyſandr. & Apophth.

Mihi, cum Pindaro, ſemper laudatus ille vir; qui

—— τόλμᾳ μὲν ἐοικὼς
Θυμὸν ἐριβρεμετᾶν θηρῶν λεόντων
Ἐν πόνῳ. μῆτιν δ' ἀλώπηξ.
—— *fiducia referens*
Animum graviter frementium leonum
In diſcrimine: conſilio vero vulpes.

Iſth. Od. iv. *Princeps ex Leone & Vulpe.*

Tuque, in tempore & loco, M 3 eſto.

eſto. ſecurus, quid iſti à Schola aut Vmbra adoleſcentuli dicent: quos ſcio τῆς πολιτικῆς οὐκ εἶναι οἰκείους ἀκροατάς: *Civilis Diſciplinæ nos eſſe idoneos auditores:*

Adoleſcētuli hoc parum capiunt:

Ariſto. 1. Ethic. cap. III.

Multo minus Arbitros. & virum profecto quærit hoc tribunal, qui ἐκ ἔμπειρος τῶν κατὰ τὸν βίον πράξεων: *non ignarus rerum quæ eveniunt in hac vita.*

Bene ſenes aut periti.

Ibid.

Ab illo facile obtinebimus eſſe quamdam, ut vir ſanctus ait, καλὴν καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν: *honeſtam atque laudabilem calliditatem.*

Baſil. in Proverb.

CAPVT XIV.

Quomodo & quatenus, Fraudes admittendæ. Triplex earum genus factum; & diſtincte alia in Regnum recepta, alia excluſa.

NEc tamen ita hæc differo, ut fræna omnia Fraudi malitiæque permittam. abſit. Diſtinctionum tibi lumen præferam, & , nequid libero nimis pede vageris, lineis ſuis limitibuſque includam fallacem hunc campum. Fraus univerſe mihi hîc eſt, ARGVTVM CONSILIVM A VIRTVTE AVT LEGIBVS DEVIVM, REGIS REGNIQVE BONO. Ea triplex: Levis, Media, Magna. Illam appello, QVÆ HAVT LONGE A VIRTVTE ABIT, MALITIÆ RORE LEVITER ASPERSA. In quo genere mihi eſt Diffidentia, & Diſſimulatio. Mediam, QVÆ

Fraudium communis definitio.

Earumdē diviſio.

Levis:

Media:

QVÆ AB EADEM VIRTVTE FLECTIT LONGIVS, ET AD VITII CONFINIA VENIT. in qua pono Conciliationem, & Deceptionem. Tertiam, QVÆ NON A VIRTVTE SOLVM SED LEGIBVS ETIAM RECEDIT, MALITIÆ IAM ROBVSTÆ ET PERFECTÆ. uti ſunt perfidia & Injuſtitia. Illam ſuadeo, hanc tolero, iſtam damno. Ordine omnes vide. In Levi, Diffidentiam primo poſui. quam ego prorſus Principi inſinuo: quia ut in actionibus omnibus tardum lentumque eum eſſe expedit, ſic in fide & aſſenſu. Vt intentus, inquam, ſuſpenſuſque ambulet, & pæne dixerim, ut *nihil niſi quod in oculos incurret manifeſtumque erit, credat.* — *Magna.* — *Diffidētia commendata regnanti.* — Sene. II. de Ira.

Etſi enim *Credulitas error eſt magis, quam culpa, & quidem in optimi cujuſque mentem facillime irrepit:* — Cic. Epi. lib. x. ep. XXIII.

Tamen à Principe removenda ea longiſſime. apud quem *plurimum mali credulitas facit.* — Sene. II. de ira. — *Cui turpis credulitas:*

Nonne pro omnibus ille excubat? Turpe igitur, & omnibus noxium, illum *Labi, errare, decipi.* — Cic. Phil. — *Et per eā error:*

Iam faciles iſti & incauti, quam *opportuni injuria!* — Salluſt. Iugurth.

Vndique patent. & paſſim apud eos, *minore metu, & majore pramio, peccatur.* — Tacit. I. Hiſtor.

Imo & in eos peccatur.

Aditum nocendi perfido praſtat fides. — Seneca Oedip. — *Ac ſæpe noxa.*

183

Reducat ergo ſe Princeps, & tutum hoc ſcuto reddat; *Nihil credendo, atque omnia cavendo.* Cicero Orat. Poſt redit. in Senat.

Inſida enim ubiq; omnia.

Amici & fidi videntur? circumſpice.

O vita fallax, abditos ſenſus geris. Seneca Hipp.

Et ſimulata.

Nimis *multis ſimulationum involucris tegitur, & quaſi velis quibuſdam obtenditur uniuſcujuſque natura. Frons, oculi, vultus, perſæpe mentiuntur, oratio vero ſæpiſſime.* Cicer. ad Q. Frat. epiſt. 1.

Quod ille clamabat olim: Ὦ φίλοι, οὐδεὶς φίλος: *O amici, nemo amicus:* Ariſtot. apud Laërt.

Tu jure potes, quia profecto *in domo Principum, nomen tantum Amicitiæ inane irritumque remanet:* Plinius Paneg.

Præſertim in Aula.

Res ipſa exulat. &

Licet omne tua vulgus in aula,
Centum pariter limina pulſet:
Cum tot populis ſtipatus eas,
In tot populis vix una fides.

Seneca Herc. Oet.

Ideo cavendum & diffidendum.

Itaque merito *Pragmatici homines, omnibus hiſtoricis præceptis, verſibus denique, cavere jubent & vetant credere.* Cicer. ad Att. l. 11. epiſt. xx.

Ille Siculus inſuſurrat:

Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν: Epichar.
Vigila, & memor es nequid credas:
nervi hi ſunt Prudentiæ.

Clamat alter à Græcia:

—— σώφρονος δ' ἀπιστίας
Οὐδ' ἐστὶν ἄλλο χρησιμώτερον βροτοῖς: Euripid.
—— ſapiente Diffidentia,
Non alia res utilior eſt mortalibus.

Quid ergo? inquies, nulli credam?

Seneca epi. 111. dam? Non hoc ſuadeo: *(Vtrumque enim in vitio eſt, & omnibus credere, & nulli:)* Quibuſdã tamen fidendum:

Sed ut paucis. nec niſi iis, quorum longo uſu cognita tibi fides. Sed pau-

Cicer. ad Q. Frat. epiſt. 1. lib. 1. His talibus, quid eſt *quod non & committi & credi rectiſſime putem?* paucis.

Reipſa, inquam, paucis: at in ſpecie, omnibus. id eſt, *Fronte &*

Ad Lentul. epiſt. 1x. *vultu, quibus Simulatio facillime ſuſtinetur.*

Nam nihil magis hîc cavendum, quam ne Diffidere videaris.

Sen. epiſtol. 111. *Multi fallere docuerũt, dum timent falli.* Diffidẽtia celanda.

Livius xx11. *Vult ſibi quiſque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem.*

Itaque Diſſimulatio adſumenda, quam poſui & ſuaſi loco altero: quæ vere Diffidentiæ hujus proles. Quid enim ea opus, ſi mutua inter nos fides? Hæc eſt, quæ Diſſimulatio adhibenda:

Cice. pro Cn. Plãc. *frontem aperit. mentem tegit.*

Necesſaria ſane Principi. adeo, ut veteranus Imperator dixerit:

Fridericus ſive Sigiſmũdus. Nam variant. *Neſcit regnare, qui neſcit diſſimulare,* Cujus late uſus.

Et Tiberius ab eadem mente,

Tac. IV. Annal. *Nullam, ut rebatur, ex virtutibus ſuis magis, quam Diſſimulationem diligebat.*

Diſplicebit hoc ingenuæ alicui fronti, & clamabit: *Ex omni vita*

Cice. 11. de Offic. *Simulatio, Diſſimulatioque tollenda eſt.*

De privata, fateor: de publica, valde nego. Numquam regent, qui non tegent: *nec aliter poſſunt ii,*

Pro Mil. *quibus commmiſſa eſt tota reſpublica.* Et Principi ea plane neceſſaria.

Vt ad effectum conſiliorum ſuorum veniant, multa ſimulent oportet inviti, & diſſimulent cum dolore.

Lib. x. Epiſt. ix.

Nec id ſolum adverſus Exteros aut Hoſtes. (nam ibi receptum dogma eſt, Vt *malum ſub lingua, non in lingua habeas:* quia

Apud hoſtes:

Gregor. xv. Moral.

Profeſſa perdunt odia vindictæ locum:

Seneca Med.

Sed etiam apud Tuos. Aperti iſti & ſimplices, *ſine fuco, ſine fallacia:*

Apud ſuos.

Cicer. i. ad Attic. epiſt. i.

Et qui animum, quod dicitur, *in fronte promptum gerunt:*

Ennius.

Numquam apti huic theatro. in quo, me judice, primum locum *Afranii Simulans* habet.

Cice. pro Sextio.

Sic tamē ut apte eam fabulam agas & decore. Οἱ δὲ μετρίως χρώμενοι τῇ εἰρωνείᾳ, καὶ περὶ τὰ μὴ λίαν ἐμποδὼν καὶ φανερὰ εἰρωνευόμενοι, χαρίεντες φαίνονται: *Nam qui modice diſſimulatione utuntur, & in iis quæ haud plane perſpicua & ante pedes oculoſque ſunt, gratioſi apparent.*

Sed cum modo habenda.

Ariſtot. Ethic. iii. cap. iii.

Contra, qui immodice & inepte, revera fatuelli. Cui enim bono tegmen, ſi tranſluces? Quin ſemel hoc in omni genere fraudium cape:

—— *Doli non ſunt Doli, niſi aſtu colas.*

Plaut.

HABES de Levibus fraudibus. ad MEDIAS venio: in quibus Conciliatio prima, ſive ut liberius dicam, Corruptio. Ea eſt, cum callide inclinas & allicis ad te eorum

Conciliatio, mihi quidē

rum animos operaſque, qui alieni juris. O artem nimis hodie Principibus receptam! quæ una fere in Aulis *pleraſque res* (ut ille de Fortuna ait) *ex libidine ſua agitat.* — *Uſitata:* — Salluſt. ad Cæſ.

Quam valde etiam attollit Tullius. & *Propriam hoc eſſe Prudentia ſtatuit Conciliare ſibi animos hominum, & ad uſus ſuos adjungere.* — Cice. 2. de Offic. — *Sed & utilis.*

Quod duplici via fit, Suaſionis & Doni. Rarenter illa: hac altera creberrime, ut hodie *corrupti depravatique mores ſunt admiratione divitiarum.* — Ibid. — *Muneribus pleramq; fit.*

Quotuſquiſque eſt, cui non illæ *bono atque honeſto potiores ſunt?* — Salluſt. Iugurth. — *Quibus faciles ubique corrumpi.*

Itaque ſcite & tecte hac machina ſi utare; ubique reperies, *quos pernicioſa libido teneat aliena potentia decus atque libertatem ſuam gratificari.* — Ibid.

Qui & Principem ſuum, & omnia ejus, *venalia habeant.* — Ibid. — *Arcana reſerant.*

Atque adeo (hoc reconde) in *ipſa hoſtium acie invenies tuas manus.* — Tacitus Agric. — *In bella produnt.*

Quid? quod in ſacrum ac individuum thorum penetravit iſta fraus? Rem turpem! & fæminæ etiam inducuntur ſive emuntur, ἵν' ἐξαγγέλλωσι κατὰ τῶν ἀνδρῶν: *ut efferant & enuntient qua contra maritos.* — Ariſt. v. Politic. cap. xi. — *Etiam famina huc adhibita.*

In Tacito legi. *Secreta quoque ejus, corrupta uxore, prodebantur.* — Tacit. iv. Annal.

Iam deceptio eſt, cum inducis alium in tua commoda, errore aut mendacio objecto. Quod licitum — *Deceptio quid mihi ſit.*

tum probumque in Principe eſſe, volunt probi auctores. Magnus Plato cenſuit, συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ ἀπάτῃ δεήσειν χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων: *crebro mendacio & fraude uti imperantes debere, ad commodum ſubditorum.*

Licita ex ſenſu veterum.

v. De Rep. pub.

Et noſter Plinius, *Decipere*, inquit, *pro moribus temporum Prudentia eſt.*

Libro VIII. Epiſt.

Quin etiam neſcio quis poëta;

Ὑπολαμβάνω τὸ ψεῦδος ἐπὶ σωτηρίᾳ
Λεγόμενον, οὐδὲν περιποιεῖσθαι δυσχερές:
Exiſtimo mendacium, ſi gratia
Salutis effers, nihil habere incommodi.

Diphilus.

Et Principes ſane prompte audiunt. qui neſcio quomodo *laudem occulto magis tramite, quam aperta via petunt.*

Crebra apud Principes:

Val. VII. cap. III.

Vim differunt, potiorem dolum arbitrantur:

Tac. XII. Annal.

Et ſæpe quod rerum aut *temporis anguſtia negant, ſagacitate conſilii aſſequuntur.*

Val. VII. cap. III.

Decipiunt verbis, literis, Legatis. atque adeo ipſos Legatos:

Eoſq; per quos fallere alium cogitant,
Fallunt.

Seneca Thyeſt.

Et quid diducam? uno verbo, cum Lyſandro plerique ſentiunt, τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους κρεῖττον εἶναι, ἑκατέρου δὲ τῇ χρείᾳ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν ὁρίζεσθαι: *Verum falſo eſſe melius, ſed utriuſque dignitatem & præſtantiam Vſu diſcerni.*

Qui uſu omnia metiuntur.

Plutar. Apophț.

Atque hæc, humanam Prudentiam

dentiam ſi conſideras, proba. Quidni? ad Bonum enim publicum referuntur: quod inſitum in iis malitiæ virus facile exſugit & abſorbet. Vt medicamentis venena laudabiliter miſcemus, ſalutari illo fine: ſic videntur ἐν φαρμάκου εἴδει τὰ τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι: *Inſtar pharmaci, hac talia utilia eſſe.* *Tolerat humana ratio.*

Plato v. de Rep.

Adde receptiſſimos mores, & quod hæc *conſuetudine jam pro nihilo habentur.*

Salluſt. Iugurth.

Imo neceſſitatem etiam. quod contra tot inſidiantes, vix eſt ut ſe ſuoſque aliter tueatur bonus Princeps. Quibus cauſſis ego quoque prædixi tolerari Medias has fraudes à me, non tolli. Quid tamen, rectam illam divinamque legem ſi conſidero? hæreo valde & ſudo. Abnuere illa nobis videtur: & à ſimpliciſſimo ac puriſſimo deo hæc effata manarunt; *Abominatio Domini eſt omnis illuſor.* *At vix Divina ſanctio.*

Proverb. III.

Item: *Ne velis uti mendacio ullo. numquam enim prodeſt frequentatio illius.*

Eccl. VII.

Et ut claudam omne effugiū, ecce palam de Principibus: *Non decent ſtultum verba compoſita, nec Principem labium mentiens.*

Proverb. XXVII.

Quid obtendis tu Politice? Publicum bonum? Sed enim vir ſanctus occurrit: *& Mentiri,* inquit, *non licet nec pro Dei laude.*

Auguſt. ep. VIII.

Tu pro humana aliqua recula aut gloria vis? *Vide, vide* (ut invertam

Demadis.

tam tibi dictum vetus) *ne dum terram defendis, cœlum amittas.*

Nec efficimus aut effugimus, quin levia ſaltem peccata ſint.

Sane ægre vos, aut me, hîc expedio. niſi quod idem ille Antiſtes ſuggeſſerit, *Eſſe genera quædam mendaciorum, in quibus non ſit magna culpa, ſed tamen non ſint ſine culpa.* Aug. in Pſalm. v.

Cautio in hac re.

In ea claſſe Corruptiunculas, Deceptiunculas cenſeamus; idque tunc ſaltem, cum à bono legitimoque rege contra malos uſurpantur, Boni communis cauſſa. Si aliter; ſæpe non tantum peccatum, ſed grande peccatum ſunt, quidquid me rideant veteratores ab Aula. *Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter.* Prov. x.

Fraus magna.

Sequuntur MAGNÆ fraudes, quas ad bina capita reduxi, Perfidiam & Injuſtitiam. Eas palam verbis amplecti aut tueri paucos video, nimis multos factis. Nam de Perfidia; quoties per cavillos & argutiolas, fœdera eluſa vidimus aut pacta? In animo enim ita ſentiunt: Τὰς μὲν παῖδας ἀςραγάλοις δεῖν ἐξαπατᾷν, τὰς δ᾽ ἄνδρας ὅρκοις: *Pueros quidem talis circumveniri oportere, at viros juramentis.* Plutar. Apopht.

Fœdera per calumnias eluduntur.

Itaque iis ſatis, ſi quamcumque rimam effugio reperiant. & ſtatim *liberatos ſe eſſe jurejurando interpretantur.* Cic. III. de Offic.

Scimus omnes,

—— quo pacto ſoleant perplexarier:
Pactum non pactum eſt, non pactum
pactum eſt, cum illis lubet. Plaut. Aulular.

O vani!

Cic. III. de Offic. O vani! Certe enim *Fraus diſtringit, non diſſolvit perjurium.*

Liv. IX. Et quid expectent, niſi *iratos omnes deos, quorum eluditur numen?*

At Deū non ludūt.

Nam ego illud ſcitum pro firmo habeo. *Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ſic illud accipit, ſicut ille cui juratur intellegit.* Iſidor. libro II. de ſummo Bono.

Injuſtitiæ actiones.

Iam altera Fraus, Injuſtitia eſt: cum ſcilicet contra jura & leges, ſe & ſua improbe potius quam callide augent. Ab hoc fonte iſti actionum rivuli.

Obſtantes tollit:

Eminentes illuſtreſque viros, καὶ διαφθείρειν λάθρα καὶ φανερῶς, καὶ φυγαδεύειν, ὡς ἀντιτέχνους καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδίους: *perdere clam vel palam, ſive in exſilium mittere, tamquam æmulos & dominationi quoſdam objices.* Ariſt. V. Politic. cap. X.

Per cauſſam aliquam,

Huic rei *ſtruere cauſſas, vel ſponte oblatas arripere.* Tac. II. Annal.

Nam illud nimis mite & dilutum putant, *ſpecie legationis*, aut honoris, *ſeponere.* Hiſt.

Tollunt potius. quoniam ex ſcito Aulæ veteris, Οἱ τεθνηκότες οὐ δάκνουσι: *Mortui non mordent.* Plutar. in Pomp.

Aut etiā nullam.

Et laudatus ille Cæſar etiam, ὅσους μηδενὶ ἀξιοχρέῳ ἐγκλήματι μετελθεῖν ἐδύνατο, ἐν τρόπῳ δή τινι ἀφανεῖ ὑπεξῄρει: *quoſcumque digno & probabili crimine deferre non poterat, occulta quadam via tollebat.* Dio XLIII.

Iulii Cæſaris fraus immanis.

Imo nonnullos, δι' ἑαυτῶν τῶν ſτρατιωτῶν, ἐξ ἐπιβουλῆς, ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις Ibidem.

Injuſtitia item invadit.

χμὺς ἀπόλλυσθαι ἐποίει : *à ſuis & qui ejuſdem partis erant, per inſidias, in ipſa acie tolli curavit.*

In mutatione Principum:

Ab eodem capite manat, aliena appetere, & inſidiari temporibus. veluti in morte aliqua Principis. *Opportuni* enim *magnis conatibus tranſitus rerum.* Tacit. I. Hiſt.

Aut in domeſticis diſſidiis.

Sive in diſcidiis finitimorum & turbis. Iuxta enim Ariſtophanem, *anguillis tunc captura :* Plusculi verſus in Equit.

Et iſti magni *in partem acciti, adverſus omnes valeſcunt.* Tacit. VI. Annal.

Ius in armis habet?

Leges aliquis inclamet? audiet illud : Οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη, νόμους ἀναγινώσκοντες ; *Non ceſſabitis nobis gladio accinctis, leges prædicare?* Plutar. Pomp.

Et hoc alterum : Ὁ τούτων (μαχαίρας) κρατῶν, βέλτιστος περὶ γῆς ὅρων διαλέγεται : *Qui iſto* (gladio) *prævalet, is optime de finibus diſputat.* Idem Apophth.

Omnia uſu metitur.

Hæ voces, & in animo illa decreta : *Quidquid valde utile ſit, id fieri honeſtum, etiam ſi antea non videretur.* Cic. III. de Offic.

Item : *Sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem eſſe.* Taci. XV. Annal.

Si Principes *juſtitiam ſequi velint, ut ſuum cuique reſtituere quod vi & armis occupaverint, ad caſas & egeſtatem reverſuros.* Cic. III. de Rep.

Habes in parte iſtorum Scholam. nam univerſam ut excutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oraculo ſcriptum,

Vt

Seneca Thyeſt. *Vt nemo doceat fraudis & ſceleris vias, Regnum docebit.* *Regnum, ſchola fraudium.*

Ego illud potius videro, Tolerandane hæc talia, an damnanda.

Et magnam quidem aliquam apertamque injuſtitiam, nec ii palam probant, qui probant. In exigua & palliata modo connivent. & aſſerunt, ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τοὺς βουλομένους τὰ μεγάλα δικαιοπραγεῖν: *neceſſarium eſſe in parvis à juſtitia abire, qui ſalvam eam velint in magnis.* *Aliquam injuſtitiã multi approbant.*

Iaſoni Theſſalo tribuit Plutar. in Polit.

Quid enim, inquiunt, ſi unus alterve regnum meum turbant, nec legibus in eos facile vindicem ſine majore turba; nonne fas clam tollere? Videtur. & hoc referendum inter *magna* illa *exempla*, quæ *habent aliquid ex iniquo, quod adverſus ſingulos utilitate publica rependitur.* *Vt, præter leges occidere:*

Tac. XIV. Annal.

Quid etiam, ſi leges aliquæ aut privilegia Subditis, non pro meo bono; violare non poſſim? poſſim: καὶ οὐ κατὰ τοὺς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν, πρὸς τὸ συμφέρον: *nec juxta leges ſolum, ſed legibus ipſis imperare, uſu ſic ſuadente.* *Privilegia flectere, aut frangere:*

Plaut. in Flamin.

Denique tertio, ſi urbs aut provincia Statui meo peropportuna, quam niſi occupo, alius faciet cum æterno meo metu aut damno: non præveniam? Illi volunt. in quibus hæc talia ſemper licita & proba, ſi cum ſucceſſu. *Aliena occupare:*

Seneca Hipp. *Honeſta quædam ſcelera ſucceſſus facit.*

Dio lib. IX. Ενθα δὴ τοῖς τοιούτοις τὸ, τε ἀπολωλὸς

193

πάντες ἀεὶ καταπιέζουσι, καὶ τὸ κρατῆσον τιμῶσι: *In his enim talibus, ſemper & victum premunt ac dedecorant, & victorem honore omni afficiunt.*

—— proſperum ac felix ſcelus. Seneca Hercul. Fur.
Virtus vocatur.

Idq; commodi tantum aſpectu. Hæc, taliaque ſunt, quæ rectiſſimas etiam mentes à recto abſtrahunt: ut quo Vtilitas vexillum ſuum prætulit & explicuit, illuc eant.

Princeps Ariſtoteli haud pure bonus. Ita Ariſtoteles paullum ſe inclinat, & cenſet Principem διακεῖσθαι κατὰ τὸ ἦθος, ἤτοι καλῶς πρὸς ἀρετὴν, ἢ ἡμίχρηστον ὄντα, καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ' ἡμιπόνηρον: *moribus talem eſſe, ut aut plane bonus ſit, aut ſemi-bonus; nec malus omnino, ſed ſemi-malus.* Ariſto. v. Politic. cap. XI.

Democrito etiam injurius: Et magnus vetuſque item Philoſophus dixit: Οὐδεμία μηχανὴ, τῷ νῦν καθεστῶτι ῥυθμῷ, μὴ οὐκ ἀδικέειν τοὺς ἄρχοντας, ἢν καὶ πάνυ ἀγαθοὶ ἔωσιν: *Fieri non poteſt, quin etiam optimi Principes, ut nunc rerum ſtatus eſt, inique aliquid agant.* Democritus.

Nobis nūquam, niſi leviter in ultima Neceſſitate. Nos an movemur? haud multum. Illud ſaltem dederim, Principem in rebus valde afflictis & adverſis, *non ſpecioſa dictu, ſed uſu neceſſaria ſequi.* Curtius III.

Illa excuſat quadam: Tunc, inquam, abire leviter ab humanis legibus; ſed non niſi ſui ſervandi cauſſa, augendi numquam. *Neceſſitas* enim *magnum imbecillitatis humanæ patrocinium, omnem legem frangit.* Seneca Declam. lib. IX.

Et, ut poëta ait, Seneca Hercul. Oet.

Haud eſt nocens, quicumque non ſponte eſt nocens,

Hocipſum timide. Deus, deus, nonne palam reclamat? qui igneo illo ſpiritu omnes iſtas humanas argutiolas difflat

Apud homines tamen potius, quam Deum.

Plaut. Mil.

Quaſi ventus folia, aut peniculum tectorium.

Deuter. cap. xxv.

Ille edicit: *Dominus averſatur omnem injuſtitiam.*

Eccleſ. cap. x.

Ille minatur: *Regnum à gente in gentem transfertur, propter injuſtitiam, & injurias, & contumelias, & diverſos dolos.*

Qui purus, omnia pura vult.

Et profectò libero ore effabor. Quod Europa tot motibus agitatur, quod reges & regna ardent ſeditionum flamma & bellorum; veram fortaſſe juſtamque cauſſam eſſe, Adminiſtrationem apud pleroſque parum veram aut juſtam.

Cauſſa (ſi dicendum homini) turbarum hodie, à Gubernatione obliqua.

Homer. Iliad. π.

—— σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.
—— *depravant publica jura,*
Iuſtitiamque fugant, divûm nil verba verentes.

Ideoq; merito quem deſerunt, deſerit: &

Ibid. α.

Τοὔνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν ἑκηβόλος, ἠδ' ἔτι δώσει.
Cauſſa horum pœnas miſit Deus, & quoque mittet.

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI QVINTI

CAPVT I.

Tranſitio ad Militarem Prudentiam, cum excuſatiuncula aliqua mei, quod de ea diſſeram non miles.

SEd jam tibi, ô æterna Sapientia,

Latus, lubens, laudes ago, grates gratiaſque habeo: Plautus Trin.

quod te duce evaſi ex illis ſalebris, & loca deveni per quæ facilior mihi curſus. Diu me tenuit Pacata illa & toga ſua vere involuta Prudentia: tamen me explicui, & ad Militarem iſtam veni, quæ horrida, ſed minime ardua, ſagum ſuum prompte offert. Ego accipio; & ſermonem una veſtemque mutans, præcepta jam molior rei bellicæ univerſæ.

Pars altera Prudentiæ Militaris.

Arma viri, ferte arma. Virgil.

Tune hæc audebis homo umbraticus? inquiunt. qui ſerio *numquam hoſtem, numquam caſtra videris, numquam denique partem ullius bellici muneris attigeris?* Cice. 11. de Orat.

Noſne tradenda illi apti?

Ego vero audebo. nec mei tamen

men ingenii aut virium fiducia, ſed eorum à quibus jamdiu mutuor & ſumo. *Ita. ſed nõ à nobis.* Quid enim hîc meum? ordo aliquis & contextus fortaſſe: at verba ſenſuſque mihi præeunt illi, quos in hac ipſa re (fidenter dicam) Annibal aliquis audire nihil abnuat, aut ipſe Cæſar. *Veteres ducunt.* Nam quid ſapientes inclutoſque illos viros fugit? cur non hîc quoque rectum eorum & purum judicium? *Qui uſu docti:* qui partim interfuerunt, imo & præfuerunt, bellis: partim in Senatu & populo illo verſati ſunt, ubi aſſidua materies & agitatio harum rerum. Viderunt igitur, audierunt: & quod caput eſt, cum judicio obſervarunt cauſſas ipſas originesque rerum; nec προφάσεις ſolum eventuum, sed αἰτίας ipſa. *Iudicio magni.* Alexander ille, in re quidem bellica vere Magnus, Homerum ſibi militiæ magiſtrum aſſumere & aſſerere nihil verebatur: non meliori jure ego mihi iſtos? Nam vates ille (eximius ſane & ſupra hominem vates, ſed tamen vates:) quid niſi unum bellum, & idipſum fabellis aſperſum decantavit? *Hiſtorici magiſtri ad militiã.* Noſtri iſti (Hiſtoricos me intellegere palam eſt) ab omni pæne ævo bella, continuata ſerie, & intemerata fide ſcripſerunt. *Præcepta clam & palã dant.* Nec id tantum. ſed pæne in ipſa narratione, aut extra eam in concionibus, velut data opera ſaluberrima monita & conſilia miſcuerunt ad omnem rem Militarem. Quæ ejus pars ſive ars eſt, quam

197

non ii cum exemplis ſubjiciant, tum verbis etiam delibent? ut *de Exercitu, de Caſtris, de Agminibus, de* * *Signorum collationibus, de Opidorum oppugnationibus, de Commeatu, de Inſidiis faciendis atque vitandis, de reliquis rebus quæ ſunt propria belli adminiſtrandi.* Cice. II. de Orat.

*Id eſt, pugnis.

Nos in iis multi. In quibus cum jam tot annos verſer, & curioſo iſto mentis oculo cottidie vager per latos & lætos illos Hiſtoriarum campos: cur non mihi etiam fas intellegere & judicare aliquid in iſtis? Non enim vidiſti, inquiunt. Certe. idque nec uſum aut tractationem

Sapere aliquid debemus in iis. armorum mihi vindico; ſententiam & judicium tantum, eaque ipſa aſtricta ſententiæ alienæ. Ecce *in circulis omnibus, atque etiam, ſi diis placet, in conviviis, ſunt qui exercitum ducunt; ubi caſtra locanda ſint, ſciunt; quæ loca præſidiis occupanda; quando cum hoſte manus conſerenda, quando quieſcendum ſit:* Livius XLIV.

Vel vulgus judicat in bellis?

Cur non nos? Et hos nemo carpit. ego canicula & impudens, ſi verbum his de rebus faciam ex veterum mente? Iphicrates olim interrogatus, Τίς ὢν μέγα φρονεῖς; πότερον ἱππεὺς, ἢ τοξότης, ἢ πελταστὴς, ἢ πεζος; Οὐδεὶς, ἔφη, τούτων, ἀλλ' ὁ πᾶσι τούτοις ἐπιστάμενος ἐπιτάττειν: *Quis tu es qui tantos ſpiritus tibi ſumis? utrum eques, an ſagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: ſed qui his omnibus novi imperare.* Plut. in Apopht.

Qui ſi nō manu, mente ſumus bellatores. Æmulabor in parte, & dicam; Non ego dux aut miles, ſed qui his in tempore conſulere aliquid poſſim

poſſim & ſuadere. Itaque pergam audacter nec vacillanti pede, in incepto: & ex veterum Scriptorum velut hortis Sententiarum flores legam, & intextam in has Capitum corollas. Quod ſi probe & judicio à me fiet, nemo damnet: Cæcil. ſin aliter, tum ego quoque nihil negem *Quiſquilias volantes, & venti ſpolia*, hæc eſſe.

Sed utrum horum ſit, jam res docebit: quam ordior, & compono me in præliarem ſtatum, ſtrenue tibi cum Ariſtophane,

Ex Ariſtophan. Nebul. Γράψων, βουλεύσων, καὶ τῇ γλώττῃ πολεμήσων:

Conſilio, calamis, & lingua pugnaturus.

CAPUT II.

Prudentiæ hac pars commendata Principi: qua neceſſaria ad tutelam ſalutemque regni.

MIlitarē autem Prudentiam, ante omnia neceſſariam ego Principi aſſero, adeo ut ſine ea vix Princeps. Quomodo enim aliter ſe tueatur, ſua, ac ſuos? Vis nuda ac mera huic rei parum eſt, *Principis munus Tueri.* niſi arte quadam & conſilio temperetur: id eſt, Prudentia militandi.

Poly. VI. Δυοῖν γὰρ ὄντων, δι' ὧν σώζεται πολίτευμα πᾶν, τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτοὺς ὁμονοίας: *Id non poteſt ſine Fortitudine:* *Cum enim duo ſint, quibus omnis reſpublica ſervatur, in hoſtes Fortitudo & domi Concordia;*

 Hanc

Nec Fortitudo efficax, ſine Prudentia Militari.

Hanc quidem abunde Togata Prudentia præſtiterit: illam, non eſt ut aliunde petas aut impetres, quam ab iſta. non certe felicem, & cum ſucceſſu. Bene ergo ſcriptum: *Cetera utcumque diſſimulari, ſed boni Ducis Imperatoriam eſſe virtutem.* Tacitus Agric.

Abſoluti regis laus.

Et Homerus perfectum ſuum legitimumque regem ornavit hoc elogio :

Αμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής : Homer. Iliad. γ.

Vtrumque, & rector bonus, & bonus Induperator.

Ac nimirum dicendum eſt quod ſentio. Virtus militaris, præſtat ceteris omnibus. Cice. pro Mur.

Rerum quies & firmitas à Militia.

Quæ enim res vitam aut tranquillum uſum habeat ſine iſta? Patria, libertas, cives, atque adeo ipſi reges *latent in tutela ac præſidio bellicæ virtutis.* Ibid.

Itaque vides, quam ſerio hæc amplectenda ſit: & merito animum atque aures dare te debere ad hanc diſciplinam, quæ talis.

CAPVT III.

Materies, & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo ſuſcipiendo Injuſtitia.

Duplex bellum.

MIlitaris omnis Prudentia circa Bellum eſt: Bellum autem duplex, Externum & Internum. Illud definio, VIM ET ARMA IN PRINCIPEM AVT POPVLVM ALIENVM. De quo primo

mō dicam, & univerſa quæ eo faciunt præcepta ad tria hæc capita redigam: Suſcipiendi, Gerendi, Finiendi. Horum aliquid ſi negligis, aut perperam adminiſtras, vix eſt ut Bono Eventui umquam lites. In Suſcipiendo bello duo hæc ſerio moneo, ut Injuſtitia omnis & Temeritas ab eo abſint. Illa prior maxime: nec umquam arma ulla moveas, niſi quæ mos & ratio admittunt. *Sunt* enim *& belli, ſicut pacis, jura: juſteque ea non minus, quam fortiter debes gerere.* — *Quæ in Externo ſpectanda.* — Livius v. — *Iura belli ſervanda.*

Cicero I. de Offic. Atque adeo *in omni republica maxime conſervanda jura ſunt belli.*

Ibid. Nam *temere in acie verſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & belluarum ſimile eſt.*

Taci. IV. Hiſtor. Quod ſi admittimus, *quid aliud quam omnium inter ſe gentium bella exiſtent?* — *Alias promiſcua & perpetua cædes erūt.*

Salluſt. ad Cæſ. Et *barbaro ritu, cædem cæde, & ſanguinem ſanguine, expiabimus.*

Liv. v. Abſit. nec umquam animum tuum penetrent illæ voces: *In armis jus ferre, &, omnia fortium virorum eſſe.* — *Improba dicta.*

Item:

Seneca Hercul. Fur. *—— Quæritur belli exitus*
Non cauſſa.

Et illud ſubtiliſſimæ malitiæ:

Lucan. VII. *—— hæc acies victum factura nocentem eſt.*

Non, non, mi homo: erras. nec Acies eſt quæ innocentiam appro- — *Iuſtitia nō ab Exitu.*

N 5

ſed à cauſſa aſſerenda: approbat, ſed cauſſa. etſi plerumque, fateor, *Eventus belli, velut aquus judex, unde jus ſtabat, ei victoriam dedit.* Liv. xxi.

Etſi ab hac bona, ille plerũque bonus. Nam cauſſa, velut Caput Bonæ ſpei eſt (liceat huc alludere) quod te ducat ad Triumphales illas terras.

Cauſſa jubet ſuperos melior ſperare ſecundos. Lucan. vii.

Et occulta quadã internaq; vi,

Frangit, & attollit, vires in milite cauſſa:
Quæ niſi juſta ſubeſt, excutit arma pudor. Propert. iv. eleg. vi.

Imo auſus eſt Græcus poëta ſcribere:

Οὐδεὶς ϛρατεύσας ἄδικα, σῶς ἦλθεν πάλιν: Euripid. Erechth.
Iniqua bellans bella, ſalvus haud redit.

Iniqua bella à duplici fere cauſſa: Nimis rigide. ſcimuſque interdum aliter eſſe, arcano & nobis ignoto fine. Sunt autem iniqua illa omnia bella, quibus Ambitio aut Avaritia cauſſæ. Quam multa ea ſunt! Nam, ſi verum fateri audemus, pleriſque regibus *una & ea vetus cauſſa bellandi eſt, profunda cupido Imperii & Divitiarum.* Salluſt. in Fragm.

Ambitione, *Libidinem dominandi, cauſſam belli habent, & maximam gloriam in maximo imperio putant.* Idẽ Catil.

Atque id in magnis animis ingeniiſque plerumque contingit. Cicer. 1. de Offic.

Quibus pulchrum videtur *ex omni occaſione quærere triumphum.* Plinius Paneg.

Bellorum

Bellorum exuviæ, truncis affixa tropæis
Iuvenal. Sat. x. *Lorica, & fracta de caſside buccula pendens,*
Humanis majora bonis creduntur.

Itaque hi tales *arma in omnes habent*, *acerrima* tamen *in eos, quibus victis ſpolia maxima ſunt.* Sallust. in Fragm. — *Et avaritia:*

Nec uſquam aut umquam, hoc falſum: Illis *maximum diſcrimen, penes quos aurum & opes, præcipue bellorum cauſſa.* Taci. iv. Hiſtor.

Bene igitur poëta:

Seneca Hipp.
Rupêre fœdus impius lucri furor,
Et ira præceps.

Aptumque, quod de Ira ſubjungit: quæ ipſa inter injuſtas belli cauſſas. Nam illa, aut odio impulſi, arma ſæpe movent non movenda. Damnat hanc aliaſque illas pius Antiſtes: *Nocendi cupiditas, ulciſcendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſiqua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis jure culpantur.* — *Addi po[...]eſt & Ira.* — Aug. contra Fauſtum, lib. xxii. c. lxxiv.

CAPVT IV.

Ordine & partite poſita, quæ ad juſtum bellum requiruntur: & maxime, quibus id cauſſis capiendum.

FVgies igitur iſta Princeps, nec umquam bello te implicabis niſi Iuſto. Quod, inquies, illud eſt? diſtincte accipe. quod tria hæc habet juſta: Auctorem, Cauſſam, Finem. Auctor juſtus eſt, ipſe

Principi soli jus armorum: ipſe Princeps. Nec enim cuilibet ſane fas aperire Belli iſtas portas: ſed *ordo naturalis mortalium paci accommodatus, hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium penes Principes ſit.* Auguſt. contra Fauſtum.

Aut ſupremo magiſtratui. Aut certe eos, qui in quaque rep. loco Principum. Ideo Plato lege ſanxit: Ἐὰν τις ἰδίᾳ ποιῆται πρός τινας εἰρήνην ἢ πόλεμον, ἄνευ τῦ κοινῦ, θάνατος ἔστω ζημία: *Siquis privatim, ſine publico ſcito, pacem bellumve fecerit, capital eſto.* Lib. XII. De Leg.

Defendere, ſemper licitum. At cauſſa juſta duplex, Defenſio & Invaſio. In Defenſione quis ambiget? *Illud eſt non modo juſtum, ſed etiam neceſſarium, cum vi vis illata defenditur.* Cice. pro Mil.

Hoc & ratio doctis, & neceßitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, ut omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent. Ibid.

Non ſe ſolum: Defenſionem autem dico duplicem, Tuam & Alienam. Tuam, cum vim à te tuiſque arces, & *libertatem, patriam, parenteſque armis tegis.* Salluſt. Catil.

Sed & alios, ut ſocios: Alienam, iterum duplicem: cum à Sociis, aut oppreſſis. De Sociis intellexit Tullius: *Nullum bellum*, inquit, *à civitate optima ſuſcipitur, niſi aut pro Fide, aut pro Salute.* III. De Rep.

Fides ſane agitur, & ea te impellit, ut opitulêre iis, quibuſcum ſocietas tibi & auxilii pacta. Itaque & Princeps Philoſophus decrevit:

crevit: Δεῖ τοὺς ἀδικουμένους, ὑπὲρ ἑαυτῶν πολεμεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ εὐεργετῶν, ἢ συμμάχοις ἀδικουμένοις βοηθεῖν: *Oportet injuriam paſſos pro ſeipſis arma capere, ſive pro cognatis & beneficis, itemque ſociis injuria affectis auxiliari.*

Ariſtot. Rhet. ad Alex.

Nec diſſimilis ratio in Oppreſſis. quos ſi gravior aliqua vis aut extrema Tyrannis urget, videtur cogere te cõmune Societatis vinculum ut adjutes. *Qui enim non defendit nec obſiſtit, ſi poteſt, injuria, tam eſt in vitio, quam ſi parentes, aut patriam, aut ſocios deſerat.*

Aut inique oppreſſos.

Cicer. 1. de Offic.

Imo & Chriſtianus doctor in ea parte: *Fortitudo quæ per bella tuetur à Barbaris patriam, vel defendit Infirmos, vel à latronibus ſocios, plena Iuſtitia eſt.*

Ambroſ. de Offic.

Atque hæc licita & legitima Defenſio eſt. maneas in ea tantum, nec hoc prætextu pedem manumque promoveas, & aliena apprehendas. Quod Romanos feciſſe, ingenue fatetur Romani eloquii flos: *Noſter, inquit, populus, ſociis defendendis, terrarum jam omnium potitus eſt.*

Defenſionis ſpecie, nõ longius eundum.

Cic. III. de Rep.

Male: nec tu imitare. Iam Invaſio quoque licita & juſta eſt, ſed non omnis. Illa palam, cum injuriam vindicas, & jure gentium res tuas repetis. Nam juſtitiæ *primum hoc munus eſt, ut ne cui quis noceat. Niſi laceſſitus injuria.*

Invadere fas. ob injurias:

Idem 1. de Offic.

Exceptionem vides. Itaque ſiquis res tuas aut jus rapuit: cape arma, cum ea conditione tamen, ut ex

Sed prius tentata juris via.

ut ex formula veteri, prius mittas *clarigatum, id eſt, res raptas clare repetitum.*

Plinius XXII. Nat. Hiſt. cap. II.

Quæ potior illa armorum.

Cicer. I. De Offic.

Nec enim, etiam læſus, juſte ſtatim bellum inferes: *ſed cum duo ſint genera decertandi, unum per Diſceptationem, alterum per Vim: cumque illud proprium ſit hominis, alterum belluarum: confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore.*

Archidam. apud Thucyd. lib. I.

Obſerva. quoties enim judicio quiſpiam ſe ſiſtit, arma ſiſtenda ſunt: καὶ ἐπὶ τὰς δίκας διδόντα, οὐ νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδικοῦντα ἰέναι: ut graviſſimæ gentis rex cenſuit: *In eum qui jure agere & ſatisfacere paratus eſt, nefas bellum ſumere, tamquam in injurium.*

Cicero lib. XII. epiſt. X.

At ſi abnuit, & res retinet? *quid eſt quod contra vim ſine vi fieri poſſit?*

Liv. IX.

Hîc illud valeat: *Iuſtum bellum quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.*

Invadere etiam fas Barbaros & impios, ſed violentos.

Epiſt. V.

Iam & invaſio quædam legitima videtur, etiam ſine injuria. ut in Barbaros, & moribus aut religione prorſum à nobis abhorrentes: maxime ſi potentes ii, & aliena ipſi invaſerunt aut invadunt. Cauſſa enim hîc eſt, Coërctio, & in malo repreſſio. Auguſtinus eleganter: *Cui licentia iniquitatis eripitur; utiliter vincitur.*

Libro De Ver. Domin.

Idemque iterum: *Apud veros dei cultores, etiam illa bella peccata non ſunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, ut mali coërceantur, & boni ſubleventur.*

Sperno

Sperno cauſſas alias, & de Fine adjungo: qui etiam in bona cauſſa poteſt eſſe malus: Quid ſi enim Vltio tibi propoſita? quid ſi Gloria, aut Imperium? peccas. nec dirigenda alio arma ſunt (ſi pura ea eſſe vis) quam ad Tranquillitatem & Tutelam. *Ita bellum ſuſcipiatur, ut nihil aliud, quam Pax quæſita videatur.* — *Finis bonus requiritur.* — *Qui, eſt Pax & quies.* — Cicer. 1. De Offic.

Sapientes Pacis cauſſa bellum gerunt, & laborem ſpe otii ſuſtentant. — Salluſtius ad Cæſ.

CAPVT. V.

Temeritas remota à bellorum initiis: & ſummatim, quæ in ſuſceptione omnis cogitanda ſint.

Satis (quod in me quidem eſt) ab Injuſtitia te arcui, nunc etiam à Temeritate. Nec enim ſtatim, vel cum juſta Cauſſa oblata eſt deſcendere te velim in Martium hunc campum. Magna res eſt: deliberationem poſtulat, eamque lentam. Nam ſcito *omne bellum ſumi facile, ceterum ægerrime deſinere, nec in ejuſdem poteſtate initium & finem eſſe.* — Salluſt. Iugurth. — *Belli facile te induas:*

Vti in puteum facile te dimiſeris, haud facile eduxeris: ita in bellum. quod *incipere cuivis etiam ignavo licet, deponi cum victores velint.* — Ibid. — *Ægre explices.*

Itaque ſi ſapis, τοῦ πολέμου τὸ παράλογον, ὅσον ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτῷ γενέσθαι, προδιάγνωθι: *quidquid præter opinionem evenire in bello poteſt, prinſquam ingrediare, conſidera.* — Thuc. 1. — *Præcogitanda omnia eventa.*

Cum

Cum tuas Vires, tum vim fortunæ,
Martemq; belli communem propone animo. Livius xxx.

Nã Mars ambiguus. *Vtrimque ferrum, & corpora humana erunt. Nuſquam minus, quam in bello eventus reſpondent.* Ibid.

Et fortuna in bellis dominatur.
Licet omne tecũ Græcia robur trahas,
Licet arma longe miles ac late explicet,
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt. Seneca Theb.

Quæ *per omnia humana, maxime in res bellicas potens.* Liv. xi.

Itaque *quantumvis opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.* Salluſt. Ingurth.

De ſumma rerum alea jacitur.
Non expedit concutere felicem ſtatum. Seneca Oedip.
Quid juvat te *aureo hamo piſcari?* Sueton. Auguſt. cap. xxv.
Simul parta, ac ſperata decora, unius hora fortuna evertere poteſt. Liv. xxx.

Clades publica præcogitanda. Adde huc mala, quæ neceſſario in omni bello. cujus *non adventus ſolum, ſed etiam metus affert calamitatem.* Cice. pro leg. Man.

Vaſtitas,
—— non ullus aratro
Dignus honos, ſqualent abductis arva colonis. Virgil. 1. Georg.

Stupra,
Tum ſcelera, dempto fine, per cunctas domos
Iêre. nullum caruit exemplo nefas. Seneca Hipp.

Cædes. Et quod caput eſt, quæ ſanguinis effuſio & quæ cædes?
Stat cruor in templis, multaque rubentia cæde.
Lubrica ſaxa madent. nulla ſui profuit ætas. Lucan.

——notum quid cæde calentibus armis
Quantum ira liceat, motuſque quid audeat enſis. Silius 1.

Hæc

Hæc publica ſunt. quid ſi accedunt privata etiam tua mala? Nam ærarium exhauritur, *converſa in uſum militum omni pecunia.*

Mala privata præcogitanda.

Tacit. I. Hiſtor.

Te objicis periculis, imo & calumniis. *Nihil* enim *tam capax malignitatis ſermonumque, quam bellum.*

Quinct. Declam.

Princeps tunc olla excipit.

Imo ſcripſit quiſpiam : Πολέμου καθεστῶτος, καὶ ἀνάγκην εἶναι τοὺς προάρχοντας ἀπὸ τῶν ξυμφορῶν διαβάλλεσθαι : *Bello inſtituto, neceſſum eſſe Principes male audire & culpari, ob damna.*

Thuc. V.

Cauſſa mali dicitur.

Et ſane *iniquiſſima bellorum conditio hac eſt. proſpera omnes ſibi vindicant; adverſa uni imputantur.*

Tacit. in Agric.

Quæ talia penitus ſi conſideras, an non fateare *Bellum etiam juſtum deteſtandum?*

Auguſt. XIX. De Civit.

Horum reſpectu omne bellum fugiendũ.

Præſertim pio & Chriſtiano Principi. qui, ex divina lege, *alieno ſanguini tamquam ſuo parcit, & ſcit homini non eſſe homine prodige utendum.*

Sene. epi. LXXXIX.

Sperne igitur illas in Aula tua *furias faceſque belli.*

Liv. XXI.

Ad quod multi excitant:

Quo in numero interdum *Nobilitas, cui in pace durius ſervitium eſt:*

Tacit. XI. Annal.

Vt Nobiles,

Sæpius feroces aliquot & turbidi : quos dixeris πεφυκέναι ἐπὶ τῷ μήτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν, μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐᾶν : *in id natos, ut neque ipſi quieſcant, neque alios ſinant.*

Thuc. I.

Turbidi,

Non raro etiam Peregrini aut Exſules, qui ſua ſpe aut *metu, cunctantem in arma propellunt.*

Tacitus III. Hiſtor.

Exſules.

Publico prætextu, ſed privata cauſſa.

Nam, ut poëta canit,

Quemque ſua rapiunt ſcelerata in prælia cauſſa. Lucan. I.

Suæ, inquam, non Tuæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid credas? In tali re, ſcito *conſilium ab omnibus dari, ſed periculum paucos ſumere.* Tac. III. Hiſtor.

Non audiendi.

Vno adverſo ictu *languebunt omnium ſtudia, qui primo alacres fidem atque animum oſtentabant.* I. Hiſtor.

Ne temere ergo crede: & ſententiæ unius ſcuto omnes iſtos ſuaſores repelle: Γλυκὺ πόλεμος ἀπείροισιν. ἐμπείρων δέ τις ταρβεῖ προσιόντα νιν καρδίᾳ περισσῶς: *Suave bellum non expertis. at qui guſtavit, valde contremiſcit animo quoties adventans illud videt.* Pindar. apud Stob.

Belli nomen bellum:

Res turpiſſima.

Felicem & magnum Auguſtum illum ſemper cogita: qui *nulli genti ſine juſtis & neceſſariis* (vocem nota) *cauſſis bellum intulit.* Sueton. Auguſt. cap. XX.

Vix niſi neceſſario, eo veniendum.

Atque utinam hunc affectum tibi imprimam! ut *ſine cupiditate, ſine impotentia, quietus ſecretuſque,* Tacit. De Morib. Germ.

Nec provoces bella, nec timeas. Plinius Paneg.

Id beatius, quam ſuas alienaſque fortunas ſpe metuque verſare: Tacit. De Morib. Germ.

Nec moleſtia capienda,

Et illuc deſcendere, ut aut *perire neceſſe ſit, aut quod æque apud bonos miſerum eſt, occidere.* I. Hiſtor.

Aut cædes inſtituenda.

CAPVT

CAPUT VI.

Ad Gerendum bellum tria requiſita. Primo Apparatus triplex, Pecuniæ, Commeatuum, Armorum.

DEcreta mea in Suſcipiendo bello habes: tranſeo ad Gerendum. in quo tria conſidero vel potius deſidero; Apparatum, Viros, Conſilia. Apparatum dico, RES NECESSARIAS AD VSUM OMNEM BELLI. uti ſunt hæc tria: Pecunia, Commeatus, Arma. Nam hæc niſi jam ante & ex præparato habes, fruſtra cogites de bello. *Prius eſt parare bellum, quam exercere.* *Apparatus belli, quid, & quotuplex.* Quinct. lib. XII. Inſtit. *Ante bellum faciendus.*

Imo

Publius. *Diu apparandum eſt bellum, ut vincas celerius.*

Nam in ipſo bello, incommodum aut ſerum. quoniam ut prudentiſſimus Athenienſium vere monuit, Αἱ περιουσίαι τοὺς πολέμους μᾶλλον, ἢ αἱ βίαιοι ἐσφοραὶ ἀνέχουσι: *Ex præparato copiæ, bella magis ſuſtinent, quam violentæ collationes.* *Per belli exactiones odioſæ aut periculoſæ.* Pericles apud Thucyd. l. I.

Igitur provido Principi *antequam inchoetur bellum, de copiis expenſiſque ſolicitus debet eſſe tractatus.* Veget. III. cap. III.

Maxime de Pecunia. quæ adeo neceſſaria, ut quemadmodum *medici negant ſine nervis homines ambulare poſſe:* *Pecunia, ſpiritus vitalis belli.* Petron. Satyr.

Ita nec bellum uſquam progredi ſine iſta. Hæc motum, hæc ani-

O 2

animam illi dat: & oraculum eſt, Τὰ πολλὰ τȣ͂ πολέμȣ, γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖσθαι: *Pleraſque belli res confici Conſilio & vi pecuniarum.* Thucyd. II.

Nec arma valida ſine illa.

Nam profecto, ſi conſideras, Ἔστιν ὁ πόλεμος οὐχ ὅπλων τὸ πλέον, ἀλλὰ δαπάνης, δι᾽ ἣν τὰ ὅπλα ὠφελεῖ: *Bellum eſt non in armis maxime, ſed in expenſis & ſumptibus, per quos efficacia arma & utilia fiunt.* Idem I.

*Lib. IV. cap. IX.

Annona neceſſitas.

Et plura de Pecuniæ vi * ſupra dixi. Nec minus neceſſaria etiam Annona: ſine qua non dicam vincere non eſt, ſed nec vivere. Nam *qui frumentum neceſſariumque commeatum non praeparat, vincitur ſine ferro.* Veget. III. cap. XXVI.

Et *reliquis caſibus poteſt in tempore ſubveniri: pabulatio & annona in neceſſitate non habent remedium, niſi ante condita.* Idē III. cap. III.

Vſus duplex:

Paranda igitur ea, & quidem in uſum duplicem: Militum, & Præſidiorum. Illi, dum in agmine & caſtris ſunt, ne egeant: iſta, *ut adverſus moras obſidionis annuis copiis firmentur.* Tacitus Agric.

*Ad poſcam militarem.
* Ad uſum equorum.

Mirari libet hac in re Romanam diſpoſitionē. quæ ad utrumque hunc uſum in pleriſque opidis, *totius anni, in * aceto, frumento, larido, atque hordeo, & * paleis, condita habebat.* Capitol. in Gord.

Culpare contra hodiernam incuriam. cum fere *mendicitas ad omnem deſperationem vocat armatos.* Lāprid. Alexand.

Miles intractabilis.

Diſciplinam non poteſt ſervare jejunus exercitus. Caſſiod. II. Var. c. XIII.

Et,

Et, ut Imperator ille dicebat, *miles non timet, niſi veſtitus, armatus, calceatus, & ſatur, & habens aliquid in zonula.* Et duci nec auſiẽs cum egẽs.

Lãprid. in Alex.

TERTIO loco arma poſui. intellego, ut Armamentarium aliquod Princeps habeat, in quo ad certum numerum peditum equitumq; tela & arma. itemque tormenta, machinæ, pulvis, & quæ talia juvandis viribus hæc aut prior ætas invenit. Addo naves, & inſtrumentum omne nauticũ, ſi regio ejus maritima & portuoſa. Nam ſubito iſta ægre parantur: & ſemel parata non ſolum in bellum valent, ſed ne ſit bellum.

Armorum præparatio.

Navium rerumque navaliũ.

Idẽ III. *Nemo provocare audet aut facere injuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atque promptum ad vindicandum.* *Metuendum hac Principem faciunt:*

Idem II. Et *qui deſiderat pacem, præparat bellũ.* *Et pacatum.*

CAPVT VII.

Milites terreſtri quidem bello neceſſarii, duplices: Equites, Pediteſque. quæſitum breviter, utrorum major uſus.

AT Viros hîc intellego, ARMATAM MVLTITVDINEM, APTAM IMPVGNARE VEL REPVGNARE. Eam divido, in Milites & Duces. Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam utriſque ſane opus eſt. à quibus *omne* bellicis *conſiliis robur, & ſine quibus quamvis egregia, invalida ſunt.* *Quid viri & eorum diviſio.*

Tacit. I. Hiſtor.

Equites præſtant peditibus. Sed utris magis? dubites. Polybius (peritus hercules in omni re bellica & civili ſcriptor) Equites attollere videtur, & vim præcipuam aſſcribere ad vincendum. Κρεῖττόν ἐςι, inquit, πρὸς τὰς τῶν πολέμων χρείας, ἡμίσεις ἔχειν πεζοὺς, ἱπποκρατεῖν δ' ἐν τοῖς ὅλοις μᾶλλον, ἢ πάντα παρισα τοῖς πολεμίοις ἔχοντα διακινδυνεύειν: *Melius eſt ad belli uſus, * dimidiam partem peditum habere, & prævalere numero equitum, quam omnia paria hoſtibus nactum in aciem deſcendere.* Lib. III. * Intellege, reſpectu hoſtium.

Sed dumtaxat in pugna. Nec de pugna, nimis negem: nego de bello univerſo; in quo Peditum præpono. Nam ad opida propugnanda aut expugnanda, quis equitum magnus uſus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis? *Ex quo intelligitur magis neceſſarios reip. pedites, qui poſſunt ubique prodeſſe.* *Toti bello pedites meliores.* Veget. II. c. II.

Scriptor meus hoc vidit, & vigilanti lectori ingeſſit, de Cattis: *Omne*, inquit, *in pedite robur.* Tacit. De Morib. Germ.

Additque: *Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum.* Ibidem.

Imo & in pugna boni. Quamquam & in ipſis prœliis cur Pediti minor vis? Tardius ille vincit fortaſſe, ſed certius. Nam *equeſtrium virium proprium, cito parare, cito cedere victoriam* Ibid.

Quin ipſum illud impetum & *procellam equeſtrem* III. Hiſtor.

Iuxta cũ Equitibus, ſi apte in- Facile excipit, ſi idoneus illi ordo & arma: quod fit per Diſciplinam. Summus harum omniumque

niumque rerum judex, ita protulit. Ἄνευ μὲν συντάξεως, ἄχρηστον τὸ ὁπλιτικόν. αἱ δὴ περὶ τῶν τοιούτων ἐμπειρίαι καὶ τάξεις, ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον, ὥστ' ἐν τοῖς ἱππεῦσιν εἶναι τὴν ἰσχύν: *Sine ordine, inutilis pedeſtris armatura. ratio autem & peritia ordinandi ignota antiquis: ideoque in equite apud eos omne robur.*

Ariſt. IV. Politic. c. XIII. — *ſtructi & poſiti.*

Diſce. ubicumq; bona & compoſita militia, Peditem prævalere: apud rudes aut barbaros, contra. Nec ſane inutiliter diſciplina & ratio illum provexit: quia parabilior; & ſimul major *numerus peditum ſumptu & impenſa minore nutritur.*

Barbari equitatu gaudent.

Veget. II. c. I. — *Minor in pedites ſumptus.*

Ex his concludo, *in univerſum æſtimanti plus penes peditem roboris eſſe.*

Tacit. De Morib. Germ.

CAPVT VIII.

Vtroſque bonos eſſe debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Diſciplina. Ea neglegi hodie, & ſuper hac re juſta veraque querela.

HÆc diſcrimina Militum ſunt: quæ fruſtra tamen ingero, niſi illi boni. Cui uſui quamvis magna Equitum Peditumq; multitudo, ſi ignava, imperita, & tantum multitudo? Tu ſcito *non vires eam habere, ſed pondus:*

Milites boni habēdi.

Magis quā multi.

Sene. VI. de Benef. c. XXXI.

Et eſſe *impedimentum majus, quam auxilium.*

Liv. IX.

Græcus ille ſcite monuit: Χρῶν

δα

215

δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν. *Manibus opus eſt bello, non multis nominibus.* Syneſ. Epiſtola lxxxix.

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna. quoniam *in omni conflictu non tam prodeſt multitudo, quam virtus.* Veget. I. cap. XII.

Pauci, qui ſemper vincunt. *Etiam in multis legionibus, pauci ſunt, qui prælia profligant.* Tac. XIV. Annal.

Ad virtutem ergo veniendum: id eſt, ut bonos eos habeas fortesque. nec habebis umquam, niſi hæc duo velut inſtrumenta adhibeas, Dilectum & Diſciplinam: alterum parandis iis, alterum formandis. In quo video futurum ut multa ſuadeam, quæ ex uſu magis, quam quæ in uſu. Quid faciam? hodiernam Militiam triſti oculo intueor, pudendam lugendamque nobis, hoſti ridendam aut ſpernendam. *Militia noſtra corruptiſſima.*

Itaque cogor apertis tibiis canere, & *illa militiæ flagitia palam aſpernari:* Tacit. I. Annal.

Atq; adeo imaginem ejus proponere: non ut convitium ævo faciam, ſed ut medicinam. Nam principio, Dilectus quæ forma apud nos? nulla. *Emunt militem, non legunt.* *Sine ſerio dilectu.* Ex Galbæ dicto. I. Hiſtor.

Pecuniola proponitur, tympanum ſtrepit: & ecce coëunt aliquot *ignoti inter ſe, ignorantesque.* Liv. XXI. *Viliſſimi enim aſciſcuntur aut peſſimi.*

Purgamenta urbium ſuarum: Curt. IX.

Quibus ob egeſtatem & flagitia, maxima peccandi neceſſitudo eſt: Tac. III. Annal.

Aſſueti

Egeſip. IV. c. IV. *Aſſueti latrociniis, bellorum inſolentes.*

Atque ut uno verbo abſolvam, *quorum lingua vana, manus rapaciſſima, gula immenſa, pedes fugaces, quæ honeſte nominari non poſſunt inhoneſtiſſima.* — Pſeudo. Salluſt. in Cicer. — *Vitiis totis operti.*

Pleriſque enim profecto tales: (nam omnes abſit ut culpem.) aut ſi qui melioris notæ immixti, facile abripiuntur & velut obducuntur à reliqua illa fæce. Atque hæc in Delectu. in Diſciplina quid? *nec formam ſaltem ejus & extrema tamquam lineamenta ſervamus.* — Cicer. v. de Rep. — *Sine ulla Diſciplina.*

Atque ut *olim virtutis modeſtiaque, nunc procacitatis petulentiaque certamen eſt.* — Tac. III. Hiſtor. — *Certatim laſciviunt.*

Omnia indiſpoſita, temulenta, pervigiliis ac Bacchanalibus, quam Diſciplinæ & caſtris propiora. — II. Hiſt.

Imo nec in *procinctu & caſtris habentur. ſed per omnia municipia deſides, hoſpitibus tantum metuendi:* — III. Hiſtor. — *Paganos vexant.*

Effundunt ſe in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus. — IV. Hiſt. — *Commeſſantur.*

Ibi *circumferri merum largius jubent: debellaturi ſuper menſa* ALEXANDRUM. — Curtius VII. — *Potant, & tum pugnant.*

Suas vires extollere, hoſtium paucitatem contemnere. — Ibid.

Sed, ô dedecus! ad ipſos cum ventum eſt, *neque animo, neque auribus, neque lingua competere.* — Salluſt. Fragm. — *Apud hoſtes trepidant.*

Et fit illud Homericum,

—— πᾶσιν δὲ παραὶ ποσὶ κάππεσε θυμός. — Iliad. o.

—— *inque pedes cunctis mens deci-dit imos.*

Fugiunt. Vere *galeati lepores*, Convicii dictũ de ſuis militibus.

Violenti ad prædas, ignavi ad prælia. *Quibus ut ad populandos finitimorum agros, tectaque urenda, & capienda pecora, aliqua vis ſit: ita in acie ac ſignis collatis nulla eſt.* Livius XXIIX.

Decoris ſecuri. Nam ita collectis, ita habitis, *nec in victoria decus eſt, nec in fuga flagitium.* Tacl. II. Hiſtor.

Ad ſummam, Militia hæc noſtra eſt. *Exercitus lingua, quam manu promptior; prædator è ſociis, & ipſe præda hoſtium.* Salluſt. Iugurth.

CAPVT IX.

De Dilectu cœptum dici. ſed primo quæſitum, Exteri an Domeſtici præferendi? nos iſtos cenſemus, cum cauſſa.

Hæc immutanda: QVæ omnia fœda, turpia, & perdendæ militiæ patriæque eſſe quis non videt? Tibi emendanda Princeps: cujus eſt *pro ſalute reip. & nova excogitare, & antiqua reſtituere.* Veget. I. c. XXIIX.

Revocato Dilectu & Diſciplina. Reſtitue ergo illa duo, quæ jam præſignavi, Dilectum & Diſciplinam: ſola probæ germanæque Militiæ vel fundamenta, vel firmamenta. *Quid ille ſit?* Dilectum appello, EORVM QVI ARMIS IDONEI SVNT CVM IVDICIO ELECTIONEM. IDQVE E TVIS. *An exteri & mercenarii legendi?* Diſerte addo, è Tuis. Nam Militiam

tiam hanc Peregrinam quî approbem? aut quis ſerio Dilectui in ea locus? Mos invexit, fateor: ſed non Ratio. quam ego audio, & Domeſticum militem longe ſemper præferam Externo. Cauſſæ iſtæ. *Ego & ratio negamus.*

Tac. III. Hiſtor. Infidi ſæpe exteri: & *majore ex diverſo mercede, jus faſque exuunt.* *Nam vix fides apud eos.*

Tritum illud, in iis propriæ obtinet,

Lucan. *Vanaleſque manus. ibi fas, ubi maxima merces.*

Iidem Refractarii. amantque *non juberi, non regi, cunctaque ex libidine agere:* Tacit. IV. Hiſtor. *Vix patiētia.*

I. Hiſtor. Idque ſæpe *propinquo ſumma rei diſcrimine.* *In pugnā frigidi:*

Cum tumultuari eos videbis & III. Hiſtor. *ſeditioſe agere:*

Aut in ipſa etiam pugna, *ſine pudore flagitii, ſine cura ducum, abire, fugere.* I. Annal. *Aut pavidi.*

Quid mirum? *non fide, non affectu tenentur,* In Agric.

Vt ſerio velint aut debeant *dominationi aliena ſanguinem commodare.* Ibid.

Itaque plerumque *plus ibi minarum, quam periculi.* Liv. VI.

Adde, quod graves incolis. ſoliti *omnia tamquam externa aut urbes hoſtium, urere, vaſtare, rapere:* Taci. II. Hiſtor. *Civibus pernicioſi.*

Curtius III. *Populatores terræ, quam à populationibus vindicare debebant.*

Imo

Graves ærario. Imo teipſum diripere. veræ *hirudines ærarii:* Cicer. I. Ad Att.

Et quorum opera maxime, hodie

Oſſa vides regum vacuis exſucta medullis. Iuvenal. Sat. IIX.

Magis fidi Interanei. At in Domeſtico & proprio milite, melior mitiorque res eſt. *qui non fortitudinem magis, quam fidem colit.* Curt. X.

Obediētes. Cui *obſequium & patientia imperii longe praſtantior, quam exteris.* Ibid.

Acres in pugnam. Ille idem acer in acie: *in prima fronte concurrens, & adverſa vulneribus pectora ferens, ne Imperatoris ſui ſigna vertantur.* Sen. I. de Clem.

Reverentia vel amore regum. *Eſt* enim natura plerîſque *populis urbibuſque, conſenſus quidam protegendi amandique reges.* Ibid.

Quod *nomen, gentes quæ ſub regibus ſunt, pro Deo colunt.* Curt. X.

Amantiores patriæ. Denique ille modeſtior, & reveretur ac ſuſpicit *loca ſedeſque patrias.* Tac. II. Hiſtor.

Vt ego omnino præferendos cenſeam *genitos tibi milites, non aſcitos.* Curt. X.

Mercenarii tamen interdum utiles. Nec illos tamen plane ſpernendos. utique ſi major vis aut neceſſitas ingruat: per quam mitti ſuadeam ad finitimos, qui *auxilia mercede faciant.* Tacit. VI. Annal.

Sed pauciores. Sed auxilia. ut vires inquam & robur exercitus è tuis ſint, nec corpus exteri faciant, ſed mem-

membrum. Nam *id cavendum ſem-*
Liv. xxv. *per* providis *ducibus, exemplaque* ve-
tera *pro documentis habenda, nec ita ex-
ternis credant auxiliis, ut non plus ſui
roboris ſuarumque proprie virium in ca-
ſtris habeant.*

Alioqui, vide ne ſerio, ſed ſero plores: & fiat illud vetus, *Vbi multi; ſæpe deſtituunt, aut prodũt.*

Ariſtoph. in Veſpis. Ἐξηπάτησεν ἡ χάραξ τὴν ἄμπελον:
Decipit ipſe vineam palus ſuam.

CAPVT X.

Objecta & rejecta ea, quæ contra Domeſticum militem dicuntur. Hunc regum eſſe, illum Tyrannorum.

AT enim, inquiet aliquis: *Gens* *Objectio prior, à robore naturali quarumdam gentium.*
Veget. 1. cap. 11. *gentem præcedit in bello, & plaga cæli non tantum ad robur corporum, ſed etiam animorum facit.*

Ergo melius, ſpretis Domeſticis, Mercenarios conduci è pugnaci aliqua gente. Item: Regi à ſubditis periculum, ſi eos armat. *Secunda, à metu rebellionis.*
Livius xxvii. *non in fide, non in officio manebunt.*

Atque adeo aliquid fortaſſe *ad-*
Ibid. *verſus ſummi imperii majeſtatem audebunt.*

Hæc jactari vulgo & inferi auribus Principum ſcio: ſed maligne profecto aut falſo. Nam quod ad primum, vere illud dici non nego: ſed hoc quoque vere. ex quavis Europæ noſtræ parte: (illi ſcribimus) *ſi modo exercitati & prudentes* *Reſponſio ad illam:*

dentes

dentes viri Dilectui præponantur, celeriter manum bellis aptam poſſe aggregari. — Veget. II. cap. XVIII.

Viros enim ea ubique fert: *qui omni armorum diſciplina vel arte bellandi, veteres illos milites qui orbem terræ ſubegerunt, facile coæquabunt.* — Idem libro II. c. XVIII.

Reſponſi ad iſtam. Inſtitutio modo adhibeatur & Diſciplina, de qua mox dicam. Iam quod ad Metum à ſubditis: ille vero vanus. *Hæc perſuaſio illorum fuit, qui hoſtilia cum facerent, timebant.* — Plinius Paneg.

Tyrãni exarmant ſuos. A Tyrannis, inquam, hæc opinio. Φοβούμενος γὰρ ὁ ἄρχων ἀρχόμενον, οὔτε καλὸν οὔτε πλούσιον, οὔτε ἰσχυρὸν οὔτ' ἀνδρεῖον, οὔτε τὸ παράπαν πολεμικὸν ἑκὼν ἐάσει γίγνεσθαι: *Nam princeps ſubditos metuens, neque bonos eos, neque opulentos, neque fortes aut animoſos, neque in univerſum bellicoſos fieri, volens quidem umquam patietur.* — Plato VIII. de Leg.

Reges fidẽ habent & inveniũt. At ea à noſtro Principe abeſt: cui bono, ſemper illi boni. *Objicient ſe mucronibus inſidiantium,* — Senec. I. de Clem.

Et ſe ſuaque jactabunt, quocumque deſideraverit imperantis ſalus. — Ibid.

CAPVT XI.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subſidiarios. atque utrique ſeorſim deſcripti.

ERgo Dilectus è tuis eſto. ſed, ut addidi, CVM IVDICIO: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo legas. De priore ita cenſeo,

cenſeo, duo genera Militum ſcribenda: Ordinarios & Subſidiarios. Illos, QVI ADSIDVE ET VELVT EX MVNERE ATQVE ARTE MILITENT: Iſtos, QVI RARENTER, QVIQVE DOMI SINT ALIARVM RERVM. Priores illos non aliud eſſe volo, quam legitimos quoſdam perfectoſque milites, & ut ita dicam, vere Martis pullos. qui lecti in hanc unam ſpem, formentur omni *armorum exercitio, diſciplina caſtrorum, uſuque militia.* *Ordinarius miles:* *Subſidiarius.* Veget. 1. cap. 1. *Prioris laus & uſus.*

Qui ſint velut invicta quædam acies: & *ipſa plerumque fama bella profligent.* Tacit. De Morib. Germ.

Hi tales omnino Principi neceſſarii, *in pace decus, in bello præſidium:* Ibid.

Sed neceſſarii haud multi. non ſolum quia Sumptus vito (immenſi enim faciendi ſint in aſſiduum illum frequentemque militem:) ſed quia turbas. Nam profecto ubi illi multi, facile *proni ad res novas:* *Non multi ii ſcribẽdi.* 1. Hiſtor. *ob cauſſam duplicem.*

Tum ingenio ſuo, tum *ubi vires reſpexère, ſecuritate.* Ibid.

Atque eveniet, ut *contra morem obſequii, contra fas diſciplina* interdum *vim meditentur.* 1. Anal.

Quibus rebus una cautio, ſi nec multi nimis ſint: nec ſemper una. Hoc volo, ut *extra bellum, centurias tantum ſuas turmaſque noverint.* *Non item, in pace, una habendi.* 1. Hiſtor.

Nam *longis ſpatiis diſcreti exercitus,* Ibid.

quod

quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miſcentur.

Quam multi, noſtro judicio, legẽdi. Sed quo numero Ordinarii iſti igitur? Ægre certum aliquem definiam (pendet ſæpe à temporibus res, tum à magnitudine cujuſque regni:) tamen communiter καὶ παχυμερῶς ſic præſcribo. In mediocri aliquo regno, unam * Legionem ſatis eſſe, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum tantum. Nam Equitum numerum paullo grandiorem, quam pro modo Peditum, hîc eſſe volo. quia è Subſidiariis, Pedites facile expleas, & bonos reperias: at in Equite aliter eſt. in quo tractu & mora opus, ut *exerceas & docendum cures equo, armiſque.* Livius XXVII.

* Plenam intellego, ſex millium.

* Plenis itẽ; equitum quadringentorum.

Equites hic inprimis curo.

Subſidiariorum deſcriptio & uſus. Ordinarii iſti ſunto. At SUBSIDIARIIS etiam opus ut te firmes: quoniam palam eſt, exiguam illam manum non eſſe ad omnem vim hoſtilem. Hos non aliud eſſe volo, quam paratas ſemper Auxiliares aliquas copias, ſine duplici: ſive ut prioribus illis in acie jungas, ſive ut in præſidia diſtribuas

Diſcrimen ab Ordinariis. opidorum. Qui hoc ab Ordinariis differunt, quod illi quidem toto genere vitæ milites ſint, *& tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bello reſerventur:* Tacit. De Morib. Germ.

Iſti, dumtaxat *juventus ſueta armis, & more militiæ exercita.* 1. Hiſtor.

In pace, ſibi vivunt. Qui extra belli tempus, *in artes vitaſque varias diſparati,* Salluſt. ad Cæſ.

Res

Res ſuas agunt: per bellum evocantur, & eandem aut ſimilem operam tibi, quam Mercenarii, prçſtant. Sed hoc meliorem: quod non ſolum *reverentius & æqualius duci parebunt*, — *In bello bellant.* — Tacit. II. Hiſtor. — *Obnoxii ſunt.*

Sed etiam minus impendioſi tibi erunt. quoniam omnino *vilius conſtat armis erudire ſuos, quam alienos mercede conducere.* — *Damnoſi non ſunt.* — Veget. I. cap. XXVIII.

Quod exteri illi in itu & reditu conſumunt, hoc ſi in armandis iſtis impendis & exercendis: egregiam habes, & ad manum tibi ſemper militarem manũ. Nam illi longinque accerſendi, & cum diſpendio ſæpe exſpectandi ſunt: hi in tua ſede, uno edicto evocantur & adſunt. Vnde eos parabis? è pagis. Nam opida hîc fugio cauſſa duplici. primum, quia omnino melior ad arma ruſtica plebs, ut * mox dicam: deinde, quia ſecuritati etiam Principis conſulo & quieti? Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non eſt negandum. quæ ſi opidanis paſſim attribuis, vereor ne locis & mœnibus freti *rebellionem* fortaſſe *cæptent*, — *Paratiores exteri.* — *E pagis parandi.* — * Cap. ſeq. — *Vrbani proni in motus:* — Tac. III. Annal. — *Fiducia locorum,*

Vt ſolent homines, *Odio præſentium, & cupidine mutationis:* — Ibid. — *Et ſuopte ingenio.*

Atque ita *pateſieri occaſio etiam adverſum te poſſit.* — I. Hiſtor. — *Non item iſti.*

Qui metus longe à Paganis. tum quia natura mitiores; tum quia varie ſparſi & diducti, non temere conſentiant & coëant in

 unum.

unum. Nec enim alia in Subſidiariis mea mens; quam ut per pagos vicoſque ſingulos, quini, deni, viceni (ut frequentia aut infrequentia incolarum erit) deſcripti inſtructiq; habeantur: iidemque in centurias & cohortes ſuas tunc denique conveniant, cum erit bellum. Quos grandi aliquo numero eſſe quidni ſuadeā? Nam revera hoc illud eſt, *Bellum parare ſimul & ærario parcere.*

Numerus eorum, noſtro judicio.

Salluſt. Iugurth.

Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita dividam, non in legiones) ex iſtis legas, utile cenſeam: imo ſi plures. ſed Peditum tantum. Nam Alas ruſticis non attribuo: & melius, ut in Nobilitatem & in *dites hæc à pauperibus onera inclines.*

Quos pleroſque pedites velim.

Livius 1.

Plura, & tenuiora filo, de utiliſſima re in Notis.

CAPVT XII.

Vere cum Dilectu utrique capiendi: & Notæ quinque ordine poſitæ, germanæ in milite virtutis.

QVos eligas, dixi: pars altera Iudicii ſupereſt, Quomodo. Nec enim paſſim profecto aut temere oblati adſumendi: ſed *caſtra quoque, quos ad laborem & periculum accipiunt, faſtidioſe legunt.*

Pars præcipua Dilectus, Exceptio & judicium.

Seneca Epiſt.

Quid mirum? *Vires regni, & Romani nominis* (ait ille) *fundamentum, in prima Dilectorum examinatione conſiſtunt.*

Veget. 1. cap. VII.

Quo

Quo magis hæc pars tibi cum cura habenda. & *cum conſtet, in om-*
Cap. II. *nibus locis, & ignavos & ſtrenuos naſci:*

Illi ſeria inquiſitione rejiciendi, hi capiendi ſunt; ſi fortem qui- *Sunt notæ*
dem militiam vis & felicem. Bo- *certæ mili-*
ni autem robuſtique militis certa *taris viri.*
indicia & velut Notæ ſunt, ad quas non fallaciter eum legas. Quas facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus, Animum, Vitam.

Nomine PATRIÆ intellegi I.
palam eſt locum, ubi quis natus *Patria.*
aut educatus. quem haud temere in Dilectu conſideres: quoniam
Curtius profecto *locorum aſperitas hominum*
VII. *quoque ingenia durat.*

Seneca *Fortior miles è confragoſo venit: ſe-* *Urbicola*
epiſtol. *gnior eſt, urbanus*[illegible] *verna.* *non boni:*

Itaque in utravis militia hunc
Tacit. I. ſperno. *Nam vernacula* illa *multitu-* *Procaces,*
Annal. *do, laſcivia ſueta, laborum intolerans:*

Mercurio addicta, qui effæminat. ſemperque homines, *quanto*
III. An. *pecunia dites & voluptatibus opulenti,* *Molles.*
tanto magis imbelles.

Ex agris ergo, noſtro judicio, *ſup-*
Veget. I. *plendum robur præcipue videtur exer-* *Agreſtes*
cap. III. *citus.* *boni:*

Catonis oraculum audio: *Ex*
I. De Re *agricolis & viri fortiſſimi, & milites ſtre-*
ruſt. c. I. *nuiſſimi gignuntur.*

Et uſu conſtat *aptiorem armis ru-*
Veget. I. *ſticam plebem, quæ ſub divo & in labori-* *Laborioſi,*
cap. III. *bus enutritur.*

Quæ aſſuevit *hiemem & æſtatem*

Duri, *juxta pati, humi requieſcere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare.* Salluſt. Iugurth.

Sine commerciis. *Minimeque ad eum mercatores ſæpe commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important.* Cæſ. I. De bel. Gal.

Talibus viris, non labor inſolitus, non locus ullus aſper aut arduus erit, non armatus hoſtis formidoloſus. Salluſt. Catil.

Sine deliciis. *Neſcio enim quomodo minus mortem timet, qui minus deliciarum novit in vita.* Veget. I. cap. III.

Optimi etiam ex iſtis, ſilveſtres & montani. Itaque ex iis leges. ſed hos maxime, qui *ſaltuoſos locos incolentes, duritia patientiaque magis inſuevere.* Taci. VI. Annal.

Aut ad mare horridum. Aut ſiqui Septemtriones & mare verſus, *ipſo terræ ſuæ ſolo & cælo acrius animantur.* De Morib. German.

II. *Ætas.* At Nota altera ÆTATIS eſt. in quo, *ſi antiqua conſuetudo ſervanda eſt, incipientem pubertatem ad Dilectum cogendam nullus ignorat.* Veget. II. c. IV.

Iuvenes legendi. Quod vult etiam ipſa ratio. *Nec enim tantum celerius, ſed etiam perfectius imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris.* Ibid.

Seniores haud apti. Legi igitur eos ſuadeam, ex Romana Regula, ab anno XVII. aut paullum ſupra. Nam iſtos grandes & veteranos ſi miſces; una etiam vetera vitia: ut ſunt propria *hujus ſæculi mala, inertia & contumacia, & dedignatio parendi.* Plinius Paneg.

Ego ſane in Dilectu *non tam veteranos intuendos nobis arbitror,* Cicero Philip.

Quam eos qui poſſint aliquando eſſe boni veterani. *Neque* enim *longitudo ætatis, aut annorum numerus artem* Veget. II. cap. XXIII.

artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis meditatio.

Idē III. cap. x. *Facilius autem eſt ad virtutem inſtruere novos milites, quam revocare præteritos.*

Nota tertia CORPVS. quod grande & prælongum placuiſſe nonnullis video: ut C. Mario. qui tironem exegit *ita ut ſenos pedes, vel certe quinos, & denas uncias haberet:* III. *Corpus.*

Veget. I. cap. v.

Vt Regi Pyrrho. qui *Dilectori ſuo fertur dixiſſe, Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.* *Grande quidam probant*

Frontin. IV. Stratag. c. I.

Nec temere à viris magnis abeo: tamen, me judice, *non tam ſtatura rationem habere convenit, quam virium.*

Veget. I. cap. v.

Idem cap. VI. *Vtilius*que *eſt fortes milites eſſe, quam grandes.*

Liv. VII. Placeat mihi illa *media militaris ſtatura.* *Nos mediocre.*

Veget. I. cap. VI. Sic tamen *ut ex vultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligas.*

Tacit. De Morib. Germ. Nempe quibus ſunt *dura corpora, ſtricti artus, minax vultus, major animi vigor.* *Quod ſiccum vegetumq; potius, quam fluidum.*

Veget. I. cap. VI. *Stricta*, inquam, *corpora.* nec probem facile craſſulos & *ſuperflua carne diſtentos.*

Idem I. cap. IV. *Velocitas* enim eſt, *quæ præcepto exercitio ſtrenuum efficit bellatorem:*

Tacit. VI. Hiſtor. A qua nimirum magna illa & *fluxa corpora* aliena.

Nota quarta ANIMI. Nam *hoc eſt,* IV. *Animus*

eſt, in quo totius reip. ſalus vertitur (aït militaris ſcriptor)*ut tirones non tantum corporibus, ſed etiam animis præſtantiſſimi diligantur.* Veget. I. cap. VII.

Animus acer & præſens, & acutus idem atque verſutus, invictos viros efficit. Cice. II. de Orat.

Audaces, probi: Sint igitur eligendi, Audaces, *habeantque confidentiam militarem.* Veget. I. c. VIII.

Quibus ſudor, pulvis, & alia talia, epulis jucundiora ſint. Salluſt. Iugurth.

Fati ſui ſecuri.

—— Quos ille timorum
Maximus haud urget lethi metus. inde ruendi. Lucan. I.
In ferrum mens prona viris, animaque capaces
Mortis.

Gloriæ avidi. Ad ſummam, qui *nihil metuant niſi turpem famam.* Salluſt. Iugurth.

Nam hanc ſane volo timeant. Vere ſcriptor Græcus: Οἱ δειλότατοι πρὸς τοὺς νόμους, θαῤῥαλεώτατοι πρὸς τοὺς πολεμίους εἰσί καὶ τὸ παθεῖν ἥκιστα δεδίασιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀκοῦσαι: *Qui legum metuentiſſimi, iidem in hoſtes audaciſſimi; & pati quidvis minime verentur, qui male audire maxime verentur.* Plutarch. in Agi & Cleom.

Verecundi.

Honeſtas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, facit eſſe victorem. Veget. I. cap. VII.

V. *Vita.* Vltima Nota VITÆ. id eſt, quo genere quæſtus aut artis ſeſe suſtentent. Nam ad mollitiem aut duritiem, ignaviam aut ferociam, haud leviter hoc facit. Ego *piſcatores, aucupes, dulciarios, linteones, omneſque* Ibid.

Mollium artiū cultores mali:

neſque qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gynecaa pertinens, longe arbitror repellendos à caſtris.

Liv. IIX. Quinetiam *opificum vulgus & ſellularii, minime militiæ idoneum genus.* *Sedentarii, mali.*

Sed nec ſervi olim admiſſi, aut damnati judiciis: quique genere aut vita infames. aliter quam nunc, cum *tales ſociantur armis, quales domini habere faſtidiant.* *Viles aut infames, mali.*

Veget. I. cap. VII.

Et caſtra adeo non caſta, ut *quidquid uſquam corrumpi & corrumpere queat, in illis viſatur.*

Taci. XV. Annal.

Habes omnia de Delectu: niſi quod duo hæc etiam moneo. Prius, ut *non leve hoc officium putes, aut paßim quibuſcumque mandandum:* *Idonei ad Dilectum admovēdi.*

Veget. I. cap. VII.

Sed *à magnis viris, magna diligentia idoneos eligi* cures *juniores.*

Ibid.

Alterum, ut idemtidem repetas. Quia enim morbo, fuga, miſſione, numerus imminuitur; *niſi annis ſingulis, imo ſingulis pane menſibus, in decedentium locum juniorum turba ſuccedat, quamvis copioſus exhaurietur exercitus.* *Iſque iterandus.*

Idē III. cap. III.

CAPUT XIII.

De Diſciplina vera & ſevera dictum. Ea laudata. partes ejus (idque docendi cauſſa) quattuor facta. Singula explicata.

Vale. II. cap. VII. SEd *venio nunc ad præcipuum decus & ſtabilimentum imperii*, MILITA- *Diſciplina militiæ.*

RIS DISCIPLINÆ *tenaciſſimum vinculum :*

Ex *cujus ſinu omnes triumphi manarunt.* Ibidem.

Ac neceſſitas. De quá veriſſime Imperator ille ad milites : *Diſciplina majorum remp. tenet. quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus.* Alexand. Sev. apud Lãprid.

Nam ſine ea quid delectus ? Ille ſaltem qui poſſint eſſe boni milites, invenit; ſed hæc, facit tales & ſervat. *Paucos viros fortes natura procreat, bona inſtitutione plures reddit induſtria.* Veget. III. cap. XXVI.

Nimis neglecta hodie. At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, ſed obiit ; neque mala, ſed nulla eſt. Vt omnino, ſi reducere & inſinuare eam volumus ; *de hiſtoriis vel libris, nobis antiqua conſuetudo repetenda ſit :* I. c. IIX.

Repetenda à Romanis. Et maxime Romanorum. Quis enim populus melius aut firmius eam coluit ? Imo *Diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quam caritas liberorum.* Ic. l. XIX. De capt.

Qui feliciſſime ea uſi. Magno quidē cum fructu. quoniam, ſi inſpicimus, ea ſola *acriter retenta Principatum terrarum Romano imperio peperit.* Vale. II. cap. IIX.

Qua ipſa de cauſſa, tu animoſe Princeps, *omnibus imperii nervis ad revocandam priſtina diſciplinam militiæ debes conniti :* Ibid.

Deſcriptio Diſciplinæ. Me, pro viribus, adjuvante & præeunte. Appello autem Diſciplinam, SEVERAM CONFORMATIO

MATIONEM MILITIS AD ROBVR ET VIRTVTEM.

Partes ejus ſive munia (ut quæ varie ſparſa ſunt, in doctrinæ quemdam gyrum redigam) facio quattuor: Exercitium, Ordinem, Coërctionẽ, Exempla. Priores duæ ad ROBVR ſpectant maxime; tertia ad VIRTVTEM; quarta ad utrumque. Per EXERCITIVM, intellego, ut electum militem aſſidue ad Arma condocefacias & ad Opus. Ipſum nomen ita ſuadet. nam *Exercitus dicitur, quod melior fit exercitando.*

Ejus partes.

Exercitiũ.

Varro IV. De L. L.

Ipſa res & ratio. Cum enim ad omnes artes perficiendas uſu aliquo & exercitio opus ſit: cur id in iſta militari neglegamus, *ſine qua alia artes eſſe non poſſunt?*

Quod in omni re valet:

Etiã hîc.

Veget. III. in Præf.

Caſſius ſolebat dicere: *Miſerum eſſe, cum exerceantur athleta, venatores, & gladiatores, non exerceri milites. quibus minor eſſet futurus labor, ſi conſuetus eſſet.*

Dat uſum armorum.

Vulcat. in Avid. Caſſio.

Imo & felicior labor. Nam *in omni prælio, non tam multitudo & virtus indocta, quam ars & exercitium ſolent præſtare victoriam.*

Dat victoriam.

Veget. I. cap. I.

Ergo tu curabis, ut *ſive Legio, ſive Auxilia fuerint, exerceantur aſſidue.*

II. cap. XXIII.

Quomodo? Primum *tironibus, per cottidiana exercitia, Armorum eſt demonſtranda doctrina.*

Exercendi Armis milites.

I. cap. VIII.

Idque exemplo veteri, à *Campidoctoribus.*

Veget. & alii.

Vt *Miſſile, & deſtinato ictu, & magnis viribus jaciant:* I. c. IV.

Vt norint tractare ſcutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere: Ibid.

Aſſuefaciendi ad ordinem: Vt militari gradu *ambulare celeriter & æqualiter diſcant:* Cap. IX.

Sic ut *ne locum deſerant, ne ordines turbent.* Cap. VI.

Ad imaginem omnem præliorum. Denique, ut *quæcumque evenire in acie atque prœliis poſſunt, omnia in campeſtri meditatione prænoſcant.* Cap. I.

Simulata pugna bona: Cui rei utile, eos interdum *inter ſe. in modum juſtæ pugnæ concurrere:* Livius XXVI.

Cum præmiolo aliquo ſtrenuis. Ac tum præmium etiam aliquod proponi, καὶ ταῖς ἱππικαῖς τάξεσιν, ἥ τις κράτιστα ἂν ἱππεύοι· καὶ ταῖς ὁπλιτικαῖς, ἥ τις ἄριστα σωμάτων ἔχοι: *& equeſtribus turmis, quæ equo optime utentur; & Legionariis cohortibus quæ corpus decentiſſime gerent ſub armis.* Xenoph. in Ageſilao.

Exercendi etiam Opere milites. Hoc Armorū exercitium eſto: ſed addo & Operis. ut condiſcat tiro aſſiduè *Laborare, decurrere, portare pondus, & ſolem pulveremque ferre.* Veget, I. cap. III.

Quod corpora firmat: Indurant hæc militem: & *exercitus labore proficit, otio conſeneſcit.* III. cap. XXVI.

Et variū uſum habet belli. Sed uſum quoque ſæpe habent, cum *in arduis expeditionibus neceſſitas imminet annonam pariter & arma portandi.* I. c. XIX.

Præſertim ad caſtra ſtruenda: Nec iſta tantum, ſed *caſtrorum quoque munitionem debet tiro condiſcere.* Cap. XXI.

Eoque fine *foſſam ducere, & ſudes ſcienter figere.* Cap. IV.

Cur

cap.XXI. Cur pigeat? *Nihil neque tam ſalutare, neque tam neceſſarium invenitur in bello:*

Sive ut te tueare, ſive ut hoſtem premas & circumvalles. Sane *Domitius Corbulo, Dolabra, id eſt operibus, hoſtem vincendum eſſe dicebat.* *Sive ad munitiones in hoſtem.*

Frontin. IV. Strateg. cap. XII.

Hæc nova, inquiet aliquis. Imo pervetera, nec Romanis tantum uſitata, de quibus audi Tullium: *Qui labor, & quantus agminis? Ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſiquid ad uſum velint, ferre vallum. Nam ſcutum, galeam, gladium, noſtri milites in onere non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus.* *Hæc olim Romanis ſolita.*

Cice. II. Tuſcul.

Sed etiam priſcis Germanis. è quibus Catti militem ſuum, *ſuper arma, ferramentis quoque & copiis onerabant.* *Hæc Germanis; aliiſque.*

Tacit. De Morib. Germ.

Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera, hæc pulchra militia: non iſta noſtra, ubi in agmine plus calonum, imo & ſcortorum eſt, quam militum. Nam foſſores & ejuſmodi operas, deus bone, quanto labore quærimus, ſumptu circumducimus? Sapiamus tandem, & cum Pertinace *Militemus.* *Nos, heu deſides!* *Emendemus.*

Capitol in Pert.

Nec *hæc credantur eſſe difficilia, ſi uſus acceſſerit.*

Veget. I. c. XIX.

II. cap. XIV. *Omne opus difficile videtur, antequam tentes:*

I. c. XIX. At *nihil eſt, quod non aſſidua meditatio facillimum reddat.*

Et cur *deſperes fieri poſſe, quæ facta ſunt?* III, c. x.

Ordinis uſus in exercitu. Iam pars altera diſciplinæ, ORDO: qui multipliciter in Militia ſervandus. Primum in digerendis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias. quod pulchrum. quoniam τεταγμένη ἡ στρατιὰ, κάλλιστον μὲν ἰδεῖν τοῖς φίλοις, δυσχερέστατον δὲ τοῖς πολεμίοις: *ordinatus exercitus, jucundiſſimus aſpici amicis, moleſtiſſimus hoſtibus.* Xenoph. Oecon.

Ad digerendum: Sed & utile. quia *acies diſtinctior & ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus ſit, facilis jungenti.* Liv. IX.

Ad imperandum: Eademque facilior ad imperia: cum *miles ſcilicet centurioni, centurio tribuno obſequitur.* Tacit. I. Hiſtor.

Atque ita ordine *imperium Ducis ſimul omnes copiæ ſentiunt.* Seneca Epiſt.

Et *ad nutum regentis, ſine tumultu reſpondent.* Ibid.

Certum enim & clarum eſt, non omnia omnibus imperanda, ſed *ita ſe ducum auctoritas, ſic rigor Diſciplinæ habet, ut multa Centuriones Tribunoſque tantum juberi expediat.* Tacit. I. Hiſtor.

Ad incedendum: Iam id quoque videndum, *In Itinere vel in Acie, ut omnes milites incedendi Ordinem ſervent.* Veget. I. cap. IX.

Ad ſtandum in acie. *Vt æquali legitimoque ſpatio miles diſtet à milite:* C. XXVI.

Nec ultra quam expedit, aut conglobent agmen aut laxent. Ibid.

Grande

Grande in his rebus momentum: & ſæpe integri exercitus periere à tali aliqua confuſione. *Deniquè contra omnem turbam.*

Xenoph. Oecon. Ἐςὶν δ' ὐδὲν ὕτως ὔτ' εὔχρηςον, ὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις: *Eſt vero nihil tam utile aut decorum hominibus, quam ordo.*

Quem in caſtris etiam mihi ſerva. ut illa habeant apta dimenſione vias ſuas, portas, fora: & ſint velut ad formam minutæ urbis. *Ordo in ipſis caſtris habendus.*

Veget. III. cap. VIII. Ibi *pro gradu, legionibus, auxiliis, equitibus, & peditibus, loca in quibus papiliones tendant, deputentur:* *Aſſignatione certa locorum.*

Sic ut facile cuique ſit & locum ſuum & commilitones reperire. Nec enim ſolum per Centurias velim eos tendere, ſed hæ *in contubernia diviſa ſint: ut decem militibus ſub uno papilione degentibus unus præſit Decanus, qui caput contubernii nominetur.* *Diviſio contuberniorum.* II. cap. XIII.

Et plura talia, quæ alieno iſto & pæne arenarum funiculo ægre necto. tu prompta ea habes apud Polybium maxime, ac ſcriptores Romanos.

Pars tertia, COERCTIO: quæ mores ſcilicet militum coërcet ac frænat. Nam etſi, *neſcio quo pacto, aſſidue dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram:* *Coërctio & adſtrictio morũ uſurpãda.* Caſſiod. I. Var. epiſt. IX.

Tamen cuſtodiendi aliquatenus: aut ſolvitur militia tua, imo perit. Tria ſunt ſine quibus non robur in exercitu, non ordo: Continentia, Modeſtia, Abſtinentia. Servabis hæc igitur. Continentiam *Maxime circa tria.*

Vitandus duplex luxus. tiam primo, in Cibo & Venere. id eſt, ne milites tui effuſe ſint *conviviis & ventri dediti, & turpiſſima parti corporis.* Salluſt. Iugurth.

A quo mollities & läguor. Vtraque res enervat: & *degenerat à robore ac virtute miles aſſuetudine voluptatum.* Taci. II. Hiſtor.

Siquid ardoris ac ferocia habuit, popinis & commeſſationibus deteritur. Indidem.

Haud vane olim dictum: *Vna Annibalem hiberna ſolverunt, & indomitum illum nivibus atque Alpibus, enervaverunt fomenta Campania. Armis vicit, vitiis victus eſt.* Seneca epiſt.

Quæ tu cave. & arce ſeveriter à caſtris tuis *luxurioſos apparatus conviviorum & inſtrumenta libidinum.* Tacit. I. Hiſtor.

Modeſtia ſervanda. MODESTIAM ſecundo exiges. eamque tripliciter, in Verbis, Veſtibus, Factis. In Verbis: ne ſint vani, bucca turgidi, & quod dicitur, Attici milites. qui *in conviviis & circulis, cum de hoſtibus mentio incidit, vix manibus temperant:* *Iactabundi, odioſi:* Livius XXXII.

Imo & ignavi. Sed iidem vix vultum eorum ſuſtinent. Nam id eventu ſemper firmum: *Ignaviſſimus quiſque, & in periculo minimum auſurus, nimii verbis, lingua feroces.* Tacit. I. Hiſtor.

Vera Virtus, tacita. Videbiſque *viros natos militia, factis magnos, ad verborum linguaque certamina rudes eſſe.* Liv. IX.

Egregie noſter: *Fortiſſimus in ipſo diſcrimine exercitus, qui ante diſcrimen modeſtiſſimus.* Tacit. I. Hiſtor.

Itemque Philoſophus: Οἱ δ' ἀνδρεῖοι,

Ariſto. in Ethic. ad Nicom.

δρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι: *Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.*

Liv. VII.

Facit, non dicit.

Quibus ſcilicet *pectus animorum iraque tacita plenum, omnem ferociam in diſcrimen ipſum certaminis differt.*

Plutarch. Apopht.

Compeſce igitur ventoſas linguas, & cum Memnone edicito: *Pugnare te conduxi, non conviciari.*

Homer. Iliad. γ.

In curia verbis opus, in pugna manibus.

Εν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπίων δ' ἐνὶ βουλῇ.

Lingua in conſilio valet, in certamine dextra.

Salluſt. Catil.

Splẽdor & jactantia in veſtitu vitanda.

In Veſtibus modeſtiam etiam quæro. quia etſi melius, eos *in decoris armis & militaribus equis, quam in ſcortis atque conviviis libidinem habere:*

Miles horreat.

Liv. IX.

Tamen ſervari modum valde approbem, & ſperni externum omnem luxum. Magni duces ſic ſtatuerunt: *Horridum militem eſſe debere, non cælatum auro argentoque, ſed ferro & animis fretum.*

Ibid.

Quippe illa, prædam verius quam arma eſſe: nitentia ante rem, deformia inter ſanguinem & vulnera.

Curtius III.

Tales priſci illi Macedones, *non auro, neque diſcolori veſte, ſed ferro atque ære fulgentes.*

Sueton. Iul. cap. LXVIII.

Cæſar hic diſciplinæ negligens.

Etſi Cæſar in mente alia. qui ſuos *habuit tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret; ſimul & ad ſpeciem, & quo tenaciores eorum in prælio eſſent, metu damni.*

Sed nempe Cæſar. qui rigidæ & priſcæ diſciplinæ adeo non retinens,

Fortunæ ſua confiſus. tinens, ut ſit *jactare ſolitus*, *Milites ſuos etiam unguentatos, bene pugnare poſſe.* Ibid.

Tu ſperne ſupervacua. *nec teneat* aut *terreat vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti: quod neque tegit, neque vulnerat.* Tacitus in Agric.

Nos malumus armari pulchre militem. Multo magis hoc vide, ut bene armati tui ſint, quam ut ornati. *Neceſſe eſt enim, ut dimicandi acriorem ſumat audaciam, qui munito capite & pectore, non timet vulnus.* Veget. I. cap. XX.

Hodie negligitur, magno malo. At nunc (pudor!) *gravis pediti lorica videtur & galea.* Ibid.

Ita fit, ut non de pugna, ſed de fuga cogitent, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Ibid.

Patientia decet militem: In factis denique Modeſtiam exigo. ut obnoxii nimirum parenteſque ſint, *intenti ad ducis non ſignum modo, ſed nutum.* Curtius III.

Non inquiſitio, aut retractatio. Odi curioſos aut refractarios: quique *juſſa ducum interpretari malunt, quam exſequi.* Taci. II. Hiſtor.

Tria ejus munera. Bene Æmilius Paullus: *Militem hac tria curare debere. Corpus ut quam validiſſimum & perniciſſimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad ſubita imperia.* Livius XLIV.

Cetera, diis immortalibus & Imperatori curæ eſſe. Ibid.

Enimvero *diviſa inter duces militeſque munia:* Tacitus III. Hiſtor.

Imperatori juſſio relinquenda. *Illis arma & animus ſint: iſtis conſilium & virtutis ſuæ regimen relinquant.* I. Hiſtor.

Parendo

Ibid. *Parendo potius, quam imperia ducum ſciſcitando res militaris continetur.* *Militi ſola executio.*

Mihi Braſidæ monitum pro pulchro: Νομίζετε, ait ad ſuos, εἶναι *Breve, ſed*
Thuc. v. τοῦ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ αἰ- *pulchrum*
σχύνεσθαι, καὶ τὸ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι: *dogma.*
Cenſete hac eſſe bona militiæ, Velle, Vereri, Obedire.

Tertio ABSTINENTIAM ingeſſi. qua volo milites à vi rapiniſque abeſſe, & habere manus puras. *Non permittes milites eſſe poſſeſſoribus inſolentes.* *Violentia arcenda à milite.*

Caſſiod. vi. Var. epiſtola xxiii.

Vtuant cum provincialibus jure civili, nec inſoleſcat animus qui ſe ſentit armatum. quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet præſtare paganis. *Ne Provinciales infeſtet.*

Idē vii. epiſt. iv.

Vopiſcus in Aur. *Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exigat, annona ſua contentus ſit.* *Nec paſſim rapiat.*

Denique ita tranſeant, *ut non modo manus, ſed ne veſtigium quidem cuiquam pacato nocuiſſe dicatur.*

Cice. pro leg. Man.

An rideor? ut nunc mores ſunt, credo. At apud veteres tam ſtricte hæc in uſu: ut *memoria tradidit Scaurus, pomiferam arborem, quam in pede caſtrorum fuerat complexa metatio, poſtero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* *Veterum hic obſervantia mira.*

Frontin. iv. Strateg. cap. iii.

Pars ultima Diſciplinæ, EXEMPLA: quo nomine præmia intellego & pœnas. Nam profecto ad robur & virtutē militum excitandam utraque hæc valde poſſunt. Præmia quidem, ſi bene *Præmiis miles erigitur.*

Q meritis

meritis ea tribues; & Promotiones, Honores, Opes miles ſperabit ab inſigni aliquo facto. Neceſſum eſt acrius ille dimicet, *quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris judicium conſuevit evehere.* Veget. II. cap. XXIV.

Notum illud eſt: *Eo impendi laborem ac periculum, unde emolumentum ac honos ſperetur.* Liv. IV.

Et, *Nihil à quoquam expeti, niſi cujus fructus ante providerit.* Tacit. IV. Annal.

Itaque Romani hîc mirifici. qui non ſolum altiores ordines aſſignabant à virtute: ſed etiam publice laudes cumulabant & honores. donabantque pro concione, haſtas, phaleras, coronas.

Pœnis idẽ ſõtinetur. Iam Pœnis quoque omnino opus, & Severitas vel efficaciſſima, ad militiam firmandã. Clearchi vox fuit: *A militibus Imperatorem potius, quam hoſtem metui debere.* Valerius II. cap. VII.

Indulgentia pernicioſa. Nam *indulgentia & largitio, ſpecioſum reddunt præſentem exercitus amorem, paullatim tamen & occulte militarem diſciplinam ſeveritatemque minuunt.* Cæ. III. bel. Civ.

At *delicta militum nulla venia proſequi, uſu ſalubre & miſericordia melius ſemper apparuit.* Tacitus XIII. Annal.

Armati aſpere habendi. Aſtringe igitur. *Aſpero & abſciſo caſtigationis genere militaris Diſciplina indiget. quia vires armis conſtant: quæ ubi à recto tenore deſciverunt, oppreſſura ſint niſi opprmantur.* Val. II. cap. VII.

Hocq; ipſos delectat, etſi nõ delectat. Gaudet eo ipſe miles.

—— *tam diri fœderis ictu* Lucan. V.

Paria

Parta quies, pœnaque redit placata juventus.

Diſcrimen tamen aliquod tibi militaris doctor ingerit. *Milites*, inquit, *pœna & timor in ſedibus corrigunt; in expeditionibus, ſpes & præmia faciunt meliores.* Temporum tamen inſpectio eſto.

Veget. III. cap. ult.

Dixi de Diſciplina, ut potui alienis verbis, diſtincte & aperte. Sed iterum inculco. ſi plenam legitimamque eam vis, *Diſciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex parvißimis finibus, imperium ſuum pæne ſolis regionibus & mundi ipſius fine diſtendit:* Ad Romanos iterũ relegatus Princeps.

Idem I. cap. IIX.

Idque poſt Deum, hac una duce.

CAPUT XIV.

Tranſitum ad Duces. Eos neceſſarios, non ſolum utiles. Duplices eſſe. Semper in iis Peritiam magis quam Virtutem ſpectari. & unum in uno bello eſſe debere.

DE militibus, perduxi quo volui: alteri nunc è Viris ſtilum & manum meam poſtulant, id eſt Duces. Quos utiles bello eſſe quid dicam? imo neceſſarios: animam nempe exercitus, & vitam ipſam. adeo ut vere ſcriptum ſit, *Militarem ſine duce turbam, eſſe corpus ſine ſpiritu:* Ducum neceſſitas.

Curt. X.

Et, *ut remiges ſine gubernatore; ita milites ſine Imperatore, nihil valere:*

Quinct. V.

Vt illi, talis miles. *Tanti eſſe exercitum, quanti Imperatorem,* alibi leges. Flor. II. c. XIIX.

Bene & perite iſte dirigit? ille bonus. male? malus. Itaque tu *(quod rariſſimum, nec niſi ratione Diſciplina conceſſum) plus in Duce repones, quam in exercitu.* Tacit. De Morib. Germ.

Duplici diſcrimine Duces. Illum ante omnia quæres; talem, qualem deſcribam. Duo enim genera Ducum: Primarii, Secundarii. Illi, QVI SVMMÆ REI IMPERANT, SVISQVE AVSPICIIS ET DVCTV REM GERVNT. Iſti, QVI IMPERANTIS ALTERIVS NVTV SIVE IVSSV IMPERANT, ET SVO SALTEM DVCTV REM GERVNT. In prima claſſe, quivis Rex aut Princeps, in ſuo ſolo: in altera, ii qui ab his conſtituuntur Adminiſtri bellorum & Legati. De prioribus illis, cum bellum eſt, *intereſſe eos pugnæ an ſeponi melius foret, dubitavere.* Taci. II. Hiſtor.

Primarii.

Secũdarii.

Supremi Duces an prœliis intereſſe debeant.

Pro affirmante: Nec injuria. Adeſſe enim ipſi rebus debere videntur. quoniam

—— Vbi ſummus Imperator non adeſt ad exercitum,
Citius quod non facto eſt uſus, fit, quam quod facto eſt opus. Plaut. Amph.

Adde, quod præſentia ſua robur & vires inſpirant militi. nec male Antigonus olim trepidanti gubernatori (in navali prœlio cõtra Ptolemæi duces) & multitudinem hoſtilium navium cauſanti: Ἐμὲ δ', ἔφη, αὐτὸν παρόντα πρὸς πόσας Plutar. Apophth.

σας ἀντιτάττεις; Me vero ipſum, inquit, præſentem cum quot comparas?

Recte. ſed tamen altrinſecus cauſſa ambigendi etiam: quia tutius videtur, ut ille ſummus *dubiis præliorum exemptus, ſumma rerum & imperii ſeipſum reſervet.* *Pro negante:*

Taci. II. Hiſtor.

Egeſip. V. cap. XXX. Nam *in milite, unius ſors eſt; in Imperatore univerſorum periculum.*

Ego diſtinctiuncula rem expedio. Nam *ſi ſtatus imperii, aut ſalus provinciarum in diſcrimine vertatur, debebit in acie ſtare.* *Solutio: Aliquãdo interſit:*

Tacit. IV. Hiſtor.

Ibid. At cenſeo *minora bella, minoribus ducibus deleganda.* *Aliquãdo abſit.*

III. An. Thuc. VI. *Non enim decorum Principi, ſi una alterave civitas turbet, omitti urbem unde in omnia regimen.*

Ergo interdum ibit ipſe, interdum mittet. Pluresne? nihil impedit: ſic tamen ut imperii militaris ſumma ſit penes unum. Semper enim reperies *μέγα βλάψαι καὶ τὸ πλῆθος τῶν στρατηγῶν, καὶ τὴν ἀναρχίαν: Plurimum nocere & multitudinem imperantium, & regimen nullum aut incertum.* *Exitioſi tamẽ plures Duces.*

Nec de nihilo invaluit adagio:

Proverbialis verſus.

Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν:
Multi imperantes perdidere Cariam.

Ergo legendus aliquis unus peritus, prudens. ne *quem tu imperare juſſeris, is ſibi alium imperatorem quærat.* *Semperq; uni bello unus præficiendus:*

Salluſt. Iugurth.

Nam peritiæ potiſſima hîc ratio. & recte Ariſtoteles; Ἐν τῇ

 στρατη-

Miles potius, quam vir bonus. στρατηγίας, εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον δεῖ βλέπειν, τῆς ἀρετῆς: *In bellica Præfectura major aſpectus habendus Peritiæ, quam Virtutis aut morum.* V. Polit. cap. IX.

CAPUT XV.

Boni Ducis τεκμήρια *ſive Notæ. quinque eas videri: quas ordine explicamus.*

SEd ut totum hoc magis tibi referem, & clarius liqueat qui utiliter capiendi: ego tibi veros germanoſq; Duces & eorum partes, paucis nec vanis coloribus depingam. Tu da mihi mentem, & quod id ſacris olim acclamari ſolitum, Hoc age. Ego in legitimo Duce quinque hæc requiro; Scientiãm, Virtutem, Providentiam, Auctoritatem, Fortunam.

Quæ ſpectanda in bono Duce.

I. Scientia, ſive peritia:

SCIENTIAM: nempe ut artis ſuæ gnarus ſit, & qui militiam longo uſu combiberit, non auditione ſolum aut lectione. *Qui plures*, inquam, *per provincias ſtipendia expleverit:* Tac. III. Annal.

Et *nullum genus belli ſit, in quo illum non exercuerit fortuna.* Cice. pro Manil.

Qui norit, *quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus.* Tac. III. Annal.

Qui *ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens, eoque interritus.* I. Annal.

Quæ fere à periculo utriuſque fortunæ.

Nam iſti aſſidue in rebus prolixis & lætis, diſplicent, *nec temere adverſa*

Livius xxx. *adverſa caſuum reputat, quem fortuna numquam decepit.*

VIRTVTEM ſecundo adjungo: & intellego Corporis ingeniique vigorem quemdam, & ſimul Animi probitatem. Vigorem in his talibus. ut *exerceat legiones etiam ſine bello; cura, proviſu, perinde agat, ac ſi hoſtis ingruat.* II. *Virtus.* *Vt alacer actuoſusq; ſit.* Tac. XII. Annal.

Ipſemet *plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore.* v. Hiſtor.

Qui auſit

—— primus ſumpſiſſe labores.
Primus iter carpſiſſe pedes.

Silius I. *Suis praeeat, & vere ducat.*

Quique adeo de ſe poſſit effari:
Facta, non dicta mea, vos milites ſequi volo: nec diſciplinam modo, ſed exemplum etiam à me petere. Liv. VII.

Ipſe manu ſua pila gerens, praecedit anheli
Militis ora pedes. monſtrat tolerare labores,
Non jubet.

Luca. IX. de Cato.

Denique breviter; cui adſit *Labor in negotio, Fortitudo in periculo, Induſtria in agendo, Celeritas in conficiendo.* Cice. pro leg. Man.

At Animi virtutes adhibendae etiam quaedam ſunt. *Non enim ſolum bellandi virtus in ſummo atque perfecto Imperatore quaerenda eſt, ſed multa ſunt partes eximiae, hujus adminiſtrae comitesque virtutis.* Ibid. *Internas etiam virtutes habeat.*

Quanta Innocentia debent eſſe Imperatores? quanta omnibus in rebus Tempe- Ibid.

rantia? quanta Fide? quanta facilitate? quanta humanitate?

Quæ niſi aut omnia, aut pleraque habeat, *non ego poſſum Imperatorem in aliquo numero putare.* Ibid.

III. *Providentia.* At tertio PROVIDENTIAM laudo: id eſt, cautos cunctanteſque duces, *nullo loco, niſi quantum neceſſitas cogat, commiſſuros ſe Fortunæ.* Livius XXII.

Cautus eſto: Sperno equidem iſtos *ferociter omnia ac præpropere agentes:* Indidem.

Et *contemnendis, quam cavendis hoſtibus, meliores.* Taci. IV. Hiſtor.

Etſi calidos amat vulgus. Etſi grati ſæpe vulgo. quoniam ſtolidis aut *barbaris cunctatio ſervilis; ſtatim exſequi, regium videtur.* VI. Ann.

Ac ſane *ſi militaris ſuffragii res ſit, haud dubie Minutium* aliquem *Fabio præferant ducem.* Livius XXII.

Sed temeritas alieniſſima à Duce. Non tu ſic deſipies. magiſque cum Auguſto, *Nihil minus in perfecto duce, quam feſtinationem temeritatemque convenire, abitrabere.* Sueton. Auguſt. c. XXV.

Ianus ille eſto. Et cum Sertorio, Ὅτι δεῖ τὸν στρατηγὸν, κατόπιν μᾶλλον, ἢ κατὰ πρόσωπον βλέπειν: *Quod oporteat ducem reſpicere magis, quam proſpicere:* Plut. in Sertor.

Prœliorum enim delicta emendationem non recipiunt. Cato apud Veget. I. c. XIII.

Et ut ille ajebat, Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δὶς ἁμαρτεῖν: *Non licet in bello bis peccare.* Plut. Apophth.

Nam properi ruunt. Atqui peccat pæne neceſſario, qui feſtinat. *Temeritas, præterquam quod ſtulta eſt, etiam infelix.* Livius XXII.

Nonne

Nonne expoſita ad omnes laqueos? Polybius pulchre: Προπέτειά γε μὴν καὶ θρασύτης καὶ θυμὸς ἄλογος, ἔτι δὲ κενοδοξία καὶ τῦφος, εὐχείρωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἐπισφαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς γὰρ πᾶσαν ἐπιβουλήν, ἐνέδραν, ἀπάτην ἕτοιμος ὅγε τοιοῦτος: *Celeritas & Audacia & Impetus præter rationem, & Vanitas ac typhus, hoſtibus quidem opportuna, noxia vero maxime amicis. Nam ad omnes inſidias, fraudes, atque aſtus obnoxius eſt hic talis.* (Lib. III.)

Quod ſi tamen non labitur: quid efficit? parum. & *Temeritas ubi primum impetum effudit, ſicut quædam animalia, amiſſo aculeo, torpet.* (Curt. IV.) *Agunt, non patrant.*

Ergo omnino ex Euripidæo ſcito, *Lenti, ſtrenui:*

Ἀσφαλὴς μὲν εἰς ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης: (Eurip. in Phœniſ.)

Melior eſt Dux circumſpectus, quam projecte audaculus.

Sine timidum, pro cauto; tardum, pro conſiderato; imbellem pro perito belli vocent: (Livius XXII.)

Sine *læti* ſint *in vulgus milites, ferocia ducis.* (Ibidem.)

Malo te ſapiens hoſtis metuat, quam ſtulti cives laudent. (Ibid.) *Efficacio-res.*

Iſta nubes, quæ ſedit in montibus, ſollicitata procella aliquando *imbrem dabit.* (Ibid.)

Non enim ego ut nihil agatur, moneo: ſed ut agentem te ratio ducat, non fortuna. (Ibid.)

Quamquam utinam & iſta adſit! Nam quarto loco in Duce deſidero

IV. *Felicitas.* ſidero FELICITATEM. Ea ſane comes fere conſilii & rationis eſt, ſed tamen paullo benignius quibuſdam attributa à Deo. Ille unus ejus auctor: *eamque præſtare* *Quæ à cælo eſt.* *à ſeipſo nemo poteſt.* Cice. pro leg. Man.

Θεοῦ δὲ δῶρόν ἐστιν εὐτυχεῖν βροτοῖς: Proverbialis verſus.
Felicitas eſt munus à ſummo Deo.

Etſi igitur Providentia potens valde ad ſucceſſum: tamen ego cum Platone cenſeo, στρατηγικὴν τέχνην εὐτυχίας πλείστης δεομένην: *Militarem artem plurima fortuna egentem.* In Epinom.

Sunt enim quidam profecto ἐν Euſtat. in 11. Iliad.
Minime quibuſdam attributa: τετράδι γεννηθέντες: *quarta luna nati.*

Qui *domi habent equum Sejanum.* Ex Agell.

Adeo cuicumque rei manum aut mentem admovent, ea ſe avertit. Contra alii, *quibus etiam* *Aliis velut agnatum.* *venti tempeſtateſque obſecundant.* Cic. pro leg. Man.

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quoque ſortem aſpiciam & *exiſtimo* olim *Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non ſolum propter virtutem, ſed etiam propter Fortunam, ſæpius imperia mandata, atque exercitus eſſe commiſſos.* Ibid.

Poſtremũ AVCTORITATEM V. *Auctoritas.* requiſivi. *Vehementer enim pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii, de Imperatoribus exiſtiment.* Cice. pro leg. Man.

Ea * proles maxime Felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab aſtricta quadam Imperii forma. Vegetii monitum prudens, *Dux,* inquit, *Auctoritatem* III, c. 1. *maximam*

*Dixi lib. IV. cap. IX.

maximam ſeveritate ſumat, omnes culpas militares legibus vindicet. nulli errantium credatur ignoſcere. *Severitas eã gignit:*

Nam faciles profecto iſti & mites, vileſcunt.. Bene olim Scipio: Τοὺς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐννόμους τῶν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις· τοὺς δὲ εὐχερεῖς καὶ φιλοδώρους, τοῖς πολεμίοις εἶναι χρησίμους: *Ducum auſteros & rigidos, ſuis; at faciles & largitores, hoſtibus eſſe utiles.* *Dux facilis, inutilis:*

Appianus Iberic.

Ibid. Quid ita? Τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐστὶ κεχαρισμένα τε καὶ καταφρονητικά· τοῖς δὲ σκυθρωπὰ μὲν, εὐπειθῆ δὲ καὶ πᾶσιν ἕτοιμα: *Nam iſtis quidem* (facilibus) *milites delectari videntur, ſed eoſdem contemnunt: illos* (auſteros) *averſari, ſed iiſdem obediunt, & per omnia parent.* *Contemptus ſuis.*

Tacit. 1. Hiſtor. Imo revera nec *militibus quidem* iſti *ingrati, eamdem virtutem admirantibus cui iraſcuntur.* *Contra Severus æſtimatur.*

Ibid. Præſertim ſi temperetur interdum aliqua comitate. *Nam favorem militum ut largitione & ambitu male acquiras, ita is per bonas artes haud ſpernendus.* *Atq; adeo amatur, ſi in tempore benignus.*

Curtius III. Vti ſunt, *Exercitatio corporis inter ipſos, cultus habitusque paulum à privato differens.*

Tacit. 1. Item, *ut quis inops aut ſaucius, veſtem & fomenta dilargiri:*

Curtius III. Aliiſque *vel ingenii dotibus vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus ſis, efficere.*

CAPVT

CAPUT XVI.

Conſilia neceſſaria bello eſſe. Eorum ſpecimen ſive guſtus; itemque Monita, quæ uſui Ante pugnam, & In pugna.

Conſiliorũ utilitas. AC de Viris, univerſe jam abſolvi. Conſilia ſuperant, ultimum ſed neceſſarium Belli inſtrumentum. Quid ſine iis apparatus omnes ſint? fumus. quid Viri? funus. Nec verbis oſtendi opus: *Periculo atque negotiis compertum eſt, ingenium in bello plurimum poſſe.* Salluſt. Catil.

Imperatori ea neceſſaria. Videbiſque magnos Duces *plura conſilio, quam vi perfeciſſe.* Tacit. II. Annal.

Ideo Cæſar definiit, *Non minus eſſe Imperatoris conſilio ſuperare, quam gladio.* I. Comm. Bel. Civ.

Et Carthaginenſes, *Duces bella pravo conſilio gerentes, etiam ſi proſpera fortuna ſubſecuta eſſet, cruci tamen ſuffigebant quod bene geſſerant, deorum immortalium adjutorio; quod male commiſerant, ipſorum culpa imputantes.* Vale. II. cap. VII.

Eventus plerumque ab illis. Nec ſane immerito. Nam etſi *multum cum in omnibus rebus, tum in re militari poteſt fortuna,* Cæſar Com. VI.

Et quidquid eſt proſpere geſtum, id pæne omne ducit ſuum: Cice. pro Marcell.

Tamen profecto Conſilii quoque magnæ & validæ hîc partes ſunt: ab eoque bono illa fere bona. Quo adſpectu dixit Attius, *Fabrum eſſe ſuaquemque fortunæ.* Apud Salluſt. ad Cæſ.

Et

Livius XXII. Et Fabius: *Bono Imperatori haud magni momenti fortunam eſſe: mentem rationemque dominari.*

Conſilia igitur adhibenda. ſed quæ, aut quomodo? ægre dixe- *Tamē certa præſcribere. arduum.*
Ibid. rim. Nam *Conſilia magis res dant hominibus, quam homines rebus.*

Iis te aptare debes: præſertim in bello. Ἥκιςα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς
Thucy. I. χωρεῖ, αὐτὸς δὲ ἀφ' αὑτοῦ τὰ πολλὰ τεχνᾶται πρὸς τὸ παρατυγχάνον: *Minime omnium enim bellum ex decretis procedit, ſed ipſum ex ſe multa invenit, & ut res ſunt nata.*

Sed nec decore ſatis dixerim. *Et nonnemo in me carpat.*
Livius XXII. An ego *jam nunc locatus in urbe ſciam, quæ tibi armato gerenda ſint?*

Ridear, nec immerito aliquis me dixerit delirum illum Phormionem. Itaque numquam hoc mihi ſumam, ut tamquam è ſublimi, Sagatis aut Paludatis, in Toga mea præcepta dem: ſed ſaltem ex magno Conſiliorum acervo pauca ſeligam, & velut pugno præferam in exemplum. Quod tamen ut partite & methodo aliqua fiat, diſtinguo Conſilia, in Recta & Obliqua. Illa appello, QVÆ PLANAM ET MILITAREM VIAM INEVNT: Hæc, QVÆ OCCVLTAM ET FRAVDIVM ATQVE ASTVS SEMITA GRASSANTVR. Prioris generis hæc ſunt. *Specimen eorum damus.* *Conſilia nobis duplicia.*

OCCASIO in bellis obſervanda. Κρατεῖ δὲ ἐπὶ πάντων μὲν τῶν ἀνθρωπείων ὁ καιρὸς, μάλιςα δὲ τῶν πολεμικῶν: *Occaſionis prima ratio.*
Polybius IX.

Valet

Valet vero in omnibus humanis rebus & pollet occaſio, ſed maxime in bellicis.

Occaſio in bello ſolet amplius juvare, quam Virtus. Veget. III. cap. XXVI.

Illa arripienda. Itaque *armatus intentuſque ſis, ut neque tua occaſioni deſis, neque ſuam hoſti des.* Livius XXII.

Id eſt viri & ducis, non deeſſe Fortunæ prabenti ſe, & oblata caſu flectere ad conſilium. Idē lib. XXVIII.

Fama vatio altera: FAMÆ ſerviendum. Nam *Fama bella conſtant, & ſape etiam quod falſo creditum eſt, veri vicem obtinuit.* Curtius VIII.

Cujus momentum *Fama bellum conficit* (ait alius,) & *parva momenta in ſpem metumve impellunt animos.* Livius XXVII.

Præſertim ſub initia. & *Fama in novis cœptis validiſſima eſt:* Tacitus XIII. Annal.

*Primiſ*que *eventibus, metus aut fiducia gignitur.* XII. An.

Scito igitur *inſtandum fama; & prout prima ceſſerint, fore univerſa.* In Agric.

Nec tamē ſemper audienda: Sed FAMÆ etiam NON ſerviendum: in ipſa, inquam, ratione gerendi belli. In ea enim *adverſus famam rumoreſque hominum firmus ſtabis.* Livius XXII.

Magis recta ratio. Et *qua probanda ſunt, non qua utique probabuntur.* Vell. II.

Nec *unquam conſilia Ducis, judicio exercitus; ſed exercitus, Providentia Ducis regendus eſt.* Ibid.

Male imperatur, cum regit vulgus Duces. Seneca Octav.

Scito

Tac. III. Hiſtor. Scito *militibus cupidinem pugnandi convenire; Duces, providendo, conſultando, cunctatione ſæpius quam temeritate prodeſſe.*

Vell. II. SECVRITAS fugienda. *Nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet.* *Mala in bellis Securitas:*

Indid. Et *frequentiſſimum initium calamitatis, Securitas.*

Liv. XXI. *Sæpe & contemptus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi regeſque perlevi momento victi ſunt.* *Hoſtiumq; contẽptus.*

Curt. VI. *Nihil tuto in hoſte deſpicitur. quem ſpreveris, valentiorem negligentia facies.*

Liv. VI. Itaque ego *ut nihil timendi, ſic nihil contemnendi auctor ſim.* *Metuens quædam cura ſit.*

Cæſar I. Bel. Civ. *Sæpe in bello, parvis momentis, magni caſus intercedunt.*

Liv. XXV. Et *nihil tam leve eſt, quod non magna interdum rei momentum faciet.* *Nihil parvum in bello.*

Æmil. Prob. in Thraſ. *Quo magis præceptum illud in omnium animis eſſe debet. Nihil in bello oportere contemni. nec ſine cauſſa dici, Matrem timidi flere non ſolere.*

Idem in Pelop. Incredibile eſt, *Nimia fiducia quanta calamitati ſoleat eſſe.* *Fiducia ſemper noxia.*

Livius XXII. INQVIRENDVM in omnia. *Tuum, & hoſtium exercitum, locorum ſitum, naturam regionis noſce.* *Exploratio in hoſtes utilis.*

Ibid. Pulchrum in Annibale elogiũ: *Omnia hoſtium, haud ſecus quam ſua, nota erant.*

Plut. in Agi & Cleom. Diſplicet illud Spartanorum: qui interrogare ſoliti, Οὐχ ὁπόσοι εἰσὶν, ἀλλὰ ποῦ εἰσίν: *non quod eſſent, ſed ubi eſſent?* *Qui, quales, quãti?*

Prætu-

Prætumidum eſt. Ille *difficile vincitur, qui de ſuis & adverſarii copiis vere poteſt judicare.* Veget. III. cap. XXVI.

Maxime cujuſmodi ipſe Dux?

Sed in primis Ducis ipſius ingenium noſce. Οὐ γὰρ εἰκὸς ἄλλως εἰπεῖν, ὅς εἴ τις οἴεται κυριώτερόν τι μέρος εἶναι στρατηγίας τοῦ γνῶναι τὴν προαίρεσιν καὶ φύσιν τοῦ τῶν ἐναντίων ἡγεμόνος, ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται. *Nec enim aliter ego dixero. quam ſiquis cenſet aliud magis proprium eſſe boni Ducis officium. quam hoſtium Imperatoris ingenium naturamque noſſe, errare eum, imo inſanire.* Polyb. III.

Cujuſmodi etiam hoſtes?

Inquire & in mores naturamque hoſtium. Nam quorumdam *in impetu vis eſt, qui parva iidem mora langueſcunt.* Liv. VII.

Vt plerique Barbari. quorum *impetus acres cunctatione langueſcunt, aut in perfidiam mutantur.* Tac. XII. Annal.

Eorum fides tentanda:

Hoc quoque tenta. *necte moras, muta locos, & miſſis* (nempe occulte) *corruptoribus, exuendam ad fidem hoſtes emercare.* Ibid.

Aut turbæ immittendæ:

Aut certe diſpara eos & divelle. *Nihil praſtare majus Fortuna poteſt, quam hoſtium diſcordiam.* De Morib. German.

Oraculum.

Atque *inter eos diſcordiarum ſerere cauſſas, ſapientis eſt Ducis. Nulla enim quamvis minima natio* (ô verbum notabile!) *poteſt ab adverſariis perdeleri, niſi propriis ſimultatibus ſe ipſa conſumpſerit.* Veget. III. cap. IX.

Tempeſtive pugnandum:

Videndum QVANDO pugnes. Me judice, numquam temere.

Ductorque

—— *Ductorque placebit.*

Claudianus. *Qui non præcipiti rapiet ſimul omnia caſu;*
Sed qui maturo vel læta vel aſpera rerum
Conſilio momenta regens, nec triſtibus impar,
Nec pro ſucceſſu timidus: ſpatiumque morandi,
Vincendique modum, mutatis noſcet habenis.

Sempronius apud Agel: Noctiũ Att. l. XIII. cap. III. Paullus Æmilius dixit, *Perraro nimis, bonum Imperatorem ſignis collatis decertare, niſi ſumma neceſſitudo, aut ſumma ei Occaſio data eſſet.* *Id eſt raro.*

Sueton. cap. XXV. Cæſar Auguſtus dixit: *Prælium aut bellum numquam ſuſcipiendum, niſi cum major emolumenti ſpes, quam damni metus oſtenderetur.*

Thucyd. II. Αδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλὰ, καὶ δι' ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίγνονται. πολλάκις τε τὸ ἔλασσον πλῆθος δεδιὸς, ἄμεινον ἠμύνατο τοὺς πλέονας, διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκεύους γενέσθαι. *Incerti enim res bellicæ, & multa ex parvo, & aggreſſiones fere per impetum fiunt. Sæpe autem vel minor multitudo majorem propulſavit ac vicit cum metu incedens, quoniam hæc ob contemptũ imparatior eſt.* *Incerta enim illa alea.*

Cice. pro Mil. *Incerti exitus pugnarum, & Mars communis: qui ſæpe ſpoliantem jam & exſultantem evertit & perculit ab abjecto.*

Liv. VII. Ergo hîc lente, præſertim *adverſus hoſtem, quem Tempus deteriorem indies & locus alienus facient:* *Alia magis via debellandus hoſtis.*

Idem XXII. Qui *in hoſtili eſt terra, inter omnia inimica infeſtaque:*

R Quem

Quem *nulla urbes accipiunt, nulla mœnia:* Ibid.

Mora ſæpe frangendus.

Hunc talem *dubitas quin ſedendo ſuperaturus ſis?* Ibid.

Multa bella impetu valida, per tædia ac moras evanuêre. Taci. II. Hiſtor.

Tamen interdum & Pugna.

Nec de pugna tamen ſemper abnuo. Nam *ſtultitia ſit, ſedendo ac votis debellari credere poſſe:* Livius XXII.

Καὶ ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀπόλλυταί τι: *Et in tardando, ſæpe Ducibus etiam optimi Apparatus pars aliqua perit:* Xenoph. XII. Pęd.

Idq; pro re & temporibus.

Sed conſilio & judicio, *rem mitti in diſcrimen jubeo.* Taci. II. Hiſtor.

Puta, ſi diu ſubſiſtere non potes:

Nempe ſi in arcto tuæ res: *non commeatum, non ſupplementum, non pecuniam habeas.* Livius XXII.

Cum bonis diis *educ in aciem, copiamque pugnandi facito.* Indid.

In rebus aſperis & tenui ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. Idem lib. XXV.

Et, ut poëta quoque monet,

Capienda rebus in malis præceps via eſt. Seneca Agam.

Aut ſi merito præſumis victoriã.

Aut, ſi tua pars palam potior. de quo tamen ſerio, & nihil tibi blandiens, cognoſce. *Dux vigilans, ſobrius, prudens, tamquam de civili cauſſa inter partes judicaturus, adhibito conſilio, de ſuis & adverſarii copiis judicet. Et ſi multis rebus ſuperior invenitur, opportunum ſibi differat conflictum.* Veget. III. cap. IX.

Alias, ne-

Aliter, *neutiquam mihi placeat, quando* Liv. VII.

quando nulla cogat res, committere ſe Fortunæ. *xia ſemper pugna.*

Indid. Sane iſti, qui *magis animis quam viribus freti, ad certamen deſcendunt,*

Taci. IV. Hiſtor. *Feſtinatum temere prælium pari formidine deſerunt.*

Quid ſi & in Divina modice inquiras? modice dico, & ſine ſuperſtitione. Haud ſpernenda omnino videntur *cælo terraque prodigia,* 4. Hiſtor. *& fulminum monitus, & futurorum præſagia, læta, triſtia, ambigua, manifeſta.* *Prodigiorũ habenda ratio.*

Curtius III. Imo nec ſomnia. Nam *inſtantibus curis, agitant ſæpe per ſomnum ſpecies imminentium rerum: ſive illas ægritudo, ſive divinatio animi præſagientis accerſit.* *Fortaſſe & Somniorum.*

Tacit. I. Hiſtor. Sane ego te nolim *contemptorem talium, ut fortuitorum.*

Amm. XXI. Nam *amat Benignitas numinis, ſeu quod merentur homines, ſeu quod tangitur eorum affectione, his quoque rationibus prodere quæ impendent.*

Videndũ QVOMODO pugnes. Captanda primo Tempora. ut *imparatis, cibum capientibus, in itinere laſſis, equos ſuos paſcentibus, ac nihil tale* Veget. III. cap. XXII. *ſuſpicantibus ſupervenias.* *Pugna ineunda ratio.*

Idẽ III. cap. IX. *Boni enim Duces, non aperto Marte, in quo eſt commune periculum, ſed ex occulto ſemper attentant.* *Subito aut ex inſidiis.*

Quo caſu, tui audent, illi trepidant. *cavendumque ne dubitantem* Ibid. *aut formidantem exercitum ad pugnam publicam aliquando producas.*

Niſi quod ſimulare metum, in-

terdum haud malum : *& ſpe victoria inducere, ut vincantur.* Taci. II. Annal.

Aut cum opportunū ſe dat hoſtis.

Item illud utile, videre *quando hoſtis imprudentia ruat, & (quod loco ſapientia eſt) alienam ſtultitiam opperiri.* II. Hiſt.

Ὅστις δὲ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἐναντίων, κάλλιστα ἰδὼν, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν τὴν ἐπιχείρησιν ποιεῖται, μὴ ἀπὸ τοῦ προφανοῦς μᾶλλον καὶ ἀντιπαραταχθέντος, ἢ ἐκ τοῦ πρὸς τὸ παρὸν ξυμφέροντος, πλεῖς ἀνορθοῖτο : *Quicumque peccata adverſariorum optime videt, & ſimul pro ſua copia eos aggreditur, non tam ex aperto, & quaſi acie palam inſtructa, quam ex uſu præſenti, plerumque huic res ſuccedat.* Thuc. V.

Ad ſummam, cum id poteſt, Tempora obſerva. *quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paullum fueris, ne quicquam mox omiſſam quæræe.* Livius XXV.

Dixi, cum poteſt. Nam certe *Neceſſitas ante rationem eſt, maxime in bello: quod raro permittit tempora legere.* Cur. VII.

Loci habēda ratio.

Secundo Locus conſiderandus : *utrum inimicis, an tibi videatur accommodus.* Veget. III. cap. IX.

Hîc quoque enim momentum, *& amplius prodeſt Locus ſæpe quam Virtus.* Cap. XXVI.

Exempli cauſſa. *Si equitatu audemus, campos debemus optare : ſi pedite, loca eligere anguſta, foſſis, paludibus, vel arboribus impedita.* Cap. IX.

Sæpe etiam juvat, ſi is ita captus, ut tuis ſit *neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoria.* Taci. II. Annal.

Sane

III. Hiſtor.

Sane *propinqua* munimenta aut mœnia, *quanto plus ſpei ad effugium, minorem ad reſiſtendum animum dare* ſolent.

Inſtructionis habendæ ratio.

Veget. III. cap. XIV.

At tertio, momentum vel maximum in Acie. quæ *ſi ſapienter diſponitur, plurimum juvat: ſi imperite, quamvis optimi bellatores mala diſpoſitione franguntur.*

Homericus aciei ordo.

Varia de ea præcepta: quod melius illo Homerico?

Iliad. δ.

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι,
Πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς,
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο. κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν,
Ὄφρα καὶ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζῃ.

Atque Equites poſuit cum Curribus ordine primo:
At Peditum à tergo, floremque & robora, belli
Munimen ſeptumque: ſed in medio agmine viles
Ignavoſque, uti vel nolentes depugnarent.

Subſidia ſemper habenda.

Veget. III. cap. XVII.

Cui accedit Militaris Doctor. *Ad victoriam*, inquit, *plurimum confert, ut lectiſſimos de peditibus & equitibus habeat Dux poſt aciem in ſubſidiis præparatos.*

Thuc. V.

Imo quaſi in inſidiis. Τὸ γὰρ ἐπιὸν ὕστερον, δεινότερον τοῖς πολεμίοις τοῦ παρόντος καὶ μαχομένου: *Nam qui ſuperveniunt, terribiliores ſunt hoſti, iis qui in manibus ſunt & pugnant.*

Inopinata terrent. Cauſſa. quia inopinata maxime movent: & , ut ille ait, *ſubita conterrent hoſtes, uſitata vileſcunt.* Veget. III. cap. XXVI.

Ita clamor aliquis repentinus, aut imago & aſpectus, fuga ſæpe exercitum implevit. καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ξίφους μᾶλλον καταπλήττει τοὺς ἐναντίους: *& hæc talia, magis quam gladius, conſternant hoſtem.* Plutar. in Catone majore.

Obſerva. *Primi in omnibus prœliis oculi vincuntur.* Tacit. De Morib. Germ.

Sive etiam Aures. videbiſque militem *vanis & inanibus magis, quam juſtis formidinis cauſſis moveri.*

Dividenda per nationes acies. Noto amplius. in ſtruenda Acie plerumque utile, per gentes eam nationeſque diſponi: cum ob alias cauſſas, tum *ut diſcretus labor fortes ignavoſque diſtinguat, atque ipſa contentione decoris accendantur.* Curt. IV. Tac. III. Hiſtor.

Idque ita, ut exteri aut mercenarii proximi ſint diſcrimini: tibi ſcilicet *ingens victoria decus, citra domeſticum ſanguinem bellanti.* In Agric.

In tẽpore inſtruẽda. Semper autem *ſtudere debes, ut prior inſtruas aciem.* Veget. III. cap. XVIII.

Cauſſa duplici. primum; *quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile judicas, cum nullus obſiſtit.* Ibid.

Deinde, quod *& tuis auges confidentiam, & adverſariis minuis. quia fortiores videntur, qui provocare non dubitant.* Ibid.

Plus animi eſt inferenti periculum, quam propulſanti. Livius XXVIII.

Quo valde idem pertinet, ſi ante & in pugna Dux alacer, *ardorem animi vultu oculiſque præferens.* Vell. II. *Dux ſit confidens & lætus.*

Quid enim audeant, ſi te videant *ſegnem, & velut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi?* Tac. III. Hiſtor.

Profecto *neceſſe eſt ad fugam parati ſint, qui Ducem ſuum ſentiunt deſperare.* Veget. III. cap. XVII.

Excita, & doce: *Quo timoris minus ſit, eo minus ferme periculi eſſe.* Livius XXII. *Suos hortetur.*

Effugere mortem, quiſquis contempſerit; timidiſſimum quemque eam conſequi. Curtius.

Semper in prælio his maximum periculum eſſe, qui maxime timent. Audaciam pro muro haberi. Salluſt. Iugurth.

Ne pigros quidem ſibi fata diſponere, ſed unicum bonum diuturnam vitam exiſtimantes, ſæpe acerba morte occupari. Curt. IX.

Hæc taliaque (pauca pono in exemplum) opportune differes: & *quamquam virtuti confidas, tamen exhortationes & preces miſcebis.* Tac. XIV. Annal.

Iam pugnas. Tui inclinant? ne diffide. *Eventus omnium* (aut certe, *plurium*) *præliorum, inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur.* Veget. III. cap. XXV. *In re trepida, non trepidet.*

Hîc animo opus, *ut nullum, in tali trepidatione, conſtantis Ducis aut fortiſſimi militis officium omittas.* Tac. III. Hiſtor.

Occurſa paventibus, retine cedentes; ubi plurimus labor, unde aliqua ſpes, conſilio, manu, voce, inſignis hoſti, conſpicuus tuis. Ibid. *Suos ſiſtat, & incitet.*

Audi poëtam de Cæſare:

Ipſe manu ſubjicit gladios, ac tela miniſtrat, Lucanus lib. VII.

Promovet ipſe acies, impellit terga ſuorum,
Verbere converſa ceſſantes exitat haſta.

Provide in victoria agendum. At contra, Tui vincunt? cohibe, nec nimis, diffunde. *Frequenter jam fuſa acies, diſperſos ac paſſim ſequentes, reparatis viribus interemit.* Veget. III. cap. XXV.

Satis cito incipis victoriam, ubi proviſum fuerit ne vincare. Taci. II. Hiſtor.

Aliquando etiam victis ira virtuſque. In Agric.

Non pertinaciter inſtandum. Præſertim ſi nimium juſtas. *Clauſis ex diſperatione creſcit audacia, & cum ſpei nihil eſt, ſumit arma formido.* Veget. III. cap. XXV.

Reprehenſi ex fuga pugnabunt, quia fugere non poſſunt. Curt. VI.

Via munienda ad fugam. Ideo *Scipionis laudata ſententia eſt, Viam hoſtibus qua fugiant muniendam.* Veget. III. cap. XXI.

Et *Pyrrhus inter cetera præcepta Imperatoria, memoria tradidit. Non eſſe pertinaciter inſtandum hoſti fugienti. non ſolum ne fortius ex neceſſitate reſiſteret, ſed ut poſtea quoque facilius acie cedaret.* Frontin. II. c. IV.

A præda arcēdi milites, donec plane vicerint. Quod poſtremum, callidum ego ſcio, & aptum in militia tota. Denique à præda etiam arcendus miles. Nimis ſæpe *obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, omiſſo hoſte, ſpolia conſectandi.* Tacit. IV. Hiſtor.

CAPVT

CAPUT XVII.

De callidis Conſiliis ſive Strategematis: An uti iis jus & fas? Noſtra ſententia, non utilia ea ſolum, ſed glorioſa.

PRioris generis Conſiliorum ſpecimen vides. venio ad genus alterum, flexuoſum magis & occultum: *quorum vis propric in arte ſolertiaque poſita proficit, tam ubi cavendus, quam ubi opprimendus eſt hoſtis.* *Strategemata quid, & quo fine.*

Frontin. 1. Præfat.

Ea, Græcanica voce, Strategemata dicimus: credo, quia aut manant inveniunturque à Duce, vel quia bono illo maxime digna. In quo tamen controverſiæ aliquid nobis, cum ſimplicibus illis candidiſque naturis. quæ damnant; & ajunt eſſe veri militis, imo viri, *non fraude, neque occultis, ſed palam & armatum, hoſtes ſuos ulciſci.* *Cauſſa nominis.* *Quidā ea damnant.*

Taci. 11. Annal.

Stare pro iis poëta videtur:

Οὐδεὶς ἀνὴρ εὔψυχος ἀξιοῖ λάθρᾳ
Κτεῖναι τὸν ἐχθρόν:
Vir nemo mentis alta clanculum velit
Occidere hoſtem.

Euripides in Rheſo.

Atq; etiam populi quidam novi & veteres. ut ab illa ipſa fallace Græcia, Achæi: qui Polybio narrante & laudante, τοσοῦτον ἀπηλλοτριῶντο τοῦ κακομηχανεῖν, ὥστ' οὐδὲ τοὺς πολεμίους ἠροῦντο δι' ἀπάτης νικᾶν: *in tantum abhorrebant à machinationibus iſtis & ſtruendis dolis, ut nec hoſtes ſuos vellent per fraudem vincere.* *Et populi nonnulli ſpreverūt.*

Libro XIII.

Quaſi parum generoſa. Cauſſam idem addit. Ὑπολαμβάνοντες, inquit, ὅτε λαμπρὸν, ὅδε μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατορθωμάτων, ἐὰν μή τις ἐκ προφανοῦς μαχόμενος ἡττήσῃ τὰς ψυχὰς τοὺς ἀντιτατομένους: *Cenſentes, neque ſplendidam neque firmam ullam victoriam, niſi quis palam & ex condicto depugnans, animos quoque dejeciſſet adverſariorum.* Ibid.

Scilicet

> —— *nulla eſt Victoria major,*
> *Quam quæ confeſſos animo quoque ſubjugat hoſtes.*

Claud. in VI. Conſulat Honor.

Parum efficacia ad plenam victoriã. Nam revera, qui dolo ſuccubuerunt, facile iterum inſurgunt. *non virtute, ſed occaſione & arte Ducis victos ſe rati.*

Atque etiam contra bonam fidem. Deniq; ſcripſit Romanus quiſpiam: *Eam vir ſanctus & ſapiens ſciet veram eſſe victoriam, quæ ſalva fide & integra dignitate parabitur.* Florus I. cap. XII.

Nos cõtra ſentimus. Atqui nonne utraque, inquiũt, hîc periclitantur? & ubi dolus ac ſupplantatio, vix fides eſſe poteſt, certe non dignitas ſalva. Hæc ſũnt quæ ab iis dicuntur: ego contra diſſero, & repono. Primum; hoſtem eſſe, in quem ea uſurpamus. id eſt, quem perdere mos faſque ſit: & quid refert quo modo? Tritum illud poëtæ innotuit,

Hoſtẽ omni via jus lædere.

> —— *Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?*

Virg. II.

Cum quo poëta alter:

> —— χρὴ δὲ πᾶν ἔρδοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.

Pindar. Iſthm. Od. IV.

oportet

—— *oportet quidlibet*
Conantem, frangere adverſarium.

A ſimili.

Ecce venator etiam feras quaſdam vi & manu interficit, quaſdam occultis ſubſiſtit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus inſidiarum abeſſe videtur, quam à culpa. Certe vir & dux bonus Braſidas, ita effatur: Τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει, ἃ τὸν πολέμιον μάλιστ' ἂν τις ἀπατήσας, τοὺς φίλους μέγιστ' ἂν ὠφελήσειεν: *Ita belli furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hoſtes maxime decipiuntur, & amici plurimum juvantur.*

Thuc. v. — *Ab teſtibus.*

Ipſe Polybius admirator paullo ante Achæorum, palam ad nos tranſit. & ait τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἐλάττω τὰ προδήλως καὶ μετὰ βίας ἐπιτελούμενα, τῶν μετὰ δόλου καὶ σὺν καιρῷ πραττομένων: *Facinorum militarium ea eſſe minoris laudis ac momenti, quæ propalam & per vim patrantur, his quæ ex occaſione & per dolum.*

Lib. IX.

Spartanorum de his judicium.

Quod ſi gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Achæis verear in eadem lance? imo virtute & fortuna præponderabunt. Illi igitur, καίπερ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ συνέσεως πρᾶξιν, ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας: *etſi pugnaciſſimi, tamen digniorem magiſque convenientem homini cenſebant actionem ratione & mente inſtitutam, quam illam per vim aut robur.*

Plutar. Marcell.

Ibid. Ideoque θύει μὲν ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποστρα-

Qui ante-poſuerunt hæc tecta vectis.

ἀποστρατηγῶν, ὁ μὲν δι' ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος, βοῦν. ὁ δὲ διὰ μάχης, ἀλεκτρυόνα: *Sparta, è Ducibus qui ſe abdicant, ille qui rem dolo aut ſuaſione confecit, bovem immolat: qui prælio, gallum.*

Reſponſa ad rationes adverſas.

Majorem ſcilicet minoremque victimam, pro re tali. At negat, inquiunt, Euripides eſſe viri generoſi. Errant. non ille de hoſte publico aut præliis: loquitur ſed ſentit de privatis inimicitiis, in quibus locum (juſte quidem) eſſe non vult huic fraudi. aliud eſt in bellis. Nam etiã Romani veteres, avidi alias & tenaces regiæ hujus viæ, quemdam *bonum dolum dicebant, & pro ſollertia hoc nomen accipiebant: maxime ſi adverſus hoſtem latronemve quis machinaretur.*

Diſtinctio inter hoſtes.

Vlpian. lib. I. De dolo.

Quid verbis opus eſt? Ipſe ſacrorum Antiſtes definivit, *Cum juſtum bellum ſuſcipitur, ut aperte pugnet quis aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.*

Chriſtiana ſanctio.

Auguſt. in Quæſt. ſuper Ioſue, qu. X.

Nam quod Romanus ille ſcriptor damnare videtur; ille vero non damnat. Salvam tantum in iis vult Fidem & dignitatẽ. Nam contra fœdera aut pacta fraudem quis probet? quis item vilem aliquam & abjectam? ut ſiquis hoſtem veneno tollat, aut clam immiſſo emptoque percuſſore. Hæc talia ſperne, & cum Ageſilao cenſe: Ἀποσπεισάμενον μὲν ἀδίκως, ἀσεβές· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι, οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἐπίδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ, καὶ κερδαλίον: *Fœderatum injuſte fallere, impium;*

Ad Florũ reſponſio.

Quæ fraudes bonæ.

Plutar.

impium ; at hoſtes, non ſolum juſtum, ſed etiam ſuave & fructuoſum eſt.

Hos tales, cum Homero,

Odyſſ. λ. Κτάνῃς ἢ δόλῳ, ἢ ἀμφαδὸν ὀξέϊ χαλκῷ : *Adhortatio ad eas.*

Confice ſive dolo, ſeu ſtricto cominus enſe.

Xenoph. Hippar. Οὕτως γὰρ οὐδὲν κερδαλεώτερον ἐν πολέμῳ, ἀπάτης : *Reipſa enim nihil utilius in bello dolis.* *Laudatio.*

Quorum ſpecimen quid à me hîc exſpectes: Frontinum & Polyænum è veteribus habes : & nonnemo etiam hodie percoluit illum campum.

CAPUT XVIII.

Quid poſt Pugnam faciendum videatur : & in Victoria, ſive Clade, quomodo Princeps ſalubriter & decore ſe gerat.

AD Pugnam Conſiliis meis ſatis te inſtruxi : aliquid etiam de iis quę poſt Pugnam uſui ſunt, dicam, & hoc velut flexu ducam te ad candidam illam metam : id eſt, Pacem. Poſt Pugnam, aut Victoria eſt, aut Clades. In illa tria præcipio : ut Caute eam habeas, ut Leniter, ut Modeſte. *Ad Victoria uſū tria præcepta.*

Liv. XXI. Caute ideo, *quod fermè fit ut res ſecunda negligentiam creent :*

Tacitus Agric. Atque ita *aliquod vulnus per nimiam fiduciam accipiatur.* *Cautela adhibenda:*

IV. Hiſt. *Crebra* autem, *etſi modica damna, famam parta victoria lacerant.*

Leniter

Lenitas: Leniter etiam : quia ſuapte natura ea cruda.

—— *Regi frænis nequit*
Et ira, & ardens hoſtis, & Victoria,
Gladiuſque felix, cujus infecti ſemel
Vecors libido eſt. Seneca Troad.

Nec ſpes omnis ab-cidenda hoſti. Regenda tamen; aut valde hæres in tuo curſu. Nam ubi extrema omnia in oculis, *deſperatione in audaciam accinguntur.* Tac. III. Hiſtor.

Ignaviam quoque Neceſſitas acuit, & ſæpe deſperatio ſpei cauſſa eſt. Curt. V.

Graviſſimi ſunt morſus irritatæ Neceſſitatis. Porcius Latro in Declam.

Ad pacē idemtidem provocandus. Ergo hoc cave, & ad ſpem ſemper aliquid relinque. Inſta, terre : ſed *ubi ſatis terrueris, parcendo rurſus irritamenta pacis oſtenta.* Tacitus Agric.

Hoc mollit & *frangit aſpectu pignorum,* Indid.

Aſpectu Opum : quas ipſas ne plane perde. *Agris parcendū.* Archidamus prudenter : Μὴ γὰρ ἄλλο τι νομίσητε, inquit, τὴν γῆν αὐτῶν (τῶν πολεμίων) ἢ ὅμηρον ἔχειν. καὶ οὐχ ἧσσον, ὅσῳ ἄμεινον ἐξείργασται. ἧς φείδεσθαι χρὴ ὡς ἐπὶ πλεῖστον, καὶ μὴ ἐς ἀπόνοιαν καταστήσαντας αὐτοὺς ἀληπτοτέρους ἔχειν : *Nec enim aliud terram hoſtium cenſete, quam velut obſidem, idque eo magis, quo illa cultior. Huic parcendum ut plurimum eſt, nec hoſtes in amentiam & deſperationem redacti, difficiliores expugnatu reddendi.* Thuc. I.

Et alioqui ſpecioſi in hoc fiducia, quod parcas, ut tuis. Nam

Quæ corripi igne, quæ meti gladio jubes,
Aliena credis, Seneca Theb.

Tertio,

Tertio, Modeſte eã habe. Nam non ſolum *Felicitas in malo ingenio avaritiam, ſuperbiam, ceteraque occulta mala patefacit:*

Tac. III. Hiſtor. — *Superbia ſegregãda.*

Sed *rebus ſecundis, etiam egregii duces inſoleſcunt,*

Taci. II. Hiſtor.

Et cum Pindarico illo Tantalo —— μέγαν ὄλβον καταπέψαι οὐ δύνανται: *magnam felicitatem concoquere non poſſunt.*

Olymp. Od. I.

O ſtulti! Οτε ἐν πολέμῳ εὐτυχίᾳ πλεονάζων, οὐκ ἐντεθύμηται θράσει ἀπίστῳ ἐπαιρόμενος: *Is qui in bello ob res ſecundas exſultat, non cogitat quam infida fiducia ſe extollat.*

Thuc. I. — *Nam caſus incerti.*

Fortuna vitrea eſt, tunc cum ſplendet, frangitur.

Publius.

Habet has vices conditio mortalium, ut adverſa ex ſecundis, ſecunda ex adverſis naſcantur.

Plinius Paneg. — *Et ſæpe victor, victus.*

Victor timere quid poteſt? quod non timet.

Seneca Agam.

Iam in CLADE duo moneo: ut Prudenter eam & Fortiter feras. Prudenter, hoc ſenſu: ut noris eam ſerio, & appendas. Nam quidam, *è contrario, læta omnia ſibi fingunt:*

Clades tuas ſcire oportet:

Tac. III. Hiſtor.

Et *nuntios cladis occultantes, ſtulta diſſimulatione, remedia potius malorum, quam mala differunt*

Ibid. — *Aut non mederis.*

Quod nulla ratio eſt, ut fiat. Nam primum,

—— *clades ſcire qui refugit ſuas,*
Gravat timorem. dubia plus torquent mala.

Seneca Agam.

Sicut

Sicut contra, *Sæpe calamitatis ſolatium eſt, noſſe ſortem ſuam.* Curt. IV.

Deinde, profecto

Iners malorum remedium, Ignorantia eſt: Seneca Oedip.

Iis obnitendum. Imo nullum: nec mederi tibi fas cum neſcis. Tu vero agnoſce, atque adeo examina & appende. Si exigua damna, *ira te magis quam metu accendant.* Tacit. XV. Annal.

Si grandiora; ne ſic quidem *haſtam abjice.* Cice. pro Mur.

Nec prœlii unius eventu paveſce. Taci. II. Hiſtor.

Et meliora ſperanda. Nonne *Mars communis & victum ſæpe erigit & adfligit victorem?* Livius XXVIII.

Infirmi ingenii eſt, lapſu aliquo, ſumma rei diffidere, cum exiguis momentis ſubito inclinentur omnia quæ in bello geruntur. Egeſip. IV. c. II.

Robur animi induendum. Ergo hîc illud valeat, ut feras Fortiter.

—— Regium hoc ipſum reor
Adverſa capere. quoque ſit dubius magis
Status, & cadentis imperî moles labat,
Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu. Seneca Oedip.

Contra Fortunam inſurgendum. Didici *fortes & ſtrenuos contra Fortunam inſiſtere ſpe, timidos & ignavos, ad deſperationem formidine properare.* Taci. II. Hiſtor.

Vires reparanda. Tu vero erige te, *vires juxta & procul ſitas circumſpice:* Indidem.

Novi dilectus, nova quærâtur auxilia: Veget. III. cap. XXV.

Opida aut *caſtella, adverſus moras obſidionis, annuis copiis firmentur.* Tacitus Agric.

Ad

Ad ſummam (bona modo cauſſa tua ſit) *omnia experire: more anguium, qui obtrito capite, poſtremum cauda minantur.* Florus I. cap. XV.

Si juſta pia bella dii averſantur, fortibus tamen viris licebit honeſte mori. Curt. V. *Per decus mori melius, quam per dedecus vivere.*

Quoniam quidem unum omnibus finem Natura vel ferro ſeptis ſtatuit: Salluſt.

Id ſolum refert, noviſſimum ſpiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem. Tac. III. Hiſtor.

CAPVT XIX.

Ad pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: ſed ad Tutam & Bonam.

SEd ſatis, ſatis, jam Pugnarum eſt: Pax ſalutaris quando nos reſpicies? Ad te venio, & abſterſo Martio hoc pulvere, quieſcam paullum ſub felici arbore Minervæ. Dixi quomodo Suſcipienda bella, & Gerenda: nunc avide, quomodo Finienda. Nam *Pars tertia hujus libri:*

Seneca Her. Fur. *Mundus non ſtet per aſſidua bella.*

Si æterna ſemper odia mortales gerant,
Nec cœptus umquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;
Nihil relinquent bella. tum vaſtis ager
Squallebit arvis, ſubdita tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis.

Quamvis magna, quamvis diuturna bella, Pace finienda ſunt: cujus & *nomen dulce eſt, res vero ipſa cum jucunda, tum ſalutaris.* *Eorum finis pax.* Cice. Philip. XIII.

 Qua

Laudatiũcula pacis. *Quæ non modo ii quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta atque agri lætari videntur.* Idem de Leg. Agrar.

—— Pax optima rerum
Quas homini noviſſe datum eſt. Pax una Triumphis
Innumeris potior. Silius XI.

Vtriq; parti expedit: Ergo pariter ad hanc ite, *tam quibus Salus quam quibus Gloria cariſſima eſt:* Tacitus Agric.

Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa *ex æquo utilis:* XV. Ann.

Et

Victæ maxime. *Pacem reduci velle, Victori expedit,*
Victo neceſſe eſt. Seneca Her. Fur.

Sed tu me prior audi, qui VICTVS. Paullo ante ad arma te excitavi: nec nunc excutio. quia hæc directa ad Pacem via. *Si pace frui volumus*, inquit Tullius, *bellum gerendum eſt; ſi bellum omittemus, pace numquam fruemur.* *Arma tenenda, ſi eam volumus.* Philipp. VII.

Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦται: *E bello enim pax magis firmatur.* Thuc. I.

Metus faciendus hoſti. Quomodo? nempe ne ignavum & vile aliquod animal videare: & ſciat *eſſe tibi adhuc vires, ſi deliberas, ambiguas; acres, ſi deſperaris.* Tac. III. Hiſtor.

Ideo *erectum & fidentem animi oſtende.* IV. Ann.

Et dic illud Homericum:

Τῷ μοι δούρατά ἐστι καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι,
Καὶ κόρυθες, καὶ θώρηκες λαμπρὸν γανόωντες. Iliad. γ.

Et

Et mihi ſunt teretes haſtæ, clypeique rotundi,
Tum galea, tum thoraces ſplendore micantes.

Vetus verbum non te fallet;
Guliel. Neubr. Rer. Angl. lib. I I. cap. X I I. *Sub clypeo melius ſuccedere pacis negotiū.*

Conſiderabis autem in omni pace hæc duo, ut Honeſta ea, & ut Simplex ſit. Honeſtam intelligo, cum *aliqua tolerabili conditione finies bellum.* — *Duo in pace ſpecto.* — Liv. XXV. — *Vt Honeſta ſit.*

Ex Cicer. Phi. X I I. Vt vere *pax ea ſit, non pactio ſervitutis.*

Ad Attic. V I I. epi. xlv. Nam quamvis *pax vel injuſta, utilior ſit juſtiſſimo bello;*

Tamen profecto viro Principi intolerabilis, quæ labem ejuſmodi aut ignominiam adfert. — *Cum aperta ſervitute, turpis.*

Seneca Theb. *In ſervitutẽ cadere de regno, grave eſt.*

Philip. I I I. Videaturque *cum dignitate potius cadendum, quam cum ignominia ſerviendum.* — *Mors viro potior.*

Deinde Simplicem eam volui: id eſt, puram, niveam, & vere Pacem. Nam fictam, fucatam illam, — *Pax ſine fuco eſto.*
Philip. V I I. & *pacis nomine involutum bellum, reformido.*

Sall. Ep. Mithr. Sæpe *ob* potentium *interna mala, dilata magis prælia, quam datam pacem intelleges.* — *Finiat bellum, non differat.*

Tacit. I V. Hiſtor. Ego autem cenſeo, *Pace ſuſpecta tutius bellum.*

Hæc duo ſunt quæ ſemper conſideres, nec plene ſemper impetres: niſi forte initio belli. Nam — *Quando ea optime coëat?*

optimum & prope *unum tempus eſt de pace agendi, dum ſibi uterque confidit, & pares ambo videntur.* Cæſar I. Bel. Civ.

Et *videntur pares, qui non fecerunt inter ſe periculum virium.* Curtius VII.

Interdum faſces Dignitas ſubmittit:

At rebus inclinatis, magis eſt ut te inclines: & *quavis tuta conditione pacem accipere malis, quam viribus cum valentiore certare.* Cicer. V. Ep. XXI.

Gubernator, ubi naufragium timet, jactura, quidquid ſanari poteſt, redimit. Curt. V.

Experti invicem eſtis tu ac Fortuna: Taci. II. Hiſtor.

Contra te ſtetit: quid *proroges ultra ruinam?* V. Hiſtor.

Scito *apud v[illegible]os plus fere querimoniarum, quam virium.* II. Hiſt.

Et *quamquam atrociter loquantur, minorem eſſe apud eos animum.* III. Hiſtor.

Neceſſitate cogente.

Itaq; morde frænum, & (quod in re ſimili quiſpiam dixit) *Neceſſitati pare, quam ne dii quidem ſuperant.* Liv. IX.

Ecce *Pacem etiam qui vincere poſſunt, volunt: quid te oportet?* Idē VII.

Nec inutile ſine cōditione otiū dare hoſti.

Quin omiſſa Ira ac Spe fallacibus auctoribus, teipſum tuaque omnia cognita permitte fidei. Ibidem.

Sæpe hoc profuit, & *ſupplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre.* Taci. II. Annal.

Si is samē generoſus.

Nam victores (qui alto quidem ſunt animo) *ſecunda res in miſerationem ex ira vertunt.* Salluſt. Orat. Lepidi.

CAPVT

CAPUT XX.

Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Vtile, Tutum. atque adeo ad Pacem mitem: ſed cum excluſione fraudis. Pro ea auctor ipſe Pacis invocatus.

QVos huc quoque jam impellam. Nam ades tu VICTOR: & quamvis vela tibi tumeant ſecundo vento, capeſſe hunc portum. Procella involvi potes, & everti. Nam quamvis ille dixerit,

III. Hiſtoria. *Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus tantum pulchra eſſe:*

Ne crede. illa vero non Pulchra iis ſolum, ſed Vtilis plerumque & Tuta. Palam quidem pulchra: *& in bonis tuis rebus, hoſtium dubiis, tibi ampla ac ſpecioſa danti pax eſt.* *Pax vincenti decora.*

Liv. XXX.

Quam decorum Principi, *cum victoriam propè in manibus habeas, pacem non abnuere! ut ſciant omnes, te & Suſcipere juſte bella & Finire.*

Libro XXIII. *Si prætermittis hoc tempus, quo dare magis quam accipere poteſt pacem, vereor ne hæc lætitia luxuriet tibi ac vana evadat.* *In occaſione accipienda.*

Et fiat illud: *Gloriaque & præda nonnihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura habuiſſet.*

Tacit. XV. Annal.

Sane vir ſanctus inclamat: *Pacem contemnentes, & gloriam appetentes, pacem perdunt & gloriam.*

Bernard. in Epiſt.

Vtilis etiã? Iam Vtilis quoque eadem. Nam ſi in bello perſeveras, quid niſi *tædium ex mora, periculum ex properantia* te manet? Tac. III. Annal.

Vt bello & moleſtiis defungare.

Nam fere *plus impetus, major conſtantia penes miſeros.* In Agric.

Et fractis rebus violentior ultima virtus. Silius I.

Quam maxime mortiferi morſus eſſe ſolent morientium beſtiarum. Flor. II. cap. XV.

Adde, quod *Fortuna belli artem victos quoque docet.* Curtius III.

Non diu in eoſdem bellandũ. Nec temere id prævisum præcautumque Lycurgo: qui Rhetram ſive legem tulit, κωλύουσαν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς πολεμίους στρατεύειν, ἵνα μὴ πολλάκις ἀμύνεσθαι συνεθιζόμενοι πολεμικοὶ γίνωνται: *vetantem eoſdem hoſtes ſæpius impugnare, ne repugnare aſſuefacti, ipſi quoque bellicoſi evaderent:* Plut. in Lycurg.

Denique Tuta: quoniam vitas per eam incerta belli. *Melior tutiorque eſt certa pax, quam ſperata victoria. Illa in tua, hac in deorum manu eſt.* Liv. XXX.

Pax tuta.

Vim Fortunæ reputa, & omnia quæ agimus, ſubjecta eſſe mille caſibus. Ibidem.

Fortuna incerta.

—— nemo ſe tuto diu
Periculis offerre tam crebris poteſt. Seneca Her. Fur.

Omnia audaciſſime inſipientem nuſquam feſellit Fortuna? Liv. XXX.

Eo magis time. & *ne quanto altius elatus es, hoc fœdius corruas.* Ibid.

Quæ in extremo ſæpe pungũt.

Semel profecto premere felices Deus
Cum cœpit, urget. hos habent magna exitus. Seneca Herc. Oet.

Itaque

Curtius III. Itaque *illamipſam Fortunam, qua aſpirante res tam proſpere geſſiſti, verearis.* *Non ergo irritanda.*

Ibid. Fortuna enim eſt; & *ex his qua tribuit tibi, quam mutabilis ſit, reputa.*

Homer. Iliad. σ. Ξυνὸς ἐνυάλιος, καί τε κτανέοντα κατέκτα :

Mars communis, & interimit quoque jam perimentem.

Liv. xlv. *Ideo ſecundis rebus, nihil in quemquam ſuperbe ac violenter conſulere decet, nec praſenti credere Fortuna; cum quid Veſper ferat, incertum ſit.*

Lib. xxx. Profecto *ſi in ſecundis rebus bonam quoque mentem darent, dii non ea ſolum qua evenire poſſent, reputaremus.* *Sapientiā cum ea miſce.*

Ibid. Dabis ergo Pacem, *nec ita aliena appetes, ut de tuis dimices.*

Tac. XII. Annal. Sed qualem? mitem. Nam *bellorum egregii fines, quoties ignoſcendo tranſigitur.* *Pax tolerabilis eſto.*

Salluſt. Orat. Philip. Cogita, *Ignoſcendo populi Romani magnitudinem auxiſſe:* *Imo benigna.*

In Iugurth. *Neque victis quidquam, prater injuria licentiam, eripuiſſe.*

Tac. XII. Annal. Quidni imiteris? *Quanta pervicacia in hoſtem, tanta beneficentia adverſus ſupplices utendum.*

Senec. I. de Clem. *Vti animoſe debes tanto munere deorum, dandi auferendique vitam potens:*

Ibid. Et interdum *contentus eſſe, nihil ex rege victo, prater gloriam, ſumere.*

Ex Fama tua hoc erit, imo etiam ex Vſu. Si enim duram *Nam mala, infirma.*

acerbamque das, quis ſervabit? *Nec credideris ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, cujus eum pœniteat diutius quam neceſſe ſit, manſurum.* Livius VIII.

Vivet ſemper in pectoribus eorum, quidquid iſtuc præſens neceſſitas injunxerit. Lib. IX.

Et in tempore clamabunt, *Miſeram pacem vel bello bene mutari.* Tacitus XIII. Annal.

Pena, conſtātiſſima. Libere & vere olim Privernas ille in Senatu Romano, interrogatus, Qualem ab iis pacem exſpectarent? *Si bonam dederitis, inquit, & fidam, & perpetuam: ſi malam, haud diuturnam.* Livius VIII.

Veriloquium eſt: *Ibi pacem eſſe fidam, ubi voluntarii pacati ſint, neque eo loco ubi ſervitutem eſſe velint, fidem ſperandam eſſe.* Ibid.

Eſto Pax igitur Mitis, ſed in eos qui ex animo eam volunt. Nam ſiqui ſubdole aut inſidioſe agunt, hos tales adſtringe. *Frequentius enim conventionum paciſque ſimulatio credulis, quam arma nocuerunt.* Veget. III. cap. III.

Inſidiæ tamen cavendæ.

Polybii hîc dogma aureum:

Animadverte. Τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων ταττομένους, χρὴ τῶν τοιούτων οὐδενὸς μᾶλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λανθάνειν τὰς προαιρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἔχθρας, ἢ συντιθεμένων τὰς φιλίας, πότε τοῖς καιροῖς εἴκοντες, καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦνται τὰς συνθήκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομίζοντες εἶναι τῶν καιρῶν ἀεὶ φυλάττωνται· τοῖς δὲ πιστεύοντες, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πᾶν τὸ παραπῖπτον ἐξ ἑτοίμου παραγγέλλωσιν: Lib. III.

Oportet eos qui rebus præſunt, nihil magis

curare,

curare, quam ut ne eos lateat quo animo ſint qui aut bella finiunt, aut amicitias conſtituunt. quando temporibus cedentes, & quando revera animis fracti pacem ineunt. ut illas quidem, tamquam ſubſeſſores & inſidiatores temporum, obſervent ac caveant. iſtis fidem habentes, tamquam vere ſubditis aut amicis, quidquid evenerit, imperent atque præcipiant.

Hominibus ſuaſi hactenus. nũc ad te, ô æternum Numen, qui *non Deus es diſſenſionis, ſed Pacis:* Breves, ſed calidas preces converto. *O mucro Domini, quouſque non requieſces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & ſile.* *Oratio pro pace.*

Paulus 1. ad Cor. cap. XIV.

Ierem. c. XLVII.

Cogita ſuper nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut des nobis finem & patientiam, & invocabimus te, & vivemus.

Ex eodẽ c. XXIX.

I. LIPSI POLITICORVM SIVE CIVILIS DOCTRINÆ LIBRI SEXTI

CAPVT I.

Ad Civile bellum ventum. & ejus miſeria breviter oculis ſubjecta.

FInem Externo bello impoſui: utinam Civilibus malis! quæ *noſtra per tot annos vidit ætas.* Livius Præfat. Nam huc Ordo me trahit; & definio Civile bellum, ARMA SVBDITORVM IN PRINCIPEM MOTA, AVT INTER SESE. Quo nihil miſerius, nihil fœdius, & quod merito mare ipſum dixerim calamitatum.

Quid ſit Civile bellum?

Culmen miſeriarũ.

Homerus vere ſcripſit,

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖ-
νος,
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου ὀκρυόεντος: Iliad. 9.
Ille nefarius & ſine gente tribuque mihi eſto,
Qui Civile cupit ferum & exſecrabile bellum.

Formidatũ iis qui veré cives.

Cujus mentem explicuit & diffudit magis Tullius: *Nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura cara habere poteſt, quem diſcordia, quem* Philip. XII.

quem cædes civium, quem bellum civile delectat. eumque ex numero hominum ejiciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminandum puto. — Imo qui homines.

Et reipſa quid ſcelerum ab eo abeſt? *quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt?* — Salluſt. Orat. Lepidi. — In eo ſcelera,

Caſtra ex una parte contraria, & parentum liberorumque ſacramenta diverſa. — Sene. II. de Ira. — Et impietas.

—— videre parentes
Frontibus adverſis, fraternaque cominus arma: — Lucan. VII.

Cognataſque acies. — Idem I.

Quid cladium non ei ineſt? *Proſcriptiones innoxiorum ob divitias, cruciatus virorum illuſtrium, vaſta urbes fuga & cædibus, civium miſerorum bona, quaſi* hoſtilis *præda, venum aut dono data.* — Salluſt. Orat. Lepidi. — In eo clades.

Occidere palam, ignoſcere non niſi fallendo licet. — Tacit. I. Hiſtor. — Promiſcua cædes.

Non ætas, non dignitas, quemquam protegit. quo minus ſtupra cædibus, & cædes ſtupris miſceantur. — III. Hiſtor.

Nobilitas cum plebe perit, lateque vagatur
Enſis. & à nullo revocatum eſt pectore ferrum. — Lucan. I.

Iam minora illa flagitia adde. *Fluxam per diſcordias militum fidem:* — Taci. II. Hiſtor. — Perfidia.

Corruptam *Diſciplinam. quam in pace exonerabilem, diſcordia civium reſolvunt, paratis utrimque corruptoribus, & perfidia impunita:* — I. Hiſtor. — Nulla Diſciplina,

Ideoque *Pecuniam inter civiles diſcordias ferro validiorem.* — II. Hiſt. — Aut obedientia.

Cerni-

Cernimus milites *in omne fas neſaſque avides aut venales, non ſacro, non profano abſtinentes:* Ibid.

Quippe *obnoxiis ducibus, & prohibere non auſis.* Ibid.

Sciuntque *per turbas & raptus facilius eos ad civile bellum impelli.* I. Hiſt.

Atque univerſe verum: *Civilibus bellis, plus militibus quam Ducibus licere.* II. Hiſt.

—— Rheni mihi Cæſar in undis
Dux erat, hic ſocius. facinus quos inquinat, aquat. Lucan.v.

Variæ tranſitiones. Quid? quod nec apud togatos & paganos *uſquam fides aut amor? metu ac neceſſitate huc illuc mutantur:* Tacit. I. Hiſtor.

Faciles occupantibus, & meliorum incurioſi. II. Hiſt.

Victoria aſpera: Ad ſummam, *Omnia ſunt in bellis civilibus miſera, ſed nihil miſerius quam ipſa victoria.* Cice. IV. Epiſto. ad Fam. epiſtola IX.

Quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores impotentioreſque reddit: ut etſi natura tales non ſint, neceſſitate eſſe cogantur. Ibid.

Nec in poteſtate vincentis. *Duces enim accedendo civili bello acres, temperanda victoria impares.* Tac. III. Hiſtor.

Bellorumque civilium hi ſemper exitus, ut non ea ſolum fiant quæ velit victor, verumetiam ut iis mos gerendus ſit, quibus adjutoribus parta eſt victoria. Cic. XII. Epiſt. ad Famil. epiſtola XVIII.

Plura ſunt in deteſtationem hujus peſtis: quæ nimis nota nobis, omitto.

CAPUT

CAPVT II.

De cauſſis civilium bellorũ. Ea facta duplices, Longinqua & Propinqua. Prius de prioribus dictum.

ILluc tranſeo, ut de Cauſſis ejus diſtincte diſſeram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandum ſapienti Principi, quam cavendo. Hoc caput, hic pes rei. & initia profecto ac ſemina Civilium motuum reſtinguenda ſunt: aut ubi accenſa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Neceſſario aut interitus conſequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Cauſſis ἐπιμελῶς & intente diſſeram: & in herba, ſi poſſum, opprimam peſtilentem hanc frugem.

Cardo hîc rei, cavere bellum.

Cauſſæ Civilis belli duplices: Remotæ, & Propinquæ. Dico illas, QVÆ PRIMÆ VERÆQVE CAVSSÆ SVNT, SED MINVS ADHÆRENT EFFECTVI, AVT APPARENT. Iſtas, QVÆ ORTÆ AB ILLIS, EVENTVI CONIVNGVNTVR, ET PALAM SE OSTENDVNT. Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi verſi ad iſtas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab eventibus omnis ævi certum, Deum velut ſolemniter magna imperia perdere per hanc viam.

Cauſſæ Remotæ.

Cauſſæ Propinquæ.

Fatum & ordo rerũ gignit civiles turbas.

In ſe magna ruunt. Lætis hunc numina rebus. Lucan. I.
Creſcendi poſuere modum.

Licet de omni republica præſagias quod Criſpus de ſua: *Ego ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conſerturos. ita defeſſos & exſangues regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ, movere aut contundere queant hoc imperium.* Ad Cæſ.

Europæi notate.

At luxus etiam cauſſa altera. *Quæ enim alia res civiles furores peperit, quam nimia felicitas?* Flo. III. c. XII.

Luxus paulatim quoque eas gignit.

Opes atque divitiæ afflixêre ſæculi mores, merſamque vitiis ſuis, quaſi ſentina, rempublicam peſſum dedêre. Indidem.

Magnificus apparatus conviviorum, & ſumptuoſa largitio, nonne ab opulentia paritura mox Egeſtatem? Ibidem.

Cum ſcilicet *rapaciſſimo cuique ac perditiſſimo, non agri aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta vitiorum manebunt.* Tacit. I. Hiſtor.

Ab illo enim æs alienum.

Hi tales, *miſcere cuncta, & privata vulnera, reipublicæ malis operire ſtatuent.* Indidem.

Ab hoc ſpes novæ.

Quippe ita ſe habet. ut publica ruina quiſque malit, quam ſua proteri; & idem paſſurus, minus conſpici. Vell. II.

Sunt igitur iſti gradus:

Non auro tectiſve modus, menſaſque priores. Lucan. I.
Aſpernata fames.

Hinc

Ibid. *Hinc uſura vorax, avidumque in tempora fœnus,*
Et concuſſa fides, & multis utile bellū.

Atque hæ duæ Remotæ illæ cauſſæ ſunt. quod in eas remedium? in alteram nullum? Fruſtra cum Fato pugnes, id eſt divino decreto. *Ita Fato placuit nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.* — *Remediū aut ſolatium potius, in Fatum.* — Seneca Conſol. ad Hel.

Idē Epiſt. *Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non cœlum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamvis Deo agente ducatur, non ſemper tenebit hunc ordinem, ſed illum ex hoc curſu dies aliquis dejiciet.*

Ibid. *Certis eunt cuncta temporibus, naſci debent, creſcere, extingui.*

At in Luxum (ſi tempore provides) firmum auxilium habes à noſtra * Cenſura.

* Supra lib. IV. cap. XI.

CAPVT III.

De cauſſis Propinquis belli Civilis. Eæ tres. Factio prima eſt: ejus pernicies in omni ſtatu. & ſintne diſſidia umquam uſui?

HÆc igitur ſunt, ut poëta ait,

Lucan. I. —— *publica belli*
Semina, quæ populos ſemper merſere potentes.

venio ad Propinquas cauſſas: quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Factionem nomino, PAVCORVM AVT PLVRIVM INTER SE COITIONEM, ET CVM ALIIS DISSENSVM. Cui origo — *Definita Factio.* — *Fons Factionis.*

origo ſæpe à privatis, aut publicis familiarum Odiis: ſæpius ab Ambitione, dum quiſque præire vult, aliumque detrahere: & huic fini conſpirant. *Nemo enim eorum qui in rep. verſantur, quos vincat; ſed à quibus vincatur, aſpicit.*

Odium: *Aut Ambitio.* Sen. epi. lxxiv.

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non reſpicit. Indid.

Trudunt, igitur ſe, ut fluctus fluctum. atque inde contentio, odia, bellum. *Factiones fuêre, eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive, quaque alia in Deûm iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt.*

Peſtis hæc mera ſtatuum. Liv. III.

Nam quod quidam hodie male callidi eas etiam approbant, & negant Principi *quidquam adverſus ſubditos utilius, quam ſi in commune non conſulant:*

Aulici cõciliarii probant: Tacitus Agric.

Heu quam errant! Cum enim duplex, ut in definitione oſtendi, Factio ſit, Paucorum aut Plurium: pernicioſa utraque. & hæc quidem palam, quæ viribus freta ſtatim ad manus & arma tendit: & plerumque *pars qua domeſtico certamine inferior eſt, externo potius ſe applicat, quam civi cedat.*

Improbe. *Factio popularis noxia.* Livius XXXIV.

Sed nec prior illa minus exitiabilis, quæ inter paucos & potentes. Nam paullatim, ut Philoſophus quoque adnotat, Αἱ τῶν γνωρίμων ςάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι καὶ τὴν ὅλην πόλιν: *Nobibilium factiones trahunt ad ſe & in partes univerſum etiam populum.*

Electio potentum noxia. Ariſt. V. Polit. cap. IV.

Imo

Imo ægrius hi placantur. *neque alius ſolet eſſe diſcordiarum exitus inter claros & potentes viros, niſi aut univerſus interitus, aut victoris dominatus & regnum.*

Cicer. de Aruſp. Reſponſ.

Quomodo igitur utiles? nam hæc exemplis here atque hodie etiam ſumus edocti. Illud quidem fateor: haud ab re eſſe, leviter inter ſe diſſentire finitima opida aut provincias: ſed leviter, & hoc uno bono, ne in te conſpirent. Cato in familia ſua id ſpectavit: qui ἀεί τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ δεδοικώς: *ſemper contentiunculas aliquas aut diſſenſum inter ſervos callide ſerebat, ſuſpectam habens nimiam concordiam eorum metuenſque.*

Gallia loquitur. Tamen aliqua diſſidia uſui.

Plutar. Caton.

Sed exigua,

Nec male hîc illud applicaverim: *Societas noſtra lapidum fornicationi ſimillima eſt, qua caſura niſi invicem obſtarent, hoc ipſo continetur*

Sen. epi. XCVII.

Talem igitur aliquem diſſenſum, & *ſolita inter accolas odia.*

Tacit. V. Hiſtor.

Et inter finitimos recepta.

Fortaſſe tolerem: at numquam veras illas, præſertim inter Nobiles, factiones, Imo τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις, ait Princeps Philoſophus: καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones, & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.*

Ariſt. V. Politic. c. VIII.

Factiones legibus premēdæ:

Neque inſignia ulla, aut diſcrimina Nominum Veſtiumque permittere: ſaluberrime olim à Mæcenate monitum, ad Auguſtum. Κάλλιστον, inquit, τάς τε ἔχθρας καὶ φι-

Earumq; inſignia.

Dio LII.

λοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλους παντὰ πᾶσιν ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπωνυμίας τινὰς κενὰς, μήτ' ἄλλο τὶ ἐξ οὗ διενεχθήσονταί τισιν, ἐφιέναι σφίσι ποιεῖσθαι : *Optimum vero inimicitias omnes & ambitioſa certamina prorſus exſcindere, atque adeo nec Nomina nova, aut aliud quid, ex quo oriri diſcidia poßint, ipſis permittere.*

Et ſemina. Atque hæc talia in ſemine comprimenda. Καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τοιούτων εὐλαβεῖσθαι, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις : *Incipientia iſta cavenda ſunt, & dißipanda magiſtratuum aut potentium contentiones.* Ariſto.v. Politic. cap.IV.

Parva enim *ſæpe ſcintilla neglecta magnum excitavit incendium.* Curt.IV.

Vetandi cœtus. Et ſemper *ab hoc genere ſummum periculum eſt, ſi cœtus, & concilia, & ſecretas conſultationes, eſſe ſinas.* Livius XXXIV.

CAPUT IV.

Cauſſa altera è Propinquis, Seditio. ejus origo, Progreſſus, Remedia, diſtincte explicata.

Definita Seditio. IAm Seditio etiam cauſſa Civilis belli. quam definio, MULTITUDINIS IN PRINCIPEM AUT MAGISTRATUS, SUBITUM ET VIOLENTUM MOTUM. De cujus Origine, Progreſſu, Remediis utiliter & ordine dicam. *Ejus origo varia: Ut oppreßio,* Origo ei à cauſſis variis. Sæpe ab oppreſſione aut metu. cum *imminentium periculorum remedium, ipſa pericula arbitratur,*

Aut me- Conſternantur ad arma. Ariſtoteles

ſtoteles cauſſam hanc diſcrete tetigit: Διὰ δὲ φόβον, inquit, στασιάζουσιν οἵτε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι: *Ob metum ſeditiones movent, tam hi qui fecêre injuriam, metuentes pœnam; quam ii, qui in ſe exſpectant, prævenire volentes priuſquam ea inferatur.*

v. Polit. cap. III.

Ab Indulgentia etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Livium dixit, *non miſerus, ſed licentia, tantum concitum turbarum: & laſcivire magis plebem, quam ſævire.*

Laxitas nimia.

Liv. II.

Sæpe etiam ab Inopia, & rebus artis. *Semper* enim *in civitate quibus opes nulla ſunt, bonis invident; vetera odêre, nova expetunt; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent.*

Anguſtia.

Salluſt. Iugurth.

Denique ſæpiſſime à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & ſigniferi turbarum. Nam *multitudo omnis, ſicut mare per ſe immobilis eſt.*

Tribunitii ſpiritus.

Livius XXVIII.

Æoli iſti excitant: & *cauſſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt, reliqui contagione inſaniunt.*

Ibid.

Quos operæ eſt, ut tibi deſcribam. Sunt in ea claſſe primum, Ambitioſi aliquot homines. qui *privatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei niſi per diſcordias habent.*

Quos ambitio impellit:

Taci. XI. Annal.

Quique *honores quos quieta republica deſperant, perturbata conſequi ſe poſſe arbitrantur.*

Cice. II. in Catil.

Secūdo, Obærati & re familiari perdita. quibus ſcilicet *afflicta fides*

Quos æs alienum:

in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutiſſimi. Tacit. 1. Hiſtor.

Quibus quies in ſeditionibus, in pace turba ſunt: Salluſtius Orat. Phi.

Ideoque avide *tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt.* Ibid.

Quos inſita vanitas. Tertio etiam Vani quidam & ventoſi. qui *non tam præmiis periculorum, quam ipſis periculis læti, pro certis & olim partis, nova, ambigua, ancipitia malunt.* Taci. 11. Hiſtor.

Progreſſus & augmenta ſeditionum. Hæc Origo eſt, hæc cauſſæ & flabella: at Progreſſus iſte. Hi tales varia arte *imperitos animos impellunt.* 1. Annal.

Primo clam, & *nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregantes.* Ibid.

Illîc *inſerunt querelas, & ambiguos de Principe ſermones, quæque alia turbamenta vulgi.* 1. Hiſtor.

Mox etiam, *promptis jam & aliis ſeditionis miniſtris,* 1. Annal.

Agunt audacius: & palam *libertas ac ſpecioſa nomina prætexuntur:* IV. Hiſt.

Libertas & tutela publica prætexi ſolita. Sed quam falſo? Nam *ut imperium evertant, Libertatem præferunt; ſi everterint, ipſam aggredientur.* XVI. An.

Nec quiſquam alienum ſervitium, & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. IV. Hiſt.

Vulgus leve & credulum. *Adſtrepit* tamen *his vulgus.* 1. Annal.

Primo *leviſſimus quiſque, & futuri improvidus, ſpe vana tumens:* 1. Hiſtor.

Mox,

Ibid. Mox, *quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuêre.*

Atque hîc regnum obtinent fervidi maxime & procaces: quique *inclementer in Principem invehi* — *Calidi hîc regnant.*
III. Hiſtor. *ſoliti, nihil ſpei ſibi inter adverſa reliquerunt.*

Ibid. Nam iſti *aperte deſcendiſſe in cauſſam videntur:*

Ibid. *Eoque* plebi *gratiores, culpa vel gloria ſocii.* — *Grati ſemper vulgo.*

Ad ſummam, *quanto quis audacia*
I. Annal. *promptus, tanto magis fidus, rebuſque motis potior habetur.*

Proverbialis verſus. Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς:
In turbis etiam pravus ſortitur honorem.

Progreſſus eſt iſte: ſed quæ Remedia? jam dabo. Suadeo ut in tempore occurras. Nam ſæpe *mo-* — *Remedia in principio adhibenda.*
Tac. XIV. Annal. *dicis remediis primi motus conſedêre.*

Cic. Philip. V. *Omne malum naſcens facile opprimitur: inveteratum, fit plerumque robuſtius.*

Vide igitur, ſi *incipiens & non-*
Tacit. I. Hiſtor. *dum adulta ſeditio melioribus conſiliis flectetur.*

Mitte qui moneant, ſuadeant: & præſertim eos, quibus *facundia* — *Per interpretes placandi turbidi:*
III. Hiſtor. *adſit, mulcendique vulgum artes, & auctoritas.*

Non etiam tu ipſe eas? haud temere. & malo ut *integra auctoritas*
I. Hiſtor. *tua majoribus remediis ſervetur.*

Interdum per ſeipſū. Tamē interdum haud abnuam, *præſidium te ab audacia mutuari.* I. Annal.

Fecit magnus Cæſar, &

—— ſtetit aggere fulti
Ceſpitis, intrepidus vultu, meruitque timeri Lucan. V.
Nil metuens.

Etiam *Divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Tacit. I. Annal.

Cur non tu idem in re ancipiti, & *ubi periculoſior ſit quies, quam temeritas?* I. Hiſtor.

Forte aliquod factum eos terret. Aude, illi metuent: &

Deteget imbelles animos nil fortiter auſa Lucan. V.
Seditio, tantumque fugam meditata juventus.

Plebs incipit magis, quam patrat. Nam plebem noſce. *ferocior illa ad rebellandum, quam ad bellandum.* Ex Livio VII.

Eique inſitum *tentare magis, quam tueri libertatem.* Idem VI.

Levi reſedatur. Audi vaticinium: *Omnis multitudo, maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita Seditionis non remedia, quam principia, majora ſunt.* Curt. IX.

Coquus magnum aënum quando fervit, paulla confutat trua. Titinn.

Interdum tamen vi comprimēda: Quid tamen ſi coaluit, & jam fortis eſt Seditio? nempe *fortioribus remediis agendum:* Tacit. I. Annal.

Et *ſi imperium detrectetur, bello certandum.* Ibid.

Sed lenta. Nec tamen ſtatim. *Da malorum pœnitentiæ, bonorum conſenſui ſpatium.* I. Hiſtor.

Cogita

Liv. II. Cogita *diem forſitan tempuſque ipſum leniturum iras, ſanitatemque animis allaturum.*

Tacit. I. Annal. Interea varie *ſpem offer, metum intende.* *Variis artibus verſanda.*

Sed in primis per artes divelle eos ac disjunge: *quo tutiſſimo remedio conſenſus multitudinis extenuatur.* *Disjungenda.* Taci. IV. Hiſtor.

Quoſdam occultis præmiis ad te allice. *neque umquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quaſitam.* *Corrumpenda.* Liv. II.

Quoſdam ſubdole ad ipſos mitte: qui eadem *velle ſimulent, quo plus auctoritatis conſiliis inſit.* *Fallenda.* Taci. II. Hiſtor.

Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam *verba apud eos plurimum valent.* *Verbis demulcenda.* IV. Hiſt.

Plutar. Politic. *Τὸν μὲν λύκον ȣ̓ φασὶ τῶν ὤτων κρατεῖν. δῆμον δὲ πόλιν ἐκ τῶν ὤτων ἄγειν δεῖ μάλιϛα: Lupum ajunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maxime oportet ducere.* *Ambiguis promiſſis inducẽda.*

Offer blanda, imo ambigue promitte. quid refert? Facile mox *irrita facies, qua per ſeditionem expreſſerint.* *Sed indulta, clemẽter habenda.* Tacit. I. Annal.

Ego bonum hunc dolum toto oſtio admitto. Falle, falle potius, quam cæde. Quod ſi quid hîc maculæ; elui id velim clementia & lenitate. Ad te redierunt? ne ſævi. *Omnium culpa fuit, paucorum ſit pœna.* *Capita ſaltem puniuntor.* Ex Tacit. Hiſtor. I.

Abunde ſatis, ſi *nefaria ſeditionis auctores ſanguine luant. quod admiſerunt.* Livius XXVIII.

Imo ſi unus alterve, maxime promti, ſubvertantur. Taci. II. Hiſtor.

—— *Quidquid multis peccatur inultum eſt.* Lucan. V.

Unde orta culpa eſt, ibi pœna conſiſtat: Livius XXXIIX.

Et ſcito *ad multitudinem, caſtigationem ſatis eſſe.* Ibid.

Inquiſitio teſtitor. Sed nec in conſcios inquire. Bona fide ſecuri omnes ſint: & Tiberii exemplo, *quamquam multi ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicentur, haud quæres.* Taci. II. Annal.

CAPUT. V.

De Tyrannide. quid ea ſit, & ejus ingenium? mala ſubjecta oculis: quæſitumque, tollenda ea an toleranda?

Definitio Tyrannidis. TErtia inter Civilis belli cauſſas, Tyrannis. Quid ea eſt? VIOLENTUM UNIUS IMPERIUM, PRÆTER MORES ET LEGES. Ajo violentum. quia in *Vis ei adhæret:* communi omnium odio, neceſſario Tyrannus decurrit ad hoc aſylum.

Quod civibus tenere te invitis ſcias, Strictus tuetur enſis. Seneca Her. Fur.

Præter alia, hoc inter Regem Tyrannumque diſcrimen eſt: *quod alter arma habet, quibus in munimentum pacis utitur; alter ut magno timore magna odia compeſcat.* Sen. I. de Clem. *Et terror.*

Sine lege eſt: Ajo etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos

Ius

Seneca Her. Fur. *Ius eſt in armis, opprimit leges timor.*

Tacitus Agric. *Auferre, trucidare, rapere, falſis nominibus Imperium; atque ubi ſolitudinem fecerint, Pacem appellant.*

Specie tamen aliqua legum, evertunt leges: & habent huic rei Delatores. Quod *genus hominum publico exitio repertum, nec pœnis umquam ſatis coërcitum, per præmia eliciunt.* — *Sine bono ullo jure.* (Tacit. IV. Annal.)

Atque ut *quis diſtrictior accuſator, apud eos velut ſacroſanctus eſt: leves, ignobiles, pœnis adficiuntur.* — *Amat Delatores.* (Ibid.)

Itaque ſub iis *quam quiſque peſſime fecit, tam maxime tutus eſt.* — *Tuetur malos.* (Salluſt.)

Tyrannis enim *boni quam mali ſuſpectiores ſunt, ſemperque aliena virtus formidoloſa eſt.* (Idem Catil.)

Inde *ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala.* — *Odit formidatque bonos, aut illuſtres.* (Tacitus Agric.)

Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores, pro crimine: & ob virtutes certiſſimum exitium. (I. Hiſtor.)

Imo etiam ob Doctrinam. Nam *pellunt Sapientiæ profeſſores, & omnes bonas artes in exſilium agunt.* — *Etiam doctos.* (In Agric.)

Quid ita? *nequid uſquam honeſti oculis occurrat.* (Ibid.)

Ipſi enim vitioſiſſimi, *inimicas vitiis artes, non odio magis, quam reverentia relegant.* (Plinius Paneg.)

Quin metu apud poſteros infamiæ, ſæviunt in ipſa Scripta: & *monumenta clariſſimorum ingeniorum in foro ac comitio urunt.* — *Scriptores & ſcripta averſatur.* (Tacitus Agric.)

Odium: origo ſæpe à privatis, aut publicis familiarum Odiis: ſæpius ab Ambitione, dum quiſque præire vult, aliumque detrahere: & huic fini conſpirant. *Nemo enim eorum qui in rep. verſantur, quos vincat; ſed à quibus vincatur, aſpicit.* Sen. epi. lxxiv. *Aut Ambitio.*

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non reſpicit. Indid.

Trudunt, igitur ſe, ut fluctus fluctum. atque inde contentio, odia, bellum. *Factiones fuêre, eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbive, quæque alia in Deûm iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt.* Liv. III. *Peſtis hæc mera ſtatuum.*

Aulici cõſiliarii probant: Nam quod quidam hodie male callidi eas etiam approbant, & negant Principi *quidquam adverſus ſubditos utilius, quam ſi in commune non conſulant:* Tacitus Agric.

Improbe. Heu quam errant! Cum enim duplex, ut in definitione oſtendi, Factio ſit, Paucorum aut Plurium: pernicioſa utraque. & hæc quidem palam, quæ viribus freta ſtatim ad manus & arma tendit: & plerumque *pars quæ domeſtico certamine inferior eſt, externo potius ſe applicat, quam civi cedat.* Livius XXXIV. *Factio popularis noxia.*

Electio potentum noxia. Sed nec prior illa minus exitiabilis, quæ inter paucos & potentes. Nam paullatim, ut Philoſophus quoque adnotat, Αἱ τῶν γνωρίμων ςάσεις συναπολαύειν ποιοῦσι καὶ τὴν ὅλην πόλιν: *Nobibilium factiones trahunt ad ſe & in partes univerſum etiam populum.* Ariſt. v. Polit. cap. IV.

Imo

Imo ægrius hi placantur. *neque alius ſolet eſſe diſcordiarum exitus inter claros & potentes viros, niſi aut univerſus interitus, aut victoris dominatus & regnum.*

Cicer. de Aruſp. Reſponſ.

Quomodo igitur utiles? nam hæc exemplis here atque hodie etiam ſumus edocti. Illud quidem fateor: haud ab re eſſe, leviter inter ſe diſſentire finitima opida aut provincias: ſed leviter, & hoc uno bono, ne in te conſpirent. Cato in familia ſua id ſpectavit: qui ἀεί τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ δεδοικώς: *ſemper contentiunculas aliquas aut diſſenſum inter ſervos callide ſerebat: ſuſpectam habens nimiam concordiam eorum metuenſque.*

Gallia loquitur. Tamen aliqua diſſidia uſui.

Plutar. Caton.

Sed exigua,

Nec male hîc illud applicaverim: *Societas noſtra lapidum fornicationi ſimillima eſt, quæ caſura niſi invicem obſtarent, hoc ipſo continetur*

Sen. epi. xcvii.

Talem igitur aliquem diſſenſum, & *ſolita inter accolas odia.*

Tacit. v. Hiſtor.

Et inter finitimos recepta.

Fortaſſe tolerem: at numquam veras illas, præſertim inter Nobiles, factiones, Imo τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας καὶ στάσεις, ait Princeps Philoſophus: καὶ διὰ τῶν νόμων πειρᾶσθαι δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones, & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.*

Ariſt. v. Politic. c. viii.

Factiones legibus premendæ:

Neque inſignia ulla, aut diſcrimina Nominum Veſtiumque permittere: ſaluberrime olim à Mæcenate monitum, ad Auguſtum. Κάλλιστον, inquit, τάς τε ἔχθρας καὶ φιλοτιμίας

Earumque inſignia.

Dio lii.

λοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλας παντὰ πᾶσιν ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπωνυμίας τινὰς κινὰς, μήτ' ἄλλο τὶ ἐξ ὃ διενεχθήσονταί τισιν, ἐφιέναι σφίσι ποιεῖσθαι : *Optimum vero inimicitias omnes & ambitioſa certamina prorſus exſcindere, atque adeo nec Nomina nova, aut aliud quid, ex quo oriri diſcidia poßint, ipſis permittere.*

Et ſemina. Atque hæc talia in ſemine comprimenda. Καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τοιούτων εὐλαβεῖσθαι, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δυναμένων στάσεις : *Incipientia iſta cavenda ſunt, & dißipanda magiſtratuum aut potentium contentiones.* Ariſto. v. Politic. cap. iv.

Parva enim *ſape ſcintilla neglecta magnum excitavit incendium.* Curt. iv.

Vetandi cœtus. Et ſemper *ab hoc genere ſummum periculum eſt, ſi cœtus, & concilia, & ſecretas conſultationes, eſſe ſinas.* Livius xxxiv.

CAPVT IV.

Cauſſa altera è Propinquis, Seditio. ejus origo, Progreſſus, Remedia, diſtincte explicata.

Definita Seditio. IAm Seditio etiam cauſſa Civilis belli. quam definio, MVLTITVDINIS IN PRINCIPEM AVT MAGISTRATVS, SVBITVM ET VIOLENTVM MOTVM. De cujus Origine, Progreſſu, Remediis utiliter & ordine dicam. Origo ei à cauſſis variis. *Ejus origo varia: Vt oppreſſio,* Sæpe ab oppreſſione aut metu. cum *imminentium periculorum remedium, ipſa pericula arbitratur,*

Aut metus. Conſternantur ad arma. Ariſtoteles

ſtoteles cauſſam hanc diſcrete tetigit: Διὰ γὰρ φόβον, inquit, στασιάζουσιν οἵ τε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖσθαι, βουλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι: *Ob metum ſeditiones movent, tam hi qui fecêre injuriam, metuentes pœnam; quam ii, qui in ſe exſpectant, prævenire volentes prinſquam ea inferatur.* (v. Polit. cap. III.)

Ab Indulgentia etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Livium dixit, *non miſcris, ſed licentia, tantum concitum turbarum: & laſcivire magis plebem, quam ſævire.* (Liv. II.) *Laxitas nimia.*

Sæpe etiam ab Inopia, & rebus artis. *Semper* enim *in civitate quibus opes nulla ſunt, bonis invident; vetera odêre, nova expetunt; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent.* (Salluſt. Iugurth.) *Anguſtia.*

Denique ſæpiſſime à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & ſigniferi turbarum. Nam *multitudo omnis, ſicut mare per ſe immobilis eſt.* (Livius XXVIII.) *Tribunitii ſpiritus.*

Æoli iſti excitant: & *cauſſa atque origo omnis furoris penes auctores eſt, reliqui contagione inſaniunt.* (Ibid.)

Quos operæ eſt, ut tibi deſcribam. Sunt in ea claſſe primum, Ambitioſi aliquot homines. qui *privatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei niſi per diſcordias habent.* (Taci. XI. Annal.) *Quos ambitio impellit.*

Quique *honores quos quieta republica deſperant, perturbata conſequi ſe poſſe arbitrantur.* (Cice. II. in Catil.)

Secũdo, Obærati & re familiari perdita. quibus ſcilicet *afflicta fides* *Quos æs alienum:*

in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutiſſimi. Tacit. 1. Hiſtor.

Quibus quies in ſeditionibus, in pace turba ſunt: Salluſtius Orat. Phi.

Ideoque avide *tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt.* Ibid.

Quos inſita vanitas. Tertio etiam Vani quidam & ventoſi. qui *non tam præmiis periculorum, quam ipſis periculis læti, pro certis & olim partis, nova, ambigua, ancipitia malunt.* Taci. 11. Hiſtor.

Progreſſus & augmenta ſeditionum. Hæc Origo eſt, hæ cauſſæ & flabella: at Progreſſus iſte. Hi tales varia arte *imperitos animos impellunt.* 1. Annal.

Primo clam, & *nocturnis colloquiis, aut flexo in veſperam die, dilapſis melioribus, deterrimum quemque congregantes.* Ibid.

Illîc *inſerunt querelas, & ambiguos de Principe ſermones, quaque alia turbamenta vulgi.* 1. Hiſtor.

Mox etiam, *promptis jam & aliis ſeditionis miniſtris,* 1. Annal.

Agunt audacius: & palam *libertas ac ſpecioſa nomina prætexuntur:* 1v. Hiſt.

Libertas & tutela publica prætexi ſolita. Sed quam falſo? Nam *ut imperium evertant, Libertatem præferunt; ſi everterint, ipſam aggredientur.* xvi. An.

Nec quiſquam alienum ſervitium, & dominationem ſibi concupivit, ut non eadem iſta vocabula uſurparet. 1v. Hiſt.

Vulgus leve & credulum. *Adſtrepit* tamen *his vulgus.* 1. Annal.

Primo *leviſſimus quiſque, & futuri improvidus, ſpe vana tumens:* 1. Hiſtor.

Mox,

Ibid. *Mox, quod in ſeditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuêre.*

Atque hîc regnum obtinent fervidi maxime & procaces: qui- *Calidi hîc regnant.*
III. Hiſtor. que *inclementer in Principem invehi ſoliti, nihil ſpei ſibi inter adverſa reliquerunt.*

Ibid. Nam iſti *aperte deſcendiſſe in cauſſam videntur:*

Ibid. *Eoque* plebi *gratiores, culpa vel gloria ſocii.* *Gratiſemper vulgo.*

I. Annal. Ad ſummam, *quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebuſque motis potior habetur.*

Proverbialis verſus. Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ πάγκακος ἔμμορε τιμῆς:
In turbis etiam pravus ſortitur honorem.

Progreſſus eſt iſte: ſed quæ Remedia? jam dabo. Suadeo ut in tempore occurras. Nam ſæpe *mo-* *Remedia in principio adhibenda.*
Tac. XIV. Annal. *dicis remediis primi motus conſedêre.*

Cic. Phil. V. *Omne malum naſcens facile opprimitur: inveteratum, fit plerumque robuſtius.*

Tacit. I. Hiſtor. Vide igitur, ſi *incipiens & nondum adulta ſeditio melioribus conſiliis flectetur.*

Mitte qui moneant, ſuadeant: & præſertim eos, quibus *facundia* *Per interpretes placandi turbidi:*
XII. Hiſtor. *adſit, mulcendique vulgum artes, & auctoritas.*

Non etiam tu ipſe eas? haud temere. & malo ut *integra auctoritas*
I. Hiſtor. *tua majoribus remediis ſervetur.*

Interdum per ſeipſū. Tamē interdum haud abnuam, *præſidium te ab audacia mutuari.* 1. Annal.

Fecit magnus Cæſar, &

—— *ſtetit aggere fulti*
Ceſpitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Nil metuens. Lucan. v.

Etiam *Divus Auguſtus vultu & aſpectu Actiacas legiones exterruit.* Tacit. 1. Annal.

Cur non tu idem in re ancipiti, & *ubi periculoſior ſit quies, quam temeritas?* 1. Hiſtor.

Forte aliquod factum eos terret. Aude, illi metuent: &

Deteget imbelles animos nil fortiter auſa
Seditio, tantumque fugam meditata juventus. Lucan. v.

Plebs incipit magis, quam patrat. Nam plebem noſce. *ferocior illa ad rebellandum, quam ad bellandum.* Ex Livio VII.

Eique inſitum *tentare magis, quam tueri libertatem.* Idem VI.

Levi reſedatur. Audi vaticinium: *Omnis multitudo, maxime militaris, mobili impetu fertur. Ita Seditionis non remedia, quam principia, majora ſunt.* Curt. IX.

Coquus magnum aënum quando fervit, paulla confutat trua. Titinn.

Interdum tamen vi comprimēda: Quid tamen ſi coaluit, & jam fortis eſt Seditio? nempe *fortioribus remediis agendum:* Tacit. 1. Annal.

Et *ſi imperium detrectetur, bello certandum.* Ibid.

Sed lenta. Nec tamen ſtatim. *Da malorum pœnitentia, bonorum conſenſui ſpatium.* 1. Hiſtor.

Cogita

Liv. II. Cogita *diem forſitan tempuſque ipſum lenitur um iras, ſanitatemque animis allaturum.*

Tacit. I. Annal. Interea varie *ſpem offer, metum intende.* *Variis artibus verſanda.*

Sed in primis per artes divelle eos ac disjunge: *quo tutiſſimo remedio conſenſus multitudinis extenuatur.* *Disjungenda.*

Tacit. IV. Hiſtor.

Quoſdam occultis præmiis ad te allice. *neque umquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quaſitam.* *Corrumpenda.*

Liv. II.

Quoſdam ſubdole ad ipſos mitte: qui eadem *velle ſimulent, quo plus auctoritatis conſiliis inſit.* *Fallenda.*

Taci. II. Hiſtor.

Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam *verba apud eos plurimum valent.* *Verbis demulcenda.*

IV. Hiſt.

Plutar. Politic. Τὸν μὲν λύκον οὔ φασι τῶν ὤτων κρατεῖν. δῆμον δὲ καὶ πόλιν ἐκ τῶν ὤτων ἄγειν δεῖ μάλιστα: *Lupum ajunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maxime oportet ducere.* *Ambiguis promiſſis inducẽda.*

Offer blanda, imo ambigue promitte. quid refert? Facile mox *irrita facies, quæ per ſeditionem expreſſerint.* *Sed inducta, clemẽter habenda.*

Tacit. I. Annal.

Ego bonum hunc dolum toto oſtio admitto. Falle, falle potius, quam cæde. Quod ſi quid hîc maculæ; elui id velim clementia & lenitate. Ad te redierunt? ne ſævi. *Omnium culpa fuit, paucorum ſit pœna.* *Capita ſaltem puniuntor.*

Ex Tacit. Hiſtor. I.

Livius XXVIII. Abunde ſatis, ſi *nefaria ſeditionis auctores ſanguine luant. quod admiſerunt.*

Imo *ſi unus alterve, maxime prompti, ſubvertantur.* Taci. II. Hiſtor.

—— *Quidquid multis peccatur inultum eſt.* Lucan. v.

Vnde orta culpa eſt, ibi pœna conſiſtat: Livius XXXIIX.

Et ſcito *ad multitudinem, caſtigationem ſatis eſſe.* Ibid.

Inquiſitio tollitor. Sed nec in conſcios inquire. Bona fide ſecuri omnes ſint: & Tiberii exemplo, *quamquam multi ſuſtentaſſe opibus, juviſſe conſiliis dicentur, haud quæres.* Taci. II. Annal.

CAPVT. V.

De Tyrannide. quid ea ſit, & ejus ingenium? mala ſubjecta oculis: quaſitumque, tollenda ea an toleranda?

Definitio Tyrannidis. TErtia inter Civilis belli cauſſas, Tyrannis. Quid ea eſt? VIOLENTVM VNIVS IMPERIVM, PRÆTER MORES ET LEGES. Ajo violentum. quia in *Vis ei adhæret:* communi omnium odio, neceſſario Tyrannus decurrit ad hoc aſylum.

Quod civibus tenere te invitis ſcias, Strictus tuetur enſis. Seneca Her. Fur.

Præter alia, hoc inter Regem Tyrannumque diſcrimen eſt: *quod alter arma habet, quibus in munimentum* *Et terror.* *pacis utitur; alter ut magno timore magna odia compeſcat.* Sen. I. de Clem.

Sine lege eſt: Ajo etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos

Ius

Seneca Her. Fur. *Ius eſt in armis, opprimit leges timor.*

Tacitus Agric. *Auferre, trucidare, rapere, falſis nominibus Imperium; atque ubi ſolitudinem fecerint, Pacem appellant.*

Specie tamen aliqua legum, evertunt leges: & habent huic rei Delatores. Quod *genus hominum publico exitio repertum, nec pœnis umquam ſatis coërcitum, per præmia elicitur.* Tacit. IV. Annal. — *Sine bono ullo jure.*

Ibid. Atque *ut quis diſtrictior accuſator, apud eos velut ſacroſanctus eſt: leves, ignobiles, pœnis adficiuntur.* — *Amat Delatores.*

Salluſt. Itaque ſub iis *quam quiſque peſſime fecit, tam maxime tutus eſt.* — *Tuetur malos.*

Idem Catil. Tyrannis enim *boni quam mali ſuſpectiores ſunt, ſemperque aliena virtus formidoloſa eſt.*

Tacitus Agric. Inde *ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala.* — *Odit formidatque bonos, aut illuſtres.*

I. Hiſtor. *Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores, pro crimine: & ob virtutes certiſſimum exitium.*

In Agric. Imo etiam ob Doctrinam. Nam *pellunt Sapientiæ profeſſores, & omnes bonas artes in exſilium agunt.* — *Etiam doctos.*

Ibid. Quid ita? *nequid uſquam honeſti oculis occurrat.*

Plinius Paneg. Ipſi enim vitioſiſſimi, *inimicas vitiis artes, non odio magis, quam reverentia relegant.*

Tacitus Agric. Quin metu apud poſteros infamiæ, ſæviunt in ipſa Scripta: & *monumenta clariſſimorum ingeniorum in foro ac comitio urunt.* — *Scriptores & ſcripta averſatur.*

Et

Silius XIII. *Quam vellent numquam ſceptris fulſiſſe ſuperbis!*

Taci. VI. Annal. *Adeo facinora atque flagitia ſua ipſis quoque in ſupplicium vertunt.*

Sen. I. de Clem. Denique quis exitus? dejectio, aut cædes. Nam *reges conſeneſcunt, liberiſque ac nepotibus tradunt regna: Tyrannorũ exſecrabilis ac brevis poteſtas eſt.* *Infortunium invenit.*

Laërt. in ejus vita. Thales interrogatus, Τί δύσκολον ἤη τεθεαμένος: Γέροντα, ἔφη, τύραννον: *Quid difficile vidiſſet? Tyrannum, inquit, ſenem.* *Nam rara diuturni tyranni.*

Nec poëta noſter vanus: *Raro incruenti.*

Iuvenalis Sat. X.

Ad generum Cereris, ſine cæde & vulnere, pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

Immanem belluam hanc vides ſed quod in eam remedium? duplex: Auferre, aut Ferre. Illud, erectioris ſpiritus eſt; cui videtur *moriendum potius, quam vultus aſpiciendus tyranni.* *De Remedio.*

Cic. I. de Offic. *Tollere quidam volunt.*

Idem pro Milone. Nec ego reprimo, cum ſciam *Græcos homines deorum honores tribuiſſe iis, qui tyrannos necaverunt.* *Cum applauſu multorũ.*

Audio etiam illum Tragicum:

Sen. Her. Fur.

—— Victima haud ulla amplior,
Poteſt, magiſve opima mactari Iovi,
Quam rex iniquus.

Ex Liv. III. Sed tamen hoc alterum magis è Sapientiæ norma cenſeo, & ſæpius è publico uſu. Quiſquis es inter Subditos, ſi me audis *ſcutum tibi magis quam gladium* ſume: *Sed tolerandi ſæpius videntur.*

Hoc

Quia deus immiſit.

Hoc inquam Tolerantiæ ſcutum. Primum nonne à Deo reges ſunt? ergo anceps, *cade ſe qualiſcumque Principis cruentare.* Tacit. xv. Annal.

Nec temere ſanguis regius violandus.

Phœbus ille vatum dixit:

—— δεινὸν δὲ γένος βασιλήϊόν ἐστι Homer. Odyſſ. π.
Κτείνειν:
—— *res eſt gravis occidiſſe*
Regalem ſtirpem.

Nimis vere. Res gravis, imo plerumque & infelix: ſi tamen exemplis credimus omnis ævi.

Privatim raro id beneceſſit:

Ecce privatim, vindicta ſtatim ſequitur: & facinoris ejus *ultor eſt, quiſquis ſucceſſit.* Tacit. I. Hiſtor.

Tradita ſcilicet Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum ultione. Ibid.

Nam vel exempli cauſſa,

Regi tuenda maxime regum eſt ſalus. Seneca Oedip.

Publice minus.

At publice, quid niſi clades? & raro ea *moles convelli, ſine convellentium exitio poteſt.* Taci. IV. Hiſtor.

Semperque ea cauſſa cladium.

Factiones ex eo, diſcidia, & bella inteſtina. Atqui ego cum Favonio aſſero, χεῖρον εἶναι μοναρχίας παρανόμου πόλεμον ἐμφύλιον: *Pejus deterinſque eſſe tyrannide ſive injuſto imperio, bellum Civile.* Plut. in Bruto.

Tolerare melius:

Quidni ergo laudabilius, noſtrum Ferre? *meminiſſe temporum, quibus nati ſumus. & bonos Principes voto expetere, qualeſcumque tolerare?* Taci. IV. Hiſtor.

Ut cæleſtia omnia mala.

A deo enim iſta & ab alto. & *quomodo ſterilitatem aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ſic luxum & avaritiam* Ibid.

titiam dominantium tolerare debemus.

Plaut. *Indigna, digna habenda ſunt, rex quæ facit.* *Nam ſubditorũ eſt, parêre.*

Tacit. IV. Annal. Quid calcitras? *Principi ſummum rerum judicium dii dederunt, ſubditis obſequii gloria relicta eſt.*

Egeſip. lib. II. cap. IX. *Nihil tam exaſperat fervorem vulneris; quam ferendi impatientia.* *Iugũ quatere, nocet.*

Ibid. *In ipſis agreſtibus feris, artiſſima vincula, ſi ſe excitent, imprimuntur; ſi quieſcant, relaxantur.*

Sed & in teipſo vide, nequa durioris imperii culpa. Nam ut vere magnus ille regum dixit: *Modeſtia reges mitigat:*

Alexand. apud Curt. lib. IIX. *Regum ducumque clementia non in ipſorum modo, ſed in illorum qui parent, ingeniis ſita eſt.*

Ibid. *Obſequio mitigantur imperia.*

Theopõpo tribuit Plutarch. Interrogatus quiſpiam, *quid ita Sparta floreret? quiáne reges recte imperare ſcirent? Imo, inquit, quia cives parêre.*

Tacitus Agric. O bene! & tu tibi ſume. Nam ſæpe retractas, & *contumacia atque inani jactatione famam fatumque provocas.* *Contumacia exaſperat.*

IV. Hiſt. Plenam meramque libertatem ſpiras, neſcius, *quomodo peſſimis Principibus ſine modo dominationem; ita quamvis optimis modum libertatis placere:* *Et prælatio nimia libertatis.*

XVI. Annal. Et neceſſario *contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis deminui.*

In Agric. Pone hos animos: & *compeſce ardorem, peritus obſequi, eruditusque utilia honeſtis miſcere.* *Monita ſubditis:*

Ne

Ne *contumaciam cum pernicie, quam obſequium cum ſecuritate malis.* IV. Hiſt.

Aſſidue cogita: *quanto libertate diſcordi ſervientibus ſit utilius, unum eſſe cui ſerviant.* Plinius Paneg.

Qui proni ad querelas aut calumnias. Mali ſæpe Principes, fateor & doleo: ſed calumniando pejores etiam facimus. Ita ingenium vulgo. audent paſſim & gaudent

—— humili laſiſſe veneno Statius Theb.
Summa; nec impoſitos umquam cervice volenti
Ferre duces.

Atque, ut ille ait, Τὸ παρὸν ἀεὶ βαρὺ τοῖς ὑπηκόοις: *Præſens imperium ſubditis ſemper grave.* Thuc. I.

Ferãt præſentia, ſpe meliorum. Quid ſi aliud? idem. Nam *vitia erunt, donec homines: ſed nec hæc continua, & interventu meliorum penſantur.* Taci. IV. Hiſtor.

Concludo igitur, *Ferenda regum ingenia, neque uſui crebras mutationes.* XII. Annal.

CAPVT VI.

Quæſtiuncula per occaſionem inſerta, An miſceat ſe bellis Civilibus vir bonus? utrimque ea agitata: & cum diſcrimine aliquo perſonarum definita.

Vir bonus an civili bello interſit? HÆc initia & hæ Cauſſæ ſunt belli Civilis. Modus Gerendi ſequebatur: ſed juſte negavi de eo me dicturum. Illud ſaltem hoc loco lubet quærere, Qui gerat ſe in bello Civili vir bonus? quieſcat, an abeat in partes? Quietem

tem Ratio & Exempla ſuadere videntur. Ratio: quia *arma civilia neque parari, neque haberi poſſunt, per bonas artes.*

Non debere videtur.
Tacit. 1. Annal.
Quia ipſũ malum:

Atq; etiam finis in iis plerumque improbus: & duces *bonum publicum ſimulantes, pro ſua quiſque potentia certant.*

Salluſt. Iugurth.
Quia finis in eo malus.

His civilibus armis, ait Salluſtius, *dicta alia, ſed certatum utrimque de dominatione eſt.*

Idẽ Orat. Macri tribun. pleb.

Quid ergo *viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quam abeſſe à civilibus controverſiis?*

Cæſ. inter Epiſt. ad Att. x. epiſt. VII.

Adde, quod ſævitia quædam & feritas annexa his bellis: à qua ſane immenſum abhorret vir bonus. Cicero hoc adſpectu clamat: *Melioris medius fidius civis & viri puto, quovis ſupplicio affici, quam illi crudelitati non ſolum præeſſe, verumetiam intereſſe.*

Quia crudeliter geritur.
Ad Att. IX. epiſt. XV.

Iam exempla ſi quæruntur, illuſtria ſunt. *Ajunt gloriari ſolitum Q. Hortenſium, quod numquam Civili bello interfuiſſet.*

Et viri magni abhorruerũt.
Idem ad Fami. II. epi. XVI.

Aſinii etiam *Pollionis factum ac dictum memorabile. Nam rogante Cæſare, ut ſecum ad bellum proficiſceretur Actiacum: Ego, inquit, diſcrimine veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris.*

Vell. II.

Et plura reperies. Tamen altrinſecus, Ratio pariter & Exempla. Ratio hæc. Vbi diſſidium, cur vir bonus ſejungat ſe à ſuis? imo *ut bos armenta; ſic ipſe bonos viros, aut eos quicumq; dicentur boni ſequatur.* Sapiens

Contra. Debere videtur.
Cicer. ad Att. VII. epi. VII.
Eſt enim boni, bonos ſequi.

Et Solon lege ita cavit.

Sapiens ille Solon lege etiam Medios iſtos quietoſque ſubmovit. *In caſu*, inquit, *civilis diſcordiæ, qui non alterutra parte ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius ſeparatuſque à communi malo civitatis ſeceſſerit; is domo, patria, fortuniſque omnibus careto, exſul extorriſque eſto.* Agellius Noct. Att. lib. 11. cap. XII.

Fecerunt item viri magni.

Quid Romanus ille *Cato virtutum viva imago.* Sen. 1. de Tranq.

Certius ſapientis exemplar, quam Hercules aut Vlixes, 11. De Tranq.

Nonne non comitem ſolum Civilibus armis ſe præbuit, ſed ducem? conſtat. Ergo & vir bonus idem faciet. & *quemcumque ſors tulerit caſum, ſubibit potius cum iis qui dicentur eſſe boni, quam videatur à bonis diſſentire.* Cicer. ad Att. 11X. epiſt. 1.

Nos diſcriminamus.

Conflictum ſententiarum vides: nos quid volumus? pacem. Vtramq; ſententiam probam eſſe dicimus, ſed cum diſcrimine quodam perſonarum. Clarus quiſpiam aut illuſtris eſt? *verſari in republica, atque in ea excellentius ſe gerere ſtuduit?* Idem pro Sextio.

Illuſtres & actuoſos intereſſe volumus.

Poſterior ei ſententia tenenda: & faciendum *quod pecudes, quæ diſpulſa, ſui generis ſequuntur gregem.* Idem ad Att. VII. epi. VII.

Quis color aut ratio, cum tranquillis rebus ad clavum ſederis, ut deſeras abjiciaſque eum, turbatis? non potes. Huic generi hominum, ſcimus *dignitati eſſe ſerviendum, reipub. conſulendum, officii rationem in omni vita eſſe ducendam.* Idem pro Sextio.

Miſce

Miſce te & junge : ſed cum hac lege, ut appareat *Sapientem & bonum civem initia belli civilis invitum ſuſcipere, extrema non libenter perſequi.*

Idem Ad Fam. IV. epi. VII.

Sed modeſte.

Conſilia tua ſi ad pacem conferes, ſi in ipſo æſtu belli, iræ ac victoriæ moderaris : ô virum, ô civem ! At parte altera, latet aliquis ? & eſt ex eo genere qui *miſſos fecerunt honores, nec rempublicam attingunt ?*

Minus claros & quietos, quieſcere:

Idem pro Sextio.

Hic, me judice, nec civile quidem bellum attingat. Cur nunc ſe det in turbidum illud mare, qui tranquillum non tentavit? Ille vero *neque tutius, neque honeſtius reperiet quidquam, quam ab omni contentione abeſſe.*

Cæſ. in iis ad Attic. x. ep. VII.

Eligat cenſeo aliquod opidum vacuum à bello, dum hæc decernuntur :

Cælius ad Cice. lib. x. ad Attic.

Sed cum ea item lege, ut *ne propenſior ad turpem cauſſam videatur.*

Cicer. ad Att. VII. epi. XXV.

Affectu tamen à bonis ſtare.

Animo ſaltē quis patriam non juvet ? Cape exemplum ab ipſa Modeſtiæ & Prudentiæ prole, Tito Attico. qui *ita in repub. eſt verſatus, ut ſemper optimatum partium & eſſet, & exiſtimaretur : neque tamen ſe Civilibus fluctibus committeret. quod eos non magis in ſua poteſtate exiſtimabat eſſe, qui ſe his dediſſent, quam qui maritimis jactarentur.*

Attici inſigne exēplum, nobis imitandum.

Nepos in ejus vita.

Vir optime ſalve, & probande magno illi Cæſari : qui *denuntiante Pompejo, pro hoſtibus ſe habiturum qui reipubl. defuiſſent : ipſe medios & neutrius*

Cæſaris moderatio, Principibus imitanda.

[S]ueton. [Ju]l. cap.

neutrius partis, ſuorum ſibi numero futuros pronunciavit.

Hoc noſtrum arbitrium eſt in re litigioſa. in quo *facile intellego, pugnandi cupidis hominibus me non ſatis facere.* Cicer. in iis ad Attic. IIX. epiſt. XV.

Sed iidem illi vitam meam cogitent: ſciantque *conſilia noſtra pacis & togæ ſocia, non belli atque armorum eſſe.* Idem pro Marcell.

CAPUT VII.

De Finiendo Civili bello. & Operis mei finis.

SEd ſerio jam exſulto. & ut nautæ

—— quando ex alto procul
Terram conſpiciunt, Plautus Mænech.

ex animo lætantur: ſic ego, qui terram non aſpicio, ſed tango. Breve ſaltem ſpatium intereſt, de Civili bello Finiendo: quod una nec mutata velificatione decurram. Finitur Civilis diſcordia dupliciter, Pactione aut Victoria. Illam eligo. & omnino melius *Sapientia id potius extingui, quam armis & ferro rem in diſcrimen adducere.* Cicer. V. Philip. V.

Duplex ratio finiendi civilis motus.

Pactio melior.

Mihi omnis pax cum civibus bello Civili utilior videtur. Idē Philip. II.

Etiam temporaria & parum firma. Nonne divulſi animi interea coaleſcunt? Errant, qui exacta hîc omnia volunt & ad liquidum perducta. Acute ſimul & vere Curtius: *Nec fallebat Antipatrum diſſentire ab animis gratulantium* Lib. VI.

Dies & Tempus, ſemper pro regibus.

tium vultus, ſed bellum finire cupienti opus erat decipi.

Liv. xxi. Rex prudens ſæpe *moram magis quam bellum metuet.* *Diuturnũ bellum ita noxium.*

Tamen pleriſque placere video Finiendi modum alterum: qui *veram volunt & ſine exceptione Victoriam.* Flor. II. c. XXIX.

Quæ ſplendida ſæpius, quam ſalutaris: niſi magna quadam prudentia moderaris. Nam *ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannis exſiſtit.* Cicer. ad Att. VII. epiſt. v. *Victoria plena viæ hîc conducit:*

Tu cave, & callidum Mucianum hîc audi: *Initia bellorum Civilium Fortunæ permittenda, Victoriam conſiliis & ratione perfici.* Tac. III. Hiſtor. *Niſi conſilio valde regitur.*

Illa adhibe, & inprimis ſemina motuum tolle. Capita ſpecie honoris aut muneris ablega, ut *nova cupientibus auferatur dux & auctor.* XVI. Annal. *Auctores motuum tollendi.*

Ipſos milites remove. quos *ſpargi per provincias, & Externo bello illigari, pars conſilii pacisque ſit.* III. Hiſtor. *Inſtrumẽta removenda.*

Sæpe *bellum externum* firmam *concordiam peperit.* v. Hiſtor.

Sed ante omnia Clementiæ veſtigiis tu adhære. neque audies *importuniſſima genera hominum, qui tot miſerorum civium ſanguine ſatiari nequiverunt.* Salluſt. ad Cæſ. *Leniter cũ aliis agendum.*

Qui te ad crudeles pœnas, aut acerba judicia invocant. Indid. *Non audiẽda ſanguinariæ hirudines.*

Scilicet ut ipſi *trahant, rapiant, & tamquam urbe capta, libidine ac licentia ſua pro legibus utantur.* Indid.

307

Salutare conſilium. Non, non: Brutus tibi doctor melior. cujus ſaluberrimum effatum, *Acrius prohibenda eſſe bella Civilia, quam in ſuperatos iracundiam exercendam.* Cicer. Ad Brut. epiſtola 11.

Iudica à pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quam cupiditate aut crudelitate civile bellum eſſe ſuſceptum. Idem pro Marcell.

Ita res tuas augebis, ita famam, & efficies *ut nec inimici quidem queri quidquam audeant, niſi de magnitudine tua.* Salluſt. ad Cæſ.

Decus regum, clementia. *Nullum ornamentum Principis faſtigio dignius pulchriuſque eſt, quam illa corona* OB CIVES SERVATOS. Seneca 1. De Clem.

Concluſio. SEd ego hactenus, ô Princeps, *quæ mihi utiliſſima factu viſa ſunt, quæque tibi uſui fore credidi, quam pauciſſimis potui, perſcripſi:* Salluſt. ad Cæſ.

Nunc *voto finiendum volumen eſt.* Vell. 11.

Et pro Principe votum. *Et ſocios, cives, ac Deum ipſum precor. hunc, ut tibi ad finem uſque vitæ, quietam &* INTELLEGENTEM HVMANI DIVINIQVE IVRIS MENTEM *duit: illos, ut quandocumque conceſſeris,* CVM LAVDE ET BONIS RECORDATIONIBVS, *facta atque famam nominis tui proſequantur.* Tacit. IV. Annal.

ANNVE O REX REGVM.

IVSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITICORVM
NOTÆ,
ET
DE VNA RELIGIONE
LIBER.

Aucta omnia & innovata.

AMSTERDAMI,
Apud GVILIELMVM BLAEV.
CIↃ IↃC XXXII.

2-1

2

[illegible]

[illegible]

[illegible]

REVERENDO ET AMPLISSIMO

PRÆSVLI IOHANNI SARACENO ABBATI VEDASTINO, ET A CONSILIIS STATVS BELGICI.

NOTAS quas vides, & adjunctum *De una Religione* librum, aucta hæc variè aut innovata, tibi datum dicatumque imus, Ampliſſime Præſul: atque intimo meo voto, utinam majus aliquod aut ſpecioſius munus! Certe merebaris, & impenſe ego volebam. ſed quid eſt? aliud præ manu nunc non erat, & differre diutius profeſſionem hujus æris alieni, pudor meus & ingenuus animus recuſabant. Tu ille es, cujus beneficia à quadriennio jam in me ſumma: qui advenientem in amicitiam tuam admiſiſti, aut potius advocaſti; fontem benignitatis tuæ ultro reſeraſti, & vere fontem: ita largiter & perenniter in me fluxit. Nec in me tantum. publica & teſtata beneficia tua ſunt in omnes, quibus commendatio aut inſigne aliquod eſt Religionis, Virtutis, aut doctrinæ. Enimvero ſacra ſi intuear, quis magis ea defendit, ornavit, ampliavit? Aræ & templa vetera inſtaurata, aut nova inſtituta, tui operis ſunt; tui, religioſorum cœtus correcti, aucti, propagati; &

uno verbo, omnes pietatis veræ, id eſt antiquæ, myſtæ aut cultores, te habent decus, ſubſidium, portum. Quid aliæ virtutes? ſimile. & cum nulla in re minus ratio conſtare tibi videatur quam in donando, mira prudentia domeſtica tua aut parcimonia fit, ut ſuperſit ſemper quod dones. Nec iſta in gratiam aut gloriam. Deo ſoli & uſibus humanis imputas: & fructum beneficii unum cenſes, feciſſe. Vt ſtellæ in cælo lucent, hoc tantum ut luceant: ſic tu natura & inclinatione beneficus, ſine alia affectatione aut aſpectu. O rarum mirumque virum! & in litteris magis hoc lubet diffundere, id eſt, in re noſtra. Quis earum titulum in Belgica ſibi inſcripſit, & te Patronum non aſſcripſit? rarus: cum etiam eos qui colorem & ſpeciem earum habent, juves. De Nicolao Quinto, egregio inter Pontifices, fama tenuit, cum ſermo aliquando eſſet, de Muſicis litteratiſque viris, & diceret quiſpiam, *Poëtas aliquot bonos Romæ eſſe: Non credo,* illum ſubjeciſſe: *cur enim ad me non veniant, qui etiam malis pateo?* Magni, ſed & candidi animi vox. qua ſignificabat, non compotes ſolum optimarum artium, ſed & candidatos à ſe diligi: & in iis demerendis munerandiſque decipi ſe, etſi non deceptum. Excitabat ſcilicet ita alios: & ad rem magis invitabat, cum & ſpem viderent honorari. Simile in te eſt: & quiſquis nomen hoc litterarum habet, velamenta & infulas, ut ſic dicam, præfert, quibus apud te exoret. Ah utinam in hac & alia virtute tibi ſimi-
les,

les, qui gradu ſimiles ! quorum aliqui (plerique nolo dicere) in illa altitudine, nil niſi alti ſunt: & ut cupreſſi, cetera ſteriles, præter ſpeciem nihil habent. At vero in te laudanda etiam alia. hoc in primis, quod curas tuas à ſingulis ad publica etiam profers: & patriam conſiliis & prudentia opportune juvas. En tenebras & confuſionem temporum; tempeſtatem in mari, in terra; bella pro religione, pro imperio; diſſidia cum veris hoſtibus, cum civibus; & omnia ſic turbata aut deſperata, ut pars conſilii cenſeatur, conſiliis non ſe miſcere. Sed tu is obviam, & in quiete aut ſubductione aliorum, manum ad clavum porrigis: porrigis dico, ſed advocatus. Ille, ille Rex poſt hominum memoriam Optimus Maximus, bona tua vidit, cum te coram vidit: illam dignitatem corporis, eloquium oris, animi prudentiam: & ſtatim in ſanctius illud conſilium, quod rerum ſtatuſque vocant, adſcivit. Quam judicio hoc fecerit, judicia omnium conſentiunt. qui te mirantur, ut Numam aliquem aut Lycurgum, ſacris humaniſque rebus, pacis bellique artibus, mixtum & idoneum: & in duplici munere, feliciter & induſtrie omnia, ſic ut in uno alius, obeuntem. Macte his virtutibus Praesvl, & aliis, quas ſileo: quia jam nunc gravari te ſentio hos ſermones. in quos nec me dediſſem, niſi quia publice intereſt, aliquod virtutibus præmium, aut præconium ſaltem eſſe: & ne iis ſit tantum ex conſcientia merces. Tu meum animum, quod

2-5

præcipue volebam, vides. tuum nunc & poſtea, etiam tunc, credo, cum avulſus ab hoc corpore in æternis illis locis erit. Quæſo ut ita cenſeas, & ejus obnoxii addictique teſtes, ac velut obſides, hos libellos capias: ſi per ſe aut magni pretii, operi tamen adnexos, cui pretium aliquod Fama adhuc eſſe voluit, & ſpero volet. Quod autem non perfeci uno tenore & protelo totum opus, non mea culpa aut ignavia eſt: ſed valetudo interpellavit, tum & occupatiunculæ, quæ nimis ſæpe diſtrahunt aut divellunt. Fiet aliàs, ſi ille volet, qui ſuper nos vult & poteſt: qui te AMPLISSIME PRAESVL, Religioni, Patriæ, nobis diu ſervet. Lovanii, poſtridie Natalem Dominicum. ∞. Iↄ. XCV.

SVETONIVS IN AVGVSTO

CAP. LXXXIX.

IN evolvendis utriuſq; linguæ auctoribus, nihil æque ſectabatur, quam Præcepta & Exempla, publice & privatim ſalubria: eaque ad verbum excerpta, vel ad domeſticos, vel ad provinciarum exercituumque rectores, vel ad urbis magiſtratus plerumque mittebat: prout quiſque monitione indigeret.

I. LIPSI
AD I. LIB.
POLITICORVM
NOTÆ.

POLITICORVM LIBRI] Ita inſcripſi, nec perperam. Nam etſi proprie de principatu agimus, & ejus inſtructio mihi ſcopus: tamen & librorum prior pars velut commune προοίμιον ad quamque Remp. eſt: & paſſim præcepta ad omnem Civilem vitam. *De titulo librorum.*

Sive Civilis doctrinæ] Recte ita licet vertere: imo *Politicen* ipſam *Civilitatem* Apulejus reddidit, de Philoſophia: & Seneca *Civilem* ejus *partem* dixit.

IN CAP. I.

Præloquium.

VEterum monitis, imo & verbis] Ita fecimus. Lapides & ligna ab aliis accipio: ædificii tamen exſtructio & forma, tota noſtra. Architectus ego ſum, ſed materiam varie undique conduxi. Nec aranearum ſane textus ideo melior, quia ex ſe fila gignunt: nec noſter vilior, quia ex alienis libamus, ut apes. *Pag. 27.* *Forma ſcriptionis.*

Duos Rectores, Prudentiam & Virtutem.] Sive duo etiam fulcra: ſine quibus laudabilis & firma Reſpublica nulla umquam fuit, nulla erit. Tetigerunt utrumque alii: ſed ſi neminem diſtincte aut plene præceptis id amplexum dixerim, libera magis vox erit quam ſuperba. *Fulcra bina Reip.*

IN

2-7

IN CAP. II.

De Deo.

Pag. 28. RECtus de deo ſenſus, in deum cultus.] Ita Pietatem definimus. & hæc duo ſane præcipua ejus munera ſive partes, Noſſe ſupremum illud numen, & Venerari. Lactantius: *Omnis ſapientia hominis in hoc uno eſt, ut Deum cognoſcat & colat.* A Senſu tamen veniendum eſt ad Cultum. Idem: *Sapientia præcedit, Religio ſequitur: quia prius eſt Deum ſcire, conſequens colere.*

Pietatis duo membra.

Lib. III. Inſtit. cap. XXX. Lib. VI. cap. IV.

Ita appello Summum illud.] Heu miſeriam! adeo à cognitione Summi illiusremoti ſumus, ut ignoremus & nomen. Ipſe increpat: *Cur quæris nomen meum, quod eſt Mirabile?* Et Damaſcenus: Τὸ θεῖον ἀκατάληπτον πάντως καὶ ἀνώνυμον ἐστί: *Comprehendi omnino divinum illud non poteſt, neque nominari.* Etſi nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod miremur, pleræque gentes quadrilittera. Sed cum eodem Damaſceno ſentio; nullum nomen aptius Deo tribui, τοῦ ὄντος. Cauſſa. ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὸν ἔχει τὸ εἶναι, οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον: *Vniverſum enim illud Eſſe complectens in ſe ipſe habet, quaſi mare quoddam infinitum & immenſum.* Pulcherrime Hermes: Ἐστιν αὐτὸς καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα. *Ipſe eſt, & quæ ſunt, & quæ non ſunt.* Quo ſenſu? addit. τὰ μὲν γὰρ ὄντα ἐφανέρωσε, τὰ δὲ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ: *Nam & quæ ſunt, aperuit; & quæ non ſunt, habet in ſe ipſe.* Ille ſcilicet eſt (Ægyptiorum templis rite inſcriptum) τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον: *quod fuit, quod eſt, quod erit.* ille, ut Apoſtolus ait, *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.* Hæc talia nec impie nec inſcite dici poſſunt: ſed quanto auguſtior & Deo dignior illa confeſſio! Ἀνεκλάλητος, ἄρρητος, σιωπῇ φωνούμενος: *ineffabilis, non dicendus, ſilentio exprimendus.*

Dei proprium nomen ignoramus.

Lib. Iud. c. XIII. I. De Fide, cap. XIII.

Quod ei convenientiſſimum.

Deus eſt, qui eſt & quod eſt.

Pœmand. cap. V.

Ad Rom. XI.

Dimiſſio animi hîc iuta.

Hermes Pœmād. cap. I.

Mentem ſolutam quàmdam.]
Mentem, ſed mente ſubtiliorem. Hermes
ille vere Ter maximus in his divinis: Ὕλης *Deus mēte purior.*
Poemād. cap. v. μὲν τὸ λεπτομερέστερον, ἀήρ. ἀέρος δὲ, ψυχή.
ψυχῆς δὲ, νοῦς, νοῦ δὲ, ὁ Θεός. *Materia ſubtilior, aër. aëre, anima. anima, mens. mente, ipſe deus.*

Præditam motu ſempiterno.] *Quo ſenſu deus in motu?*
Recte accipe: pro vita & actione ſempiterna. Ariſtoteles explicabit: Θεοῦ δὲ ἐνέργεια, ἀθανασία. τοῦτο δέ ἐστι ζωὴ ἀΐδιος, ὥστε *Vivit perpetuo.*
II. De Cælo, c. III. ἀνάγκη τῷ Θείῳ κίνησιν ἀΐδιον ὑπάρχειν. *Dei actio, immortalitas, hoc autem eſt perpetua vita: ut neceſſum ſit Divinitati motum perpetuum ineſſe.* Nam de alio motu, ſane falſum. Ille omnia movet, immobilis: omnia quatit inconcuſſus. Hermes: Πᾶν δὲ *Movet, nō movetur.*
Poemād. cap. II. τὸ κινούμενον οὐκ ἐν κινουμένῳ κινεῖται, ἀλλ' ἐν ἑστῶτι. καὶ τὸ κινοῦν δὲ ἕστηκεν: *Omne motum non in moto movetur, ſed in quieſcente. & id quod movet, quieſcit.*

De deo etiam vera dicere, periculoſum.] Qui enim ſcis, an dicas *Pag. 29.* *Pauca de deo dicenda:*
vera? Circumludis infinitum & æternum illud, tu puſille, tu mortalis. Atque hoc ſenſu, iſtud verum. Alias, non nego quin de deo libere & vere dicamus, quæ de ſe ipſe. id eſt, quæ in ſacris myſticiſque libris referantur. *Nec niſi in ſacris tradita.*

Qui melius ſcitur, neſciendo.] *Vitiū animi, in illū inquirere.*
Hoc quoque pari cautione & ſenſu. Curioſos tantum excludimus: quoniam, ut ait Baſilius, τῆς ψυχῆς νόσημά ἐστι, τὸ κακῶς καὶ περιέργως ζητεῖν περὶ Θεοῦ: *Animi morbus eſt, male & ſuperſtue de deo quærere.* *Et inquiſitio ea vana.*
Quid autem quæramus? Cæli aut ſideris unius naturam plene nondum cepimus: & volumus cæli ſiderumque auctorem? Vani, Vani! Poëtam audiamus:

Θεὸν νόμιζε, καὶ σέβου, ζήτει δὲ μή.
Philetas. Πλέον γὰρ οὐδὲν ἄλλο τοῦ ζητεῖν ἔχεις.
Deum eſſe crede, & colito, ſed non quærito.
Nam nil habebis aliud hîc, quam quærere.

Laërt. in ejus vita. Sed & Bias olim monuit: περὶ Θεῶν λέγε ὡς εἰσί: *De diis hoc tantum dic, eſſe.* Pius noſter

2-9

Venerare, non rimare.

noſter ſcriptor magis pie: *Deus religione intellegendus eſt, pietate profitendus eſt, ſenſu vero perſequendus non eſt, ſed adorandus.* Hilarius de Trin.

Deus in effectis, & ab iis noſcẽdus.

Effectus tamen ejus] Omnino Dei opera & effectus noſcẽda, ſi vis ipſum. Cap. 11. Νοῦς ὁρᾶται ἐν τῷ νοεῖν, ὁ θεὸς ἐν τῷ ποιεῖν, ait Hermes. Vt ſolem deficientem non directo, ſed in aquis intuemur: ſic deum in operibus.

Affectus nulli in Deo.

Affectus (ſi ita appellare fas.] Merito dubito, imo non dubito. Nam revera affectiones nullæ in perfecta illa ſimplicique natura, ſed puræ res ipſæ. Damaſcenus: ποιότητος τὸ θεῖον ἐλεύθερον: *Qualitatis Deus expers.* Itaque proprie non ille Sapiens, Bonus, juſtus: ſed Sapientia, Bonitas, Iuſtitia. Hilarius: *Quidquid in deo eſt, deus eſt: totum quod in eo eſt, unum eſt.* Et Auguſtinus: *Quidquid ibi intelligi poteſt, ſubſtantia eſt.* Nec Plato ignoravit: Αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλὸν, αὐτὸ ἕκαστον, ὅ ἐστι τὸ ὄν: *Ipſum æquale, ipſum pulchrum, ipſum ſingulum, quod eſt id quod eſt.* De Fide. De Trin. In Phædone.

Totus, Subſtantia eſt.

Intereſt animis & mediis cogitationibus intervenit.] Alte hoc imprimite mortales, vix peccatis. Heſiodus:

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας.

In tenebris Deus.

Et Epictetus plane divinitus: Ὅταν κλείσητε τὰς θύρας, καὶ σκότος ἔνδον ποιήσητε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν, ὅτι μόνοι ἐστέ. οὐ γὰρ ἐστέ. ἀλλ᾽ ὁ θεὸς ἔνδον ἐστὶ, καὶ ὁ ὑμέτερος δαίμων ἐστί καὶ τίς τούτοις χρεία φωτὸς, εἰς τὸ βλέπειν τί ποιεῖτε; *Cum januas adduxeritis, & tenebras intus feceritis, ne umquam in mentem veniat dicere, quod ſoli eſtis, non enim eſtis; ſed Deus intus eſt; & Genius veſter intus eſt. Quid autem opus iis lumine, ut videant quæ agatis?* In Diſſertat. ab Arriano digeſt. lib. 1. cap. XIV.

IN

IN CAP. III.

De Religione.

OMnia proſpera colentibus deos, adverſa ſpernentibus.] Pag. 31.

Serio cogitare debet Princeps, Religio neglecta aut prolapſa, traxit ſemper rempublicam ſecum, & trahet. Vates ille haud vanus: *Cum religione reſp. floret, aut cadit.*

Horat. *Dî multa neglecti dederunt*
Heſperia mala luctuoſæ.

Lib. v. Inſtit. c. VIII. Et Lactantius aſſerit, *Ideo mala omnia rebus humanis cottidie ingraveſcere, quia Deus mundi hujus effector & gubernator derelictus eſt: quia ſuſceptæ ſunt, contra quam fas eſt, impiæ religiones.*

In quam naturæ vitio nos proni.] *Superſtitioſi nos natura.* Adeo verum eſt, ut in alia vitia duci videamur, in hoc rapi. Plutarchus (In Camillo.) haud injuria deplorat τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὅρον οὐκ ἔχουσαν, οὐδὲ κρατοῦσαν αὑτῆς, ἀλλ' ἐκφερομένην, ὅπου μὲν εἰς δεισιδαιμονίαν καὶ τῦφον, ὅπου δ' εἰς ὀλιγωρίαν τῶν θείων καὶ περιφρόνησιν: *humanam infirmitatem, metam terminumque non habentem, nec ſui potentem: ſed efferentem ſe, modo in ſuperſtitionem & vanitatem, modo in neglectum rerum divinarum & contemptum.* *Aut impii.* Atqui, ut idem addit, ἡ δ' εὐλάβεια καὶ τὸ μηδὲν ἄγαν, ἄριστον: *Religio, ut nihil nimis, optimum:* Si tamen peccandum eſt, fateor tutius meliuſque peccari in hanc Superſtitionis, quam illam Impietatis partem. *In mediocritate virtus.*

Hermes c. III. Νόσος δὲ μεγάλη ψυχῆς, ἀθεότης. ἐπεὶ δόξα εἰς πάντα τὰ κακὰ ἐπακολουθεῖ καὶ ἀγαθὸν οὐδέν. *Magnus, magnus animi morbus eſt, Impietas: quoniam illam opinio & inclinatio ad omnia mala ſequitur, boni autem nihil.* *Peſſima Impietas.* Et ſane ea ſtante, nunquam reſpublica ſtabit. *Pernicies Rerũ publicarum.*

Nulla res multitudinem efficacius regit, quam ſuperſtitio.] *Superſtitio efficax ad regendum.*

Lib. I. Livius de Numa: *Omnium primum, rem, ad multitudinem imperitam, efficaciſſimam, deorum*

2-11

deorum metum injiciendum ratus. Et multitudinem dico, non hanc togatam tantum aut muliebrem, ſed etiam illam accinctam & militarem. quæ, ut idem Curtius ait, *alioqui impotens, ſæva, mutabilis, ubi vana religione capta eſt, melius vatibus quam ducibus ſuis paret.* Itaque uſi vel abuſi hac ſæpe viri Principes. ut P. ille Scipio, qui Iovem in Capitolio conſulebat: Q. Sertorius, qui cervam circumducebat: C. Marius, qui Syram quamdam fatidicam, Martham: P. Sylla, qui in prœliis præferre & oſtentare ſolitus ſigillum Apollinis. & exempla plura. Sed illud Caroli VII. Gallorum regis eximium: cujus res acciſas valde reparavit hoc commentum. Virguncula fuit Iohanna Lotharinga, (à deo ne inſtincta, an humana aliqua fraude ſubornata?) quæ palam ad Regem venit: & mira conſtantia aſſeruit divinitus ſe miſſam, pellendis è Gallia Anglis. Res relata ad conſilium: ſuaſa, diſſuaſa. Regi admittere viſum, & prudenter. Ejus ſane opera, imo & ductu (nam arma gerebat, & viris præibat) Aurelianum arcta obſidione liberatum, & pleraque alia fortiter ac feliciter geſta. Ad extremum tamen vacillavit vaticinii fides, cum Iohanna capta ab Anglis & Rhotomagum ducta, igne exuſta eſt ut præſtigiatrix.

Lib. IV. — *Vſurparūt hoc ſine multi.* — *Virginis Gallicanæ enthuſiaſmus ſive dolus.*

Pag. 32. At tu fuge.] Ab omnibus ſuperſtitio arcenda, à Principe maxime. quem altus ſcilicet erectuſque animus decet: at Superſtitio & aniles perſuaſiunculæ, ut cum poëta dicam,

— *faciunt animos humiles formidine divûm,*
Depreſſoſque premunt ad terram.

Et ſane vilium fere, aut, barbarorum eſt Superſtitio. Plutarchus: Εὐάλωτον εἰς δεισιδαιμονίαν φύσει τὸ βαρβαρικόν: *Inclinant natura ad ſuperſtitionem barbari.* Quod idem cenſebis de femineis imbecilliſque naturis.

Principem dedecet ſuperſtitio. — Lucret. — *Barbari ad eam proni.* — In Sertorio. — *Aut feminæ ac pueri.*

Deos à ſuperſtitioſo timeri.] Intellege, ſerviliter timeri. Nam duo vitii hujus propria, Nimius timor, Nimius cultus.

Timor ei comes & amor. — Epiſtola c. XXIV.

cultus. Seneca: *Superſtitio, error inſanus eſt. amandos timet; quos colit, violat.*

Religentem oportet eſſe, religioſum nefas.] Mens priſco huic verſui, religionem cum modo habendam, ut omnia bona: quæ talia eſſe deſinunt, ſi ille abſit. Nam religioſum priſci dicebant in vitio, & cum copia quadam immodica, ut Mulieroſum, Vinoſum. Si autem alicui modus hic ſervandus, certe Principi: imo omnibus qui in Repub. verſantur. Nicephorus Gregoras haud inſcite: Τῷ γὰρ μόνῃ προσέχοντι τὸν νοῦν τῇ κατὰ θεὸν θεωρίᾳ, ὄρεσι καὶ σπηλαίοις ἐνδιατρίβειν πρέπει. ἔστις δὲ μετὰ τῆς ἀρετῆς καὶ πολιτικὸν ἤσκησεν ἦθος, καὶ πεῖραν ἔχει πραγμάτων παντοίων, οὗτος λαὸν ὁδηγεῖν ἐς τὰ βέλτιστα καὶ σωτήρια κράτιστος. *Nam qui in una Dei contemplatione mentem defigit, huic tali montes & ſpeluncæ conveniunt. at qui una cum virtute civiles etiam mores conjunxit, & notitiam ſibi paravit rerum variarum, ille vero populum ad optima & ſaluberrima ducere idoneus eſt.*

Intellectus ſanus in verſu veteri.

Modeſta religio Principi convenit.

Hiſt. 111.

Optimus animus, pulcherrimus cultus.] Breviter hoc ipſum & acute Lactantius: *Religioſiſſimus eſt cultus, imitari.* Etiam Hermes Ægyptius: Θεοσέβεια τοῦ θεοῦ μία ἐστὶ, μὴ εἶναι κακόν: *Unicus* (certe præcipuus) *dei cultus eſt, non eſſe malum.* Poſſem hic quædam appoſite & vere: ſed Megarenſis ille Sapiens mihi inclamat, περὶ τούτων μὴ ἐν ὁδῷ.

Lib. v. Inſtit. cap. x.

Religio in vita & factis.

Moſen illum Ægptium.] Hiſtoriola, quam aſpexi, amœna & hodie utilis eſt. Tu, ſi lubet, ab auctore eam pete.

IN CAP. IV.

De Fato.

ET vocem Fata ſequuntur] Hac mente veteres Fata voluerunt Iovi præſto eſſe cum ſtilo & tabulis, ad inſcribenda ejus dicta. Latinus Pacatus: *An ut illi*

Pag. 33.

Fatum, Iovis verbum.

2-13

illi majeſtatis tuæ participi Deo feruntur aſſi- In Paneg.
Veterum ſtere Fata cum tabulis: ſic tibi aliquà vis di- ad Theo.
involucra. vina ſubſervit, quæ quod dixeris ſcribat ac
ſuggerat? Et Marcianus Capella *Parcas,*
ſcribas Iovis appellat, *quod ejus decreta in*
æreas tabulas referant. Ovidius aſpexit:

—— cernes illic molimine vaſto Metam.
Ex ære & ſolido rerum Tabularia ferro. xv.

Ipſi homines, tamen in parte.] *A deo enim ſunt,* ait Auguſtinus, *omnium* Lib. v. de
Voluntas *poteſtates, quamvis ab illo non ſint omnium* Civit. c.
à Fato im- *voluntates.* Ab uno & perpetuo illo bo- viii.
munis: no, jure amovemus omnia mala. Triſmegiſtus: Αὐτῷ δὲ τῷ ποιοῦντι οὐδὲν κακὸν, οὐδ' Cap. xiv.
Nec ad αἰσχρὸν νομιζόμενον. ταῦτα γάρ ἐστι τὰ πάθη τὰ
mala, niſi τῇ γενέσει παρεπόμενα, ὥσπερ ἰὸς τῷ χαλκῷ,
à ſe im- καὶ ῥύπος τῷ σώματι. ἀλλ' οὔτε τὸν ἰὸν ὁ χαλ-
pellitur. κευργὸς ἐποίησεν, οὔτε τὸν ῥύπον ὁ ποιητὴς γεγέννηκεν, οὔτε τὴν κακίαν ὁ Θεός: *Ab ipſo conditore nihil malum aut turpe eſſe exiſtimandum eſt. Hæc enim ſunt affectiones quædam adhærentes & concomitantes ipſam generationem, ſicut ærugo æs, & ſordes corpus. Atqui nec æruginem faber fecit, nec ſordes auctor produxit, nec malitiam Deus.*

Nullis conſiliis vel auxiliis vitamus.] Ammianus: *Nulla vis humana* Libro
Fatum in- *vel virtus meruiſſe umquam potuit, ut quod* xxiii.
evitabile. *præſcripſit fatalis ordo, non fiat.*

Heu fatis ſuperi certaſſe mino-
Pag. 35. res!] Ita Iupiter ipſe apud alium poëtam

Me quoque fata regunt. Ovid. ix.

Deus non Et Apollo Pythius apud Herodotum: Τὴν Metam.
ſubeſt Fa- πεπρωμένην μοίρην ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγέειν καὶ lib. 1.
to. θεῷ: *Decretam ſortem nec Deo quidem eſt effugere.* impia ſententia dicam, an ſtulta? Cur enim numen vincatur à Fato? numquam certant. Et noſipſi cum Deum ſupra Fata eſſe dicimus, magis Stoicis contradicimus quam aliquid pro re dicimus. Nam quæ hic comparatio? proinde eſt, ac ſi ambigam Iudexne ſuper ſententiã ſit, an ipſa
Nec id ta- ſuper illum. Sed mutare, inquiunt, Fata
men mu- an Deus poteſt? Abi inepte: ſcito eum nol- Sene. ii.
tat. le. & hoc fatis. *Ordinem fati æterna ſeries* Natural.
regit, cujus hæc prima lex eſt, ſtare decreto. Quæſt.

Conſi-

Conſilia corrumpit.] Quæ aut mala ſcilicet immittit, aut nec bona fortunat. Τῆς γὰρ θείας οὐ συμμαχούσης προνοίας τοῖς τῶν ἀνθρώπων βουλεύμασί τε καὶ πράγμασι, πονηρὸν αὐτοῖς ἀπαντᾷ τό τέλος, καὶ σφόδρα γε τοι ἐναντιώτατον. οὔ τε γὰρ βουληφόρος ὁ βουληφόρος, οὔ τ' ἀνδρεῖος ὁ ἀνδρεῖος, ἀλλὰ τά τε σοφὰ βουλεύματα πρὸς ἄσοφον τελευτῶσι πέρας, καὶ τὰ γενναῖα καὶ ἀνδρειότατα πράγματα, ἄνανδρόν τε καὶ μάλα αἰσχρὰν τὴν ἧτταν καρποῦνται: *Nam ubi divina Providentia non commilitat conſiliis actionibuſque hominum, malus iis exitus obvenit, & cogitationibus valde adverſus. Nam tunc neque vir conſultus, conſultus eſt; nec fortis, fortis; ſed etiam ſapientiſſima conſilia inſipienter deſinunt, & generoſa maxime ac fortia facta turpem & infamem exitum conſequuntur.* Livius breviter, de Gallorum adventu ad urbem: *Occæcat animos Fortuna, ubi vim ſuam ingruentem frangi non vult.* Sed & Demoſthenes, cum Athenienſes ſuos videt conſilio nihil facere, aperte clamat, vereri ſe μή τι δαιμόνιον τὰ πράγματα ἐλαύνῃ: *ne quid divinum rebus ſe inſerat & adhæreat:* nempe hoc à fato.

Cõſilia noſtra ſibi Fatum aptat.

Niceph. Greg. lib. VII.

Lib. V.

Vt quod accidit, etiam merito accidiſſe videatur.] Lucani eadem mens:

Hoc placet, ô ſuperi, vobis cum vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimẽ?

Lib. VII.

Fata per cauſſas agunt.

Et revera is ordo cauſſarum & eventuum, ut etiam humana ratione non aliter cadere debuiſſe judicemus. O mira ſapientia! quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipſi illuc iviſſe videamur. Quid ergo? ad peccatum impellit deus? non, non, ſed ad lapſum. id eſt, res & fortunas mutat; ab alto dejicit, ab imo attollit; & hæc talia externa; ſic ut nos ipſi conſiliis factiſque gradum nobis ſtruamus ad fatalem illum lapſum, ſive aſcenſum: Vt qui in vinclis à lictore ducitur, plerumque ſponte it, trahendus tamen niſi eat: ita hic.

Trahit nos ſæpe Deus in externa mala.

Sed cum culpa tamen noſtra.

Tibi quis hîc fructus.] Fructum

2-15

unum & præcipuum expreſſi, Patientiæ: licet alterum nunc addas, Scientiæ. Vos qui in regno aut Republica, ſcite: ferri & volvi omnia ſurſum, deorſum, *& nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.*

In Fato conſiderãda volubilitas rerũ.

Seneca Conſ. ad Helviam.

Senec. Octavia.

Regitur fatis mortale genus,
Nil ſibi quiſquam ſpondere poteſt.
Firmum & ſtabile.

Hodie ſic, cras aliter.

Atque ut noſter ait, *rebus cunctis ineſt quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita & morum vertantur:* imo & Imperiorum. Græci floruerunt? poſt hos Afri, poſt hos Romani, poſt hos Scythæ: & qui ſcio an non brevi nova aliqua gens? Nam *fati maligna perpetuaque in omnibus rebus lex eſt, ut ad ſummum perducta, rurſus ad infimum; velocius quidem quam aſcenderunt, relabantur.*

Tac. III. Annal.

Regna infirma.

Sen. patet in Præf. I. Controv.

— *Sic omnia verti*
Cernimus, atque alias aſſumere pondera gentes,
Concidere has.

Ovidius Metam.

Stare in faſtigio Scythas ſive Turcas jam video: & ſtare. A multis annis nulli eorum progreſſus: profecto (vere vaticinor) ſpectant caſum. Hæc talia, quiſquis rebus conſiliiſque intereſ, conſidera: & quantum humano ingenio poteſt, prævide quo inclinent ſe fata: & tu ad illa. Nam miſer quid pugnes? καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἐδιδάσκετο πραγμάτων ἄνθρωπος, ὡς ὅσα μὴ συναιρομένην ἔχει τὴν ἄνωθεν δεξιὰν, τούτοις καὶ γῆ καὶ θάλασσα μάχεται, καὶ ἀὴρ, ὥσπερ τινὶ δραπέτῃ θεοῦ καὶ τῆς δίκης ἀλάστορι δραστηρίως ἐπιτιθέμενα: *ex ipſis factis homo diſcat, quæcumque cooperantem & commilitantem non habent ſupernam dexteram, his terram & mare & aerem adverſari, tamquam fugitivum aliquem Dei & Iuſtitiæ violatorem efficaciter perſequentia.* At contra, quo Fatum vergit, alia etiam omnia: & velut viam illi muniunt ignari aut inviti. Cæſar ad Principatum venire debet? Societatem cum illo Pompejus coeat, & calide evehat juxta ſeſe. Dejicere poſtea vult? fruſtra. cauſſam duntaxat armorum præbeat, turpiter & imperite ex Italia fugiat, aleam de ſumma re uno prælio jaciat feſtinanter,

Niceph. Greg. VII.

Fatorum devergia videnda.

Illuc omnia ſedãt, trãcta occulto ſunt.

ſtinanter. Romanos imperare fatum eſt? Annibal à Cannis Romam non petat: Philippus fœdus ſine effectu cum illo ineat, & navis cum legatis velut caſu capiatur: ceteri item reges quieſcant, & alii poſt alios vincantur, *fatali omnium ignavia*. Quid
Tac. xv. Annal. de hodierno Europæ ſtatu cogitem, ſileo. Sed Fatum quid tibi vis? quod telum ſubito in me injicis? Ecce nuncius, * *Plantinum* illum meum, quo neminem ego, nemo me fidelius amavit; illum pulcherrimæ artis columen, & ſtili mei lucem; abiiſſe. Heu, heu, ego vivo & ſcribo?

* Obiit Kal. Iuliis, anni cIↃ, IↃ. LXXXIX.

IN CAP. V.

De Conſcientia.

Poteſt contingere nocenti ut lateat, latendi fides non poteſt.] Imitatus eſt & argute extulit minor Seneca: Pag. 38.

In Hippol. *Scelus aliqua tutum, nulla ſecurum tulit.*

IN CAP. VI.

De Probitate.

Eſſe, quam videri, probus malis.] Machiavellum ergo nemo audiat, qui ſimulatam neſcio quam virtutem Principi induit, & ſcænæ ſervientem. O dogma ad Principis perniciem pariter & ſubditorum! Pag. 40. *Pura probitas, ſprobita.*

Honeſtum ei vile eſt, cui corpus nimis carum eſt.] Cato Cenſorius in hanc ſententiam: *Cultus magna cura tibi, magna virtutis incuria.*

Apud Ammian. lib. xvi.

IN CAP. VIII.

De Vſu.

Qviſquis in re Civili intellegens haberi volet, opus ei Pag. 44.

2-17

Experientia in Repub. opus. Experientia.] Multa & pulchra apud Philoſophum in loco vide, quem hic citavi. Illud certum. intellegere te aliquid ex lectione vel auditu in rebus Civilibus poſſe, atque etiam judicare, tangere aut tractare eas non poſſe, ſine uſu.

IN CAP. IX.

De Memoria rerum.

Pag. 44. PLura ad Prudentiam confert.] Si ulla quidem res ad Prudentiam publicam privatamque facit, facit Hiſtoria. quam Leoni futuro Principi, Baſilius pater jam Princeps, egregie commendat, verbis quæ merito adſcribo: Iςορίας ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκνει· ἐν αὐταῖς γὰρ εὑρήσεις ἀκόπως, ἅπερ ἕτεροι συνῆξαν ἐγκόπως. καὶ μάθοις ἐκεῖθεν τάς τε τῶν σπουδαίων ἀρετὰς, καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, τάς τε τοῦ βίου πολυτρόπους μεταβολὰς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ περιςάσεων τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄςατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἁμαρτίας, τῶν δὲ σπουδαίων πράξεων τὰς ἀντιδόσεις, ὧν τὰς μὲν φύγῃς, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν δίκης πεῖραν μὴ λάβῃς, τὰς δὲ κατορθώσῃς, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἐπάθλων καταξιωθῇς: *Per Hiſtorias veteres ire ne recuſa. Ibi enim reperies ſine labore, quæ alii cum labore collegerunt, atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea converſiones: mundi hujus inſtabilitatem, & Imperiorum præcipites caſus. Et, ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia. quorum illa fugies, ne in divinæ Juſtitiæ manus incidas; hæc amplectere, ut præmiis quæ ea comitantur, potiaris.* Hæc Græcus ille Imperator, in libello quem Κεφάλαια παραινετικὰ inſcripſit: probo, pio, & digno quem Principes legant. Cap. lvi.

Hiſtoriæ compendioſa laus, & fructus.

Baſilii Monitoria.

Pag. 54. Eadem ad Civilem hanc partem utiliſſima.] Non tamen omnis Hiſtoria, ne erres. Vt aurum non quævis terra gignit; fic nec hæc promiſcua, Prudentiam

dentiam

dentiam Civilem. Quæ illa igitur? ea, *Quæ Hiſtoria Politico utilis?*
quæ tres has notas habet: Veritatem,
Explanationem, Iudicium. id eſt, quæ
legitima Hiſtoria eſt, & perfecta. Nec
enim talem ego umquam cenſuero, cui
trium horum aliquod deeſt. Prima Nota,
Veritas eſt. ut nempe res eventuſque om- *Ea quæ Vera ſit:*
nes puriter & ex fide narret, *nec quidquam*
Livius XXII. *(quo nimis fere inclinant ſcribentium animi)*
hauſtum ex vano velit. Olim & nunc rara
virtus: & à qua non affectu ſolum aut aſpe-
ctu plerique abeunt, ſed ſpecie etiam vir-
tutis. Nam fidem in Principem aut ſtatum
cenſent, narrare aliquid non ex fide. Atqui
hæc fundamentum operis eſt: καὶ ἡ ἀλή-
Præfat. Archæol. θεια (ait in hac ipſa re Dionyſius) ἀρχὴ
φρονήσεώς τε καὶ σοφίας: *& Veritas, prin-*
cipium prudentiæ ſimul & Sapientiæ. Vt ani-
manti oculos ſi eruas, reliquum corpus in-
utile reddas: ſic Hiſtoriam, ſi ab ea hoc
lumen. In falſa & errante, quomodo
non fallare ſemper & erres? talis firmiter
numquam te diriget, aut tuas actiones.
Nota altera *Explanatio* eſt. ut rem ſcilicet *Quæ Plana ſit:*
non fideliter tantum narret, ſed diſponat
etiam atque exponat. Quomodo, & qua-
Tacit. I. Hiſtor. re, quidquid geſtum ſit, addat: *ut non mo-*
do caſus eventuſque rerum, ſed ratio etiam
cauſſæque noſcantur. Magna hæc laus, &,
Polybio judice, ita neceſſaria, ut uſum
non habeat quæcumque ea caret. Ἱστορίας
Lib. III. γὰρ, inquit, ἐὰν ἀφέλῃ τις καὶ Διὰ τί, καὶ
Πῶς, καὶ Τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ
πραχθὲν πότερον εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ
καταλειπόμενον αὐτῆς, ἀγώνισμα μὲν, μάθη-
μα δ' οὐ γίγνεται: *Ab Hiſtoria ſi quis auferat,*
Quare, Quomodo, Quo fine quidque ſit actum,
& an ex ratione ſatis ceciderit; quidquid in ea
reliqui, id ludicrum magis erit, quam doctrina.
At nota tertia, *Iudicium*. ut diſcrimen lu- *Quæ mixta judiciis.*
menque rebus adhibeat: & hæc probet
(ſed breviter, & quaſi aliud agens,) hæc
Tac. III. Annal. damnet. *quod præcipuum munus Annalium*
reor, ne virtutes ſileantur; utque pravis dictis
factiſque ex poſteritate & infamia metus ſit.
O pulchra iſta pars! & quæ actiones vitam-
que omnem format & dirigit. ſi à judicio
tamen profecta directo. Nam pravus ali-
 quis

2-19

quis aut imperitus, fruſtra illuc ſe dabit: & cum ſuo tamen irriſu magis, quam noſtra noxa. quia vanitas ſtatim apparet. Hæ ſunt tres illæ Notæ; quas in quacumque Hiſtoria repperies, Veteri ſive Nova, ſcito purum probumque eſſe illic aurum. Scrutare.

Iudicium Hiſtoricorum, qui nobis probi.

Sed viſne etiam ad ſpecimen diſtinctè ſcriptores aliquot tales tibi iugeram? faciam: etſi in hoc judicio, judicium meum ipſe in judicium mitto. Diſtinguam per Tempora & Gentes. Inter Græcos veteres duo ſuut mirificè mihi probi.

De Thucydide ſententia noſtra.

Thucydides: qui res nec multas nec magnas nimis ſcripſit, ſed palmam fortaſſe præripit omnibus qui multas & magnas. Elocutione tota gravis & brevis, denſus ſententiis, ſanus judiciis: occulte ubique inſtruens, actiones vitamque dirigens, orationibus & excurſibus pæne divinus. Quem quo ſæpius legas, plus auferas: & numquam tamen dimittat te ſine ſiti. Alter ab iſto eſt.

De Polybio.

Polybius, qui multa & præclara libris XL. compoſuit: ſed pars pleraque, aut tota periit, aut mutilata ad nos venit, cum fraude generis humani. Ille judicio & prudentia Thucydidi haud diſpar, cura & ſtilo ſolutior. qui excedit, abrumpit, diffundit, & ſæpe non tam narrat, quam ex profeſſo docet. Sed recta & ſalutaria ubique ejus monita: & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quod anxia in eum inquiſitione non opus, ſed ſenſus ſuos aperit & revelat ipſe. Nam Thucydides ſæpe artior & obſcurior: eoque qui circa Principem magis, quam Principi aptus.

De Plutarcho.

Inter Græcos medios *Plutarchus* eſt. qui non Hiſtoriam proprie, ſed particulas Hiſtoriæ ſcripſit & ablegit, Illuſtrium virorum vitas. Sed dignus tamen, ſi quis alius, Principe ſcriptor. qui judicium mirifice format, & diffuſa ac plana quadam ſcribendi via ad Virtutem ubique & Prudentiam ducit. ſed ad illam magis: & niſi fallor,

fallor, melior omnino quam acutior ductor.

Xenophontem prætereo? abſit. Sed laudatiſſimus ille Cyrus ejus non habet hic locum, quem magis ad exemplum vitæ, quam ad fidem rerum ſcripſit. In reliqua Hiſtoria (Græcanica inquam, aut Perſica) ſane ſuavis ille, & fidus, certe circumſpectus ſcriptor: e quo tamen haurias magis Prudentiam hanc Civilem, quam ut ultro eam propinet. Sententias quidem & dogmata raro miſcet. Sed juvit nos hic egregie via alia. cum Thucydidem adhuc latentem, & in ſua manu ut opprimeret (ô candidam, & ab omni æmulatione vacuam mentem!) primus ipſe protulit & divulgavit.

De Xenophonte.

Iam inter infimos quoque Græcos duo ſunt, quos non contemno. Prior eſt *Nicetas Choniates*, qui res Græcanici imperii ſcripſit, orſus à * Iohanne Comneno Alexii F. ad urbem captam, ſive ad Balduinum Flandrum. Is parum adhuc vulgo notus, fateor: ſed digniſſimus notitia: purum rectumque ingenium, ſi aliud illo ævo. Stilus etiam operoſus, poëtas & Homerum ſæpe reſpiciens: at res & narratio ipſa, diſtincta, compoſita, ſine vanitate, ſine ineptiis, brevis quod ſatis ſit, & fida. Crebra apud eum & opportuna monita: judicia non libera ſolum, ſed ſana. Ad ſummam, legite vos Politici, gratiam mihi aliquis pro indicio habebit. certe debebit.

De Niceta.

* Ab anno Chriſtiano ∞. CXVIII. uſque ad annū circiter ∞. CCX.

Alter eſt, *Nicephorus Gregoras*, qui hiſtoriam & filum narrationis ejus excepit, at non laudem. Scripſit enim ab urbe capta res, ad Andronici Palæologi poſterioris mortem: ſed nequaquam pari caſtigatione aut induſtria, & vitia plura traxit ſui ævi. Superfluit, aut evagatur: & res orationeſque proprias miſcet, indecore, imo inepte. Iudicia tamen ejus crebra, & plerumque recta: cauſſæ eventuum curioſe poſitæ; pietas inculcata, & multa opportune ad primam illam cauſſam relegata, id eſt Deum, Sane Providentiam & fatum

De Gregora.

tentiiſque bonus eſt, etſi non frequens. quid refert? pro ipſo loquitur docetque copia tot eventuum & exemplorum.

Sequuntur ſcriptores duo, velut proprii Principum, & aſſidue iis in manu ſinuque habendi. *Q. Curtius*: qui me judice probus eſt legitimuſque Hiſtoricus, ſi quiſquam fuit. Mira in ſermone ejus facilitas, in narrationibus lepos. aſtrictus idem, & profluens; ſubtilis, & clarus; ſine cura ulla accuratus. Verus in judiciis, argutus in ſententiis, in orationibus ſupra quam dixerim facundus. Quod ſi varium magis argumentum habuiſſet; fallor, aut variæ Prudentiæ eximium magis ſpecimen præbuiſſet. Sed Alexander, quid niſi bella? *De Q. Curtio.*

C. Cæſar res ſuas ipſe digeſſit: compoſite ſane, & pari modeſtia ac libertate. In ſtilo ſunt quæ culpem, ſine ejus tamen culpa. nam malam aliquam & alienam manum acceſſiſſe, ſatis mihi liquet. Prudentiam non è verbis ejus hauries, ſed è factis: & maxime Militarem. Commentarii enim ſunt, & nihil pollicentur præter nudam ſimplicemque narrationem. *De C. Cæſare.*

Inter mediæ ætatis ſcriptores (proh dedecus!) non eſt quem pro mediocri Hiſtorico laudem. Adeo labente imperio barbaries ſtatim & ſqualor omnia occuparunt: & ſiqui ſcripſerunt, ii fere ad vana delapſi, *falſo vera aut majora vero miſcuerunt*. Ammianus *tamen* Marcellinus fidei & judicii ſatis clarus eſt, modo ſtili. Taci. 11. Hiſtor. *De Ammiano.*

Lambertũ etiam *Schafnaburgenſem* haud plane contemno in rebus Germanicis. *De Lamb. Schafnaburgenſe.*

Vti nec *Rodericum Toletanum*, in Hiſpanicis. Vterque bonus, quantum potuit in tali ævo. *De Roder. Toletan.*

At patrum & noſtro ævo videtur Hiſtoria ſe commoviſſe. Scripſit eam ante annos paullo minus centum *Philippus Cominæus*, ita laudabiliter, ut nihil verear componere eum cum quovis antiquorum. Incredibile eſt quam ille omnia videat, *De Cominæo.*

penetret,

2-23

penetret, arcana conſiliorum eruat, & ſubinde inſtruat nos ſalutaribus rariſque præceptis. & id diffuſe, Polybiano quodam exemplo. Quamquam revera Polybium aut talem aliquem ille nec vidit: & hoc quoque laudem ejus auget, quod tanta præſtitit, litterarum omnium rudis, ſolo uſu rerum peritus, & naturali quadam judicii bonitate. Ite nunc ſcioli, & linguarum aliqua cognitiuncula vobis placete. At Princeps noſter hunc legito, & Enchiridium *Cominæus* illi eſto. Dignus Alexandris omnibus, hic Philippus.

De Paulo Æmilio. *Paulum Æmilium* comitem huic do, qui in Galliis, & res quoque Gallicas ſcripſit, etſi non Gallus. Ludovicus XII. decus hoc Italiæ abſtulit, & vindicavit ſibi. Ille, ut rem dicam, pœne unus inter novos, veram & veterem Hiſtoriæ viam vidit, eamque firmo pede calcavit. Genus ſcribendi ejus doctum, nervoſum, preſſum; ad ſubtilitatem & argutias inclinans, & relinquens defigenſque aliquid in animo ſerii lectoris. Sententias & dicta ſæpe miſcet, paria antiquis rerum ipſarum ſedulus ſcrutator, ſeverus judex: nec legi noſtro ævo, qui magis liber ab affectu. Dedecus ævi eſt, quod minus ille placeat, quaſi pauci ſint qui capiant hæc bona. In tantis tamen virtutibus etiam hæ labeculæ, quod ſtilum parum nectit, & ſpargit dividitque eum in minuta quædam membra. Hoc cum in omni ſerioſa oratione parum congruum, tum in Annalibus minime: quorum eſt, ut ille ait, *tarda quædam & iners ſcriptura*. Deinde, quod inæqualis. alibi nimium anxius & caſtigatus, ideoque ſubobſcurus; alibi (ſed rarenter) laxus & ſolutus. Vetuſtatis etiam neſcio quid affectat in nominibus hominum, locorum, urbium immutandis, & in veterem formam redigendis: ſæpe erudite, interdum vane, ſed, ut ego judico, ſemper indecore. Quorſum *Charticrius* Gallorum Cancellarius, *Quadrigarius* mihi ſit? Ille ipſe *Cancellarius*, dicatur *Præfectus juris*? & ubique *rex Tarraconenſis*, *Caſtulonenſis*, *Dux Geldubenſis*; qui nobis & majoribus fuerunt, Arra- Tacitus de cauſſis corrup. Eloq.

Arra-

Arragonia, *Caſtella*, *Gelriæ*? Talia infinita ſunt audacter & ambitioſe innovata, & cum fraude pariter ac cruce lectoris. In his, & paucis aliis, ſi refingere leviter eum nobis fas: (audeo dicere) virum daremus ſupra omnem hanc novitiam, & ad priſcam laudem.

Sunt & ævi noſtri Hiſtorici duo, quos tangam. *Franciſcus Guicciardinus*, prudens perituſque ſcriptor, & qui tales lectores ſuos facit. liber eſt & verax; ab affectibus immunis; ſi tamen ab odio, quod retegere mihi non ſemel videtur in Ducem Vrbinatem. Sententias bonas utileſque inſerit, ſed parum aſtrictas. Vitia duo propria hujus ævi non effugit, Quod & juſto longior eſt, & Quod minutiſſima quæque narret. parum ex lege aut dignitate Hiſtoriæ; quæ, ut Ammianus ait, *diſcurrere per negotiorum celſitudines aſſueta, non humilium minutias indagare cauſſarum.* Sed nec orationes ejus ſatis vegetæ mihi, aut caſtigatæ. languent ſæpe, aut ſolute vagantur. Denique uno verbo, inter noſtros, ſummus eſt Hiſtoricus; inter veteres, mediocris. *De Franc. Guicciard.* Libro XXVI.

Paulus Iovius multorum judicia magis acerba, quam libera experitur. Acriter valde in virum eunt. Ego de eo ſic cenſeo. Stilo bonum gravemque eſſe, & plane ad hiſtoriam: judicio ac fide ambiguum. Vbi affectus non diſtrahunt, rectum; ubi illi adſunt, obnoxium. Ad gratiam ſcilicet ſe dat & auram. Laudationum nec cauſſam ſæpe habet, nec modum. Genti ſuæ, Vaſtio, Medicæis, nimis ex profeſſo addictus. his quidem ita, ut Laurentium Medicem parricidii reum velut apud judices agat. Orationibus quoque aut frigidus interdum aut ineptus. Laudandus tamen legenduſque ob multiplicem & variam rerum ſeriem, quas redegit compoſite & dilucide in unum Hiſtoriæ corpus. Imo nec in Perſicis aut Turcicis tam vanus, quam videri volunt: & fidem ei in pleriſque adſtruunt Turcici Annales, qui nuper * prodierunt. *De P. Iovio.*

* Hoc anno, edēte Io. Leunclavio.

De

2-25

De Petro Bembo aliquid addam? illuſtri dignitate & fama vir fuit: quam tamen Hiſtoria ſua Veneta apud me non auxit. Iacet in narrationibus, vel friget: in verbis affectatiunculas habet materie aut viro ſerio parum dignas. Nulla vox niſi ex Tulliano aut Iuliano penu: & quæ ſic dici non poſſunt (quippe nova, vel iis ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipſa etiam tota ſcriptio & formulæ ſic compoſitæ, quaſi hæc omnia Romæ geſta, & republica illa ſtante. Sunt in quibus rideam; ſunt in quibus indigner. & cum tam curioſe à verbis ſibi caverit, reperio alibi, quæ non dicam Tulliana non ſint, ſed vix Latina. *De Petro Bembo.*

Hæc judicia noſtra ſuper præcipuis Hiſtoricis ſunt. Nec enim omnes ſane advoco. quid opus? Bonis ad uſum & exemplum hæc ſatis ſunt, improbis ad calumniam plus ſatis.

IN CAP. X.

De Doctrina.

AD Prudentiam facit valide.] *Pag. 46.* Omnis omnino Doctrina ad Prudentiam facit, & animi interior ille cultus. *Doctrina mentem illuſtrat.* Tacite enim acuit, & judicii vim format. Ariſtoteles dicere ſolitus: Ἡ μὲν ὅρασις ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἀέρος λαμβάνει τὸ φῶς, ἡ δὲ ψυχὴ ἀπὸ τῶν μαθημάτων: *Aſpectus à circumfuſo aëre lumen accipit, mens à doctrina.*

Apud Diogen. Laërt. in Ariſtot.

Quia animum ad accipiendam illam præparant.] Nam animus noſter per ſe ferox, molleſcit per doctrinam & ſe frangit, diſcitque affectus & omnes motus magis habere in Poteſtate. *Eadem animum domat:* Plutarchus pulchre: Οὐδὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐμενείας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦτον, ὅσον ἐξημερῶσαι τὴν φύσιν, ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν: *Nihil majus ex Muſarum placido commercio homines capiunt, quam quod naturam* *Modeſtiã inſerit.*

In C. Marcio Cariol.

naturam mitigent, & manſue eam faciant Ratione & Doctrina, amplectentem ex iis Modeſtiam, & quod Nimis eſt fugientem. Itaque idem ille ſcriptor Marcio Corio- *Ab hac*
In C.Mario. lano, & C. Mario hoc defuiſſe oſtendit, *vacuirunt.* ſummis alioqui viris: qui, inquit, ſi Muſis Gratiiſque litaſſent, non impetu ablati tam fœdum & turpem rebus ſuis exitum dediſſent. Conſidera.

Haurienda, ſed ad uſum.] Abſit enim ut Princeps hic deſideat, aut in meditatiunculis conſeneſcat. *Ad rem transferenda Doctrina.* Vt qui ignem à vicino petit, non illic hæret, ſed ablato eo domi focum ſuum accendit: ſic capiendi à Doctrina igniculi illi Prudentiæ, & ad uſum actionemque Civilem transferendi ſunt.

Qui fructuoſa, non qui multa *Pag. 47.* ſcit, ſapit.] Egregie in hac re Ariſtip- *Redundãs ſcientia, inutilis.*
Laërt. in Ariſtip. pus. σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ πολυμαθίᾳ ἔφη, Ὥσπερ οὐχ οἱ τὰ πλεῖστα ἐσθίοντες καὶ γυμναζόμενοι ὑγιαίνουσι μᾶλλον τῶν τὰ δέοντα προσφερομένων, οὕτως οὐχ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χρήσιμα ἀναγινώσκοντες, εἰσὶ σπουδαῖοι: *quempiam ſe jactantem ob multi-ſcientiam, dixit, Vt non ij qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis qui modice: ita non qui plurima, ſed qui utiliſſima legerint, docti cenſendi & ſtudioſi.* Ergo modus tenendus, præſertim Principi. nec immerito Iulianus Deſertor *Iulian. hîc nimius.* (alias magnus & multiplici virtute Impe-
Ammian. XVII. rator) male audivit, tamquam *Graculus litterio*, & Philoſophis nimium deditus. Sed nec Hadrianus extra culpam affectatæ *Et Hadrianus:* ſupra modum doctrinæ. Peccavit pariter
Ioh. Zonaras in Annal. to. III. Michaël Ducæ filius, Byzantii Imperator, qui, ducente Michaële Pſello, ita totum *Et Michaël.* litteris ſe dedit, ut gubernatio rerum penes alios eſſet, & turpiter imperium dehoneſtaretur. Ego ſane Trajanum aliquem malim, doctum leviter, ſed vigilantem, ſerium; quam principem otioſum & in litteris deliciantem.

Tenuitque, quod eſt difficillimum, ex Sapientia modum.] Pulchra gnome & admonitio. Sed quis igitur

2-27

Modus in Scientia. *Non tota ea ſpernenda.*

igitur ille Principi aptus modus? Ego hunc cenſeo, ut neque nihil, neque omnia diſcat. Nam Ludovicus XI. valde damno, qui filium Carolum omnium bonarum artium rudem voluit, *Ne eſſet*, ut ajebat, *in conſiliis capiendis refractior, & tenacior ſui ſenſus.* Et mehercule hoc eſt aſſecutus. Nam illum jam regem duo treſve homunculi, & ii ex viliſſimis, huc illuc pro ſuo arbitrio circumegerunt, cum magna ſubditorum indignatione & damno. Gothorum cauſſa, pœne dicam juſtior. qui, cum Amalaſſuintha egregia fœmina filium ſuum Atalaricum liberaliter inſtitui docerique curaret, cœtu facto ad eam venerunt, quærentes regem ſuum, nec recte nec decenter inſtitui. Nam iſta omnia litteraria longe à robore & armis abeſſe, imo effæminari iis animum & ad timorem traduci. Procop. de Bell. Goth. Lib. I.

Aſſumenda ſaltem utilia.

Quare hæc omitteret, & *magiſtros exueret, ſatis amplis doctoribus inſtructus, majoribus ſuis.* Parere Amalaſſuintha debuit, cum rogantium poſt-damno. Hæc mala & barbara ſunt: atque omnino ſeria inſtitutione formandi imprimis illi, qui *ita nati ſunt, ut bona malaque eorum ad rempub. pertineant.* Qualis ea eſſe debeat,* alibi fortaſſe fuſius, hic & in compendio dicam. Tac. XIV. Annal. Tac. IV. Annal.

* In Libris. *De Inſtitutione.*

Artes Principe dignæ. *Trium generum:*

In Livio legi, de Servio, poſtea rege. *Eruditum artibus, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur.* Tales, neque alias, in Principe ego quæram. Credo triplices eas eſſe: ad *Splendorem*, ad *Prudentiam*, ad *Virtutem*. Primi generis *Eloquentia* eſt & *Linguarum ſcientia*. Opus ſane iis, vel in legationibus audiendis, vel in conſiliis, vel in publicis alloquiis. Infantem eſſe Principem, turpe, & detrahit auctoritati. Lib. I.

Eloquentia, & cujuſmodi:

Sed quæ eloquentia eum decet? Tacitus de Augusto prævit: *Erat ei prompta ac profluens, & quæ Principem deceret, eloquentia.* Profecto talis aliqua conveniat, non moroſa illa aut affectata, & quæ artem aut ſtudium præferat. Quid tamen Tiberiana illa? de quo idem ſcriptor, *Artem calluiſſe qua verba expenderet, validum ſenſibus, aut conſulto ambiguum.* Mihi non diſpliceat, imo in Principe maturo jam ævi XIII. Annal. Ibid.

& re-

& regni, hanc ante illam probem. Profluentia & facilitas ſermonis ſit adoleſcentiæ, ſtatæ ætatis hæc liberata & examinata oratio. Sed & ſi interdum ambigua aut involuta, haud damnem, quia ſic opus inter exploratores aut callidos, qui ſæpe legationis aut alia ſpecie accedunt. De *Linguis* cenſeo, non niſi eas diſcendas, quarum apud ſubditos aut vicinos crebrior uſus. Mithridates hic ſe jactaverit, qui omnes ſuarum ditionum: ſuperfluum eſt, & pompæ magis, quam uſus. Romanos illos proceres, vix lego alias calluiſſe à Latina & Græca: & ſufficiebant, quia ſparſæ & communes fere per terrarum orbem. Noſter Latinam inter omnes diſcat, eatenus ut leviter (ſi opus) in ſermone uti poſſit, ſed maxime ad legendum. Quæ diſciplina melior, non comprehenſa hoc ſermone? nec verſiones vim illam aut indolem ſemper habent. Addiſcenda eſt, & facile poteſt, ſi Præceptor adſit judicio probus, qui non circumducat per varia & ſupervacua præcepta. Pauca hæc, & lectio, in brevi eam dabunt. addiſcenda autem eo magis, quia etiam nunc quaſi commune vinculum eſt, quod Europam inter ſe commerciis litterarum & ſermonis jungit. Scio viros Principes in grandiori jam ætate, cum uſum viderent, aſſumpſiſſe, ſpretam aut neglectam male in juventute. Sed pergo. Ad *Prudentiam* palam faciunt *Politica*, & *Hiſtoriæ*, quas dixeris eorum fontem. Quod illa præceptis complexa ſunt, hæ præiverunt exemplis: & prudens aliqua meliorque mens hauriet ſemper ex iſtis. Hæc propria & peculiaris lectio ac palæſtra Principum: ſe atque otium hic exerceant, incredibili ſuo & alieno fructu. Sed in quibus auctoribus aut libris? de Hiſtoricis jam diximus: de Politicis, nemo mihi ante *Ariſtotelem*: cui *Platonis leges & Rempublicam*, & *Xenophontis Cyrum* velim addi. In hac claſſe pono *Militaria*, cujuſmodi vetera & nova noſter legat. Inter veteres, *Leo Imperator* bonus eſt, in libello huic rei ſcripto; inter novos ſunt multi & erunt, judicio tamen eligendi.

Linguarũ ſcientia.

Et inter eas Latina.

Ejus utilitas.

Politica & Hiſtoriæ.

Qui legendi in Politicis.

eligendi. Ad hanc partem etiam addo, *Phyſica, Geographica, Aſtronomica, Geometrica.* Omnia hæc ad Prudentiam neceſſum eſt, non dicam plene ſcire, ſed tamen libare. Phyſica primum, quia mentem attollunt (quod idem in Aſtrologicis) & abducunt à vano metu aut admiratione rerum. Plutarchus ſapienter conſiderat, & notat in Pericle. quem ait *præceptorem habuiſſe Anaxagoram, à quo imbutus ſcientia rerum ſublimium & caleſtium, non ſolum alto fuit animo, ſed & oratione erecta, longe à plebeja & futililoquentia.* Nec vero, inquit, *hunc ſolum fructum Pericli dedit Anaxagoræ conſuetudo; ſed etiam omni eum ſuperſtitione liberavit, quæ terrorem ex rebus aereis aut æthereis imprimit ignorantibus earum cauſſas. quem eximit naturalis diſciplina, & pro terrifica & urente ſuperſtitione tranquillam inſerit cum bona ſpe religionem.* At Geographica quidni noverit, ut una provincias & membra ſui regni? Prorſus ad conſilia facit (delectationem omitto, quæ maxima & liberalis eſt) ad conſilia, inquam, facit ſitus terrarum, & magnitudines, atque intervalla noſſe; tum etiam portus atque aditus; flumina, maria, montes; denique præcipua opida & munitiones; & ſiquid aliud eximium Deus in machina iſta inferiore oſtendit. *Aſtronomica* addidi, ut tempora anni, imo & tempeſtates, noverit aut præſagiat: dies noctesque alibi diverſas; communiter curſus ſiderum, & alia jucunda, ſed & uſui ad opportunitates aggreſſionum terra aut mari. Polybius hæc diffundit, & Principi aut Duci bono commendat, in libro ſuo IX. Idem & *Geometrica.* ac revera ad caſtra locanda, opida munienda, propugnacula ſtruenda, tormenta dirigenda, utilem hanc eſſe partem nemo negaverit, & Principi hactenus tangendam ut poſſit judicare. Nam multum operæ ſtudiique in iſtis poſtremis ponendum, haud dicam: nec probo vel Aſrorum reges quoſdam, vel Caſtellæ Alphonſum Decimum, qui toti in Mathematicis aut Aſtrologicis, cœlum potius coluere quam terram. Atqui haud magnos etiam

Phyſica non ſpernenda.

Meteorologica utilia.

Geographica.

Aſtrologica.

Geometrica.

Modice hæc habenda.

etiam reges eos fuiſſe, res & facta clamant. Caveat Princeps ne ſubtilia hæc & induſentia nimis eum capiant: non item minuta alia. quod Neroni objectum à gravi

XIII. Annal. cenſore Tacito eſt: *Nero puerilibus ſtatim annis vividum animum in alia detorſit. cælare & pingere; cantus, aut regimen equorum exercere.* Hæc indigna magno Principe: cui ſedere illud ſummi Poëtæ debeat,

Virgil. VI. Æneid. *Tu regere imperio populos Romane memento:*

& ad hunc finem atque artem, alia artium dirigere ac referre. *Architectonica* tamen non abjicio. utile & decorum aliquatenus ea ſcire: atque utinam utantur noſtri, non ad Palatia aut Arces ſolum, ſed ad opida tota ſtruenda, quod veteres factitarunt. *Architectonica adhibenda.*

At vero tertii generis artes, ad *Virtutem.* Principem probum moribus, ingenio modeſtum, conſtantem adverſum metus, æqui amantem eſſe, publice expedit: & hæc talia per doctrinam etiam inferuntur. *Virtus Principem decet.*

Ethica, facient, & quam vere ac proprie Philoſophiam licet dicas. Agrippinam non audiemus Neronis matrem, quæ filium, *Ad hanc Ethica.*

Cap. III. ait Suetonius, *à Philoſophia avertit, monens imperaturo contrariam eſſe.* O fæminam alia quoque improbam! quid ais? *imperaturo contrariam?* ita, qui ex libidine imperium volet gerere, divina & humana jura ſpernere: quod tuus ille eximie fecit. At qui bene, juſte, feliciter imperare; inſtrumentum & adjumentum ei Philoſophia eſt, ſed habita etiam cum modo. Aptiſſimus in hac parte Plutarchus erit, cujus omnis ſcriptio cum prudentia & virtutem inſerit; cui Senecæ libellos aliquot addere, valde fit è meo voto. Ieſum Syrachidem etiam commendo, de quo veriſſi- *Plutarchi commendatio: Seneca, Syrachida.*

Cap. ult. me Baſilius Imperator ad filium: *è libris ejus civiles & regias virtutes colligi atque hauriri.* Libros autem ſacros tractari interim & volvi, etiam cum non dico, dico. Quis enim neſcit caput in virtutibus Pietatem eſſe? petatur e ſuo fonte, & in omni parte doctrinæ miſceatur. Hæc præcipua in Inſtitutione ſunt: à qua molliores illas artes *Muſicen & Poëſin* ſperno; aut certe *Muſica remota.*

non exigo. Themiſtoclis dictum Principi conveniet: qui cum rideretur ab iis, qui ſcitiores & gnari magis talium artium viderentur, *At ego*, inquit, *lyram aut pſalterium tractare neſcio, urbem quam parvam acceperim, claram & magnam reddere*, id ſcio. Nec diſſenſit ab hoc judicio Philippus Macedo. cujus Alexander cum ſcite aliquando & ſuaviter ceciniſſet: *Non te pudet*, inquit, *tam bene canere?* Et addit Plutarchus: *Satis enim eſt, ſi vel audire vacet regi canentes alios, & Muſis abunde honorem habet, ſi in hujuſmodi artibus exercentes ſe ſpectet.* Hoc ſi Græci, multo magis Romani. & ſcribit Cornelius Nepos: *Scimus Muſicen noſtris moribus abeſſe à perſona Principis, ſaltare etiam in vitiis poni.* Atque hæc ſi arceo, quid de fabellis ad corruptelam factis? In quo numero Amadæus eſt, ingenioſi nugatoris proles, peſtilens liber, ſi umquam fuit, & natus blande inficere aut interficere juventutem. Fugite Principes & Aulici, qui vera & ſeria amatis. In clauſula moneo, plurimum hæc profutura, ſed & interdum non profutura. ac vere de Commodo Imperatore Lampridius: *Sed tot diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt. Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula inſtitutores habentur.* Nota. cavendum ab aulicis corruptoribus in ipſa Aula, & nil niſi ſerium ac probum ad juniores Principes admittendum.

In Pericle.

Fabuloſæ hiſtoriæ inutiles.

IVSTI

I. LIPSII AD II. LIB. POLITICORVM NOTÆ.

IN CAP. II.

De præſtantia Principatus.

REgnum res inter deos hominesque pulcherrima.] Dictum ſimillimum in Iſocratis Evagora: Πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν τυραννίδα, καὶ τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων, μέγιστον καὶ σεμνότατον καὶ περιμαχητότατον εἶναι: *Omnes fateantur, Regnum, inter divina humanaque bona, maximum, auguſtiſſimum, & ſummo ſtudio appetendum eſſe.* Atque ego ſi me effundere in aſſerendo laudandoque Principatu velim, benigna materia eſt, & ingenium ſerviat: ſed malo te hæc ab aliis petere, qui in Politicis ſcribendis habent has Diſſertatiunculas velut pro præcipuo ſcopo. Mihi alia mens eſt. & tamen quidquid ad rem dici poteſt, ſemina ejus in Textu noſtro jacta fere habes. Quod ſcito me (ſemel moneo) alibi ſervaſſe.

Pag. 51. *Regni præſtantia.* *Nos ſtrictim multa diximus.*

IN CAP. III.

De Fœminarum imperio.

PRo iiſdem conſenſu aliquot gentes.] Pleræque gentes in Chriſtiano orbe, excipio Galliæ regnum. Sed & veteres Aſiatici ita uſurparunt. Arrianus: Νενομισμένου ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι ἀπὸ Σεμιράμεως, καὶ γυναῖκας ἄρχειν ἀνδρῶν: *Receptum ſolitumque in Aſia, jam-inde à Semirami, etiam fœminas imperium in viros exercere.*

Pag. 53. *Fœminas imperare mas.*

1. De rebus Alex.

IN CAP. IV.

De Electione & Succeſſione.

Pag. 55. *Ad manũ Princeps capiendus.*

MInore diſcrimine ſumi Principem, quam quæri] Aſſidet Cornelianæ huic ſententiæ illud Irenes Imperatricis in re ſimili · Ὡς δεῖ βασιλέα μὲν ἐκ ἀπόντα ζητεῖν, παρόντα δὲ μὴ μετακινεῖν: *Quod nec abſentem Principem quærere oporteat, nec præſentem demovere.* Apud Nicet. Chon. 1. Ann.

IN CAP. V.

De Initiis & Mutatione in deterius.

Pag. 56. 57. *Ante imperium multi boni, non in ipſo.*

SIve etiam Regni ipſius natura hoc fert] Potui addere cauſſam tertiam, Falſam de regnaturo opinionem. Nam quod Galbæ olim evenit, qui *omnium judicio dignus imperio, niſi imperaſſet:* id multis aliis, qui in bona ſpe, adepti denique imperium oſtendunt eo ſe minores. Nec temere à Pittaco dictum: Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι: *Imperium virum oſtendit.* Tacit. 1. Hiſtor.

Regnum depravat.

Diuturnitate in ſuperbiam mutant.] Ægre ſcilicet tam magna felicitas fertur, atque ita *ipſe Tiberius poſt tantam rerum experientiam, vi dominationis convulſus eſt*, ait meus ſcriptor. Tacit. VI. Ann.

Imperium iis artibus facillime retinetur.] Clare & pulchre pro hac ſententia Polybius, cum quærit cur Hiſpaniæ tam cito à Carthaginienſibus amiſſæ? Nam, inquit, *aliter cenſebant quæri imperia debere, aliter ſervari: nec imbiberant, eos optime retinere dominia, qui in iiſdem inſtitutis perſeverant, quibus ea initio ſunt adepti. At vero illud clarum teſtatumque exemplis eſt, quod homines felicitatem aſſequantur benignitate in alios, & bona de ſe opinione, iidem, cum adepti quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis delabuntur; ſic meritiſſimo, ut una cum imperantium mutatione, ipſi ſubditi ſe & affectus mutent.* Lib. X.

IN

IN CAP. VI.

De fine Principis.

VT ea opibus firma, copiis locuples.] Populus ab his externis Principatuum bonum maxime metitur. Itaque legi non ſine riſu in Mexicana Hiſtoria (libenter & jucunde ritus novi illius orbis conſidero) morem iis fuiſſe, ut cum regem alium conſecrarent, is juraret in hæc verba: *Iuſtitiam ſe adminiſtraturum, nullum è ſubditis oppreſſurum, bello fortem futurum. Effecturum ut Sol curſum ſplendoremque ſuum teneret, nubes pluerent, rivi currerent, & terra produceret omne genus frugum.* Quæ poſtrema, etſi unius dei propria, tamen & alii a ſuis regibus exſpectabant. De Burgundionibus, Ammianus: *Apud hos rex appellatur generali nomine Hendinos, & ritu veteri, poteſtate depoſita removetur, ſi ſub eo fortuna titubaverit belli, vel ſegetum copiam negaverit terra. quemadmodum ſolent Ægyptii caſus ejuſmodi aſſignare rectoribus.* Et quid fatuitatem accuſem? vetus hæc opinio, imo ſapientiſſimo Homero prodita: & ſub bono rege vult omnia externa etiam bona. Sic enim Vlyſſes ad ſuam Penelopam:

Pag. 57.

Externa bona à Principe poſtulantur.

Mos Indorum.

Lopez Gomara.

Libro XXVII.

—— ἦ γάρ σευ κλέος οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει.
Ὥστέ τευ ἢ βασιλῆος ἀμύμονος, ὅστε θεουδὴς
Ἀνδράσιν ἐν πολλοῖσι καὶ ἰφθίμοισιν ἀνάσσων.
Εὐδικίας ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα
Πυροὺς καὶ κριθὰς, βρίθῃσι δὲ δένδρεα καρπῷ·
Τίκτῃ δ' ἔμπεδα μῆλα· θάλασσα δὲ παρέχῃ ἰχθῦς
Ἐξ εὐηγεσίης· ἀρετῶσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτῷ.

Odyſſ. τ.

—— *tua laus latum conſcendit olympum,*
Si ut percelebris regis, qui numina curas,
In multiſque probiſque viris jura aqua miniſtrat,
Ipſa illi tellus nigricans, prompta atque benigna,
Fert fruges ſegeteſque, & pomis arbor onuſta eſt.

Proveniunt pecudes, & ſuppeditat mare piſces,
Ob rectum imperium. populi ſors tota beata eſt.

Reipub. Princeps ſervit. Nec remp. tuam eſſe, ſed te reip.] Hadrianus Imperator *in concione ſæpe dixit, Ita ſe rempub. geſturum, ut ſciret populi rem eſſe, non propriam.* Vox aurea, & res multo magis, cum præſtatur. Spart. in Hadr.

IN CAP. VIII.

De Regno Virtute firmando.

Pag. 61. ILle reip. ſtatus optabilis.] Partem hic magis Polybianæ ſententiæ, quam ipſam expreſſi. Atque digna adſcribi. Ἐγὼ γὰρ οἶμαι δύο ἀρχὰς εἶναι πάσης πολιτείας, δι' ὧν αἱρετὰς ἢ φευκτὰς συμβαίνει γίνεσθαι τάς τε δυνάμεις αὐτῶν καὶ τὰς συστάσεις. αὗται δ' εἰσὶν ἔθη καὶ νόμοι τὰ μὲν αἱρετὰ. τούς τε κατ' ἰδίαν βίους τῶν ἀνθρώπων ὁσίους ἀποτελεῖ καὶ σώφρονας, τό, τε κοινὸν ἦθος τῆς πόλεως ἥμερον ἀπεργάζεται, καὶ δίκαιον. τὰ δὲ φευκτὰ, τοὐναντίον. Lib. VI.

IN CAP. IX.

De Imitatione & aſpectu civium in Principem.

Pag. 62. *Principem ſubditi æmulantur.* QVales in rep. Principes, tales cives.] Theodericus rex Gothorum ad Senatum populumque Romanum. *Facilius eſt errare naturam, quam diſſimilem ſui Princeps poſſit rempublicam formare.* Plato etiam exerte: Μηδεὶς ἡμᾶς πειθέτω, ὦ φίλοι, ἄλλῃ θᾶττον καὶ ῥᾷον μεταβάλλειν ἄν ποτε πόλιν τοὺς νόμους, ἢ τῇ τῶν δυναστευόντων ἡγεμονίᾳ. μηδὲ νῦν γε ἄλλῃ γίγνεσθαι, μηδ' αὖθίς ποτε γενήσεσθαι: *Nemo nobis perſuadeat, ô amici, ulla ratione citius aut facilius civitatem leges moreſque immutare, quam Principum exemplo praeunte: neque aliter nunc eſſe, nec in poſterum unquam futurum.* Apud Caſſiod. III. Var. epiſtol. XII. IIII. De Legib.

Vt igitur regulam oportet rectam eſſe, ad quam cetera adæquantur: ſic merito Principem, ad quem alii diriguntur.

IN CAP. X.

De Iuſtitia neceſſaria regnis.

LIcet, ſi libet.] Iuliæ Auguſtæ dictum eſt, privignum ſuum ad ſtuprum invitantis. & addidit amplius: *An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere?* Scilicet, ut Vellejus ait, *magnitudinem fortunæ ſuæ peccandi licentia metiuntur, quidquid liberet pro licito judicantes.* Ammianus obſcurus, ſed hoc ipſum dixit: *Nulla vacat quæſtio pravitatum apud eos, qui quod volunt, maximas putant eſſe virtutes.* Ab hoc fonte Perſarum judicium illa reſponſio Cambyſi, *roganti num qua lex permitteret nuptias cum ſorore? illi negarunt talem ſe invenire, ſed quamdam aliam qua liceat Perſarum regi facere quidquid libeat.* Æque turpis & perniciofa illa Anaxarchi adulatio. qui, cum Alexander lamentaretur ob Clytum interfectum, nec ſolatia admitteret: dixit, *ignorare illum, cur veteres ſapientes Iuſtitiam adſeſſricem Iovi fecerunt. nimirum, quia quidquid à Iove decretum, id jure quoque factum ſit.* Anaxarchi tales, ſed occulti, utinam non hodie apud imperantes!

Pag. 64. *Iulia turpe dictū.*

Libro XXVII.

Anaxarchi perniciosum.

Apud Arrian. De reb. Alex. l. IV. & Plut. in Alex.

IN CAP. XI.

De Iuſtitia adminiſtratione.

CAuſſas reoſque audiat.] Ipſene? an per alios? Vtrumque: & hoc magis. Certe quin ipſe quoque interdum Iuſtitiæ illud munus in publico utiliter ac decore obeat, non puto ambigendum. Veteres Imperatores ac reges fecere: & Caroli etiam magni Conſtitutio hæc legitur. *Hoc miſſi noſtri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni hebdomada unum diem ad cauſſas audiendas ſedere volumus. Populo autem dicatur, ut caveat de alüs*

Pag. 66. *Ius poſſit debeatque Princeps interdum dicere*

aliis cauſſis ad nos reclamare, niſi de quibus aut miſſi noſtri, aut Comites, eis juſtitiam facere noluerint. Vbi finem etiam hujus conſilii vides. nempe ut per ſupremum illum judicem, jus ſicubi labat, corrigatur, firmetur.

Pag. 67. *Leges & liteis recidendæ.* Medeatur noſter Princeps.] Vtinam, utinam! Ludovico Galliarum regi XI. hoc propoſitum: & Cauſſidicina illa, vera tabes Galliæ, nunc non eſſet, ſi ille pauculos annos fuiſſet. Exoriatur alius, & efficiat ut *tandem vipera iſta ſibilare deſiſtant.* Comin. c. CXXV. Apud Flor. lib. IIII. cap. ult.

IN CAP. XIV.

De Fide.

Pag. 72. *Fides pro dea.* IN Capitolio vicinam Iovis opt. max. eſſe voluerunt.] Credo hanc eamdem mentem eſſe in Livianis verbis: *Apud quos* (Romanos) *juxta divinas religiones Fides humana colitur.* Et profecto ſanctitas quædam in ipſa fide. Scytharum legati ad Alexandrum, pulchre: *Iurando gratiam Schytas ſancire, ne credideris. Colendo fidem, jurant. Græcorum iſta cautio eſt, qui acta conſignant, & deos invocant: nos religionem in ipſa fide novimus. Qui non reverentur homines, fallent deos.* Lib. IX. in Orat. Poſthumii. Cur. VII.

IN CAP. XV.

De Modeſtia.

Pag. 75. *Proni ad Superbiã reges.* IN alto poſitum non alta ſapere, difficile eſt.] Certe difficile. & *magnæ felicitatis eſt, à felicitate non vinci.* Vt quivis haud facile multum vini fert: non item abundantem fortunam. Da mihi circumſpectiſſimum regem: tamen *inter tot obſequia fortunæ, non ſatis cauta mortalitas eſt.* Natura, educatio, adulatio depravant. Auguſt. Curtius VIII.

Pag. 75. Non minus hominem ſe, quam homi-

hominibus præeſſe, cogitet.] Hoc primum remedium & cautio a Faſtu, ſe cogitare. Externa illa omnia ſunt quæ te inflant; æſtimari debes a te ipſo. Illa abeunt, veniunt: tu quid es, niſi vile infirmumque corpus? Vide non quid in te magnum habeas, ſed quid tuum. Saladinus, Chriſtianorum olim terror, qui Syriam, Ægyptum, & Africæ bonam partem ſubegit, morti jam vicinus, in cogitationem hanc ſerio deſcendit: & ſolam interiorem tunicam, pro omni pompa funebri, in haſta ſublimem ferri juſſit, cum acclamatione, *Hoc unum ex domitore Orientis reſtare.* O virum illa & majore fortuna dignum, qui tam bene eam cepit! Nihil hic proprium aut tuum. corona, ſceptrum, & omnia hæc ad quæ ſtupemus, a Deo ſunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatuſque dux, qui Dionyſium Sicilia ejecit, & in illuſtri gloria vixit, exemplo hic tibi eſto. de quo Probus: *Nihil umquam neque inſolens, neque glorioſum ex ore ejus exiit. Qui quidem cum ſuas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quam ſe in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare conſtituiſſent, tum ſe potiſſimum ducem eſſe voluiſſent.* Nihil poteſt magis ſapienter, magis Chriſtiane.

In eã remedium, cognitio ſui.

Saladini præclarum factum.

Thymoleontis modeſtia.

In Thym.

Magnas arbores diu creſcere, una exſtirpari.] Remedium alterum, cogitare Superbiæ aſſiduam comitem, Dejectionem, & Pœnam.

Superbiæ depreſſio adhæret.

Dominare tumidus, ſpiritus altos gere,
Sequitur ſuperbos ultor à tergo Deus.

Sen. Her. Fur.

Nihil altum ille, præter ſe, vult. eique proprium, τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῦν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῦν: *erecta dejicere, dejecta erigere.*

Laërt. in Chilone.

Vidi cruentos carcere includi duces.] Remedium tertium, a fortuna varia nimis & incerta. Hodie magnus eſt? cras alius, aut nullus. Iugurtham in carcere, Perſeum in cuſtodia obiiſſe ſcimus: & patrum memoria, quam illuſtre exemplum Tomambais eſt! Ille Ægypti Africæque Sultanus, in veteri & feliciſſimo regno

Varia & miſeranda ſors regũ.

Tomambais exitus:

regno, non ſolum eo ſubito exuitur; ſed & vita. Arbiter paullo ante vitæ neciſque gentium, in urbe ſua Principe, mulo vicatim per ludibrium circumductus, infami laqueo, & manu carnificis, ſtrangulatus eſt. Quid ſub idem illud ævi, Attabalipa in novo orbe magnus Rex, nonne in carcere, poſt infinitam vim auri quaſi pro vita extortam, amiſit & vitam? In eodem tractu, rex regum Mexicanus, nec uſitata quidem morte obiit, lento igne per ſummum cruciatum uſtulatus. Quæ tam tragica exempla meritiſſimo verbis Senecæ concludo: *Quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis iſta intervallis diviſa: ſed horæ momentum intereſt inter ſolium, & aliena genua.*

Attabalipa. *Quahutimoci.* De Tranquill. Animi, cap. XI.

Brevis ſermo optimus.

Oratio preſſa.] Vt moneta illa optima, quæ pretii plurimum habet in parva mole: ſic ſermo, qui ſenſus. Quid viſurus ſim, neſcio. ſed verboſos valde & una ſapientes, nondum ego vidi. Ceterum hæc Brevitas imprimis decet Principem. Tacitus de Galba: *Imperatoria*, inquit, *brevitate adoptari à ſe Piſonem pronunciat.* Cauſſa apud Demetrium Phalereum hæc: *Nam præcepta & juſſiones, quæ Principi conveniunt, brevibus verbis formantur, preces autem, quæ humilioribus, verboſæ & longæ eſſe debent.* 1. Hiſt.

Veſtis, & hæc talia, negligenda.

In cultu ne exuberet.] Iuliani Imperatoris familiare dictum fuit: *Turpe eſſe ſapienti, cum animum habeat, captare laudes ex corpore.* Et ſane viri magni, incurioſi rerum iſtarum levium. Carolus noſter Quintus in veſte reſtrictus. Ludovicus XI. cultu corporis neminem familiarium antelvit. Iulius Agricola (ita ſcribit de eo Tacitus) *cultu modicus; ſermone facilis; adeo ut pleriq; quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoque Agricola, quærerent famam; pauci interpretarentur.* Sic de Annibale Livius: *Veſtitus nihil inter æquales excellens, arma atque equi conſpiciebantur.* Et quid exemplis opus, uno verbo, plerique illi veteres ἀπλῶς ἑαυτῶν εἶχον. Ammian. lib. XXV. In Agric. Syneſ.

Orat. de Regno. εἶχον, οὐκ ἀπὸ σκευῆς, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ψυχῆς βασιλεῖς ὄντες, καὶ τἄνδον τοῦ πλήθους διαφέροντες, τὰ δ᾽ ἐκτὸς ὅμοιοι τοῖς ἀγελαίοις φαινόμενοι. *leviter & ſine cura ſeipſos habuerunt, non ab apparatu, ſed ab animo reges, & introrſum à plebe differebant, extrorſum vel gregariis ſimiles videbantur.* Ego Græcorum Imperatores (imagines enim exſtant) ſine riſu non aſpicio, in purpura: in auro, in gemmis, & a capite ad calcem non regie, ſed muliebriter cultos.

Munditias mulieribus convenire.] Ideo Heſiodus quoque monet: Pag. 77.

11. Ope. & dier.

Μηδὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι
Ἀνέρα.
Nec muliebri ſe comptu lotuque polito
Vir quiſquam.

Nec aliter de externa omni ſpecie cenſeo.] Vt in comitatu, in victu, in omni tua vita quam minimum ſit Tragœdiæ & pompæ. Cari Imperatoris illuſtre exemplum non omittendum, quia nec vulgatum. Syneſius ita narrat. (Carino tamen adtribuit, per errorem, uti opinor: quia * Carus res in Perſas geſſit, Carinus contra mollis, deſes, & nulla expeditione nobilis.) ſed is ita narrat. *Bellum inferebat Perſis, & jam ad Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è ſuo commeatu capere juſſit, mox ex hoſtico (Parthorum agros oſtendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hoſtium legatos, qui adveniunt. Atque illi opinabantur futurum primo, ut ad Proceres quoſdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo, ad Imperatorem. Atqui inciderant caſu in ipſum jam cœnantem. Circumſtabat frequens miles, ſed auro aut argento nihil cultus. Ipſe veſte punicea indutus, jacebat in herba. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo fruſtula quædam ſalſæ ſuillæ carnis. Cum autem legatos vidiſſet, nihil turbatum ajunt, nec quidquam immutaſſe, ſed vocaſſe, ad ſe ultro, & dixiſſe, Scire quod ad ſe veniſſent. nam Carum hunc ipſum eſſe. Iubere igitur ut renuncient juveni ſuo Regi,*

Nimia & affectata pōpa ſpernenda.

* Vide Vopiſc. & Eutrop.

Orat. de Regno.

De Caro narratio amœna.

niſi reſipiſcat, futurum ut intra unam Lunam omnis eorum ſilva & omnis ager, magis nuda & lævia ſint, quam Cari ipſum caput. & ſimul cum dicto pileum ſuſtulit, & caput oſtendit tam glabrum quam galea ejus quæ adjacebat. Et ſi quidem appeterent, juſſit manum in ollam mittere: ſin minus, ſtatim abire, & extra Romana præſidia eſſe, tamquam legatione omni jam defunctos. Ita me Deus amet, hæc virum olent, imo heroëm.

IN CAP. XVI.

De Majeſtate.

Pag. 78.

Externa ſuperbia non ad Majeſtatem.

In Comment. ad Princip. indoct.

TRiſtitiã & arrogantiã exuas.] Quæ duo imperite nonnulli adſumunt, quaſi conciliandæ Majeſtatis. Plutarchus hos tales taxat. *Qui mentem non habent, Reges & Principes,* inquit, *imitantur imperitos ſtatuarios, qui exiſtimant coloſſos ſuos magnos & venuſtos futuros, ſi tibiis quam maxime diductis, & inflatos, & biantes fecerint: ſic iſti gravitate vocis, & torvitate aſpectus, & morum aſperitate, & inſociabili quadam vita, dignitatem & majeſtatem imperantium exprimere ſe cenſent.*

Pag. 78.

Nimia comitas haud bona. Periclis inſtitutũ.

In Pericle.

Viles plerumque, qui nimium civiles,] Omnino abſtractione quadam opus iis qui gubernant, & ne nimis vulgo ſe vulgent. Pericles ſcivit: qui antea familiaris maxime & comis, ſimul remp. attigit, ab omni cœtu amicorum & conviviis ſe abjunxit, vitæ genere quodam ſubducto, & plane mutato. Cauſſam Plutarchus adjungit. Δεινοὶ γὰρ, ait, αἱ φιλοφροσύναι παντὸς ὄγκου περιγίνεσθαι, καὶ δυσφύλακτον ἐν συνηθείᾳ, τὸ πρὸς δόξαν σεμνόν: *Comitas enim facile faſtum omnem atterit, & in familiari conſuetudine ægre cuſtodias illud opinionis de te auguſtum.*

IN CAP. XVII.

De variis virtutibus decoris Principi.

NEc tamen conjugum imperiis obnoxius.] Nam *quod ſubſidium in eo*, ut inquit Tacitus, *qui à fœmina regatur?* Cui tamen humili & ſervili vitio plerumque feroces & militares gentes obnoxias eſſe, Ariſtoteles notavit: & hodie nos videmus. Sed ut imperia mulierum, ita conſilia non ſemper damno. Vtiliter ſæpe eas Princeps audiet: præſertim ſiqua a natura paullo magis facta ad prudentiam & virtutem. An Auguſtum pœnituit, Liviam ſuam audiiſſe? Ferdinandum Hiſpaniæ regem, Iſabellam? cui fœminæ Conſalvum, Canarias, Novum orbem, ejectos Mauros, & hanc magnitudinem ſuam Hiſpania in parte debet. Maritum enim ſuum, etſi a ſe virum magnum, tamen haud æque altum aut ſplendidum, ad illuſtria illa facta impellebat leniter ac ducebat. At in vita privata, eadem mirifica. Vino ætatem abſtinuit. artibus literiſque ita amica, ut ſermonem Latinum, ætate jam grandior didicerit, & auctores liberoſque intellegere atque interpretari potuerit. In fortuna & in moribus infracta; atque etiam in partu, ſic magnanima, ut emitteret vix vocem. Rarum heroinæ exemplum, & cum veteri omni ævo comparandum.

Pag. 79. — *Ne regant fœmina.* — Libro XIII. Annal. — Lib. II. Politic. c. VIII. — *Interdum ſuadeant.* — *Iſabella reginæ laus.*

Convitia ſi iraſcare, agnita videntur: ſpreta, exoleſcunt.] Sprevit ſane Auguſtus. qui cum audiret Ælianum quemdam male de ſe opinari ſolere: *Faciam*, inquit, *ſciat Ælianus & me linguam habere.* Animoſe item Philippus Macedo, ſuadentibus amicis, maledicum hominem in exilium mitteret: *Minime ſis*, inquit, *ne vagus & erro, apud plures de nobis male loquatur.* Plura & obvia talia exempla. ſed cavete tamen vos caniculæ: quia non omnes Auguſti ſunt aut Philippi, Ramirus Hiſpanorum rex mire probus aliter.

Sueton. Auguſt. cap. 51. — Plut. in Apophr. — Roder. — *Magni Principes in convitia fortes.* — *Ramirus aliter.*

probus fuit & in minoribus ſimplex: ob eam rem cum irriſui Aulicis eſſet, & dicteriis idemtidem peteretur, ad extremum exarſit, & undecim viros nobiles ad ſe vocatos, in Oſca urbe gladio percuti juſſit: addito dicto, * *Neſcit vulpecula cum quo ludat.* Reipſa ſcilicet oſtendit periculoſum valde, τὴν λέοντα νύττειν, *leonem vellicare.*

Sanct. Hiſtoria. Par. III.

* No ſabe la volpeja con quien trobeja.

Doctrinam nonnihil ad hunc finem promove.] Iure moneo. nam, ut Symmachus ait, *ſcimus bonas artes honore nutriri, atque hoc ſpecimen eſſe florentis reip. ut diſciplinarum profeſſoribus præmia opulenta pendantur.* Sed tamen voculam, *Nonnihil*, de induſtria addidi: quia ut tollere eas noxium; ita calide nimis promovere. Iuſtinianus τὰς τυπωθείσας ἀνέκαθεν ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων δίδοσθαι σιτήσεις τοῖς ἐν αὐταῖς διδασκάλοις τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ὑποθήκαις τοῦ ἐπάρχου ἐξέκοψε. καὶ οὕτως τῶν ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἐσχολακότων ἀγροικία τῶν ἐν αὐλαῖς κατεκράτησε: *antiquitus conſtitutas, in quoque oppido annonas, profeſſoribus bonarum artium dandas, de conſilio Præfecti ſui ſuſtulit. atque ita frigentibus paſſim per oppida Scholis, ruſticitas & barbaries occupavit inhabitantes.* Mala hæc ſecuris quam Thrax Imperator injecit: ſed illi quoque occulte noxii, qui effuſe nimis promoverunt. Nam otium & mollitiem nulla re facilius aut honeſtius in animos irrepere, quam via hac litterarum, omnino eſt fatendum. Atqui robur & virtus non ſunt, ubi illa. Vt catuli ad venandum inepti, qui ſaltare & ejuſmodi delicias docti: ſic ad virilia exercitia parum apti, cives nimis exculti. Franciſcum regem primum, & Leonem decimum, qui avide litteras excitarunt, in cœlum tollimus. Si propoſitum ſpectamus, merito; ſi finem & ſucceſſum, ambigo. quia revera alter Galliam ſuam, alter Italiam, cultiorem amœnioremque reddidit, ſed una & molliorem. Quid bonæ ſpei reliquum, ubi etiam fæminæ paſſim in libris & litteris? atqui eo ventum. Mihi Spartani illi probi, qui

Litteræ promovendæ.

Lib. I. Epiſtola LXXIII.

Sed cum modo.

Male, qui tollunt.

Zonar. in Annal.

Male, qui nimis vulgant.

Virtus reſolvitur.

Plut. in Lycurg. *qui γράμματα μὲν ἕνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον· ἡ δ᾽ ἄλλη παιδεία, πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο, καὶ καρτερεῖν πονοῦντα, καὶ νικᾶν μαχόμενον: Litteras ad uſum ſaltem diſcebant. reliqua omnis diſciplina erat ut pulchre parêrent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent.* Et a Principe meo in ſuis civibus id ſervari, ſuadeam valde. Non nimis, non omnes, ſtudiis ſe applicent. ſed Nobilitas tamen maxime: quia *patres valere decet conſilio, populo ſupervacanea eſt calliditas.* Salluſt. ad Cæſ.

Vſurpãda ad uſum.

Et inprimis à Nobilibus.

I. LIPSI

AD III. LIB.

POLITICORVM

NOTÆ.

IN CAP. I.

De Prudentia neceſſitate.

Nullum animal moroſius, nullum majori arte tractandum.] Inde Livianum hoc effatum: *Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hoſtem ſuperent.* Lib. II.

Pag. 82.

Difficile gubernare.

Mens una ſapiens plurium vincit manus.] Hoc Vlyſſes ille apud ſapientiſſimum vatem voluit, cum Minervam (id eſt Prudentiam) ſic affatur:

Odyſſ. ν.

Αἴκέ μοι ὡς μεμαυῖα παρασταίης γλαυκῶπι,
Κάικε τριηκοσίοισιν ἐγὼν ἄνδρεσσι μαχοίμην
Σὺν σοὶ, πότνια θεὰ, ὅτε μοι πρόφρασσ᾽
ἐπαρήγοις:
Atqui ego, ſi mihi ſic adſiſtas caſia diva,
Vel tercentum contra homines concurrere
pugna.
Auſim, te fretus comite, ô dea, & adjutrice.

IN CAP. II.

De Duplici Prudentia.

Pag. 84. PRinceps ſapiens, ſapientium commercio.] Comineus: *Nullum majus judicium bonæ mentis Princeps poteſt oſtendere, quam ut adjungat ſibi & familiariter utatur viros virtute & fama celebres. Nam omnes ſtatim judicabunt eum talem eſſe, quales ii qui apud illum.* Hoc fine utile, non tantum in conſilio, ſed etiam in contubernio quoſdam habere, *inſigni tranquillitate vitæ, nullis reip. negotiis permixtos.* Nam aliena hæc fama valde ad tuam famam. Ita Alexandro Calliſthenem, Scipioni Panætium & Polybium, Auguſto Areum & Athenodorum, aliis alios adhæſiſſe ſcimus, privatim magis ornamenta quam publice adjumenta.

Viri celebres & ſapientes in domo Principis decori.

Cap. XXXIII.

Taci. IV. Ann.

IN CAP. III.

De Adjutoribus Principis.

Pag. 86. SEd qui parabis? judicii hic res eſt.] Imo res etiam aliqua induſtriæ. Nam jam ante præparari quidam poſſunt, ut fiant apti. Turcarum Princeps a pueritia inſtituit, pacis aut belli futuros adminiſtros. & Germanorum proceres Alumnos quoſdam (ita appellant) ſuo ſumptu educant, in eumdem uſum. Quid ſi imitetur Princeps, & ſelecta quædam ingenia a teneris formari curet ad res Civiles? laudem. Apud Macedones quid ſervatum, Q. Curtii verbis dicam. *Mos erat Principibus Macedonum, adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum ſervilibus miniſteriis abhorrentia. Excubabant ſervatis noctium vicibus proximi foribus ejus ædis, in qua rex acquieſcebat. Ii actos ab agaſonibus equos, cum rex aſcenſurus eſſet, admovebant: comitabanturque & venantem, & in præliis, omnibus artibus ſtudiorum liberalium exculti. Præcipuus honos habebatur, quod licebat ſedentibus*

A pueris quidã formandi ad remp.

Macedonũ ritus.

Libro VIII.

edentibus veſci cum rege. Caſtigandi eos verberibus, nullius poteſtas præter ipſum erat. Hæc cohors, velut Seminarium Ducum Præfectorumque apud Macedonas fuit. hinc habuêre poſteri reges, quorum ſtirpi poſt multas ætates Romani opes ademerunt.

IN CAP. IV.

De Conſiliariis.

Optimum quemque fideliſſimum puta.] Rex Salomon (cujus ſcripta divinæ humanæque Sapientiæ pleniſſima, uti & Syrachidæ, unice tibi commendo.) paucis verbis: *Conſilia impiorum fraudulenta.* Excludo autem ab hac probitate etiam eos, qui rem ſuam privatim male geſſerunt, conturbatores aut decoctores. Baſilius Imp. ad filium: Συμβούλοις δὲ χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οἰκείων βουλευσαμένοις καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἑαυτῶν οἰκονομήσασιν. ὁ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οἰκεῖα διατεθεὶς, οὐδέποτε καλῶς βουλεύσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων: *Conſiliariis utere iis, qui rebus propriis bene conſuluerunt, recteque eas adminiſtrarunt, non autem qui per imprudentiam male. Nam qui ſuis rebus male proſpexerit, numquam ille bene conſuluerit alienis.*

Pag. 87. *Salomonis ſcripta plane divina.* Proverb. c. XII. Cap. XVIII. *Decoctores non apti ad Cōſilia.*

Morum animorumque provinciæ gnaros.] Etiam linguæ: ſi tamen ſermo diverſus, in locis qui tibi parent. Nam iſti qui per Interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati, nec tam idonei ad agendum. ac multa neceſſario eos fallunt.

Conſiliarii linguarum periti ſint.

Non exteros temere, non advenas.] Nota Princeps. nam hic peccamus. Vt vulgo remedia quædam ab Afris aut Indis petita æſtimamus: ſic plerumque externa ingenia præferuntur internis. At non oportet. Primum, quia ab hac re turbę. Indigenæ haud facile concoquunt, in ſua rep. plus aliquid credi aut tribui alienis. Inde livor, queſtus, & averſio

Conſiliarii exteri mali. *Turbant ſtatum.*

quædam animorum. Secundo, quia raro illi, morum, ingeniorum, & totius reip. periti. Plato autem breviter & recte dixit: Εἰδότος περὶ ἑκάστου ἡ συμβουλή: *Conſilium ejus eſt, qui rei cujuſque peritus.* Quod idem alibi diffuſius: περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι καλῶς βουλεύσεσθαι, εἰδέναι περὶ οὗ ἂν ᾖ ἡ βουλή, ἢ παντὸς ἁμαρτάνειν ἀνάγκη. *In omni re conſulendi principium, noſſe id de quo conſilium inſtitutum: aut tota via aberrare neceſſum eſt.* Tertio, quia etiamſi iis peritia, vix tamen affectus aut fides. Qui poteſt in alienam rempublicam? in qua ſemper illud cogitent: *Mihi iſtic nec ſeritur, nec metitur.* Itaque ad commodum ſuum, aut arbitrium Principis, videbis pleraque ab iis referri. Quarto & ultimo, quia uſu compertum, conſilia externa fere eſſe infauſta. Alexander male audire cœpit, cum Perſas audiit: Romani labi, cum Græcos & exteros: noſter Carolus Audax, (ne plura cumulem) cui ruinam ſuam niſi Campobacchio debet? Effatum hoc habe. Vt in quam domum veſpillones veniunt, ſignum eſt funeris: ſic reip. labentis, ad quam fulciendam adhibentur peregrini. Quod tamen ita intellego, ſi multi. nam ut unus aut alter interdum, fide aut ingenio valde cognitus, haud pertinaciter damnem.

Imperiti ejus ſunt. — Alcib. I. — In Phædro. — *Nõ amãt eum aut curant.* — Plaut. Epid. — *Infelices ſunt.* — *Ruit reſpublica, quam ii ſuſtinent.*

Pag. 87. Item ſenes.] Qui tales non annis magis, quam moribus. Nam *in quibuſdam*, ut ait Seneca, *non pueritia, ſed, quod eſt gravius, puerilitas remanet.*

Epiſt. IV. — *Quales moribus quoque æſtimandi.*

Conſilia ſenum, haſtas juvenum eſſe.] Pindari dictum eſt, uti è Plutarchi Lycurgo videbis. cui hoc Ariſtotelæum velut interpretamentum adde: ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστί: *Vires in juvenibus, Prudentia eſt in ſenibus.* Iuvenes autem non ſolum a conſiliis, ſed omnino a rep. amovendi, cauſſa duplici. Primum, quia temeritas & calor in iis. Atqui *cum ad gubernacula reip. temerarii atque audaces homines accedunt, maxima ac miſerrima naufragia fiunt.* Deinde, qui non cadit in ætatem

Iuvenes inepti ad — VII. Polit. c. IX. — *Cauſſa una.* — Cicer. de Senect. — *Cauſſa altera.*

tem eam Auctoritas: quæ tamen ad jubendum ſuadendumque plurimum valet. Opinio ſæpe de aliquo, plebem magis movet, quam res aut ratio ipſa. Solon igitur jure vetuit τ̃ σφόδρα νέον μήτε ἄρχειν, μήτε ξυμβουλεύειν. εἰ καὶ ἄριστα δοκοίη γνώμης ἔχειν: *valde juvenem neque magiſtratum gerere, neque conſulere, etiam ſi optime à mente conſtitutus eſſe videretur.* Rei etiam Romanæ grande olim fulcrum, Annariæ leges: quas male amiſſas bonus ſapienſque Princeps revocabit.

Solon eos omnino arcuit.

Iuncus apud Strob.

Annales leges utiliſſimæ.

Fortuna varia exercitos.] Nam qui aſſidue in rebus proſperis & lætis, quid ſapiat? *Non temere adverſa caſuum reputat, quem Fortuna numquam decepit.* At qui aliam eam expertus eſt, magis ille ad Modeſtiam factus & Cautionem, præcipuas Prudentiæ partes. Pindarus recte:

Felices vix ſapiunt.

Liv. xxx.

Magis qui aliquando adflicti.

—— ὁ πονήσας δ̓ νόῳ
Καὶ προμάθειαν φέρει:
—— *Qui mente laboravit,*
Prudentiam inde aufert.

xii. An. Tacitus item de Caractaco, *Quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, ut ceteros Britannorum Imperatores præmineret.* Annibal de ſe, ad Antiochum: *Hac ſuadeo, qui ut non omnis peritiſſimus ſum belli, cum Romanis certe bellare bonis maliſque meis didici.* Nec ſolum conſiliarii, ſed ipſi Principes optimi & prudentiſſimi, qui aliquando in adverſa ſorte. Carolus V. Galliarum rex mira ſapientia fuit, atque adeo cognomen id etiam tulit: ſed quem Fortuna a teneris annis magis jactavit? Patrem ſuum Iohannem capi abducique vidit, & regnum pæne totum occupari ab Anglis. Ludovicus xi. plane callidus. ſed ille quoque nonne per annos ſex a patre & patria profugus, apud Philippum Ducem Burgundiæ egit, quid niſi exſul? Emanuel Allobrogum nuper Princeps, in eadem hac claſſe. Veriſſimum igitur Græcorum verbum: * Ἐξ ὧν ἔπαθες, ἔμαθες: & miſeria Prudentiæ bona mater.

Livius xxxv.

Principes tales, optimi.

Carol. V. Sapiens.

Ludovicus xi. callidus.

Emanuel cautus.

* A quibus leſus, ab his doctus.

Quod ſatis ſit, acutos.] Profecto mali & inepti, qui nimis. Diſputare & ſermo-

Nimis ingenioſi.

mali ſuaſores. ſermocinari magis, quam ſuadere poſſunt: & tempus ſæpe terunt, milium, quod dicitur, terebrando. Tu ſcito, caput omne conſilii eſſe, non in acumine, aut ſermonum rationumque copia, ſed in directa quadam judicii norma. Ea autem plerumque his acriculis abeſt. *Exempla.* Machiavellum vide. quid eo acutius? at parum bonus aut felix ille Cæſari Borgiæ Conſiliarius, quidquid excuſet ſe & fatum accuſet. Vide Clementem VII. Pontificem. miram ei ingenii vim omnes tribuunt: ſed in actionibus conſiliiſque quam infelix, Roma ſcit & nunc etiam dolet. In populis ipſis hoc notabis. Quis neſcit Athenienſes ante Spartanos, Florentinos ante Venetos, ingenio & acrimonia fuiſſe? melius tamen conſtantiuſque hos rempub. ſuam direxiſſe omnes videmus. Cauſſæ hujus rei tres. *Rationes item tres.* Prima, quam in Textu libavi. quod velocia iſta ingenia ſemper movent aliquid, & nec quieta, quieta ſinunt. Altera quod in multiplici inventione & rationum copia plerumque natant, & ægre expediunt aliquid cui inſiſtant. Tertia, quod ea ſibi proponunt quæ non ſunt, non erunt; & mentem conſiliaque adverſarii æſtimant a ſubtili ſua mente. Atqui ille ſæpe ſtipes. nec quidquam tutius (obiter moneo) quam de conſiliis ejus, ex ipſius indole moribuſque judicare, aut eorum qui apud illum magni. *An litterati apti ad Conſilia.* Sed aliquis hic quærat. Quid ergo? ſubtiles quoniam damnas, etiamne litteratos? Haud prorſus. Ego vero libenter eos in Conſilium admitto, ſed qui non ſint hoc tantum. Nam qui ſola & nuda iſta cognitione litterarum ſe jactant, valde repello. *Per ſe, nō nimis.* Conſtantius Imperator Conſtantini F. me quidem judice, valde hic peccavit: qui, ut ait Zonaras, μηδένα τῇ γερουσίᾳ συνέταξε, ὃς παιδείας μὴ μετείληχεν, οὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν, καὶ οὐδὲ γράφειν ἐμμέτρως τε καὶ πεζῶς: *neminem in Senatum allègit, niſi eruditum, quique ſe ad dicendum exercuiſſet, & ſciret ſcribere vincta oratione & ſoluta.* *In Conſtant.* *Bene, ſi dotibus aliis mixti.* Nimis tribuit noſtro generi: nec vel doctiſſimi ſemper ad remp. apti. Neceſſum eſt adſint aliæ

illæ

illæ dotes, de quibus in hoc Capite monemus. Quas ſi adferunt: ô magnos tunc *Laudatio vera doctrina.*
Caſſiod. Var. l. x. epi. 111. & Principi optandos? Nam *deſiderabilis eruditio litterarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam. Ibi prudens invenit, unde ſapientior fiat: ibi bellator reperit, unde animi virtute roboretur: inde Princeps accipit, quemadmodum populos ſub æqualitate componat. Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam litterarum non augeat glorioſa notitia.* De his talibus ipſa Sapientia loquitur:
Proverb. VIII. *Ego Sapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus.*

IN CAP. V.

De ratione conſulendi.

CONſiliorum gubernaculum, Lex divina.] Apparet ergo merito Conſiliis intereſſe debere viros ſacros religioſoſque: id eſt, legis ejus peritos. Tamen alii abnuunt, & indecoram atque inutilem cenſent hanc mixturam. Pag. 89. *An Sacerdotes in Conſiliis?*
Hiſtor. III. Nicephorus Gregoras inter hos videtur. Οὐ γὰρ, inquit, *θεωρία πνευματικὴ καὶ πρᾶξις πολιτικὴ, ὡς τὰ πολλὰ, συνεῖναι πεφύκασι: Non enim Spiritalis contemplatio, & Civilis adminiſtratio, ut plurimum, inter ſe junguntur.*
Epiſtola LXVII. tota. Et Syneſius Cyrenenſis Epiſcopus multo apertius: Πολιτικὴν ἀρετὴν ἱερωσύνῃ συνάπτειν, τὸ κλώθειν ἐστὶ τὰ ἀσύγκλωστα: *Civilem virtutem jungere cum ſacer otio velle, eſt miſcere omnino non miſcenda.* Ac plura & diffuſe in eam rem ibi ſcribit. Quid ergo nos? cum venia ſic cenſemus. Intereſſe eos poſſe, imo & debere: ſed rarenter. *Interdum utiliter eſſe.* tunc videlicet, cum de rebus plane ſeriis gravibuſque agitur, & quæ tangunt univerſum ſtatum. Nam tunc ſane quidni audiantur? ſive ut robur & auctoritatem bonæ ſententiæ adferant, ſive ut reprimant coërceantq; in aliam ruentes. Nam quamquam illi rerum Civilium proprie non periti: tamen ſæpe etiam in illis ſaluberrime conſulunt, & Syrachides non falſo *Viri ſancti ſupra Prudentes ſæpe ſapiunt.*
Eccleſ. c. XXVII. ſcripſit: *Anima viri ſancti enunciat ali-*

quando vera, quam ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo. At ſemper tamen eos & aſſidue, etiam rebus conſiliiſque minoribus adhiberi non probem: nec id mihi aut ex illorum videatur, aut publico uſu. Diſtricti videlicet terrenis curis, cæleſtia illa deſerent: nec terrena ipſa (quippe aliud illorum munus) ſatis commode aut decore adminiſtrabunt.

Liberi & veraces conſiliarii eſſe debēt.

Libertatem ſecundo.] Magnum in Conſiliario atque utile munus, ut libera ei lingua. Solon olim recte: Συμβούλευε μὴ τὰ ἥδιστα, ἀλλὰ τὰ κάλλιστα: *Conſule non quæ ſuaviſſima, ſed quæ optima ſint.* Sic oportet. nam rara hæc nimis in Aulis Principum virtus: & vis ſcire *cujus rei inopia laborant magna faſtigia? quid omnia poſſidentibus deſit? ille qui verum dicat.* Certamen plerumque adulationis eſt: & dant ſe non magno alicui ſolum, ſed his qui magni apud magnum. Placentini aut Laudenſes fere hoc totum genus, pauci Veronenſes. Inter hos tu eſto: & ſcito libere te ſemper cum Rege loqui poſſe, ſed non de Rege. Cum modeſtia tamen: ad quam Hephæſtion ille tibi præit apud Curtium: *Libertatis quoque in admonendo (Alexandrum) non alius jus habebat: quod tamen ita uſurpabat, ut magis à rege permiſſum, quam vindicatum ab eo videretur.*

Laërt. in Zenone.

Rara ea virtus.

Sene. VI. de Benef. cap. XXX.

Adulatio regnat.

Temperanda tamen libertas.

Pag. 89.

Mutatio in conſiliis turpis.

Caroli V. jocus.

Tertio Conſtantiam.] Turpis enim & fœda illa vacillatio ſententiam mutantium, & certum ſignum non certæ mentis. Idque cum ſingulis Conſiliariis, tum magis Conſiliis, vitandum, ne audiant illud, quod Carolus V. Imp. facete conjicere in Germanorum conventus ſolet. quos aſſimilabat viperis: quia (ajebat) ut iſtæ matres ſuas tollunt, ſic illorum poſteriora decreta, priora.

Fas aliquando mutare conſilia.

At non rigorem.] Conſilia enim ad eventus & tempora accommodanda & ſæpe inflectenda ſunt: atque, ut Plato ait, χρὴ ὥσπερ ἐν πτώσει κύβων, πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὐτῦ πράγματα, ὅπη ὁ λόγος αἱρεῖ βέλτισθ' ἂν ἔχειν. ἀλλὰ μὴ προσπταίσαντας

De Rep. lib. X.

καθάπερ

καθάπερ παῖδας ἐχομένους τοῦ πληγέντος· ἐν τῷ βοᾶν διατρίβειν: *oportet, tamquam in talorum jactu, ad id quod ceciderit res ſuas aptare, quocumque modo ratio id optimum eſſe dixerit. non autem, quaſi pueros, ipſos quoque cadentes, firmiter eam rem tenere in quam impegeris, & clamando quiritandoque tempus conſumere.* Conſilia ergo nova pro rebus novis, aut ubi priora improſpera. *Sed cum cauſſa.*

Arte enim & flexu quodam opus ſæpe.] Seneca appoſite: *Huc illuc frenis leniter motis flectendus eſt animus, paucis ſui rector optimus.* Plerique enim rectorum rectore alio egent, etſi palam habere eum ſpernunt. Calliſthenes hic offendit, qui præter monita magni ſui Doctoris, nimis apud Alexandrum abſciſus & aſper. Quæ debebat dicebat, ſed non quomodo debebat. Arriani cautæ ſententiæ ego accedo: καὶ τούτων ἐγὼ ὅσα ἐς ὕβριν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐς σκαιότητα τοῦ Καλλισθένους φέροντα, οὐδὲν οὐδαμῇ ἐπαινῶ. ἀλλὰ τὸ καθ' αὑτόν γε κοσμίως τίθεσθαι ἐξαρκεῖν φημί, αὔξοντα (ὡς ἀνυστὸν) τὰ βασιλέως πράγματα, ὅτῳ τις ξυνεῖναι οὐκ ἀπηξίωσεν. οὔκουν ἀπεικότως δι' ἀπεχθείας γενέσθαι Ἀλεξάνδρῳ Καλλισθένην τίθεμαι, ἐπὶ τῇ ἀκαίρῳ τε παρρησίᾳ, καὶ ὑπερόγκῳ ἀβελτηρίᾳ· *Ego vero nihil eorum, quæ vel ad Alexandri injuriam, vel ad Calliſthenis moroſitatē pertinent, laudaverim. Sed illud ajo & ſtatuo, ſufficere ut ſeipſum modeſte habeat geratque, & Regis, quoad fieri poteſt, negotia promoveat is, quicumque adeſſe & ſervire illi in animum ſemel induxit. nec immerito gravem fuiſſe Alexandro Calliſthenem, tum ob intempeſtivam libertatem, tum ob ſuperbam ſtultitiam.*

v. De Benef. cap. XXV.

Reges leniter regendi.

Lib. IV. De rebus Alex.

Calliſthenes præfractus.

Quoties neceſſitas ingrueret, prudenter moderans.] Præclarum hujus Piſonis exemplum, atque omnino imitandum. Plato ad Dionis propinquos: Ταὐτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὑτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα. λέγειν μὲν, εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι, εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθανεῖσθαι λέγων: *Hoc eodem animo erga patriam ſuam affectum,* *Regibus non fruſtra obluctandum.*

Epi. VII.

vivere prudentem virum oportet. dicere quidem, ſiquid non recte adminiſtrari ei videatur: ſed ea lege, ſi futurum putet ut neque fruſtra dicat, neque dicendo vitæ periculum incurrat. Quod tamen ita verum, niſi rex aut regnum periclitetur. Nam tunc nullum diſcrimen bonum conſiliarium teneat, quin clamet. Themoſticles ille exemplo, qui olim ad Lacedemonium: *Feri, ſed tamen audi.* Plutar. in Themiſt.

Quinto Silentium.] Omnino ſervandum in Conſilio, quod vim habere vis aut uſum. Et ſervandum etiam tua conſulentis cauſſa. quia *arduum nimis eſt, meruiſſe Principis ſecretum, ubi ſi quid cognoſcitur, prodi vel ab alio formidatur.* Alexander cum arcanas quaſdam litteras Hephæſtioni legiſſet, detractum annulum ori ejus admovit. quiſque ſibi id factum putet, & ſimul in Conſilium lectus eſt, os ſibi clauſum à Principe ſignatumq;. Perſas cogita: *apud quos*, ait Ammianus, *nemo conſiliorum eſt conſcius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos ſilentii quoque colitur numen.* De quibus & Curtius: *More quodam Perſarum, arcana regum mira celant fide. non metus, non ſpes elicit vocem, qua prodantur occulta, vetus diſciplina regum, ſilentium vitæ periculo ſanxerat.* Simile apud Romanos. quorum Curia, in tanto numero Senatorum, ſilentio ſic undique clauſa; ut *non dicam unum, ſed neminem audiſſe crederes, quod tam multorum auribus fuerat commiſſum.* Notabile illud de Eumene rege: qui cum Romam veniſſet, & regem Perſen in Senatu accuſaſſet, ac de tota bello cum Patribus deliberaſſet: *in præſentia nihil, præterquam fuiſſe in Curia regem, ſcire quiſquam potuit. bello deinque perfecto quæque dicta à rege, quæque reſponſa eſſent, emanavêre.* Mira & diuturna ſilentii fides.

Conſiliarii taciti ſunto.

Caſſiod. VIII. Var. ep. X.

Sicut apud Perſas.

Lib. XXI.

Sicut apud Romanos.

Vale. II. cap. II.

Livius XLII.

IN CAP. VI.

Vitanda Conſiliariis.

ADverſus peritos, pervicaces.] Turpe. & eſt aliquis, etiam ubi juſte refragaris, refragandi modus. Demoſthenes merito Spartanorum inſtitutum laudat, quod tale. *Ferunt*, inquit, *apud eos dum decernitur, quemque ſententiam ſuam liberè promere: ſed ubi decretum eſt, eadem laudare omnes, & adjutores eſſe etiam illos qui contra dixerant.* — Pag. 91. — Exord. XXXIX.

Diſcordia inter conſuaſores.] Perniciosa ſemper, non aliter quam ſi remiges & nautæ digladientur in una aliqua navi. Tacitus notat: *Iulius Claßicianus Suetonio diſcors, bonum publicum privatis ſimultatibus impediebat.* Et ſemper ita evenit, ubi inter collegas æmulationes. Quid remedii? ut aut ponantur eæ, aut certe ſeponantur. Ariſtidis exemplo: qui Themiſtocli valde adverſus, cum tamen una in legationem miſſi eſſent, & ad portam Vrbis veniſſent: *Viſne ô Themiſtocle*, inquit, *inimicitias paulisper hîc deponamus, recepturi eas cum redierimus?* Sciebat ſcilicet rem communem, ſine communione animorum, numquam recte adminiſtrari. — An. XIV. — Pluţarch. — *Diſſidia in Conſiliis mala.* — *Adlimen Curiæ ponenda.*

Avaritia, ſive rei ſuæ ſtudiũ.] Ah peſtis! *Nullum enim eſt officium tam ſanctum atque ſolemne, quod non avaritia comminuere ac violare ſoleat.* Quinetiam, ut Pindarus ait, κέρδει καὶ σοφία δέδεται: *Lucro etiam ſapientia capitur & irretitur.* Igitur cavenda illa, & omnes ad eam cauſſæ. Ac provide illi populi: quibus *legem fuiſſe* Ariſtoteles ait, *ut qui agros limitaneos hoſtibus haberent, non admitterentur ad Conſilia belli gerendi, quaſi ob privata rei aſpectum ſuadere minus commode poſſent.* Nec Principi remedium hic aliud, quam ut ne natura tales eligat: & item ut prolixe cum electis agat, atque omnia à ſe exſpectent. — Cice. pro Quinct. — *Avaritia arcenda.* — Politic. VII, c. X.

Lex

Lex Thebanis, quæ vetuit.] videntur removendi à reip. adminiſtratione mercatores, cauſſa non una. Primum, quia conſuetudine & inclinatione avari: ideoque facile publicam rem, in ſuam vertant. Secundo, quia parum magnanimi aut ſplendidi: atque, ut Ariſtotelis verba uſurpem, ἀγεννὴς ὁ τοιῦτος βίος, καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπεναντίος: *parum generoſa hæc ratio vitæ, & virtuti adverſa.* Tertio denique, quia in publica perſona Auctoritatem id minuit: & ut Livius ait, *quæſtus omnis indecôrus Patribus eſt viſus.* Ab hac ſententia fateor me ſtare, præſertim in regno. Vbi tamen aut rara nobilitas, aut plerique honeſtiorum amplexantur id genus vitæ: non nimis eos repellam. & ſcio Venetos, Florentinos, Genuates, Batavos ſic uſitaſſe, haud magno ſuo malo. Quinetiam olim *dignitatem mercaturæ fuiſſe*, Plutarchus tradidit: *ut, quæ commoda ex regionibus barbaris afferret, amicitias cum dynaſtis conciliaret, & ad multarum rerum peritiam conferret.* Nota Princeps. & hoc genere hominum cum fructu ſæpe utere, ſive ad explorandum, ſive ad ingreſſum & aditum aliquem apud longinquos & ignotos faciendum. Nonne hoc Luſitanis regibus limen ad Orientis regna & primus gradus?

Mercatores non apti ad Consilia. — *Cauſſa.* — *Interdum tamen admittendi.* — *Vſus eorũ Principi.*

VII. Polit. c. IX. — Lib. XXI. — In Solon.

IN CAP. VII.

Impedimenta boni conſilii.

Pag. 92. **F**Iducia.] Noxia valde in conſiliis, quia ſuas alienaſque vires parum librat, & eventus omnes aptat ad ſua vota. Principes eadem ſæpe fallit. qui natura magni, libenter audiunt hos magnanimos, & *ſpem magis ipſam, quam ſpei cauſſam intuentur.* Arcenda, videndumque ſemper ne illud audiamus: Πρὶν ἐσφάχθαι, δέρεις: *Priuſquam occideris, excorias.* Polybii ſanum hic dogma, jubentis: μηδέποτε βουλεύεσθαι περὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς ἤδη γεγονότος, μηδὲ προκαταπηλακίζειν βεβαιουμένους ὑπὲρ ὧν ἀγνοῶν

Perfidentes noxii. — *Cum metu conſulendum.*

Livius XXII. — Aadag. Græcor. — Lib. II.

ἀκμὴν ἐνδεχόμενον ἐστὶν ἄλλως γενέσθαι, νέμειν δὲ μερίδα τῷ παραδόξῳ πανταχῇ μὲν ἀνθρώπους ὄντας, μάλιστα δ' ἐν τοῖς πολεμικοῖς: *Numquam de futuris rebus, tamquam jam factis, deliberare, neque præſidere, conſtanter in iis quæ aliter evenire poſſunt. ſed partem aliquam inopinato eventui relinquere, cum ubique homines ſimus, maxime vero in rebus bellicis.*

Cum ſapientia non commiſcetur.] Non hercules, cum ſit imperitiæ *Imperiti*
Lib. II. ipſa proles. Thucydides: Ἀμαθία μὲν θράσος, *plerique*
λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει: *Inſcitia Fiduciam, Prudentia Cunctationem gignit.* ſive *ſtolidi.*
Epiſt. ad Evagr. ut Hieronymus tranſtulit: *Imperitia confidentiam, Eruditio, Timorem creat.* Cui apud
reges Adulatio etiam ſæpe mixta: dum *Aut adu-*
auribus illorum ſerviunt, & tam magnos *latores.*
validoſque eos faciunt, quam videri volunt. Talis Minio ille apud Antiochum:
Liv. XXX. qui *ignarus omnium externorum, viresque æſtimans regis ex rebus in Aſia Syriaque geſtis*, temere eum impulit ad Romanum bellum. Acceſſit ejuſdem ingenii neſcio quis
Ibid. Alexander Acarnan, qui *tamquam non, utrum bellandum necne eſſet, conſuleretur, ſed ubi & qua ratione bellum gereretur, victoriam ſe haud dubiam animo proponere affirmabat.* O peſtilens genus, præſertim ubi Princeps ipſe ad typhum & faſtum inclinat!

Conſilia calida & audacia.] Quæ tamen haud ſemper improba, ne er- *Quando*
res. In communi quidem adminiſtratione *& quate-*
rerum valde damnanda: at in novo aliquo *nus conſi-*
aut ſubito diſcrimine, utiliter & neceſſa- *lia ſubita*
rio ſæpe adhibenda. Apud Capitolinum *aut fortia,*
In Maxi. ſcribitur: *Hanc novis rebus debere ineſſe* *utilia?*
conſtantiam, ut rapienda ſint conſilia, non quærenda. Doctor noſter regulam hanc ſug-
Tacit. V. Hiſtor. gerit: *Cunctatione non opus, ubi pernicioſior ſit quies quam temeritas.* Imo ab eodem
III. Hiſt. diſces: *Inter ancipitia, deterrimum eſſe, media ſequi.* Obſerva. quia plerique hic *Rebus ex-*
peccant, & in rebus afflictis, ut idem lo- *tremis,*
Ibid. quitur, *nec provident ſatis, nec audent.* *media*

Celeritas, *ſpernenda*

Celeritas, infamis naufragiis.] Pulchre Artabanus apud Herodotum. Ἐπειχθῆναι μὲν νῦν πᾶν πρῆγμα τίκτει σφάλματα. ἐκ τῶν ζημίαι μεγάλαι φιλέουσι γίνεσθαι. ἐν δὲ τῷ ἐπισχεῖν ἔνεστι ἀγαθὰ, εἰ μὴ παραυτίκα δοκέοντα εἶναι, ἀλλ' ἀνὰ χρόνον εὕροι τις ἄν: *Feſtinare quodvis negotium, gignit errores: unde maxima detrimenta exoriri ſolent. At in cunctando bona inſunt, quæ ſi non ſtatim talia videantur, tamen in tempore bona quis eſſe reperiat.* Lib. VII.

Pag. 94. Conſulta oportet exſequi feſtinanter.] Vellejus M. Agrippæ hanc laudem tribuit: *Vir*, inquit, *labore, vigilia, periculo invictus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſque facta conjungens.*

IN CAP. VIII.

De Principe, qui ſe gerat in Conſiliis.

Pag. 94. MAture deliberet.] Ne eveniat ſcilicet, *quod in conſiliis infelicibus* (Taciti verba) *ut optima videantur, quorum tempus effugit.* Tu vero tempeſtive, cum res non erit ſubita, delibera. quia oportet, ut ſcite Demoſthenes dixit, οὐκ ἀκολουθεῖν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' ἔμπροσθεν εἶναι τῶν πραγμάτων: *non ſubſequi & comitari res, ſed rebus ipſis antecedere & praire.* Et addit: *Sicut Imperatoris eſt praire exercitui, ſic bene conſulti viri ipſis negotiis.* Aliud tamen in ſubitis. ubi facto potius opus quam conſulto. Tum feſtinandum, neque hæſitandum: ut ii, *qui neque alienis conſiliis regi, neque ſua poſſunt expedire.* Enimvero, ait Demoſthenes, *dum navis eſt ſalva, prompte conſulere & providere oportet, ne evertatur: poſtquam fluctus exſuperat, inane eſt ſtudium.*

In tempore deliberandum.

1. Hiſtor.

Philip. I.

Interdum & celeriter.

Tacit. I. Hiſtor.

Philip. III.

Magna in rep. momenta ſunt temporum.] Quis id neſcit? adeo ut ſuper eadem re, alio atque alio tempore, aliud ſit cenſendum. Seneca pulchre: *Conſilia*

Pro temporibus conſilia.

Epiſtola lxxxi. *Conſilia rebus aptantur, res noſtra feruntur imo volvuntur. ergo conſilium ſub die naſci debet; & hoc quoque tardum eſt nimis, ſub manu, quod ajunt, naſcatur.*

Peccatur hîc in plurium ſtatu.] Veriſſimum eſt, nec quidquam tam ibi ſolitum, quam diſputando rem extrahere, & ſæpe labefactare. Caviſſe olim Achæos video, & legem habuiſſe, *ut in conventibus dies unus deliberationis eſſet, alter decreti.* Vtilis ipſa aut ſimilis lex, in optimatium aut populi ſtatu: Principi vitare facile, ubi & pauciores conſultant, à nutu ejus pendent. *Achaica lex.*

Ne inutili contatione.] Sive in deliberando, ſive in apparando. Demoſthenes Athenienſibus ſuis non ſemel hoc objicit, & tarditati huic imputat res amiſſas. *Tarditas vitanda.* Τὸν γὰρ, inquit, τοῦ πράττειν χρόνον εἰς τὸ παρασκευάζεσθαι ἀναλίσκομεν· οἱ δὲ τῶν πραγμάτων καιροὶ οὐ μένουσι τὴν ὑμετέραν βραδυτῆτα καὶ ῥαθυμίαν: *Nam agendi tempus in apparatu conſumimus. rerum autem occaſiones non exſpectant ignaviam veſtram & tarditatem.* Phil. 1.

Neve dies rerum, verbis terat.] Sed nec diſputatiuncula de verbis: quod in civili hac diſſenſione eveniſſe aliquoties mimini, & prudentiores riſiſſe. Audiatur Latinorum ille Prætor, apud Livium: *Ad ſummam rerum noſtrarum pertinere arbitror, ut cogitetis magis quid agendum vobis, quam quid loquendum ſit. Facile erit explicatis conſiliis, accommodare verba.* Nec pro meo guſtu umquam conſiliarii, qui circa hæc occupati. Compoſitæ orationes alibi locum habeant, hic brevis dictio & rectum judicium. *Super verbis haud litigandum.* *Sed nec multa ea uſurpanda.*

Audiat cum judicio.] Late hoc patet, & momentum habet. Primum eſt, quod hic moneo, ut non flectat ſe affectu quodam & inclinet ad unum aut alterum, ſed res rationeſq; ipſas magis ſpectet. Demoſthenes hoc quoque ſuis Athenienſibus: *Sed ſi quidem verba audituri convenistis, hæc dicere* Pag. 95. *Res ipſa ſpectanda.* Exord. lxv.

dicere & audire oportet: ſin autem ſuper rerum clectione deliberaturi, res ipſas per ſe nudas, quantum poteſt, dijudicare vos hortor, auferentes ſermones omnes qui facti videntur ad fallendum. Secundùm, ut peritos in quaque re maxime audiat, atque iis credat. Lubet adſcribere exemplum Imperatoris Alexandri Severi, de quo Lampridius: *Fuit illi conſuetudo, ut ſi de jure aut de negotiis tractaret, ſolos doctos & diſertos adhiberet; ſi vero de re militari, milites veteres, & ſenes bene meritos, & locorum peritos ac bellorum & caſtrorum, & omnes litteratos, & maxime eos qui Hiſtoriam norant: requirens quid in talibus cauſſis quales in diſceptatione verſabantur, veteres Imperatores vel Romani, vel exterarum gentium, feciſſent.* Tertium, ut non tam numeret, ſententias, quam appendat. Vetus hic querela Plinii: *In publicis conſiliis nihil tam inæquale quam ipſa æqualitas. nam cum ſit impar omnium prudentia, par omnium jus eſt.* Locum non habet in Principe, qui poten s eſt rerum, & ad ſuam ſententiam omnes trahit.

Peritiis quaque re audiendi.

Et meliores, non plures.

Quià ſuis ducitur, ut nervis.] Quod Galbæ meritiſſimo objectum, de quo Suetonius: *Regebatur trium arbitrio, quos una & intra Palatium habitantes, nec umquam non adhærentes, Pædagogos vulgo vocabant.* Cap. XIV. Nec tamen abnuo, unum alterumque valere gratia, auctoritate, fide apud Principem poſſe, imo & debere: ſed cujus nempe nota prudentia & probitas ſit: atque hoc ipſum ita, ut non ſolus aut alter ille audiantur. Sunto enim vel prudentiſſimi; tamen profecto nemo in omni re, ſed nec in omni hora, æqualiter ſapit: & recte Cominæo dictum, *A meridie ſæpe non iidem, qui mane fuimus.* Purior illa & ſine nube mens, non ſemper eſt præſto. Ergo tutius plures audiri, utique in rebus gravibus: & ſic Artabanus, apud Herodotum, Perſarum regi: *Rex, niſi diverſæ variantesque ſententiæ dicantur, non poteſt quis eligere meliorem, ſed neceſſe habet uti ea quæ dicta ſit. At cum plures ſunt, licet tamquam aurum purum ſecernere; quod ſolum ſeparari* Lib. VII.

Paucis non credendum ſemper.

Homines alii alias, & in aliis.

Plures audiendi.

ſeparari cum nequeat, alteri applicatum comparatumque poteſt. Addo etiam, quod unus ille aut alter præpotens, facile à vero abeunt (privato aliquo aſpectu) & à recto. Cominæus ita obſervat, & monet: *Siquis ſingularis tantam habeat fidem apud Principem, ut eum alii obſervent & metuant; is revera dominatur, & regnum obtinet, ſuiſque rebus tantum & facultatibus conſulit, publicis neglectis: quod regi* (Carolo Octavo) *ſcimus eveniſſe.* Quod ipſe de Carolo, impari ſucceſſore Ludovici patris; idem de pluribus poſſit, & dederim vel novitia exempla. Non lubet, nec lædo. magis illuſtre unum, vetuſtius paullo, de Iſaacio Imperatore Græco: qui Theodorũ quemdam Caſtamonitam, hominem & ad alias res civiles, tum ad pecuniarias aptiſſimum, non ſui stantum ſed ſibi præfecit. *quem,* inquit Choniates, *Logothetam deſignavit, & ab eo ducebatur, reducebatur ut obnoxium aliquod animal, aut potius inſtar mancipii omne quod ab eo imperaretur peragebat, nihil ipſe diſcernens.* Contigit autem mori illum Theodorum: quid deinde? quærit alium dominum, *& adoleſcentulum quemdam, vix à tabulis & ſcholis digreſſum, ſummæ rei præficit; qui non ipſum Imperatorem ſolum, uti cetum maximum parvus piſcis qui Propompus dicitur, ducebat quo volebat & circumagebat, ſed & militares numeros legioneſque tractabat: quaſi ab ipſo ſemine & incunabulis maximarum rerum adminiſtrationi innutritus eſſet, aut quaſi ab ipſo natali ſcilicet ſapuiſſet: haud aliter, quam Sibyllam, ſimulatque ab alvo prodiiſſet, de fabrica univerſi diſſeruiſſe ferunt.* Facete deinde addit Choniates, & ſubſannat. *Erat,* inquit, *ille adoleſcens, velut apicula aut culex, aures leonis adſidue circumſonans; aut ut niger pumilio, qui maximum terræ pondus elephantem gubernat; vel ut funiculus, qui camelum naſo trahit, vel denique ut anguſta porta aut ſemita, quæ ad Aulam duceret.* Et quid miramur? profecto hæc ſunt riſu, aut morſu potius & Satyra digna. Faciat qui volet Principum, audiet vivus aut mortuus quod iſte.

Vnus aliquis facile mutatur.

Imperator, cui imperatũ.

Obſtinatio vitanda. Tamen ſine pertinacia.] Alterum hoc eſt vitium: nec mollem & ſequacem nimis eſſe, nec refractarium oportet. Sapiat ipſe aliquid, ſed & alios putet. quam animi temperie pulchre mihi complexus Homerus videtur.

Ἀλλὰ ἄναξ αὐτός τ᾽ εὖ μήδεο, πείθεό τ᾽ ἄλλῳ. Iliad. β.

Ipſe, ô rex, bene conſulito, & paretovicißim.

Agnata ſæpe magnis. Peccant hic ſæpe magni, qui ut fortuna, ſic ſenſibus, ſuper alios ſe putant. Itaque Seneca hunc affectum expreſſit:

—— regale hoc putat, In Medea.

Sceptris ſuperbas quiſquis admovit manus,

Qua cœpit, ire.

Imo quidam ita fatui, ut etiam poſt conſilia, *ne aliena ſententia egere videantur, in diverſa ac deteriora tranſeant.* In hoc numero ille Xerxes, *qui Græciæ indicturus bellum,* (Valerius refert) *adhibitis Aſiæ principibus, Ne viderer, inquit, meo tantummodo uſus conſilio, vos contraxi; ceterum mementote, parendum magis vobis eſſe, quam ſuadendum.* Neſcio inſolentius, an ſtultius dictum. At ego hoc quoque nomine, Principem parum aptum eſſe dixerim ad pariter conſulendum: quod de re ejus maxime agatur. Bene autem hoc Cobares quidam apud Curtium: *Natura mortalium hoc quoque nomine prava & ſiniſtra dici poteſt, quod in ſuo quiſque negotio hebetior eſt, quam in alieno. Turbida ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent.* Quid tamen in rege ſene, & gubernationis jam gnaro? aliquid plus ei permiſerim: ſed non ita, ut cum Tiberio (apud Suetonium) *ſemper ſit ſui arbitrii, contentuſque ſe uno.* Plus judicare ipſe poteſt, plus tamen ſuggerere & invenire plures.

Tacit. XV. Annal. Lib. IX. cap. V. Lib. VII. Caput XVIII.

Celanda ſententia. Sententiam ſuam celet.] Quod duplici ſenſu moneo. ut nec ipſe declaret quo inclinet, *ne ceteris* (ait Tacitus) *aſſentiendi neceſſitas fiat:* ſed nec dictis jam ſententiis, aperiat quam probet. Decorum enim ita, quaſi *ſuæ meditationi quædam relinquat:* ſed & utile ad effectum, ut minus periclitetur efferri.

IV. Ann. Tac. XVI. Annal.

Anima

Iuramentum in cõſilio.

Anima conſilii ſecretum.] Cui ſanciendo, reperio & juramentum interdum interpoſitum apud Principes. Ita enim Captolinus in Gordianis: *Omnino exemplum Senatuſconſulti taciti non aliud eſt hodie, quam quod veſtra clementia* (ad Diocletianum ſcribit) *convocatis ad interiora majoribus, ea diſponit quæ non ſunt omnibus publicanda: de quibus adjurare etiam ſoletis, nequis ante rem completam quiſquam vel audiat vel intellegat.* Produntur autem conſilia non verbis tantum, ſed & ſignis. de quo ſtudioſe ita monuit Polybius: *Primum præcipuumque eorum quæ ad felicem conſilii exitum requiruntur, eſt ſilere. Itaque neque gaudii oſtentatione, ob ſpem ſcilicet inopinatam affulgentem, neque metus; ſed neque familiaritate inductum aut affectu & amore quidquam communicare cum exteris oportet; ſed cum iis dumtaxat, ſine quibus res ad exitum deduci non poteſt. nec iiſipſis antequam cuique rei agendæ tempus adiget. Silere autem non lingua tantum oportet, ſed multo magis mente. Multi enim ſermone quidem celantes, ipſo aſpectu & vultu, aut & factorum aliquo, revelarunt ſua decreta.* Ea vero poſtrema veriſſima ſunt, & quidam ſuſpicari de conſiliis ſuis dant ſuſpenſi aut mæſti, *& magnæ cogitationis manifeſti.*

A ſignis cavendũ, indiciiſq;

Lib. IX.

Taci. XV. Annal.

Libera vox elicienda.

Libertatem admittat.] Imo vero & provocet, atque arte eliciat intimos eorum ſenſus. Difficile enim & rarum eſt, ut non aut eo ſententias dirigant quo Principem ire cenſent; aut in gratiam eorum flectant, qui ipſi in flagranti gratia ſint regentis. Itaque interdum bonum, Principem ſubito & quaſi aliud agentem, ſententiam ab hoc aut illo ſeorſim exquirere. quod Sfortiam cognomento Magnum callide & frequenter feciſſe, ſcriptum reliquit Paulus Iovius. Interdum non per ſe, ſed per interpoſitam perſonam jubeat explorari. Sed & hoc utile, ſententiam ſine ordine, aut immutato ordine, ab infimis petere, ne aſſeclæ ſint potentiorum, ut dixi: ſed & ut æqualiter omnes parati. Suetonius de Augusto: *Sententias de majore negotio, non more neque or-*

Huic rei artes.

In ejus vita, cap. LXXIX.

dine, ſed prout libuiſſet, *perrogabat*, *ut perin-*
de quiſque animum intenderet, *ac ſi cenſen-*
dum magis, *quam aſſentiendum eſſet.* Vti-
liſſimum autem, in ſcripto eas exigere &
clauſis tabellis: Ita enim & accuratior
ſententia, & certe liberior, ſine alterius
gratia aut offenſa. Suadet hoc Auguſto
Mæcenas, apud Dionem: *In cauſſis gravio-* Lib. lII.
ribus, ſententias non palam rogabis, ne amicis
ſuis faventes parum libere quid ſentiant pro-
nuncient, *ſed in tabellis eas ſcriptas ad te ſo-*
lum, ne cui alii innoteſcant, perferri jube, &
lectas etiam ſtatim deleri. Ita enim verum
ſenſum cujuſque maxime cognoſces, *ſi eum illi*
à nemine alio cognitum iri, *perſuaſum ha-*
bebunt. Quod ſi tui aſpectu (ita interdum
cauſſa aut res eſt) minus libere vel ſcri-
pturos putes; tum remedium, ſolos relin-
qui, & inter ſe deliberare. Mihi etiam
non diſpliceat, quod Turcarum Principes
audio uſurpare, ut in proximo Senatus
habendi loco poſſint occulte, cum velint,
conſiſtere, illinc per cancellos, (ſed velo
appoſito) omnium ſententias audire: ut
tamen adeſſe eos, etiam cum non adſint,
fas ſit ſuſpicari: & contra. Id vero & li-
bertatem dare ſententiis videtur, cum non
coram ille immineat: ſed & intentionem
addere, cum ſemper poſſit auſcultare &
adeſſe.

Aſſenta-
tio crebra
Aulæ.

Regum opes ſæpius aſſentatio,
quam hoſtis evertit.] Quod vitium
ita inhærens & affixum Aulæ, ut deſperem
(niſi apud magni excellentiſque animi
regem) poſſe evelli. Iuvat Senecæ verba
ruminari & hic apponere: *Monſtrabo tibi,* De Be-
cujus rei inopia laborant magna faſtigia, *quid* nef. l. vI.
omnia poſſidentibus deſit: *ſcilicet ille*, *qui ve-* cap. xxx.
rum dicat, & *hominem inter mentientes ſtu-*
pentem, *ipſaque conſuetudine procedis blan-*
da audiendi, ad ignorantiam veri perductum,
vindicet à conſenſu concentuque falſorum.
Non vides, *quemadmodum illos in præceps*
agat exſtincta libertas, & *fides in obſequium*
ſervile ſubmiſſa, *dum nemo ex animi ſui ſen-*
tentia ſuadet diſſuadetque, *ſed adulandi cer-*
tamen eſt, & *unum omnium amicorum of-*
ficium, una contentio, quis blandiſſime fallat?

Nec

Nec mirum ſane, tam crebrum hoc genus eſſe, nam & fructum præſentem capiunt, & res in facili ac ſine labore. Tacitus: *Suadere Principi quod oporteat, multi laboris;* 1. Hiſt. *aſſentatio erga Principem quemcumque ſine affectu peragitur.* Vult dicere, in recto veroque conſilio adnitendum, & induſtrie agendum eſſe: in adulatione, cum verus amor aut cura tui publicique non ſit; ex facili omnia dici, tantum ad voluntatem.

At mihi ſalus illius deſperata eſt.] Tale hoc Ciceronis: *Cujus aures clauſa ſunt veritati, ut verum audire non poßit, ejus ſalus deſperanda eſt.* Quid de Perſeo rege dicam, qui ab amicis duobus liberius admonitus de vitiis præteritis & culpis, utrumque pugione interfecit? dignus qui verum poſtea non audiret, & ipſe ac regnum perirent, ut evenit. *Perſei crudelitas.*

Nec bona quidem conſilia præmiis adficiat.] Cauſſam habes in fragilitate vel ambitione humana. quia cum ſemel iterumque placuiſſe ſe vident, & præmium retuliſſe; extra limites facile abeunt, & tibi ſe dant muneranti. Sed & ſibi placent, & ſuperbiam induunt: fugiendum. Mæcenas tamen apud Dionem adverſus nobis videtur, ſuadetque Auguſto: *Eos qui rectam ſententiam probamque* Lib. LII. *dicent, & lauda & honora. illorum enim ex inventis ipſe bene audies. qui vero aliter, neque ignominia affice, neque accuſa. Mentem enim illorum conſiderare oportet, non autem aberrationem caſtigare.* Concilio, quod communiter prudentem Conſiliarium honorare ac præmiari, fas & jus: at non ob ſingula conſulta aut ſuaſa. *Non remuneranda temere aut vulgo conſilia.*

Sæpe prava magis, quam bona conſilia, proſpere eveniunt.] Aut ſi non ſæpe, ut Salluſtius, certe interdum: & dominatur ac ludit in humanis rebus, præter omnem rationem noſtram, præpotens illa ratio, id eſt Fatum. Hoc Demoſthenes ſapienter: *Conſultores veſtros,* Exord. XXVI. inquit, *ut impoſtores, ſi quid aliter accidit, accuſatis; neque conſideratis, quærere & ra-* *Deus ſupra conſilia.*

tionibus colligere optima, quantum homo poteſt valetque, id noſtrum eſſe; effici autem iſta & ſuccedere feliciter, id plurimum in fortuna ſitum eſſe. Itaque vir prudens non eo ſibi diſplicet, ſi in mente & ratiocinio recto minus rectus ſucceſſus. imo cum Phocione ſentiet ac dicet: qui cum aliquando ſuaſiſſet, nec obtinuiſſet, & contraria etiam ſententia feliciter effectui data eſſet: rogatus, ecquid pœniteret? *Minime*, inquit, *nam mea meliora, etſi hæc feliciora.* Cui adſonat hoc Artabani, apud Herodotum: *Suadeo tibi rex*, inquit, *bene deliberare in quo maximum eſt lucrum. Nam etiamſi aliter accidat, nihilominus tamen bene conſultum eſt, & ſuperavit Fortuna conſilium: qui vero male conſilium cepit, ſi Fortuna ei arriſit, ille eſt quidem voti ſui compos, ſed nihilo ſecius male conſultum eſt.* Atque hæc de Conſiliis. ad quæ quoniam bellum & commodum eſt *Caput* ſive tractatio in Leone Imp. de *Apparatu bellico*, lubet id totum hic adſcribere, cum fructu imo & voluptate à Politico legendum.

Phocionis dictum.

Lib. VII.

CAP. IIII.

Quomodo conſilium capiendum ſit.

OMnem actionem conſilium anteeat: inconſulta enim rerum tractatio haud ſatis tuta eſt. Nam quamquam interdum quis glorietur ſe, quaſi ſimul & deliberaverit, & res ſuas geſſerit, multa proſpere atque ex tempore geſſiſſe: tamen perraro aliquid tale uſu venire fortunate ſolet.

2. Propterea in primis præcipimus tibi, ut ante omnes res ſuſcipiendas, maxime autem bellicas; conſilium cum iis præfectis capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur: cujus generis Turmarchæ reliquique ſunt. Vbi vero firmitatem aliquam habere conſilium videbitur, rem ipſam de qua deliberaſti, omni ſtudio ac diligentia contendas ad exitum perducere, niſi ſi (quod perſæpe ſolet accidere) aliquid interim adverſum & contrarium conſilio contin-

contingat. Conſilium autem quidnam tandem ſit, & quemadmodum conſilium tuto expedire poſſis, explanabo.

3. Conſilium eſt, deliberatio quædam de re agenda vel non agenda. Si res agenda non ſit, ſtatim ſiſtendum tibi eſt: ſin agenda ſit, modum agendi vel quomodo; tempus vel quando, ubi vel locum; quid vel rem agendam; quem vel perſonam qui hoc ſuſcepturus & ad exitum perducturus eſt; propter quid vel cauſſam cujus gratia res ſuſcipitur, conſiderare oportet.

4. Qui deliberaturus ſecum eſt, ante omnia ſuam ipſius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maxime autem ab amore vel odio atque omni alia perturbatione, quæ rei de qua deliberatur damnoſa eſſe poteſt.

5. Deinde non ſolum quid facile ſit eligito, & in hoc incumbito, ſed etiam omnia quæ uſu venire poſſunt animo proſpice: fortaſſis enim poſt rem incoeptam aliquid ſe tibi quod in primis conducibile eſt, offeret, quod antea prætermiſiſti.

6. Quod ſi tecum ipſe non ſolum capere conſilium, verumetiam alios aſſumere volueris, teipſum tamen ab omni perturbatione vacuum præbe, ac ſi ſolus deliberares. Conſultores autem adhibe experientes rerum, providos, perſpicaces, ærumnarum ac proſperitatis tuæ ſocios, ad excogitandum ſolertes, fideles, qui tibi neque ad gratiam obtemperabunt, neque illi qui rei ſuſceptor exiſtit, neque ſibi mutuo, ſed qui quod cogitant dicunt, qui ſimplici animo & incorrupto ſunt, nullumque ex iis rebus lucrum quærunt, ſed eo ipſo tempore quid maxime utile ſit explorant.

7. Sunt enim qui cum lucrum aliquod aut compendium, aut ad ſe, aut eos quos caros habent atque diligunt, pertinere poſſe vident, totam judicationem rei eo transferunt: & quia pertinaces ſunt, univerſum conſilium ab utilitate communi, ad id quod ipſi volunt deducunt.

8. In rebus occultis & abditis, fideles adhibe tibi & temperantes viros, & tacituros, & qui in ſua & non aliorum poteſtate ſunt, cum ſecretæ res iſtæ, ut ſecretiores fiant, minime ad cognoſcendum multitudine indigent.

9. Delibera tarde, niſi aliqua neceſſitas celeritatem requirit: ubi conſulueris, ſi nullum impedimentum ſit, mature facito.

10. Tempus & locum, quemadmodum prædictum eſt, rei idoneum elige. Sed de ea referas non ad teipſum ſolum, ſed etiam ad omnes qui tecum conſilii participes fuerant, & quid facto opus ſit, cum multis delibera: quæ vero agere volueris, cum paucis communica, & ubi optimum ex omnibus conſilium ceperis, apud te ſolum tene, ne adverſariis hoc indicetur, & inſidiis illorum appetare.

11. Res ipſæ diverſas & plurimas ſæpe afferunt ſententias. fortaſſis autem quævis res circumſtans omni ex parte manifeſta fiet, ſi ſingulæ conſultorum ſententiæ inter deliberandum in unum conferantur.

12. Omnes autem debent huc ſpectare & convenire, ad ſalvam atque illæſam multitudinem conſervandam, & ad curam proviſionemque ejus qui eos convocavit ſuſcipiendam.

13. Finis conſilii ſit tibi, ut cognoſcas in rebus gerendis ubi & quando agendum vel non agendum ſit, & qua de cauſſa quidque agendum.

14. In deliberatione tua, & in omnibus ſententiis quæ in deliberationem veniunt, adeſſe hæc duo oportet, poſſe illud fieri, atque utile eſſe: hæc enim duo ſi non adſint, infirmum conſilium eſſe & temerarium ſtatim depreheuditur, & quaſi ante oculos illius vitium cernitur.

15. Si enim inutile ſit de quo deliberas, non modo non commodaberis, verumetiam lædêris. Si vero non poſſunt de quibus deliberatum eſt perfici, inanis hæc conſideratio ad temerarium exitum, quod

quod fieri nullo modo aut via poteſt, neceſſario pertinet. In primis autem vitare oportet eas offenſiones, quæ in promptu ſunt. vulgus enim hominum ſolet rerum futurarum cogitationibus ſeipſos oblectare, offenſiones autem circumſtantes providere non ſolent.

16. Vtiliſſima autem eſt in omnes partes animi quaſi excubatio, & eorum quæ ulla ratione fieri poſſunt in conſiderandis rebus pertractatio: ita enim fiet, ut neque teipſum nimis cæcæ temeritati exponas, nec rurſus nimia rerum cupiditate illectus, in manifeſtum aliquod diſcrimen incidas.

17. Rurſus timor abſque ulla audacia, à vitio non abeſt: & qui quoſvis caſus temerarios formidat, temere ſæpe adverſus ſeipſum multa facit, & quæ ex uſu ſuo ſunt negligit, & ab utilibus rebus ſuſcipiendis abhorret.

IN CAP. IX.

De occultis & domeſticis conſiliis.

VTi ſpernat genus illud domeſtici conſilii.] Hoc genus nempe quod ſubjungo, è vilibus aut ſervilibus ingeniis: non in univerſum damno, ſiquis in familia auctoritate & fide dignus: ſed ipſe quoque inter digniores. Crede hoc ſemel Princeps, nihil generoſum aut altum à ſervitiis illis exſpectandum, & contagione iſta tu quoque ſordeſces. Vide te quæſo Ammiani ſcomma, ſed appoſitum, in Conſtantium Imperatorem: *Mercari complures nitebantur Euſebii favorem, cubiculo tunc præpoſitum, apud quem (ſi vera dici debent) multa Conſtantius potuit.* O figuratum, ſed aſperum morſum! multum erat illum homuncionem Eunuchum, aliquid apud Imperatorem poſſe; at ille invertit, & quaſi ipſe potens rerum & arbiter eſſet, *Multa*, inquit, *apud illum Conſtantius potuit.* Eo veniunt deſcenduntque iſti, qui dome-

Pag. 99.

Vilium hominũ conſiliis haud utendum.

Libro XVIII.

Dicterium in Conſtãtium.

domeſticis regimen ſui præbent. In Clau-
dio Imp. nonne olim ſimile? qui *libertis* Cap.
uxoribuſque addictus (ait Suetonius) *non* XXIX.
Principem ſe, ſed miniſtrum egit. Vnum hoc
incommodum, Indignitas: adde alterum,
Prædationem Iſti enim rapiunt, exhau-
Rapaces riunt, vendunt omnia, & prædas agunt.
hoc genus. Crebrum olim malum & in hiſtoriis fre-
quens, præpotentes liberti aut eunuchi.
Sprevit Alexander Imp. (bonus, & varie
imitandus) qui ut Lampridius ait, *Eunu-
chos nec in conſiliis, nec in miniſteriis habuit,
qui ſoli Principes perdunt, dum eos more gen-
tium aut regum Perſarum volunt vivere. qui
à populo, etiam amiciſſimum Principem ſemo-
vent; qui internuncii ſunt, aliud quam re-
ſpondetur ſæpe referentes, claudentes Princi-
pem ſuum, & ante omnia agentes, nequid
ſciat. Qui cum empti ſint, & pravi fuerint,
qui tandem poſſunt boni ſapere?*

Bonus, cautus, optimus ven- In Aure-
ditur Imperator.] Dictum hoc & liano.
querela Diocletiani fuit, de quo Vopiſcus:
Sed ego à patre meo audivi, Diocletianum
Notabilis *Principem, jam privatum, dixiſſe, Nihil eſſe*
vox. *difficilius quam bene imperare. Colligunt ſe
quattuor vel quinque, atque unum conſilium
ad decipiendum Imperatorem capiunt, dicunt
quid probandum ſit. Imperator, qui domi
clauſus eſt, vera non novit: cogitur hoc tan-
tum ſcire quod illi loquuntur: facit Indices
quos non oportet, amovet à rep. quos debeat
obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipſe
dicebat, Bonus, cautus, optimus venditur
Imperator.* Nec diſſimile, quod Miſitheus
Præfectus prætorio, vir laudatus, Gordia-
no Auguſto, & genero ſuo ſcripſit, apud
Capitolinum: *Evaſiſſe nos gravem tempo-*
Cōtra Mi- *rum maculam, quæ per ſpadones & per illos*
niſtros im- *qui amici tibi videbantur (erant autem ve-*
probos. *hementes inimici) omnia vendebantur, vo-
luptati nobis eſt, & eo magis quo tibi gratior
emendatio eſt. Neque enim quiſquam ferre
potuit, datas eunuchis ſuffragantibus militum
præpoſituras, negatum laboribus præmium,
aut interemptos aut liberatos, pro libidine at-
que mercede, quos non decebat: vacuatum
ærarium per eos. qui cottidie inſidioſiſſime fre-*

quentabant: initas factiones, ut tu deciperevis, cum inter ſe de bonis peſſimi quique haberent conſilia tibimet ſuggerenda: bonos pellerent, deteſtandos inſinuarent, omnes poſtremo tuas fabulas venderent. Diis igitur gratias, quod volente te ipſo emendata reip. eſt. Delectat ſane eſſe boni Principis ſocerum, & ejus qui omnia requirat & velit ſcire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut in auctione poſitus nundinabatur. Quæ talia interdum diffuſius exſequor & repono, ut in aliena vitiorum imagine, ſua Principes videant. & damnent, ſi habeant; exſecrentur & abſtineant, ſi non habent.

IN CAP. X.

De Adminiſtris, eorumque lectione.

ELigi ſuadeam cum cura.] Et mecum Caſſiodorus, in perſona Theoderici regis: *Ad ornatum palatii credimus pertinere, aptas dignitatibus perſonas eligere: quia de claritate ſervientium, creſcit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet, ut quoties procerem ſuum fuerit dignatus aſpicere, toties ſe cognoſcat recta judicia habuiſſe.*

Variar. IV. epiſt. III.

Boni Miniſtri, laus Principis.

Vt genus iis honeſtum.] Enimvero intereſt, & de his talibus ſpes omnino major meliorque. Theodericus item rex, apud Caſſiodorum: *Providentiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis judicare ſucceſſum. Quibus bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo neſcit deficere, quæ conſuevit radicitus pullulare. Fertur etiam, curſu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, ut ſapor, qui conceſſus eſt origini, niſi per accidentia fuerit forte vitiatus, neſciat rivulis abnegari.* Atque etiam in omni nobilitate, etſi corrupta, generoſum tamen aliquid & ambitioſum ineſt: *Habet autem,* ait Seneca, *hoc optimum generoſus animus, quod concitatur ad honeſta. Neminem excelſi ingenii virum humilia delectant & ſordida.* Tiberius

Pag. 97.

II. Var. epiſt. XV.

Præſumptio melior de Nobilibus.

Vt fons, ita rivuli.

Tiberius igitur, in pleraque gubernatione prudens, hoc quoque ſervabat, ut *mandaret honores* (Taciti verba) *nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, illuſtres domi artes ſpectando, ut ſatis conſtaret non alios potiores fuiſſe.* IV. Ann.

Cauſſa pulchra, cur viles non promovendi. Vilis ille, qui tantum viles ſibi admovet.] Neque hoc tantum, ſed cauſſæ etiam aliæ accedunt, Dioni Caſſio, in Agrippæ ſuaſoria ad Auguſtum, dictæ. *Si remp.* inquit, *ignavis & non magni pretii hominibus committas; ſtatim & nobilium ac ſtrenuorum iram in te provocabis, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patieris: Quid enim præclari homo vilis aut ignobilis gerat? quis hoſtis eum non contemnat? quis ſocius ei obediat? quis militum non dedignetur ſub imperio ejus eſſe? Enimvero quæ mala inde manare poſſint, nihil opus habeo apud ſcientem te dicere: hoc tamen omittendum non eſt, hunc talem, ſi rem male gerat, plus tibi damni, quam ipſos hoſtes, daturum; ſin recte aliquid egerit, ſtatim ejus mentem, bonarum artium expertem, amentia & ſtoliditate completum iri, eumque ex eo tibi ipſi formidoloſum fore.* Cauſſæ ſunt, quæ appenſæ pondus habeant, & utique iſta poſtrema. Itaque Turcarum inſtitutum, haud ſatis mihi probabile, qui ex militari ſola virtute promovent, generis nullo adſpectu. Tegitur tamen hactenus culpa, quia nobilitas ibi ſublata, & præter unum Dominum ejuſque ſtirpem, reliqui ſervorum loco ſunt. Niſi tamen, quod una hic ratio dari poſſit, fides & obſtrictio major tenuium, cum facti grandes. Ammianus tangit, de Ioviano, qui ſub initia undique ſe firmare volebat: *Malarichum ex familiaribus negotiis agentem etiam tum in Italia, Iovino juſſit ſuccedere armorum magiſtro per Gallias: gemina utilitate praſpeculata, ut & dux meriti celſioris, ideoque ſuſpectus, abiret è medio; & homo inferioris ſpei ad ſublimiora provectus, auctoris ſui nutantem adhuc ſtatim ſtudio fundaret ingenti.* Et profecto beneficiarii beneficis fuis fere adhærent, vel ſua cauſſa: & indicavit Livius, de centum Senatoribus à Tarquinio Lib. III. Lib. XXV.

Aliter Turca.

Et cauſſa.

Priſco

Lib. I. Priſco allectis: *Factio*, inquit, *haud dubia regis, cujus beneficio in curiam venerant.*

Excipio, ſi eximia in aliquo virtus.] Multa exempla ſunt reipub. talibus feliciter communicatæ. Plutarchus & ſolam virtutem conſiderari vult, in Sulla: *Ὥσπερ γὰρ κυνηγὸς, οὐ ζητεῖ τὸ ἐκ κυνὸς, ἀλλὰ κύνα, καὶ ἱππικὸς ἵππον, οὐ τὸ ἐξ ἵππου. τί γὰρ ἂν ἐξ ἵππου ἡμίονος γένηται; οὕτω τοι ὁ πολιτικὸς ἁμαρτήσεται τοῦ παντὸς, ἐὰν μὴ ζητῇ τὸν ἄρχοντα τίς ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τινός* : *Ut enim venator non quærit quod tali cane natum ſit, ſed canem; & eques equum ipſum, non quod ex equo (quid enim ſi mulus ex equo natus ſit?) ita vir politicus tota via erraverit, ſi in rectore non requiras quis ſit, ſed è quibus.* Claudianus convenienter, in Stiliconis laudibus ponit: *Virtus inſpicienda.*

—— lectos ex omnibus oris

Lib. II. *Evehis, & meritum, numquam cunabula quæris,*

Et qualis, non unde ſatus.

Ita iſti. quod adverſum prærogativæ nobilitatis videatur à nobis aſſertæ: ſed de eximia ſcilicet virtute loquimur. & ubi paritas aut concurſus, Nobiles antehabendi: imo etiam ſi paullum infra.

Meliorem eſſe remp. & prope tutiorem, in qua Princeps malus.] Cauſſa in eodem Lampridio additur: *ſiquidem unus malus poteſt à plurimis bonis corrigi, multi autem mali non poſſunt ab uno, quamtumvis bono, ulla ratione ſuperari.* Atque hoc eſt quod in Trajano deſiderabatur, ipſo optimo, ſed patiente & retinente miniſterii mali. *Pravi miniſtri periculoſi.*

Emitur ſola virtute poteſtas.] O bonum Principem, qui ſic facit! ô ſtatum felicem, ubi id facit! Sed rara hæc electio, & vel optimi Principes miſcent. *Favor etiam provehit.*

Lib. I. Variar. ep. XIII. Theodricus rex, in Caſſiodoro: *Dignitas dum ad incognitum venit, donum eſt; cum ad expertum, compenſatio meritorum. quorum alter, debitor judicii; alter obnoxius eſt favori. Hos enim æſtimatione ſubvehimus, alios*

gratia

gratia promovemus, & ad omnes indulgentiæ vias ſe noſtra relaxat humanitas. Ille vero fatetur, quod res eſt: & Gratia perſæpe in comitia hæc venit, an non & Pecunia? fortaſſe. ſed ô turpe, imo & exitioſum! vel hac cauſſa: quod rara in talibus integritas, & corrumpuntur facile qui corrupere. Alexander Severus dicebat: *Ego vero non patiar mercatores poteſtatum. neceſſe eſt enim ut qui emit, vendat.* Pariter Seneca: *Provincias ſpoliari, & nummarium tribunal, audita utrimque licitatione, alteri addici, non mirum: quando, quæ emeris vendere, gentium jus eſt.* Sed & Ludovicus Duodecimus, rex Galliarum, de talibus ſolitus dicere, *Eos quod averſione emiſſent, ſingillatim poſtea vendere.* O Francia, quod jaces & peris, hanc habes vel inter primas cauſſas.

Interdum & Mercatura.

Lāprid.

De Benef. 1. c. xv.

In Principem culpa cunctorum redit.] Mæcenas ita Auguſto, apud Dionem: *Nulli amicorum aut officialium tuorum nimia eſt indulgenda potentia, ſed ita iis moderandum, ut ne te in culpam aut reprehenſionem conjiciant. Quidquid enim hi recte vel ſequius egerint, id vero tibi adſcribetur, talemque te cuncti cenſebunt, qualia eos facta exercere permiſeris.* Ipſa autem ratio, quæ in poëta noſtro adjungitur, *Iubere peccare, qui non vetat*: prorſus eadem in Philone concipitur, contra Flaccum. Is enim cum Agrippam regem, Alexandriæ paſſus eſſet illudi, atque ipſe ibi Præſes: objicit ei Philo, & addit: Ὁ γὰρ ἐπιπλήττειν ἢ τὸ πλημμελοῦν ἐπέχειν ἂν δυνηθεὶς, εἰ μὴ κεκώλυκε, δῆλος ἦν ἐφεὶς καὶ ἐπιτρέπων αὐτός: *Qui enim caſtigare, aut ſaltem cohibere, cum poſſit, nec cohibet; palam eſt eum permittere & pæne mandare.*

Lib. III.

In Miniſtris Princeps peccat.

Permittere, quaſi jubere eſt.

Omnes miniſtros civibus & reip. præſtet.] Theodahadi regis, apud Caſſiodorum, dictum præclarum: *A domeſticis incohare volumus diſciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando noſtris cognoſcimur excedendi licentiam non præbere.*

Lib. I. Variar. epiſt. V.

Ille ad civilia, hic ad bellica natura aptior.] Quod Homerus quoque, ut pleraque prudentiæ aut ſapientiæ, ſic revelavit:

Iliad. ς. Ἀλλ' ὁ μὲν ἂρ μύθοισιν, ὁ δ' ἔγχεϊ πολλὸν ἐνίκα:

Vnus conſiliis, alter præſtantior haſta:

de Polydamante & Hectore ab eo prolatum. Et Polybius illuſtri exemplo hoc notavit in Arato Sicyonio, qui ad civilia omnia mirifice vafer & appoſitus, trepidabat in bellicis: nec exſequi aut facere, cor aut corpus ei firma. Ipſa Polybii verba compendio dabo: *Aratus*, inquit, *erat in rebus civilibus vir undique perfectus. facunde loqui, prudenter cogitare, induſtrie cogitata exſequi, hæc omnia poterat: diſcordias etiam civiles leniter ferre, & amicos adjungere & ſocios facere, inter primos artifices. Tum etiam inſidias, fraudes, ſubſeſſus in hoſtes comminiſci, eademque ad exitum deducere, ob tolerantiam & audaciam, efficax maxime aptuſque erat. Hic autem ipſe, ſi quando in aperto acie dimicare vellet, ſegnis in conſiliis, timidus in aggreſſionibus, nec aſpectu quidem aut vultu pugnam tolerans. Ideoque & Peloponneſum replevit trophæis, ſed in ſe erectis. Adeo natura hominibus non corpora ſolum, ſed animos dedit diſſimiles variantesque, ut idem ille vir non ſolum erga res diverſas diverſe ſe habeat; ſed & iis quæ aſſimiles, alias ſapientiſſimus videatur, alias tardiſſimus, itemque & audaciſſimus, & timidiſſimus. Neque hæc inopinata nimis aut paradoxa ſunt, ſed nota & familiaria iis qui volunt intendere. Nam ecce & in venatibus alii ſunt audaces, feraſque ſubſiſtunt; iidem ad arma & contra hoſtes, degeneres. Sed & in bellicis rebus, alii in ſingulari certamine, & cum vir cum viro componitur, acres & validi ſunt; iidem communiter in prælio & inſtructa acie, ignavi & nullius pretii. Theſſalorum equites turmatim & confertim ſi ingruant, intolerabiles ſunt: extra aciem, in tempore aut loco viritim pugnare, timidi, & inutiles. Ætoli autem contra.* Scilicet magnus ille Deus hoc voluit, aliud eſſe aliis, nec in omni re unum eminere.

De Arati ingenio notabile.

Lib. IV.

Diviſa dona.

partitim

——partitim ſingula quemque
Nobilitant, hunc forma decens, hunc robur in armis, Claud.
Hunc vigor, hunc pietas, illum ſolertia juris,
Hunc ſoboles caſtique thori.

Atque ut alius Poëta ait:

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα, Homer.
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστύν. ἑτέρῳ κιθάριν καὶ ἀοιδήν: Iliad. ν.

Illi bellica nempe Deus donavit, at illi
Saltare, atque alii fidibus cantuque valere.

Pag. 99. *Felicitas quoſdam promovet, & ſuus Genius.*

Principum inclinatio in hos, offenſio in illos eſt.] Quis non cottidie animadvertat? & eſt ſane in his promotionibus jus aliquod etiam fortunæ. Tacitus de Veſpaſiano: *Multos præfecturis & procurationibus, pleroſque ſenatorii ordinis honore percoluit, egregios viros & mox ſumma adeptos; quibuſdam fortuna pro virtutibus fuit.* (II. Hiſt.) Sed & *jus hoc eſt divinis regibus*, ut in Homero legi, *alium virorum odiſſe, alium amare.* (Odyſſ. δ.) Itaque argute Caſſiodorus: *Non eſt majus meritum, quam gratiam inveniſſe regnantium.* Quid, quod ipſa electio viſa initio abſurdior, ſæpe poſtea laudatur? Vere enim Tacitus: *Multos in provinciis, contra quam ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora magnitudine rerum, hebeſcere alios.*

IN CAP. XI.

Præcepta Adminiſtris.

AVdaculi.] Seneca de Tranquillitate: *Quorumdam parum idonea eſt verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem deſiderant: quorumdam contumacia non facit ad aulam.* Medium ergo tenendum, ut & fiducia adſit, & contumacia abſit. (Lib. I. cap. IV.)

Pag. 100. *Iactantia odioſa.*

Sine jactantia agite.] In quo peccant ſæpe aulici, & odia atque invidiam provocant fruſtra. Talis ille Heraclides, potens apud Philippum Macedonem, & ex vili humilique evectus: de quo Polybius,

bius, πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοτέρους καταπληκτικώτατος καὶ τολμηρότερος, πρὸς δὲ τοὺς ὑπερέχοντας κολακικώτατος: *adverſus inferiores ſeverus maxime & ſuperbus, erga ſuperiores in primis adulator.* Atque iſti iidem, de quibus Seneca, *regiæ potentiæ miniſtri, quos delectat ſuperbiæ ſuæ longum ſpectaculum; minuſque ſe judicant poſſe, niſi diu multumque ſingulis, quid poſſint, oſtendant. Nihil confeſtim, nihil ſemel faciunt. Injuriæ illorum præcipites, beneficia lenta ſunt.* O penicillum, non calamum, & quo temporis etiam noſtri egregie mores effinguntur! Sed & à Dione, de Sejano illo, non altero à Tiberio, ſed altero pæne Tiberio: *Is*, inquit, *homo ſuperbiſſimus ſtudioſe ab omnibus colebatur, ſalutabatur, deducebatur. Omnia enim acriter, & maxime procerum, obſervabat & verba & nutus. Nam qui propria potentia nituntur, neque ſalutationes aut hæc obſequia valde requirunt; & ſi omiſſa fuerint, vitio non vertunt, ipſi nempe ſibi conſcii contemptu ſui hoc non factum. Qui vero fuco & aſcititio ſplendore utuntur, ii omnia talia magno opere, & tamquam ad dignitatis ſuæ culmen pertinentia, requirunt, & niſi conſequantur, graviter ferunt ut abjecti, & iraſcuntur quaſi injuria affecti. Ideoque iſtos magis pæne, quam ipſos Imperatores, vulgo obſervant, & circa eos ſatagunt: quoniam apud hos ſiqui peccatur, virtus cenſetur remittere & ignoſcere; apud illos, imbecillitas & virium inopia. contra autem ulciſci, facere ad ſtabiliendam oſtentandamque potentiam arbitrantur.* Tales iſti, qui potentiam ſuam non bene ferunt, & ideo nec diu ſæpe ferunt.

[Margin: II. De Benef. cap. V.]

[Margin: Libro LVIII.]

[Margin: Aulicē mores.]

Ad auctorem & ducem, ut miniſter, fortunam referas.] Valde hoc obſervandum, præſertim in bellicis, in quibus haud temere alios volunt eminere. Ad Principem igitur refer, cujus auſpiciis pugnas, per ejus fortunam (ita res eſt) fortunatus. Dirigit enim hæc ſuprema Providentia, & miniſtros quoque attollit aut deprimit ejus, in quo alterutrum vult fieri. Germani hoc erga Principes ſuos ſervabant olim: & *illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloria ejus*

[Margin: Felices felicium miniſtri.]

ria ejus

ria ejus aſſignare, præcipuum ſacramentum erat, ut Tacitus ſcribit. Simile Gallorum *Devoti*.

Hæc eſt conditio regum, ut

Reges glo-ria avidi. caſus.] Quod ingenium regum in uno Philippo Macedone bene expreſſit Demoſthenes: *Eum ita gloriæ cupidum eſſe dicunt familiares, ut omnia præclara facinora ſua eſſe videri velit, & magis indignetur ducibus ac præfectis qui proſpere & laudabiliter aliquid geſſerint, quam iis qui infeliciter & ignave.* Orat. ad epiſt. Philippi. Ipſe hic affectus in filio Alexandro, de quo Curtius: *Quippe Alexander hoſtes vinci voluerat, Antipatrum viciſſe ne tacitus quidem indignabatur, ſuæ demptum gloriæ exiſtimans quidquid ceſſiſſet alienæ.* Lib. VI. Suſurrant idem & inſtillant Antiocho regi interiores aulici, apud Livium: *Ipſam eam gloriam belli, qua, velut dote, Annibal conciliatur, nimiam in Præfecto regio eſſe. Regem conſpici, regem unum ducem, unum imperatorem videri debere.* Libro XXXV. Denique conſenſu

Magni Duces ſere poſtea neglecti. ita reges: & patrum quoque memoria legimus, (ut vetuſtiora omittam) quicumque res magnas ſub regibus geſſere, ad extremum aut in offenſa, aut in exigua gratia fuiſſe. Teſtor *Alfonſum Albuquerquium*, qui pleraque Indiæ Orientalis Luſitano regi ſuo ſubjecit: at idem accuſatus majoris ſpei, & ſuſpectus denique, revocatus in patriam eſt, & morte opportuna fortaſſe ignominiis exemptus. Simile in *Duarte Pacieco*, qui poſt magna merita, in cuſtodiam & vincla conjectus etiam fuit, & in clara innocentia liberatus tandem, ſed ut in paupertate ſeneſceret. *Conſalvum Magnum*, & *Ferdinandum Corteſium*, nec ipſos parem gratiam meritis retuliſſe, aliquis arbitretur & dicat. Quid cauſſæ eſt? beneficii magnitudo, cui reges dolent & nolunt obſtringi. Noſter Tacitus: *Deſtrui per hæc fortunam ſuam Cæſar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia uſque eo læta ſunt, dum videntur poſſe exſolvi: ubi multum antevenêre, pro gratia odium redditur.* Ann. IV. Sed & ſimile hic quod in arboribus, ſub quarum umbram, ubi tempeſtas eſt, confugimus: cum deſerenavit,

ramos

ramos frangimus, & abimus. Addam prudentiſſimi Cominæi ſententiam: *Memini regem* (Ludovicum) *mecum ſic loqui, ut diceret fieri aliquando, ut opera navata laudabiliter minus pretium ſit, iſque culpa eorum qui navaſſent: dum elati quadam confidentia, inſolenter & proterve ſe gererent. Atque addebat, fœlicem eſſe, ejus ſententia, cui rex nullo ſuo magno merito beneficium conferret: atque id præſtare; ut obſtringatur aliquis Principi, quam ut illum habeat obſtrictum. Se quoque hoc ingenio eſſe, ut plus amaret, qui ob beneficentiam ſibi deberent, quam alios quibus ſe debere putaret.* Claudit deinde Cominæus: *Tam eſt difficile in omni genere vitæ ſic ſe gerere, ne impingas: magnumque eſt Dei donum, valere ſenſu communi, & judicio naturali.* Præclara omnia: ſed age tu Cominæe, qui hæc ſcis & præcipis, ſatiſne caviſti? naturalis tua prudentia ſepſit aut munivit? accepiſti plagam, & in tua arena circumventus es ab aulicis; qui, mortuo rege Ludovico, effecere calumniis ut in carcerem condereris, per triennium fere ſervareris, denique capitis cauſſam ipſe diceres, ne patrocinari quidem quoquam auſo. Eu ludibria vitæ, & jactationes hominum! quibus nihil uſquam, per ullam ſapientiam, eſt certi: non certe in lubrico illo culmine & faſtigio Aulæ. Licet dicere:

Laber. *Summum ad gradum cum claritatis veneris,*
Conſiſtes ægre, & quum deſcendas, decides.
Cecidi ego, cadet qui ſequitur.

Atque his livoribus aut periculis exteri maxime ſunt expoſiti (ut ille ipſe Cominæus:) quod monuit Polybius: *Xantippus, reſtitutis Carthaginienſium rebus, paullo poſt in patriam rediit, optime ſibi conſulens. Nam res egregie geſta & præclara facinora invidiam & calumnias gignere ſolent, quas cives quidem aut indigenæ, amicorum & affinium copia atque opera, poſſunt repellere, at exteri facile & ſtatim ab utroque iſto vincuntur, & periclitantur.* Eſt in mente magnus Princeps, qui voces & ſuſpiciones, in diuturnitate Præfecturæ & fortunæ ſecundantis,

Lib. 1. — *Exteri ſubjecti Invidiæ.*

non effugit: major futurus, ſi in vigore famæ, & tempeſtive diſceſſiſſet. Plutarchus igitur ſapienter monuit: Εἶναί τινα καὶ πολιτικῆς περιόδου κατάλυσιν. τῶν γὰρ ἀθλητικῶν ἀγώνων τοὺς πολιτικοὺς οὐδὲν ἧττον ἀκμῆς καὶ ὥρας ἀπολιπούσης ἐλέγχεσθαι: *Eſſe & politici curſus finem quemdam ac terminum. nec minus civilia certamina, quam athletica, vigore & tempore deſtituta, vituperari ac coargui.*

In tempore abſcedendum.

In Lucullo.

Gloriã impoſitæ ſummæ manus illis relinqueret.] Hoc ſcivit jam olim & fecit Ioab, magiſter militiæ Davidicæ, de quo libri ſacri: *Miſitque Ioab nuncios ad David, dicens: Dimicavi adverſum Rabbath, & capienda eſt Vrbs aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obſide civitatem, & cape eam: ne cum à me vaſtata fuerit urbs, nomini meo adſcribatur victoria.* Ergo, uno verbo, gloria omnis Principi adſcribenda, & vindicanda. Quam fecit hoc vane, aut ſtulte potius, ipſe Princeps Conſtantius? de quo Ammianus: *eum, edictis propoſitis, ſe ſolum (cum geſtis non adfuiſſet) & dimicaſſe & viciſſe, & ſupplices reges gentium erexiſſe, aliquoties ſcripſiſſe*: & talia, quæ ſine riſu aut miſeratione fatuæ ſuperbiæ nemo legat.

II. Reg. cap. XII.

Conſtantii vanitas.

Lib. XVI.

Injurias ferendo, & gratias agendo.] Tacitus & hoc indicat: *Egit grates, qui finis omnium cum dominante ſermonum.* Cur autem non ita faciant, qui in aula beatitatem quærunt? Ariſtippus præibit, verſutus philoſophus, *qui conſputus à Dionyſio, cum nihil moveretur, & quidam mirarentur: Nempe piſcatores, inquit, ut gobium capiant, aquis patiuntur ſe adſpergi; & ego ut balænam, non patiar ſputo madidari?* Addo Senecam: *Potentiorum injuriæ hilari vultu, non tantum patienter ſunt ferendæ. facient iterum, ſi ſe feciſſe crediderint.*

Patientia opus Aulico.

II. De Ira, cap. XXXIII.

Pag. 102. Qui ſecretis criminationibus infament.] Contra quos quid remedii? Expoſtulat cum Deo Choniates in hac

re:

re: O inſpector omnium ocule, quem nemo fallit, cur connives ſæpe in his hominum, & gravioribus etiam, culpis? nec ſtatim immittis ignes & tonitru & fulmina, ſed vindictam ſuperſedens differs? Impervestigabile tuum judicium, & humanis ratiociniis inacceſſum: niſi quod ſapiens profecto es, & norma certa utilitatis, etſi nos tenui mente præditos id latet. At enim venator aliquis ſerpentem, aut leonem denſa juba, qui in montibus videt vel audit, ſtatim declinat & effugit, ſed & maleficus aut latro exorabilis eſt, & precibus aut lacrimis molleſcit: virum vero qui proximo & amico malum in corde machinatur, aliudque ſentientem aliud loquentem, multa ſapientia eſt evadere, & à divino auxilio pendet. Præmiſerat vero idem de Theodoro Styppiota, per Camateri Logothetæ calumnias everſo: ac miſcet deinde præcepta: *Eſſe eos æmulos, quantum poteſt, obſervandos, qui ingenio moribuſque parum liberalibus & occultis ſunt præditi, & linguam habent à corde diſſentientem. Ante omnia vero, cuſtodiam ori ponendam, nec ſinere linguam temere evagari dentium ſeptum & labiorum propugnaculum, quibus à natura, velut duplici vallo, eſt circumdata.* Bene, & ſilentium aut circumſpectus ſermo optima hic arma.

Arcanæ calumniæ.

Quo incautior decipiare, palam laudatum.] Id vero argute malignum & mirum genus lædendi eſt, laudare. Excitatur enim occulte Princeps in livorem aut metum, præſertim ſi animo puſillus eſt. Polybius exemplo & ſententia id docet, de Apelle quodam ſubdolo calumniatore. qui cum Aratum apud Philippum Macedonum regem traduxiſſet, ac falſi compertus eſſet; non ideo deſtitit, ſed tranſtulit deinde calumniam in Taurionem quemdam, qui Peloponneſi rebus præerat. *Hunc non accuſavit, ſed laudavit, aſſerens digniſſimum eſſe, qui cum rege ipſo in caſtris atque acie ageret.* Addit deinde: Καινὸς γὰρ δή τις οὗτος εὕρηται τρόπος διαβολῆς, τὸ μὴ ψέγοντας, ἀλλ' ἐπαινοῦντας λυμαίνεσθαι τοὺς πέλας: *Novus enim calumniæ*

Laudando evertere.

Lib. IV.

modus repertus iſte, non culpantes, ſed laudantes, lædere atque evertere alios.

Nihil rerum mortalium tam inſtabile & fluxum.] Quæ ſæcula id non docent? vetera, media, noſtra. Inter veteres, *Ioab* ille vir acer, callidus, militiæ Davidis & conſiliorum arcanorum arbiter, cum à vivo rege non evertitur, juſſus eſt cædi à ſucceſſore. Quid *Apelles* inter Græcos? ille à Philippo rege proximus, eo jam gradu & opibus, ut ab ipſo timeretur, momento horæ dejicitur, deſertus ab iis qui antea ſtipabant & colebant. Polybius ita narrat: *Aratus flagitia & ſuperbiam ejus regi aperit, ad vindictam ſtimulat, & rex id ſecum ſtatuit, ſed ita alta diſſimulatione, ut mentem hanc ejus nemo ſciret. Vocatur Apelles. ille fidenter veniens, & quaſi omnia ex ſententia patraturus, ſimulac conſpectus eſſet, ex Chalcide Corinthum venit. Cum appropinquaſſet, certatim ſatellitii militumque Præfecti, cum ipſis militibus obviam procedunt, agmine & pompa in regiam deducunt. Cum autem ingredi ſtatim, ut conſueerat, vellet, janitor quidam præſtolari eum juſſit, occupatum in præſenti regem dicens. Apelles novitatem rei demirans, hæſitabundus aliquamdiu conſtitit: mox mæſtus, inopſque conſilii, inde diſceſſit. Comites illi omnes ſubito dilapſi, ut denique ſolus cum ſervulis ſuis domum pervenerit.* Paulo poſt captus cum filio, vinctus, & interfectus eſt. Sed poſt priora illa. Polybius appoſite addit: *Parva omnino intervalla temporis, omnes homines attollunt rurſumque dejiciunt, maxime vero eos qui in Aulis verſantur. Revera enim iſti adſimiles ſunt abacorum calculis, qui, ut ſecundum voluntatem calculatoris, modo obolum æreum, modo talentum valent; ita Aulici, ad nutum Principis, modo beati, modo miſeri fiunt.* Atque hoc in Apelle exemplum: quam geminum Romæ, in *Sejano*? qui diu Tiberii Auguſti potens, & ad inſtar ejus ſtatuis, honoribus, cultus; tandem una epiſtola ſubverſus eſt, & *caput* illud *toto orbe ſecundum*, ut cum poëta dicam, laqueo præbuit, & cadaver ſuum opprobriis, lacera-

Incerta Aula.

Lib. v.

Aulici calculis ſimiles.

Senec. de Tranq. lib. I. lacerationi, unco. *Quo dic illum Senatus deduxerat, populus in fruſta diviſit: in quem quidquid congeri poterat, dii homineſque contulerant, ex eo nihil ſuperfuit quod carnifex traheret.* Et ſimilis potentia atque exitus Plautiani, ſub Antonino, quæ in Dione Caſſio lege. Iam in ævo poſteriore, apud Hiſpanos quam nobile documentum fluxæ potentiæ *Alvarus Luna eſt?* Amabat & evehebat eum Ioannes rex Caſtellæ, ſuper omnes homines & amicos. Opibus, titulis, præfecturis, cottidie augebatur; atque ita regem ſuum fecerat, ut vel bellum ejus cauſſa gereret cum vicinis regibus, & cognatis. Nulla res in majore fama & invidia, quam iſte amor: atque is ſatis diuturnus. Sed quis exitus? *Sicut diviſiones aquarum, ſic cor regis*, ait Hebræus ſapiens. Occulte abduxit ſe ab Alvaro, odit quantum amaverat, denique paucis conſciis, in oppido Burgenſi, ſagaciter hominem in vincla conjicit, damnari per ſententiam jubet, caput abſcindi, & in foro per triduum oſtendi. O cæca mortalitas! tu ille ſuperbus paulo ante & inſolens, ubi es? quid es? deſiiſti eſſe, & tot annorum cumulata felicitas, ſubito turbine quaſſata & everſa eſt. Vere tu prædixeras Alvare, non ſine mali præſagio: admirantibus aliis fortunam tuam & apud te prædicantibus, *Improvidi, ne ædificium ante finem operis laudaveritis.* Sed mihi finis non fit, ſi exempla cumulem, obvia, ut vere dixi, in omni ævo. Claudamus Sidonii verbis appoſitis: *Periculoſam regum familiaritatem eſſe. quorum conſuetudinem ſpectatiſſimus quiſque flammarum natura bene comparat, quæ ſicut paullulum à ſe remota illuminant, ita ſatis admota ſibi comburunt.* *Alvari ominoſum dictum.* Lib. III. Epi. III. *Sidonii egregium.*

Nota Aulice. accede, inſinua, ama, amare; ſed non nimis.

Specie magis in amicitia Principis, quam vim retinent.] Imagine ad hanc rem uſus pater Themiſtoclis: quem cum a rep. gerenda vellet abducere, *oſtendit ei in litore triremes veteres, abjectas jam & contemptas: tales adminiſtrato-* *Vetus Aulicus, vetus navis.*

res reip. eſſe, cum non ultra ex iis fructus. In Plutarcho.

Aratea aliqua vox erumpat.] Nam & Aratus inter exempla infidæ regiæ amicitiæ. qui Philippo Macedoni diu carus utiliſque amicus veneno tandem ab eo tolli juſſus eſt lento, & ſenſim occidente. Non latuit Aratum, ſed cum aperire, mederi non eſſet, tulit tacitus: niſi quod amicorum cuidam Cephaloni, in cubiculo; cum eo incoram ſanguinem ſpuiſſet: illo admirante, ſubjunxit, ταῦτα τὰ ἐπίχειρα τῆς τυραννικῆς φιλίας: *hæc ſunt præmia regiæ amicitiæ.* Talis Philippus, & alii: non ſic noſtri *Auſtriaci* (quod vere & in loco dicimus:) patientes miniſtrorum ſuorum, & ad extremum mites.

Aratus veneno periit.

Iſta eveniũt, numquam mihi.] Quid ergo? aulam & totum hoc genus damnamus aut deſpicimus? abſit: ſed Sicyonia iſta aut cothurnos pedibus meis convenire, hoc nego. Valerius olim, quaſi Apollinis voce, dixit: *Magis ſe probare ſecuritate ridens tugurium, quam triſtem curis & ſollicitudinibus aulam.* Nam hæc duo, etiam in optima ea eſſe, nemo expertus abnegabit. Nos vero receſſum & otium quærimus: quid tum? otium, ſed non ignaviam. *Habet ubi ſe, etiam in privato lare, explicet magnus animus: nec ut leonum animaliumque impetus caveis coërcetur; ſic hominum, quorum maxima in ſeductu actiones ſunt. Ubicumque otium meum abſcondero, prodeſſe volam ſingulis & univerſis, ingenio, voce, conſilio. Nec enim is ſolus reipub. prodeſt, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace belloque cenſet: ſed qui juventutem exhortatur, qui in tanta bonorum præceptorum inopia, virtute inſtruit animos, qui ad pecuniam luxuriamque curſu ruentes prenſat ac retrahit, etſi nihil aliud, certe moratur; in privato publicum negotium agit.* Hæc ſapiens Seneca: cujus verba expreſſiſ animum vellim, ac conor.

Otium nobis ante Aulam.

Lib. VII. cap. I.

IVSTI-

I. LIPSI AD IV. LIB. POLITICORVM NOTÆ.

IN CAP. I.

De Prudentia, quam Propriam dixi.

Confuſe viam aliquam ſignabo.] Proprie & diſtincte vix poteſt. Ariſtotelem audio : Ὥσπερ περὶ τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ περὶ τὴν πολιτικὴν τάξιν ἀδύνατον ἀκριβῶς πάντα γεγράφθαι. καθόλου γὰρ ἀναγκαῖον γραφῆναι, αἱ δὲ πράξεις περὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστόν εἰσι: *Sicut in aliis artibus, ita in Politica ordinatione, fieri non poteſt ut omnia ſingillatim & accurate ſcribantur. Vniverſe enim ſcribi neceſſum eſt, at actiones ſunt rerum ſingularum.* Enimvero eorum eſt, qui mente & uſu valent, ex his communibus formare ſententiam & decretum in rebus ſingulis, & ad haſce velut normas adaptare. Pag. 105.

II. Polit. c. VII.

Vniverſalis præceptis ſtructus.

IN CAP. IX.

De Prudentia Togata.

Prudentia duplex eſt, Togata & militaris.] Bene enim hoc Salluſtius: *Firmanda eſt reſpublica, non armis modo neque adverſus hoſtes; ſed quod multo majus multoque aſperius eſt, bonis pacis artibus.* Artes pacis ad Togam faciunt, atque hoc opus *majus aſperiuſque* merito dicit. Idem Livius: *Excellentibus ingeniis citius defuerit ars qua civem regant, quam qua hoſtem ſuperent.*

Orat. De Repub. ord.

Togata prudentia ardua.

Materies duplex, Res divinæ, Res Pag. 105.

Duplex Togata prudentia.

Res humanæ.] Hoc quoque Strabo ita dicit, ubi de Moſe diſſerit; *Hoc à natura hominibus eſt inſitum, & commune Græcis ac barbaris, ut in politica vita, communi præcepto & legibus vivant. Præceptum hoc autem duplex eſt, aut de Diis aut de Hominibus:* & plura addit, de vi religionis in animos noſtros, & quam antiquis ea fuerit curæ. At nos quoniam olim (ante annos pæne ſex) in reliqua capitis hujus & ſequentium ſuper Religione ſcripſimus, provocati ab importuno homine, & quem nec amici ament: jure viſum ea hic inſerere, & eſſe Notarum loco. Tu lege qui voles, en habes. Lib. XVI.

IVSTI LIPSI DE VNA RELIGIONE ADVERSVS DIALOGISTAM LIBER.

In quo tria Capita Libri quarti Politicorum explicantur.

AMSTERDAMI,
Apud GVILIELMVM BLAEV.
CIϽ IϽC XXXII.

ILLVSTRES

ORDINES.

LIBER in me nuper prodiit, cui an reſponderem, jure dubitavi. Auctor an ille eſt, cui debeam? homo inquietus, turbidus: & cui unum hoc ſtudium, litigare. Sicut canibus quibuſdam inſitum eſt, ſine cauſſa aut diſcrimine latrare: talem audiebam iſtum. nec judicio hæc ſcribere, ſed morbo. Cum hoc me componerem, & velut includerem in eodem campo? quem & vincere inglorium, & à quo atteri ſordidum eſſet. *Facit* enim *ſe adverſarium,* ait Seneca, *quiſquis contendit, & ut vincat par fuit.* Sed cauſſa etiam ſilendi altera, ab ipſa ſcriptione. Nam qualis ea eſt? plebeja, futilis: & concepta plebejo quoque ſtilo. Quotuſquiſque ea leget, ſi ego ſileam? nec deprimere adverſarium meum poſſum, niſi ut attollam. Adde quod calumniarum conviciorumque plena: & corniculas citius in Africa, quam res rationeſque ſolidas repperérim in hoc ſcripto. Vetus ille verſus hîc valet:

* Λόγυς μὲν Ἑρμόδωρος ἐμπορεύεται.

** Sunt Hermodori verba, & mercimonium.*

& flumen verborum ubique video, mentis vix guttam. Quid igitur reponam aut reſpondeam? ſerium aliquid aut eruditum? non

eſt oc-

eſt occaſio. convicia & dicteria? non eſt meum: & ita adhuc viximus ſcripſimuſque, ut nemo de nobis, de nemine queri etiam ego poſſim. Primus iſte eſt (heu fatum Lipſii!) qui procaciter & ex ſupervacuo me laceſſit. Quem ut imiter, non adducar: perſuaderi tamen mihi paſſus ſum, ut reſpondeam. ſive quia publice intereſt, tam effrænem petulantiam reprimi & retundi; ſive quia mea, calumnias & mendacia levi manu abſtergeri, quibus nos aſpergit. Dicit enim nec ſcripta mihi, nec dicta: aut certe non ſic ſcripta. *Tantum autem veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtilus.* Quæ ratio præcipue me movit, ut reſcriberem: nequis ſilentium meum in conſenſum duceret, & crederet approbata nobis, quæ non videret refutata. Sed fecimus tamen breviter. quoniam, ut ait Pindarus, * εὐώνυμον εἰς δίκαν τρία ἔπεα διαρκέσει: idemque modeſte. quia ut ſcopulus aſſilientes undas ſine motu ullo ſuo frangit; ſic nos conviciatores iſtos, ſine acerbitate ulla aut ira. Dicta tamen quædam aut joca miſcuimus. cur non liceat? viri magni, imo & ſancti, fecerunt in ſimili genere: & bene Tertullianus, *Multa ſunt ſic digna revinci, ne gravitate adorentur. Vanitati proprie feſtivitas cedit.* Hæc omnia ad vos ILLVSTRES ORDINES, & ad veſtrum tribunal deferimus: ut judicetis tamen non ut vindi-

Tertull. adverſus Hæreſ. c. XVI.

* *Iuſtam ad cauſſam tria verba ſufficient.*

Adverſū Valent. cap. VI.

vindicetis. Nam mihi purgatio ſola propoſita eſt, non ultio: & avertere plagam voluimus, non inferre. Vos, quorum id munus, me meaque auctoritatis veſtræ clypeo tegite: neu patiamini

Salluſt. Iugurth. *innocentia plus periculi, quam honoris eſſe.* Atque hoc ea lege, ſi probâ iſta apud probos. Nam quod iſti ea calumniantur aut carpunt: nihil eſt. imo hocquoque boni argumentum, talibus diſplicere.

AD LECTOREM

QVEMCVMQVE.

Vides reſcriptum meum, Lector, ex amicorum ſententia potius, quam ex mea. Nam mihi initio decretiſſimum fuit, non reſpondere: qui vetus illud memineram,

Plaut.

Bacchæ bacchanti ſi velis adverſarier,
Ex inſana inſaniorem facies, feriet ſæpius.

Sed vicerunt iidem illi eo minus jam reluctantem, quod eadem opera NOTAS *noſtras daturus eram ad trina illa Capita; quæ in calumniam venerunt. Nam quod illi tantum reſponderem: nugæ. quis fructus? at aliquis ex hoc conſilio, & ſcriptione, quam vides. Vt etiam ordine & velut preſſo pede ſcripto ejus inſiſterem, non placuit. quid enim ille ordine dicit? prima, media, ultima, pleraque eadem: repetitio ubique & mixtio, &, quod Græci dicunt.*

dicunt. * *πάντα μία κόνις. Nos ſi quid ad rem fecit, non omiſimus: convicia vix attigimus. quia ſcimus*

* Omnia idem pulvis.

Iſtunc theſaurum ſtultis in lingua ſitum, Plaut. Pœn.

Vt quæſtui habeant male loqui melioribus.

Et amplius ſcimus: Æquo animo audienda eſſe imperitorum convicia, & ad honeſta vadenti contemnendum eſſe iſtum contemptum. Seneca. *Tu quiſquis es Lector, in bona cauſſa fave: & ſiquid eſt quod minus pro veſtro omnium guſtu, ſcitote me ſcripſiſſe & ſuaſiſſe qua viſa optima, &* utilitatem juvandi prætuliſſe gratiæ placendi. Plinius Præfat.

CENSVRA.

Quæ de una hîc religione apologetice ſcripſit I. Lipſius, ex Auctoris ipſius confeſſione & totius diſceptatimis filo; de orthodoxa, Catholica & Romana (quæ una & ſola vera eſt Religio) ſcripta eſſe teſtificor. Lovanii, 12. Calendas Septembres, 1593.

Henricus Cuyckius, D. Petri Lovanii Decanus, Academiæ Cancellarius, & Pontificius ac Regius librorum Cenſor.

IVSTI

IVSTI LIPSI ADVERSVS DIALOGISTAM LIBER.

LIbrum tuum legimus, & quæ viſum mihi reſpondere, hîc habes. Pauca mole, ſed non pondere: & tu quoque non multa ſcripſiſti, ſed multis. Toto libro placuit tibi non ſolum πολυλογεῖν, ſed ταυτολογεῖν, &, quod poëta dicit, *oberras* ubique *eadem chorda*. Lacon quidam ad luſciniam: *Vox es, præterea nihil.*

ORdiar à capite & ab ipſa fronte tui libri. Titulum feciſti: LIS ſive PROCESSVS INTER IVSTVM LIPSIVM ET.] Nollem te hoc præſcribere, mali augurii eſt in principio lapſus. Ego tecum litigo? numquam factum. Natura mea, conſuetudo, valetudo abhorrent ab omni litigio; & ſi me non noſti, ſcito non eſſe pacatius ingenium in Batavia veſtra. Denique ego tecum? ſi viſum mihi litigare, alius eſſet cum quo confererem manum. Nam, ut ille ait, *In libri titulum.*

Attius.
——tropheum ferre me à forti viro pulchrum eſt.
Sin autem & vincar, vinci à tali nullum eſt probrum.

At tu quis es? ignotus es. imo tu quis es? nimis notus es.

Dedicatio ſequitur, eaque Ad Senatum hujus urbis.] Grata erit, niſi fallor. Cur tamen ad hunc potiſſimum? *In dedicationem.* quia ne olim hic turbæ? & eos fautores putaſti turbidi tui animi aut ſcripti? Scis enim: & te quoque aliquid occulti ligni ſuggeſſiſſe in hanc flammam nos ſcimus.

Sed mi homo erras. illæ reſederunt, & beata pax ac concordia iterum in hac urbe. Æole, non eſt hic locus tuis flabris.

De epiſtolis meis editis.

EPISTOLAS deinde meas ſubjungis.] Quo exemplo? nullo bono, aut cujuſquam boni. Egone hoc ſine ſcripſi, ut ederes? per ſomnium non cogitavi. Homo inconſpecte, tollis è vita commercia aut certe libertatem litterarum. *Protervc.* Apud bonos ita ſolet, ut duobus ſcripta inter duos pereant. Tu aliter. eſto. Cur tamen, ſi viſum eas edere, non edis ipſas? Verti, inquies. *Imperite.* Ita ſane, ſed non in decentiorem formam. Quid enim ſi parum fideliter? quid ſi parum expreſſe? Vtrumque verum eſt. nam nec tu Latine nimis (ſine contumelia dico) doctus: & quod nolo te neſcire, multa ſunt in illis noſtris proprie & ἐνεργητικῶς ſcripta, ad quæ vertenda tu non adſpiras. *Aliter longe catuli olent, aliter ſues.* Plaut. Atque ecce, Ordines, epiſtolæ præcipuæ exemplar ipſum.

I. LIPSIVS S. D.

Acriter tu cauſſam hanc non Libertatis ſed Licentiæ agis. Nefas tibi interfici quemquam religionis cauſſa. Quid ais? etiamne ſeditioſum? etiamne palam impium & blaſphemum? Vis enim non conſtare Principi quæ ſit proba aut vera Religio. Belle. Dic ſodes, in re tam ſeria ludis? aut vis Academiam jamdiu mortuam excitare, & facere omnia controverſa? Sed video quid agas. Vis me definire quam probam cenſeam: & hunc quoque tibi campum dare differendi. Non faciam mi :::::::::::::, nec nunc opus. Illud dogma noſtrum στοϊκῶς * firmum maneat, Vnam religionem (eamque probam) in uno regno teneri. Quid tu mihi Iohannem aut Petrum, & martyres adducis? Scilicet qui probam religionem oppugnant ſunt Iohannes & Petrus. Quin dic ſerio quod ſentis. * Vis quamvis religionem à quovis poſſe oppugnari: aut tu quid in mea ſententia oppugnes non video. Sæva eſt, inquis. Quid ita? Statim enim

** Verte te in omnes formas, non evertes.*

** Veriſſimum eſt, & aliquot annos jam non aliud gais.*

enim homines ad ferrum & ad ignem. Non ego: ne erres. Et cave imponant tibi illa verba *Vrendi & ſecandi*. Παροιμιώδης enim ille ſermo eſt, Latinis uſurpatus in omni aſpera & paullum immitiore medicina. Puniri nos turbidos Hæreticos volumus (verba mea * nota) ſed non omnes uno modo. Vt criminum gradus ſunt, ita pœnarum: & quoſdam Pecunia, alios Exſilio, raros aliquos Morte ego mulctem. In priſca Eccleſia nonne ſemper factum? utique poſtquam ea reſpirare cœpit, & ſub Chriſtianis Imperatoribus attollere paullum preſſum diu caput: Si exemplis & * auctoritatibus ago, vinco: ſi rationibus, una te vincit. quod numquam ſocietas aut reſp. ſtabit, ubi tam in definita hæc libertas. Audi mi vir. Religionem evertit, quiſquis libertatem hanc Religionum inducit: ex qua confuſio, ex qua * contemptus. Sed enim auctoritatibus Patrum non eſt agendum, ſed nudo meroque Verbo Dei. Serio in omni re * externa tu hoc ſentis? neſcio. Sed tamen ſi etiam illo ſcuto tegere me debeo, poſſum. Mæcenatem valde culpas qui hoc Auguſto ſuaſerit, impio tyranno, inquis, & Chriſtianorum hoſti. Vnde hoc tibi in mente aut calamo? Ille Chriſtianorum hoſtis, qui * Chriſtianos fando non novit? Replica Annales, docebunt te Chriſtum ſalutare verbi ſui ſemen non niſi ſub Tiberio ſparſiſſe. Plura ſunt quæ in tam uberi re poſſim: ſed parco, & reſervo me Notis: quas, Deo volente, dabo. Interea qui ſedate & puriter noſtra illa leget, nec ſævitiam nec lentitudinem increpabit: & fatebitur viam præſcriptam, quam bono generis humani ineant hodie qui regnant. Tu ſi aliter ſentis, quin ſententiam tuam potius promis, quam ſic per diſſertatiunculam hæc oppugnas? Effuſam licentiam omnes boni viri abhorrent, & quibus exiguum aliquod lumen mentis: ſi modus coërcendi melior apud te aut mitior, ſcribe. Ego inter primos qui amplectentur. Verum enim amare didici: ſed contentiones etiam fugere. &, quod Telemachus

** Numquam feciſti: ſed in toto hoc ſcripto Errores cum Turbatoribus confundis.*

** Quæ cēſena ſunt in Bibliis, in Patribus in Legibus.*

** Ita ſane. Ambigere de religione incipiunt, mox aſpernari.*

** Nā abſurdū Politiam omnem illuc aſtringere, quæ ſatio, ſi cum ea non pugnet.*

** Puerile erratum tuum eſt, & fruſtra ſatagis in purgando.*

apud poëtam quem vertiſti, de me profiteor,

* Λωβαλέοι τ' ἐζόμεσθα, καὶ ὀ δεδαηκότες ἀλκήν.

*Infirmi ſumus & non docti depugnare

Vale, & fer libere reſpondentem, qui libere provocaſti. Acerbitas certe abeſt, & ſum in te qui ſoleo,

Hoc tu quo modo vertas, videat Lector cui videre placet.

I. Lipſius,

Lugd. Bat. Kal. Aprilis ∞. Iɔ. xc.

Alteram non pono, quia nec exemplar quidem ejus (neque tanti eſt) ſervavi.

Sit qualẽ tu ponis.

Sed jam ingredieris in actionem ipſam, & ſuaviter incipis διαλογίζεσθαι. Et primum, promis apud illos tuos ſermocinatores cauſſam quæ impulerit te ad ſcribendum. Videre te pernitioſa conſilia quæ publice promuntur, valde peccaturum niſi detegas, cum Deus te præſertim idoneum aptumque fecerit huic rei.] Itane Diodore? tu ille es qui cenſuram hic nobis ſine ſuffragio geris? tu qui provides, nequid res publica capiat detrimenti? Bene eſt. ſtate firmi Batavi hoc tibicine & deſtina. Sed tamen ego Ordines putabam eſſe, & Magiſtratus, quibus hæc cura. qui non admonere ſolum poſſint, ſed compellere: & quibus parêre nos non volumus tantum, ſed debemus. Illi cum ſileant, tu loqueris? imo illi cum probent, tu improbas? Niſi tu unus plus ſapis & vides, quam ceteri. O mi ſenex, *Omnes videmur nobis ſaperdæ, feſtivi, belli, cum ſimus sapreæ.*

Cenſor publicus.

Cuſtos.

Varro.

Solus ſapiens.

Querelam adtexis & ſcriptionis cauſſam alteram, quod aliquoties provocatus à te ad colloquium, ſprevi.] Heu, quod mare me purgabit? Tu me ad colloquium vocas, id eſt ad tuam *litem*. ego renuo: quid peccavi? Ignoſce. liberum hic me cenſui, nec obnoxium imperio cujuſquam privati. Et tamen quod colloquio hoc quærebas, nonne præſtiti?

Imperioſa auctoritas.

Nam

Nam de ſenſu meo, binis epiſtolis reſpondi; & ſatisfeci tibi, etſi non ſatisfeci. Tibi inquam & interiori tuo animo purgatiſſimus ſum: ſed diſſimulas, quia decretum tibi velitari. Atqui ego quam abhorruerim ab hac contentione, teſtis quoque Epiſtola hæc eſto. quam ad amicum tuum miſi: amicum, ſed moribus & ingenio valde a te disjunctum. Ea hæc eſt. Φιλωνίκῳ.

I. LIPSIVS H. L. S. S. D.

Occaſionem mihi datam abs te gaudeo, ut promam animi mei ſenſum. Tu utrique noſtrum & Paci amicus es, utrumque audi. Primum queror, Quid ille vir ſibi vult, quod quaſi data opera in me incurrit? In Conſtantia noſtra nuper imponere mihi voluit ſententiam, quam non dixi umquam. non ſcripſi. Nunc ſimile. Adeo nemo alius eſt, qui aliquid ſcribat præter ejus mentem? Addo etiam libere. quid illi cum Latinis meis ſcriptis, ad quæ aliter reſpondet, nec provocat me iiſdem armis? Sed hoc leve. Etiamne bene ea capit? ambigo: quia video palam torqueri in alium & diverſum à ſenſu meo ſenſum. In hac ipſa re, quam clare ſcripſi *Hæreticos ſeditioſos, turbidos* puniendos eſſe? ille ita accipit, quaſi dixerim quoſcumque in religione errones. Nonne Capita mihi diverſa facta, & diſparavi? Si rectam diſputandi viam inire vellet, hoc ei docendum, *Puniendos non eſſe nec quidem tales*. Dialecticam ſcio te & illum ſcire. In ea vitium eſt, ſiquid in Hypotheſi dictum, ad Theſim & communem aliquem locum referre. Atqui verba noſtra invidiam habent, *Vre, ſeca*. Non noſtra, ſed veterum: &, quod liquido ad eum ſcripſi, non ita arcte capienda, quaſi ferrum nobis ſtatim in manu aut ignis. Abſit, abſit. Proverbialis ille ſermo eſt, a medicis ſumptus, qui in pravo aliquo ulcere urebant, ſecabant. Valet igitur, uti aſpera aliqua medicina. Nequid eum turbaret, addidi: *Pœnarum hic gradus eſſe*, & Turbatores quoſdam Pecunia, alios Exſilio, raros quoſdam Morte a nobis plecti. Hæc ſcripſi. ille quid?

reſpondet οὐδὲν πρὸς ἔπος, & acerbe ac contumelioſe agit: quod ex litteris ejus, ſi voles, videbis. Quinetiam Cardinalem Granvellanum mihi objicit, & quod hauſerim hæc ab illo fonte. Obſecro te, hæc modeſti aut philoſophi hominis ſunt? ut omittam, quod paſſim impietatis me arguit, & quaſi eſſem in gentilium ſecta. Ego miror magis hanc rationem ſcribendi quam indignor & ad poſtremas ejus non reſpondi, quia nos deſerere poſſumus & volumus, non litigare. Iam quam ſuperbe minatur ſe contra me ſcripturum? Ego nihil mihi tribuo, ſed nec valde mihi metuo a tali Antagoniſta. Modeſtiſſime (velim oſtendat, & videas) ad primas ejus litteiasreſpondi. ſi alia illi ſententia, & decretum ei piomere; faceret, ſed ſine conviciis aut dicterio ullo in perſonam. Ille hic quoque pro ſuo more, ait hæc ſua aſpera, eſſe *Verba pura & nuda veritatis*. Quid dicam ini : : : : : : : : : ? quod res eſt. Annos ſupra quadraginta jam vixi, ſupra viginti ſcripſi: ſtilum adhuc ego in neminem, & nemo in me ſtrinxit. Amo ſcilicet & a natura ipſa factus ſum (inſtitutio etiam acceſſit) ad modeſtiam & quietem: nec mihi ingenium aut votum inclareſcendi per turbas. Si privatim laceſſit, ſilebo: ſi publice, quid niſi me meaque vindicem, & aſſeram a maligno dente? ſed ſine conviciis, & meo more. Vt in via ſi quis improvide præteriens luto me aſpergat, non ego in illum regeram, ſed potius me purgem: ita hic. Dicam tibi hoc quoque. Amici illius tui grande ingenium eſt, ſed ferox, aſperum, & cum multa mixtione fellis. Si patriæ cauſſam agit, & docere Principes meliora vult, cur ſilet? latus hic campus: nec opus eſt in me aut alium incurrat. Parum progrediuntur in bona via, qui in obvios quoſque arietant. Habes meam ſententiam. & quia epiſtolam hanc nihil opus illi oſtendere (niſi aliter tibi videtur) ecce etiam in * charta ſeorſim, quod oſtendas illi. Quæ proba mihi nunc quidem videntur, & libenter tamen deſiſtam, ſiquis benigne &

* *Ipſe edidit, & nos eadem infra.*

comiter docuerit meliora. Vale vir amice, & fratrem tuum ſaluta. Lugd. Bat. xv. Kal. Maji. ∞. Iↄ. xc.

En, hæc ipſa ſatis eſſe debebant ad temperandum tuum fervorem: in te initia, de re aperta. Et quid his opponis longo tuo & laciniofo ſcripto? nihil: nugas & nebulas verborum offundis: & dimiſſa ubique vera mea mente, aliam oppugnas. & ad ſummam, imaginarium tibi ſtadium exſtruis; & miſerum Lipſium adjungis cum quo decurras: imo in quem incurras. Sed jam ad rem veniamus: niſi quod hoc etiam præmitto. *πολυλογία.* *ψευδολογία.*

Nam ais, ſpretum ſcilicet te debuiſſe hæc edere, & plebis oculis ſubjicere, eamque judicem capere in hac cauſſa.] Quid hoc, quid hoc eſt? M. Cato, opinor, olim in judicio quodam accuſatus, valde ſenex, initio hoc dixit, *Miſerum eſſe apud alios cauſſam dicere, cum apud alios vixeris*: nonne ego jure poſſim? Ad plebem me vocas: abnuo, & teſtor plebi me nihil ſcripſiſſe. Principes formamus: tu populum judicem hic eſſe vis? atqui *bovem currus non trahit*, ait vetus verbum. Denique univerſe teſtor: *Numquam volui populo placere. quæ ego ſcio, non probat populus: quæ probat populus, ego neſcio.* *Popularis actor.* *Nos optimatibus ſcripſimus.* *Ab iis pēdemus.* Tacit. 1.

Addis, cauſſam à me Ordinum improbari, & hanc quoque à te defendi.] O calumniam! ubi ego verbum de Ordinibus? ubi ad hæc tempora, vel cauſſam, accommodo meum ſcriptum? niſi forte qua de religionis diſſidio temperando ſuadeo. Illic ergo contra Ordines? nec verbum: inſpice, reſpice. Sed talia ſunt reliqua tua convicia: quibus diſtinĉte ſi reſpondeam, quis finis? De re, de re pugnemus: non amo ventilationes, aut ventos. *Non horū temporum noſtra ſcripta.* *Diodorus ubiq; conviciatur.*

IN CAPVT II.

LIB. IV. POLIT.

Pag. 106. Primum hoc carpis, quod ſcripſerim Principi inſpectionem eſſe in ſacra, idque tuendi cauſſa.] Cenſeo

Reges, tutores Eccleſiæ. jure me ſcripſiſſe. Sacræ litteræ a me ſunt, earum interpretes, ratio ipſa. In illis, Deus per Vatem prædixit, & prædicendo edixit: *Erunt reges nutricii tui* (Eccleſiam adfatur) *& regina nutrices tuæ.* Iſa. xlix. Iterum: *Ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi.* Ejuſd. lx. Auguſtinus: *Pertinet hoc ad reges ſæculi Chriſtianos, ut temporibus ſuis pacatam velint habere matrem ſuam Eccleſiam.* Tract. 11. in Ioan. Etiam Leo primus hoc probe ad Imp. Leonem: *Debes Imperator incunctanter advertere, regiam poteſtatem tibi non ſolum ad mundi regimen, ſed maxime ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam.* Cauſſa in Ambroſio: *Cum enim omnes homines qui ſub ditione Romana ſunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque Principibus, tum ipſi vos omnipotenti Deo & ſacræ fidei militatis.* Epiſt. ad Valent. Atqui militiæ primum ſacramentum eſt, tueri ſalutem, commoda, dignitatem ejus cui militamus.

Tu quid ad hæc opponis? verba. *Diſtinctum eſſe Eccleſiaſticum & Politicum regimen*, & talia quæ ſuggerit tibi tuus Adnotator. Quis hæc neſcit? aliam quer-

Quatenus in eam jus habeant. cum excute. Nos Principi in Eccleſiam ipſam nihil juris damus: atque hoc volumus tantum, ut vim, fraudes, turbas & externa hæc mala ab ea arceat: & quod in ipſo eſt, pacata Sacra præſtet & quieta. Nonne qua Chriſtianus eſt, velle debet: qua Princeps eſt, poteſt? At tua iſta vox, *Quid eſt Imperatori cum Eccleſia?* Ipſa Donati hæreſiarchæ vox eſt, & damnata jam olim. Optat. Milevit. lib. III.

Diodorus in Principes oris ſoluti. Hic deinde effundis te in convicia, & in tuum campum. Principum pleroſque inſipientes eſſe, impios, cæcos:

eos: & ideo non aptos ad hanc inſpectionem.] Mirum hoc argumentum eſt: quo efficies ut Principes nec ad civilem quidem gubernationem adhibeantur. nam illi tales profecto ad eam non apti. Ergo univerſorum juri derogamus,: & ex tua ſententia ſubjicimus omnia plebi? Cum de Principibus loquimur, de bonis aptiſque loquimur: & qui à ſe, aut ab aliis t. les. Conſilia enim certe volumus adeſſe: & in hac ipſa Sacrorum re, eorum qui in Sacris periti. At tu Lector hoc à me diſce, ita proprium Principis eſſe curare & tueri ſacra, ut plerique veterum habuerint duo hæc munera conjuncta, Sacerdotium inquam & Regnum. *Olim iidē Reges & Sacerdotes.* Diotogenis Pythagorici (male in margine noſtri textus *Diog. Stoici*) illa mens: qui *tria in legitimo Rege requirit, ut Belli dux ſit, ut Iudex, ut Sacerdos.* Verba ejus: Ἀνάγκα τὸν τέλειον βασιλέα, στραταγόν τε ἀγαθὸν ἦμεν, καὶ δικαστὴν καὶ ἱερέα. (Apud Stob. de Regno.) Sed quia multiplices iſtæ curæ nimis diſtringere Principem videbantur, inſtitutum ab aliis merito diſcrimen. *Quidnam diviſerunt & quare.* Livius de Numa (Lib. 1.): *Tum ſacerdotibus creandis animum adjecit. quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quæ nunc ad Flaminem Dialem pertinent. Sed quia in civitate bellicoſa, plures Romuli quam Numæ ſimiles reges putabat fore, ituroſque ipſos ad bella: ne ſacra deſererentur, Flaminem Iovi adſiduum ſacerdotem creavit.* Ita Numa. tamen Auguſtus iterum Pontificatum Maximum Imperio junxit, idemque ſecuti Principes, majeſtati ſuæ & tutelæ. Quin hodie Malabarum Reges in Orientali India Sacerdotes ſive Bramenes omnes ſunt, & lex eos mori cogit velut deo conſecratos in loco ſacro. (Ferd. Lopez lib. 1. Hiſt. Indic. cap. XIV.)

In omni rep. primum eſt, curatio rerum divinarum.] *Pag. 106.* Ita. a deo ordiendum. *Baſis & fundamētum reip. Religio.* Atque ut navis, ædium, aliarumque rerum carinas aut fundamenta volumus eſſe & prima & firmiſſima: ſic debemus in rep. hanc partem. Synefius (Orat. de regno.): Εὐσέβεια δὲ πρῶτον ὑποβεβλήσθω, κρηπὶς ἀσφαλής, ἐφ' ἧς ἑστήξει τὸ ἄγαλμα ἔμπεδον τῆς

βασιλείας: Pietas primum ſubſternitor, fulcrum & crepido cui firmiter inſiſtat ſimulacrum hoc regni.

Vana calumnia. Tu quid hic culpas? In re nihil, aut in verbis, ſed quod ab Ariſtotele ſumpſi. & ſæpe id mihi objectas. Debui enim è ſacris, inquis. Mihi aliter viſum Diodore, qui Politicũ hic non Theologum ex profeſſo egi. A profanis cetera omnia mutuatus ſum: cur in uno alteroque Capite mutarem? Niſi forte nihil illi ſanum hic aut pium. Erras, multa eximie ab iis in hac quoque parte ſcripta, & velut inſtinctu divino. Sed audi quod verum eſt. *Odium in litteras.* Tu tuique ſimiles aliquot, & illos, & omnem veterem litteraturam, velletis exſtincta. Noctuæ non fertis hunc Solem. Atque ut olim Philiſtæi Hebræis fabros omnes ferrarios atque opifices armorum ademerunt, ne bellare poſſent aut rebellare: ſic vos hæc doctrinæ tela, quæ jugulant vana veſtra doctrinarum. Nos non audimus: Lactantium magis. *Scientia litterarum, non modo nihil nocet religioni atque juſtitiæ, ſet etiam prodeſt plurimum: ſi is qui eas didicerit, ſit virtutibus inſtructior, & veritate ſapientior.* Et quid Baſilius hac de re quoque ſcripſerit, tenemus.

Decet enim quod optimum eſt ab optimo coli, & quod imperat, ab imperante.] Omnino decet. Vt enim Principis eſt in omni virtute populo *Principem religioſum eſſe decet.* præire; ita in hac maxime, quæ princeps & caput virtutum. Religionem ipſe ſi non præfert, quomodo alii? *Nam ſecundum judicem populi, ſic & miniſtri ejus: & qualis eſt rector civitatis, tales & inhabitantes eam.* Eccleſ. cap. x. *Ob exemplum.* Hæc cauſſa una cur debeat: etiam altera. quod ſublimis ille factus, & elatus a Deo, *Ob gratitudinem.* merito veneratur & colit magnitudinis ſuæ auctorem. Niſi facit, quid exſpectat niſi iterum dejici? *Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret ſuperbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam duceret univerſos inclytos terræ.* Iſaiæ c. XXIII.

At tu nobis hic illudis, & in verbulo argutaris.

arguaris. Vbi ſunt, inquis, iſti optimi? quorum centeſimus quiſque vix tolerabilis; neque reges ultra, ſed tyranni; neque fatui, ſed furioſi.] En roſas, quas Principum capitibus inſpergis: tuto & feliciter, quia non ſub illis. Sed vaniſſime plebicola, diſce. Ita illi optimi, quomodo ratio & inſtitutio noſtra eos format: quomodo poſtulat & exigit publica civium ſalus. Optimi etiam, quia in pari virtutum gradu, magis illi eminent qui in alto. Quid ſi utilior quoque eorum virtus ſit & ad plures pertinens? liquet.

Proterva maledicentia in Principes.

Qua ſententia illi Optimi.

Tutelæ tuæ primum.] Nihil certius. libenter enim religioſi Subditi parent, & miti fractaque cervice humanum jugum ferunt, qui ſemel illud divinum. Sed fideliter etiam parent. quia pietas & Dei metus, quaſi frenum eſt & coërcio in animis ab omni rebellione & inſolenti motu. Hæc una tutelæ ratio: altera ab ipſo Principe. Deus enim illi pio clypeus & tector. Triſmegiſtus pulchre: Μία φυλακὴ, εὐσέβεια. εὐσεβοῦς γὰρ ἀνθρώπου οὔτε δαίμων κακὸς, οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ. Θεὸς γὰρ ῥύεται τὸν εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ: *Vna cuſtodia, Pietas. Pium enim virum non malus Genius, non Fatum ipſum devincit. Deus enim eum liberat eripitque ex omni malo.*

Subditi religioſi magis obediunt.

Princeps religioſus Deo cura.

Apud Lactant. II. Inſtit. cap. XVI.

Ad augmentũ etiam imperii.] Non quia bono Principi Pietatis ſuæ ille finis (ad alia regna aſpiramus:) ſed quia Deo viſum ſæpe etiam externa hæc ut præmia adjicere, Sceptra inquam & dignitates. Priſci viderunt: interque eos Valerius: *Non dubitaverunt*, inquit, *ſacris imperia ſervire, ita ſe rerum humanarum futura regimen exiſtimantia, ſi divinæ potentia bene atque conſtanter eſſent famulata.* Etiam poëta:

Pietati etiam externus fructus.

Lib. I. cap. I.

Horat. *Dîs te minorem quod geris, imperas.*

Tu hæc admordes, ſed admordes tantum. Nam franges citius, quam imprimes dentem.

Deos

Deos proniores eſſe in eos.] Accuſas me hoc aut altero loco (non enim lubet inſpicere) quod *Deos* nominem: ille, inquis, qui Bembum in epiſtola graviter nuper increpui, quod feciſſet. Homo pepone inſulſior. ego *Deos* nomino? Vide iterum, vide. Ariſtoteles eſt, qui nominat; & vis ut refingam gentilium libros, & *Deos* undique tollam? Cum de iis, aut eorum nomine ſermo eſt, etiam in Sacris libris oſtendam tibi *Deos*. At Bembum increpui. Non hac cauſſa; ſed niſi leviter, quod ubique & quod indecore, in Chriſtianorum & gravium virorum perſona, ſic loqueretur. Age, excute omnia poſtrema mea ſcripta: (juvenalia non excuſo:) an *Deos* invenies a me nominatos? neſcio: ſi erunt, jam nunc reſcribo & deleo.

Jejunia & in alieno verbo calumnia.

Religio & timor Dei ſolus eſt, qui cuſtodit hominum inter ſe ſocietatem.] Quod facit etiam vana religio: nec umquam aut uſquam reſp. ſtetit, ſine ſpecie aliqua religionis. Quanta igitur veræ illius vis eſt, cujus umbra ſuſtinet hanc molem? Plutarchus pulchre: Ἀλλὰ πόλις ἄν μοι δοκεῖ μᾶλλον ἐδάφους χωρὶς, ἢ πολιτεία τῆς περὶ θεῶν δόξης ἀναιρεθείσης παντάπασι σύστασιν λαβεῖν, ἢ λαβοῦσα τηρῆσαι: *At mihi urbs videtur citius ſine ſolo, quam reſpublica ſine opinione de diis aut conſtitui, aut conſtituta ſervari.* Et religionem ibidem appellat, συνεκτικὸν ἁπάσης κοινωνίας, καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα: *vinclum ſive coagulum omnis ſocietatis, & juſtitia firmamentum.* Et potuitne aliquid impreſſius a quoquam Chriſtiano?

Religio in omni ſocietate neceſſaria.

Fundamẽtum reip.

Contra Colot.

Et vinculum.

Hic quoque aliudias & lamberas. Mira dictio, inquit, hic religio mihi vinclum eſt ſocietatis, alibi diſſidii cauſſa. & quomodo unus calamus tam pugnantia ſcribit.] Fas & mihi quærere, quomodo duo oculi & una mens tam parum vident? Cæcule. hic pacata quietaque religio vinclum eſt rerum: paullo poſt, *diſſidiorum faces à religione accenſa,*

Ἀβλεψίαι Diodori.

Religionis vox in malã partem ſumpta.

tenſæ, ſed a mala, turbida, & a tua illa diffidente. In Lucretio non legiſti,

—*quod ſæpius olim*
Relligio peperit ſcelcroſa atque impia facta?

Item:

Tantum religio potuit ſuadere malorum?

Neque audiendi Ægyptii reges qui variam & miſcellam religionem induxerunt, ſtabiliendo, ut putarunt ſceptro.] Nos non audimus, at tu attollis etiam & dilaudas. Vter juſtius? Primum hoc vide. non *toleraſſe* eos varias religiones ſcripſi, ſed *induxiſſe*. Vbi pietas tua, ſi hoc approbas? ubi acritas, ſi non vidiſti? Atque hoc perpetuo facis, & vinum, ut ſic dicam, meæ ſcriptionis corrumpis, & diluis affuſa incogitantiæ tuæ aqua. quid ſi etiam malitiæ? Sed de re. Poteſtne cuiquam probo probari ille rex, qui plures falſaſque (nam id conſequitur) religiones inſtituit, firmandi ſui cauſſa? qui ſubditos in diſſidiis & turbis habet, ut ipſe ſit quietior? non mihi talis rex, ſed tyrannus. Nam legitimus ille, ſalutem & commoda ſubditorũ præcipuum habet, imo unicum finem. In hoc igitur culpo damnoque Ægypti reges, ut ex profeſſo impios. ſed etiam ut improvidos. Nam quæ hæc ſecuritas ab aliena turba? infirma. nec ego regnum unquam ſtabile putaverim, ubi in diſſidiis aut odiis ii qui reguntur. Partes enim factioneſque erunt: & in te hi vel illi inſurgent, ſi tu pronior in hos vel illos. Exemplo illi ipſi Ægyptii docuerint. & quod regnum magis anceps, varium, imo & cruentum, quam illud fuit? Hiſtoriæ leguntor, Exſpecto quid tu reſpondeas, & quo acumine hæc expugnas. Aliquid ſubjicio? nam laboras, ſcio. Ecce Symmachum pro varietate hac religionum: *Æquum eſt, quidquid omnes colunt, unum putari. Eadem ſpectamus aſtra, commune cælum eſt, idem mundus involvit. Quid intereſt, qua quiſque prudentia verum inquirat? Vno itinere perveniri non poteſt ad tam grande ſecretum.* Hæc ille diſertus vir & Pontifex. Tria verba in aurem Diodore. Tu ita ſentis.

Illa

Pag. 107.

Iterum ἀβλεψία.

In viro illo perpetua.

Malus rex, qui ſubditos turbat.

Quales Ægyptii.

Infidũ id conſilium.

Turbidum & fluctuans ſemper Ægypti regnum.

Symma. hîc ſubtilis impietas.

Diodori προςκρουσιν. Illa quæ ex Adnotatore huc congeris, aliena ſunt. Nihil ad noſtram Andromacham. Nam ille quid? exempla aliquot Imperatorum adfert, qui varietatem hanc religionum permiſere. Quid opus eſt? nemo negat, ſed permiſere nempe, non inſtituere. & id alio fine. Proſeminare malas errorum herbas ſemper impium: ſatas tolerare interdum nec ſtatim evellere, ratio aliqua defendit. Iuliani tamen exemplum fateor huic ſimile: ſed numquid probum? *Iuliani factum.* Ammianus ita narrat: *Vtque diſpoſitorum roboraret effectum, diſſidentes Chriſtianorum antiſtites cum plebe diſciſſa in Palatium intromiſſos monebat, ut civilibus diſcordiis conſopitis ſua quiſque religioni ſerviret intrepidus. quod agebat ideo obſtinate, ut Diſ*ſenſiones augente licentia, *non timeret unanimantem poſtea plebem: nullas infeſtas hominibus beſtias, ut ſunt ſibi feralibus pleriſque Chriſtianorum, expertus.* *Obſerva Lector acria jam tunc inter diſſidentes odia.* Nota, nota. duo ſpectavit alia haud malus, ſed in religione peſſimus Imperator. Primum, ſecuritatem ſuam ab hoc Chriſtianorum diſcidio: *Cauſſa ejus facti.* quos merito ſibi, ut ἀποστάτῃ & deſertori, ſciebat infenſos. Secundo, exitium ipſum ejus religionis, quam licentia hac ſecabat & quaſi diducebat in varios doctrinarum rivos. Hæc Iuliani mens. quam Optatus Milevitanus pervidit & aperuit: *Eo modo*, inquit, *putans Chriſtianum nomen poſſe perire de terris, ſi unitati Eccleſiæ de qua lapſus fuerat, invideret, & ſacrilegas diſſenſiones liberas eſſe permitteret.* *Libertas nimia religionis, pernicies religionis.* Lib. II. & Aug. ep. CLXVI. Tu ſi hæc probas, parum Chriſtianus es; ſi improbas, parum ſanus es. Vt quid enim hanc Lunam, quod dicitur, in te detrahis? Mihi autem *glorioſum victoriæ genus eſt, ab eo cum quo decertem arma capere: quæſitumque adverſario teſtem, illinc ſtare, & iſtinc dicere.* Claud. Mamer. lib. II. cap. X.

Sed heus in illo ipſo Adnotatore, ecquid ita ſcriptum eſt? Tertullianum & Epiphanium recenſere, quod Theodoſii temporibus, ut minimum, centum pacificæ ſectæ fuerint.] Ita ille, an tu? uter veſtrum, tam ſupino & craſſo errore, ut ſine riſu

non

non legamus. Tertullianus ſcilicet de temporibus Theodoſii potuit ſcribere, qui *ducentis pæne annis* illo major. Nam, ut ſcias, Severi Afri temporibus magnus Afer iſte noſter vixit. Sed hoc ſimile illi, quod in Epiſtola ad me: *Auguſtum hoſtem & perſecutorem Chriſtianorum fuiſſe.* Quod tamen tu incredibili acumine diſſolvîſti, & nos docuiſti à principio mundi fuiſſe Chriſtianos. Abi. nimium graphicus nugator es.

Sed enim operę pretium eſt videre quis *Adnotator* iſte, in quo tantum tibi places. *De teſtibus Diodori.* Nam ille non ſolum paginas, ſed librum tibi implet: itemque *Civitas Leidenſis.* Quis igitur ille eſt? Albada, ut audio. *Adnotator ſive Albada.* quem ego quidem nec album nec nigrum novi: ſed tu eum habes quaſi * μάρτυρας ἐκ Διὸς δέλτων. Quid ita? Ordines, inquis, approbarunt. O te ipſum alba mente! Quam multa Ordines approbant, pro tempore aut præſenti re ſcripta, quæ temere aliorſum traxeris, & habueris quaſi κυρίας quaſdam δόξας! Nobis Albada non niſi Albada eſt: nec viro cedimus aut credimus, rationibus tamen ſi quas adfert. Sed ille nihil minus toto ſcripto illo egit, quam quod tu agere eum vis: & hoc tantum, in neceſſitate aliqua temporum, permitti poſſe aut debere libertatem. Nec noſtra mens diſſimilis, etſi tu diſſimulas, in Capite tertio hujus libri. Quæ autem *Civitas Leidenſis?* mihi quidem aliiſque nota: ſed non illa vocem, opinor, emiſit, alius pro ea. *Civitas Leidenſis.* Quis igitur ille? quis? quis? Siles & palles? nam erubeſcere tu quidem non ſoles: Quid ſi amicus aliquis tuus: quid ſi ipſe tu, tu? heu quam rideamus, ſi te, pro te, in me voces? Sed premo, nec ultra divulgo hoc arcanum: *Ea eſt, fors fuit, Diodorus.*

* Teſtem à tabulis Iovis.

O fatui! unionis auctor illa una.] Ego quidem, & ſani ſanctique homines mecum ita ſentiunt. *Pag. 107. Unitatem religio unit, & Amorem.* Quid magis animos alliget, quam *unus dominus, una fides, unum baptiſma?* hic amor, hic caritas: & hi tales *ſolliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* At contra, ubi hæc varia. Nonne ipſi dicunt, qui pro te dicunt? *Teſtantur adverſarii.*

Paulus ad Epheſ. cap. iv. ibid.

cunt?

cunt? Ægyptii, inquam, reges & Iulianus: qui palam fatentur diſſidentes religiones induxiſſe, ut ſubditi diſſiderent. Ergo illorum quoque ſenſu unionis una auctor, diſcordiæ diſcors. Tu tamen mihi hic inequitas & inſultas, quaſi omnia ponam nuda, & ſine vallo ullo rationis. Non ſoleo mi homo, non. Ratio hic & alibi incluſa in meis verbis: ſed, ut in preſſo iſto ſcribendi genere, incluſa. quid ego poſſum ſi tu non educis? Numquid ego Prometheus tuæ menti? alia eſſet, ſi finxiſſem. Solare tamen te. Πολλοὶ ἐν Ἀρμασίῃ βλακηφάγοι.——

Preſſim rationes ubique adferimus.

Diodori in his ἀμελύτης.

Et à confuſa ea ſemper turbæ.] Vtinam tu aut alius vere mihi neget? Sed heu, funeſta nimis exempla non dicam legimus, ſed videmus. Vbi mota hæc anchora, & non ſimul turbata reip. navis? Et ratio hoc ipſa vult, ut in externis iſtis rebus facile prompteque diſſideant, qui in ſenſu interno & in ſalutis ipſa ſumma. Odium imo vulgo a religionis diſſidio, quaſi in impios aut profanos: nec lædere eos verentur, quos læſiſſe deum ipſum arbitrantur. Sed lubet hic paullum evagari, & cum Politico aut prudenti viro (non tecum Diodore) diſputare. Quid enim? inquit ille. Si a varia religione turbæ: cur ergo apud Ægyptios hodie, apud Iapanes, Turcas, Chriſtianorum quoſdam, pax eſt? Nam de Ægyptiis ita tradunt: *quattuor ſectas vigere, quæ inter ſe ritibus ſententiiſque differant, etſi ex Mahumetis dogmate initium omnes trahant. Earum tamen antiſtites & ſacerdotes inter ſe ſine odiis & concorditer vivere: ſed nec inconditam plebem inimicitias aut rixas ideo fovere. Homines autem qui ingenio aut doctrina præſtent, ſæpe ſermones inter ſe ſerere, & ſuam quiſque ſectam aſſerere: ſic tamen ut nemo quattuor illos Doctores, à quibus ſecta orta, carpere auſit aut conviciis lancinare. eique rei multam grandem conſtitutam eſſe, ſi quis faxit.* Ioh. Leo l. VIII.

Turbata religio politiam turbat. Cauſſa. Diſputatiuncula, An, & Quando, variæ religiones non turbent?

Ægyptiorum hodie ſecta religio.

Iam de Iapanibus magno potentique populo, etſi inſulano, legi: *Novem eſſe illic religionum genera, integrumque eſſe omnibus* In epiſt. Iapanic.

Item Iapanum?

nibus prolibito quam velit ſectari. adeo ut familias multas reperias, in quibus vir huic, uxor alteri, filius iterum alteri alterique adhæreat: nec id turbare quidquam domeſticam quietem. Etiam de Turcis quis ignorat omnem religionem apud eos liberam? quos tamen in ſumma atque invidenda, imo & pudenda nobis, pace agitare nemo diffitetur. Sed & inter Chriſtianos populos confuſionis hujus exempla, in Polonia, Tranſſilvania & finitimo tractu. Reſpondemus, ſed ordine & diſtincte. Primum, quod ad Ægyptios. improbum illud diſſidium eſſe, nondum tamen turbidum ob tres has cauſſas. Primam, quia mutuo non ſe damnant. Diſcrimina ſunt & electio, ſed nullum adhuc præjudicium eſt probitatis. Non Pontifex, non Princeps, aut ulla major poteſtas hanc illamve partem alteri voluit præferre. Secundam, quia ſub potenti domino, cujus metu & ſimul mulctis illis, ſi quid peccare incipiunt, rigide coërcentur. Tertiam & præcipuam, quia nullæ illic publicæ conciones, nec flabra atque incitamenta turbarum. Ita dum conventicula non ſunt, privatis parietibus diſſidia illa clauduntur: in tempore tamen, in tempore (vaticinor) eruptura.

Turcarū ut videtur.

Aliquot gentium Chriſtianarum.

Reſpõſum de Ægyptiis.

Ad de Iapanibus, ſpecioſe dictum: ſed decoloratur valde hoc adtextu. Nam fideliter ſubdunt: *Agitantur interim non raro ſeditionibus inter ſe; quin & armis decertant, dum ſuam religionem ſinguli aliis anteferre conantur.* Et profecto hoc neceſſum eſt: aut religio non eſt religio, quæ ſic friget. Iam de Turcis, plane diſconveniens eſt. Nam quod ad ipſos attinet, una inter eos religio: & væ illius capiti, qui verbo aut facto turbet. Alienas tantum, nec corruptas ex ea, ſed plane adverſas permittunt: atque ita communicandi aut differendi vix cupiditas eſt aut cauſſa. Contemnunt enim magis inter ſe, quam contendunt. Pone in media Europa Iudæos, Turcas, Sinenſes (modo ne immani nimis numero) nihil turbabis religionis aut Eccleſiæ pacem. Adde, quod una religio dominans apud Turcas: reliquæ muſſant, &

Ibid.

De Turcis.

falſæ illi ac barbaræ vel invitæ ſubmittunt faſces dignitatis. Sed nec ad honores aut militiam cuiquam aditus, niſi per illam unam. quid mirum ergo ſi oppreſſæ illæ ſileant, reſumpturæ animos ſi gens aut Princeps accedat ejuſdem ſectæ? Videremus Chriſtiani, ſi tam liberet nobis veros & legitimos illos hoſtes invadere, quam mutuum & fraternum ſanguinem haurire. Græcia diu victa manus attolleret, armaretque Chriſtianos ſuos, etſi flaccidos, pro Chriſtiana gente.

De Polonis & Tranſſilvanis.

Poſtremum de Polonis aut tranſſilvanis non me movet. Infida profecto illa quies eſt, & videmus quam in omni occaſione, ut in comitiis aut electione regis, inter ſe dividantur; imo in ſe armentur. Continentur tamen prudentia & auctoritate paucorum capitum, quæ ubi deſierint, vereor ut deſinat illa. Denique quis magni & ſummi hoc incommodi ex confuſione religionum etiam nunc ibi non videt? quod paullatim aſſueſcunt per hanc licentiam homines non variare in religione noſtra, ſed oppugnare. Proh pudor! prodeunt & palam circumferuntur ibi Quæſtiones & Libri in Moſem ſcripti, quibus creatio mundi evertatur & quidquid Vetus aut Nova ſcriptura ſuperſtruxit. φεῦ, φεῦ τῆς ἀθεότητος! Illa pleno gradu per confuſionis hunc limitem intrat.

Germaniæ verus ſtatus.

At tu de pacata Germania exemplum hic nobis objicis: imperite. Neſcis quo loco ibi res ſint. Nec enim in uno Principatu religiones plures, ſed in pluribus: nec illæ ipſæ valde quietæ aut concordes. quod ſcripta & reſcripta hæc aſſidua (Nundinarum Francofurti unica meſſis) clare docent. Plura ſunt, quæ nunc non auguror aut dico.

Theologorum ἀντιλογίαι.

Pag. 107. Divinum illud numen, omni modo, omni tempore, & ipſe cole juxta leges patrias, & alii ut colant effice.] Hoc non fers: & *palam*, inquis, *coactionem induco, & impono animis ſervitutem.* Sententiam noſtram modeſte non calumnioſe accipe. Effice ut colant

lant alii: nempe ea via qua decet; & quam Chriſtiana lex permittit. Et quid tamen? numquam, aut nulla, licita coactio? Valde abhorres ab eo verbo, ſcio: & hic eſt in ulcere tuo tamquam unguis. Tamen Tertullianus pæne vetuſtiſſimus, & plane eruditiſſimus patrum ita ſcripſit: *Ad officium hæreticos compelli, non illici, dignum eſt. Duritia vincenda eſt, non ſuadenda hæreſis.* Auguſtinus id in eamdem ſententiam: *Melius quidem eſſe quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quam timore pœnæ, vel dolore compelli? Sed non quia iſti meliores ſunt, ideo illi qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit, prius timore vel dolore cogi, ut poſſint poſtea doceri, aut quod jam verbis didicerunt, opere ſectari.* Et quod tibi tuiſque aſſidue in ore eſt, ille refutat: *Fruſtra dicis, Relinquar libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & ſtupris, & quibuſcumque aliis facinoribus & flagitiis, libero te arbitrio dimittendum eſſe proclamas? quæ tamen omnia juſtis legibus comprimi utiliſſimum eſt. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, ſed nec bonam infructuoſam, nec malam eſſe voluit impunitam.* Quid ſi exempla etiam hujus coactionis? Illud * Siſebuti regis (alii Siſenandum vocant) * in Hiſpania nobile, qui omnes Iudæos coëgit Chriſti nomen & ſacra agnoſcere: eaque re multa millia hominum averſa à peſtifera ſecta referuntur. Quod æmulatus Dagobertus rex in Gallia, diem Iudæis præſtituit, intra quam niſi religionem noſtram ſuſciperent, hoſtes judicarentur, pertinaciamque capite luerent. Vereor tamen ut ferventioris fidei & animi utrumque exemplum ſit. certe actio illa Siſebuti regis, in * IV. Concilio Toletano, pro parte reſciſſa eſt: decretumque ut * *qui jam ſacro lavacro tincti eſſent, cogerentur ad ſervandam fidem quam acceperant; ſed ne poſterius Iudæi compellerentur ad baptiſmum.* Ego in hæc penetralia Theologiæ non abeo: πολλάκις tamen ſi diſſero, non verebor levem aliquam & cum ſpe fructus compulſionem admittere; minantem tamen magis, quam cogentem.

Left margin notes: Adverſ. Gnoſt. cap. I. — Epiſt. II. ad Bonif. — Lib. II. contra Creſcēt. cap. LI. — Iſid. l. V. Etym. & Hiſp. Aun.

Right margin notes: *An coactio in religione licita.* — *Quadantenus eſſe.* — *Nec illa terrere Libertatem animi.* — * *Anno D. C. XVI. Siſebuti factum:* — *Et Dagoberti.* — * *Anno D. C. XXXIII.* — * Excerpſi e Can. LVI. — *Compulſio magis & exſtimulatio, quam coactio probanda.*

Coërcendi Novatores. Eos vero qui in divinis aliquid innovant, odio habe, & coërce.] Recalcitras & reclamas: fruſtra. Ita ſemper in omni bona rep. factum; &, quidquid licentioſi velint, fiet. *De negotiis civilibus ſiquid ſtatuitur, nemo putat eſſe violandum: & præceptum de religione calcabitur?* (Ambr. ad Valent.) *Homines eo inclinant.* Quis autem finis, ſi ſemel carceres hos aperis ad innovandum? Nulla in re libentius aut periculoſius homines ludimus: *Et periculoſe inclinant.* ut eſt *mens noſtra vaga, & novitate rerum lætiſſima.* (Seneca.) Aſſidue audiendus fanaticus aliquis, aut ſimulator pietatis, qui movebit * χορδὰς τὰς ἀκινήτους. (* Chordas non movendas.) Atqui apud omnes gentes coërciti illi, & puniti. Græcos vides? reperies Socratem & Protagoram damnatos, Anaxagoram & Ariſtotelem accuſatos, ob novitatem in religione. *Athenienſes puniverunt.* Quin Athenienſium talis hic calor, ὥστε (Ioſephi verba ſunt) καὶ τοὺς ῥῆμα μόνον παρὰ τοὺς ἐκείνων νόμους φθεγξαμένους περὶ θεῶν, ἀπαραιτήτως κολάζειν: *ut eos qui verbulum modo effarentur præter leges de iis receptas, ſine ulla venia punirent.* (Lib. II. contra Appion.) *Romani puniverunt.* Abis ad Romanos? par cura & ſeveritas. *Quoties*, inquit Livius, *patrum avorumque ætate negotium magiſtratibus datum eſt, ut ſacra externa fieri vetarent?* (Libro XXXIX.) *Varietas religionis, diſſolutio religionis.* Et addit veriſſimam rationem, etſi in religione vana: *Iudicabant enim prudentiſſimi viri omnis divini humanique iuris, nihil æque diſſolvendæ religionis eſſe, quam ſi non patrio ſed externo ritu ſacrificaretur.* Nec aliter ſecuti Romani fecere, & Principes ipſi. *Iudæi puniverunt.* Quid Iudæi? quorum reſpublica & religio extra controverſiam optima. Illi vero hic ita duri, ut nec cohabitationem admitterent cujuſquam à patria religione diſſidentis. (Ioſephū vide contra Appion.) Quod idem in Hiſpania decretum * olim, legi in Concilio VI. Toletano: (* Ann. D. C. XXXVIII) *Hiſpani puniverunt.* *Vt quiſquis ſuccedentium temporum in regni ſortiretur apicem, non ante conſcenderet regiam ſedem, quam inter reliqua conditionum ſacramenta polliceretur, Non ſiturum ſe degere in regno ſuo eum qui non eſt Catholicus. Si vero poſtquam ad regni gubernacula acceſſiſſet, hujus ipſe temerator exiſteret promiſſi: eſſet anathema maranatha in conſpectu ſempiterni Dei, & pabulum*

lum efficeretur ignis æterni. Quin apud Sineneſes (vetus & compoſitum valde regnum) etiam lex eſt : *Ne qua religio alia admittatur, ſine ſcitu Regis ejuſque Conſilii : qui aliter, capitale ei ſit.* Quæ una res progreſſum curſumque ibi valde impedit noſtræ religionis. Quid in Eccleſia Chriſtiana veteri? licentia effuſa numquam fuit, quam primum Principes & tutores illa habuit Chriſtianos. Conſtantinus exemplum eſto: cujus leges & ſcita ſunt in Arianos. Longum eſſet de ceteris omnibus dicere. Longum? imo etiam ſupervacuum. Nam fecerunt ante me alii :

Sinenſes (ſive Chinenſes) puniunt.

Chriſtiani fecere, & faciunt.

Homer. Odyſſ. μ. —— * ἐχθρὸν δέ μοί ἐστιν
Αὖτις ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν.

* Odi ego porro, Recte dicta aliis, iterū ſermone amplecti.

Illud breviter & uno verbo dico, ſemper coërctionem in Novatores fuiſſe, alias aliam, pro tempore ſcilicet aſtrictam magis aut remiſſam, pro ſecta lenem aut ſeveram.

Hæc illa ſunt quæ ſuadet noſter ille Pater Muſarum tanto opere exagitatus tibi & irriſus. Verba autem multa fundis: in quibus, ita me Deus amet, ut neſcio quid refutem. Excidis enim ſemper a linea, & cum *de alliis loquor, tu reſpondes de cepis.*

Diodori ſemper ἔκβασις.

Hi tales multos impellunt ad mutationem rerum.] Serio ego vos Principes moneo, cavete. A nulla re majus periculum imperiis & ſceptris, quam ab innovata aut inſidioſe ſimulata religione. Hi enim tales commovent animos plebis maxime & per ſpeciem pietatis impellunt quo volunt. Exempla dabo? ecce hæc pauca. Eunus olim in Sicilia fuit conditione ſervus: qui *fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ comas jactat, ad libertatem & arma ſervos, quaſi numinum imperio, concitavit:* & lx. amplius millium exercitu coacto, palam Regem ſe ferens, Siciliam totam ſubegerat, niſi ægre, ægre, coërcuiſſent Romana arma.

Novatores periculoſi in omni ſtatu.

Flo. III. cap. XIX. Et Diod. Sicul. in Pragm.

Exemplis doctum. Euni,

Ioſe. II. Bel. Iud. cap. XII. Quid *Pſeudopropheta* ille *Ægyptius* ſub Claudio? qui in Iudæa, per hanc ipſam ſpeciem

Pſeudo-prophetæ Ægyptii,

ſpeciem Pietatis ad xxx M. hominum ſibi adjunxit, cum iis Hieroſolyma petiit, arcem illam & ſedem regni habiturus: niſi a Floro Præſide, qui obviam egreſſus, acie victus cæſuſque eſſet.

Marici, Haud diſsimile *Marici* illius factum ſub Vitellio: qui *aſſertor Galliarum & Deus (id ſibi nomen indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat*: majora & ipſe auſurus, cum fanatica multitudo dilecto milite oppreſſa vel disjecta eſt. Tac. II. Hiſt.

Elmahelis, Quid *Elmaheli* in Africa? is mira ſanctimoniæ opinione conciliata gente, bellum ſuo & Maroccenſium regi (Abrahamus tunc erat) palam intulit, acie vicit, regno & vita ſpoliavit. Ioh. Leo lib. II.

Cheminis. Nec diſsimilis fraudis & fati in eadem Africa impoſtor alius (*Chemin Mennal* vocant) qui rituum & religionis unitate illectum populum in regem Feſsæ concitavit, pendere tributum vetuit, denique per aperta arma eo adegit, ut pacto ſibi traderet Temeſnæ regnum. Apud Turcas ipſos nonne aliquoties res motæ hoc prætextu? Idem Leo lib. III.

Schacoculis. *An. Chriſti* ∞. I). IX. fuit *Schacoculis* quidam ſimulatæ ſanctimoniæ vir, & hoc fini in ſolitudinibus plerumque agitans, cui ipſe Princeps Turcarum Bajazites munuſcula annua mittere in ſpeluncam veneratione pietatis ſolebat. Is ubi maturum viſum, poſt ſeptem annos prodit, ſectam novam profeminat, fautores aſſeclaſque reperit. cum iis urbes aliquot Aſiæ invadit & diripit, ipſum Baſſam Anatoliæ juſto prælio vincit. imo paullo poſt Corcutem quoque Bajazitis filium, & mox Ali Baſſam cum robuſtis veteribuſque copiis adventantem. Quid multa? in diſcrimen ſummam rem Turcicam adduxerat: cum viſum ei deflectere in Perſarum fines, quorum rex ejuſdem illius * ſectæ. Sed cum in via Caravanam quamdam Perſicam (agmen viantium ita vocant) milites ejus invaſiſſent ac diripuiſſent, pleriſque viatorum etiam cæſis: ita ægre Iſmaël Sophi Perſarum id tulit, ut ipſum, præfectoſque ejus omnes, illico truci- Annal. Turc.

* *Nũ hæc eſt Sophilariorum ſecta quæ præcipua cauſſa etiã nunc inter utramque iſtam gentem belli.*

trucidandos ſatellitibus ſuis objiceret: reliqua multitudine in ſervitutem adjudicata & diviſa. Hæc juſta Nemeſis nebulonem illum aſſecuta eſt. In eadem Aſia jam nuper, Suleimanne Principe, quidam *Calender Zelebis* inſurrexit ad res novandas, tectus hoc ipſo pietatis velo. Is cum aliquo Deruiſiorum numero, Sagangiacos plures fudit, & Anatoliam totam vocavit ad arma. Sed enim miſſu auſpiciiſque Suleimannis, Ibrahimes Baſſa, ancipiti prælio, ipſum factionemque delevit. Quid in Creta inſula (veniendum ad ridenda eſt) *Iudæus* quidam, Theodoſio Imperatore, quam ſceleſte & periculoſe genti ſuæ impoſuit! Finxit ſe novum Moſem adeſſe, cælitus miſſum, ut eriperet eos è diutina ſervitute. Opidatim ergo circumit; hortatur opes, amicos relinquere; ſe ſequi in terram illam promiſſionis. & addebat (veteris illius Moſis exemplo) per ipſum mare ſe eos traducturum. Credunt, conveniunt, immenſa multitudo. omnis ætas, omnis ſexus ad promontorium, illo duce, properant, ituri ad beatam terram. Ipſe inſilire jubet. quod factum inſana confidentia à plurimis, qui ſtatim merſi, paucis eorum ſcaphis piſcatoriis exceptis. Caput ipſum ſceleris nuſquam comparuit, ſive homo, ſive humana ſpecie Genius malus fuit. Denique noſtro aut patrum ævo, nonne talia monſtra? *Iohannes Leydenſis* ille nobilis, vibex & macula ſuæ urbis, qui opificio ſartor, regna & ſceptra ſomniavit: & adeptus erat, capta Monaſterio urbe, niſi potenti exercitu Principes Imperii obſediſſent, recepiſſent, ipſum & aſſeclas condignis ſuppliciis affeciſſent. Vt jure hæc concludam Liviano dicto: *Nihil in ſpeciem fallacius, quam prava religio eſt, ubi deorum numen prætenditur ſceleribus.*

Anaal. Turc. — *An.* CIϽ. IϽ.XXVI, *Calēderis.* — Socr. Eccleſ. Hiſt. VII. cap. XXXVII. — *Iudæi* ἀνανόμως. — *Iohannis Leydani.* — Libro XXXIX.

Quid ad hæc tu Diodore? periculum nullum tale hodie nobis eſſe? neſcio. *Multorum, quia imbecilla ſunt, latent vitia; non minus auſura, cum illis vires ſuæ placuerint.*

Sen. epi. XLII. — *Tu noſter nota.*

Nulla religio alia niſi unius

 Dei

Dei tenenda eſt.] Quæ hæc eſt? Chriſtiana. Vnde petimus? e libris ſacris: idque pro Eccleſiæ Catholicæ ſenſu. Nam *hic eſt fons veritatis*, ait Lactantius, *hoc domicilium fidei, hoc templum Dei: quo ſiquis non intraverit, vel à quo ſiquis exiverit, à ſpe vitæ ac ſalutis æternæ alienus eſt.* Lib. IV. Inſtit. cap. ult.

Et tenenda ex ritu veteri.] Hic jam claſſicum canis, & convocas in me turbas. Ite in ſuffragium de Lipſii capite Quirites. Quid enim feci? *Ille eſt*, inquis, *qui antiquas omnes ſordes retinet. ille, qui nec in melius quidem mutari quidquam vult.* O homo Iſtro fallacior! ubi hæc à me ſcripta aut dicta? In Capite de Auctoritate, inquis. Et hæc tu audes ad Religionem trahere, quæ palam ſcripſi & monui de civilibus externiſque rebus? Mens, an frons, an utraque tibi deeſt? Conſiderate *Ordines*, (nam jure vos hic appello.) ego diſerte monui *Retinere antiqua*: ſed cum illa cautione, *Si proba*. Nonne expreſſim in margine hoc poſui? Clemens enim ille priſcus me docuerat: Οὐ πάντως φυλάσσειν τὰ πάτρια δεῖν· ἀλλὰ φυλάσσειν μὲν, ἐὰν ᾖ εὐσεβῆ. ἀποσείεσθαι δὲ, μὴ οὕτως ἔχοντα: *Non omnino & præfracte ſervare ritus patrios: ſed ſervare quidem ſi pii eſſent, aſpernari autem & abjicere qui non tales.* Et ratio in Arnobio: quia *religionis auctoritas non eſt tempore æſtimanda, ſed numine: nec colere qua die, ſed quid cœperis, convenit æſtimare.* Itaque non omnino damno mutare, aut ſiquid lapſu aut incuria corruptum, corrigere. non cum Platone ſcio λοιδορεῖν πρᾶγμα τὸ ἀνίατον καὶ πόῤῥω προβεβηκότα ἁμαρτίας, οὐδαμῶς ἡδὺ, ἀναγκαῖον δ' ἐνίοτε εἶναι: *Vituperare res male affectas & longius in errorem progreſſas, minime jucundum, ſed neceſſarium interdum eſſe.* Quis tamen id faciet? non privatus aliquis; imo non ipſe Princeps, niſi de conſilio ſententiaque eorum qui auctoritate, vita & doctrina ad hoc apti. Concilia huic rei utiliter reperta, & crebrius quam nunc, olim uſurpata; quorum proprie hoc munus, videre ſiquid in doctrina aut diſciplina Eccleſiæ labat,

[Margin notes, left:]
Λοιδορία Diodori.
Et turpis φιλοκιρδής.
Religio antiqua optima. Qua aſtrictione?
Corrigere in ea fas magis quam mutare.
Concilia hoc fine.

[Margin notes, right:]
In epitoma Vitæ Petri.
Lib. II. adverſ. Gent.
11. De legibus.

labat, & revocare ac reducere ad veteres ſuos puroſque fontes.

Sequitur altera Calumnia, quam multis verbis (novimus tuum morem) texis. Ille Lipſius Machivelliſſat. ille ad fraudes, homicidia, perjuria Principi ſuo præit.] Dic ſodes, ubi, ubi Diodore? In Capite, inquis, de Fraudibus. *Turpis διαβολὴ Diodori.* Teſtor Deum & homines. poſt Calumniam natam, turpiore & apertiore calumnia neminem petitum. Ego illa probo aut præeo? Quin diſertis clariſque verbis damno, deteſtor, repudio: nec niſi ut damnarem, umquam illa ſcripſi. *Et in aperto mendacio.* Tu homo, in iſta luce temporum atque hominum, audes hæc ſic propalam ementiri? quaſi nemo eſſet qui mea legiſſet aut legeret? Mihi crede. ſinciput tibi ſanum non fuit, cum ſcripſiſti: ádmove in tempore cucurbitas, aut periſti.

Nondum etiam finis. ſed ut corporibus in præceps jactis nullum ultra ſui arbitrium eſt, nec eunt ſed feruntur: ſic tu qui ſemel ad calumniandum conviciandumque te projeciſti, abis extra omnem honeſti metam. Ego *ſuperbus & arrogans*, *qui his de rebus ſcribam nec Theologus*, *nec Iuriſconſultus*: quid denique? ut poſtea addis, *Ludimagiſter* tantum. *Varia convicia.* Bona fide, Ordines, utrum priſcus mos rediit, & convicia ſpargimus é plauſtro? Et an reſpondeo? non debebam: tamen breviter. De Iuriſconſulto quidem: non præferre me eum titulum, ſed tamen publice, in magna frequentia, & poſt ſolemnia experimenta, Lovanii * illo donatum. ** Anno ∞. Iɔ. lxxvi.* De Theologo: planiſſime, non ſum, fateor. & Patres tamen Græcos Latinoſque legi, ac pluſculum in iis quam tu intellexi. At de Ludimagiſtro quid tibi vis? ſcholam privatim me habuiſſe? numquam factum. In aliam ſpem, ſi neſcis, educaverunt me parentes. Bono honeſtoque genere ſumus: & per Aviam & Proaviam paternam nobiliſſimis familiis inſerti. *Genus noſtrum.* Illa ex *Eckhontiis* fuit, hæc é *Linckebekiis*: gente utraque jam intermortua, ſed tamen in noſtris

quoque Annalibus non ignota. Ipſi *Lipſii* ante annos centum, opibus & dignitate inter Bruxellenſium primos. Iſta jactare non aſſuevimus: ſed tu adigis, qui, quod olim neſcio quis Senecæ, mihi nunc inter probra objicis, *Profeſſoriam linguam*. Vtor ea, fateor, nec cum infamia aut damno Bataviæ veſtræ utor. hoc quoque fateor. denique facio, quod ante me nobiliſsimo Principes viri.

Agrippina apud Tacit. XIII. Annal.

Nō temere priſca innovanda.

Majorum inſtituta tueri ſacris cærimoniiſque retinendis, ſapientis eſt.] Omnino. & auſus eſt Plutarchus ſcribere, tutius honeſtiuſq; etiam in his errari. Verba ejus notabilia: Χαλεπὴ μὲν ἐν τούτοις ἡ ἀσφάλεια καὶ δύσκολος, ἐπισφαλέστερον δὲ αὐτῆς τὸ παρανόμως καὶ αὐθάδως, τὸ μετὰ δόξης παλαιᾶς καὶ συνήθους δι' εὐλάβειαν ἁμαρτανόμενον. *Difficilis in iſtis* (quæ ad religionem) *certitudo, & comprehenſu ardua. benignius tamen erratur, cum recepta & veteri opinione per circumſpectam timiditatem, quam contra mores, & præfidenter.*

Nota. In Craſſo.

Πανουργίας Diodori.

Sed hic rideo imperitiam tuam, an malitiam? Nam verba iſta ſic vertis, non quaſi fuerit *ſacris cærimoniiſque*: ſed omiſſa copula *ſacris cærimoniis*. & lingua Belgica pulchre me apud tuam plebeculam traducis, Senex, ſenex,

Τὸ γῆρας ὑμῶν εἰσορῶ οὐκ ἔχον. Eurip.

Nugæ non refutabiles.

Iam multa quoque in ipſam ſententiam (proprio verbo utar) deblateras: ſed quid reſpondeo? quod olim Ariſtoteles cuidam ſimili. qui cum multa nugatus eſſet, & abiens excuſaret, *Numquid moleſtus fui? Non mehercules, inquit. non enim attendi.* Diodore, ego non legi.

Vera mēs noſtra, ab illo corrupta.

Puni igitur, ſiquis turbat.] Numquam ſcripſi aut ſenſi aliter: nec hic atque infra errantes in religione punitum ivi, ſed turbantes. Tu ſi ſcis, quid in me clamas? ſi neſcis,

Τυφλὸς τά τ' ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ' ὄμματ' εἶ.

Sed ventum jam eſt ad locum, qui niſi fuiſſet,

fuiſſet, præclara hæc ſcripta non fuiſſent. Sic ipſe in ſermone alteri dixit, *Omnia ſe mihi condonare & remittere poſſe: non poſſe inſignem calumniam qua Lactantium inuſſi.* Quæ ea eſt? ſcripſi: Serio, ſerio, hoc imbibe. Nihil eſſe in rebus humanis religione præſtantius, eamque ſumma vi oportere defendi.] & in margine Lactantium adſcripſi. O facinus, ô injuria! *Lactantius hac plane, plane, in contrariam mentem ſcripſit: & vide Lector quid in aliis quoque Lipſio credas, corruptori, fatuo* (hem, hem, tolutim badiza.) *malitioſo*: & quid non? Triumphas, & inveheris equis albis. Ego quid? teneor miſer, deprehenſus ſum, nec Orci galea me teget. Tamen uno alteroque verbo Diodore. Legiſtin' *Monita* mea ad Lectorem? ſi non; injurius es, qui non lecta mea carpis: ſi ſic, (& vero legiſti, tu ipſe prodis & clamas:) malitia tua inſignis eſt, impingere mihi culpam, quam aperui ante, & retexi. Si tamen culpa eſt, uti proborum auctorum verbis in ſanam probamq; mentem. Nonne ea hic eſt? aude negare. Ambroſius: *Nihil majus* eſt *religione, nihil ſublimius fide*. Et quis non religionem ante res humanas habeat, eamque (probam utique) defendat? Etiam Ethnici ſciverunt & fecerunt. Valerius: *Omnia poſt religionem ponenda ſemper noſtra civitas duxit.* Inſitum hoc nobis, ut cum aliqua numinis notitia æſtimemus idem & tueamur. Tamen peccavi, quod teſtimonio Lactantii male utor. Ego teſtimonio? numquam putavi te tam matulam. Deſunt mihi ſcilicet teſtimonia clara, aperta, irreprehenſa de puniendis hæreticis: niſi particulam hanc ſumam à Lactantio, & iſto fine. Erras, erras. non hoc nobis propoſitum, ut Teſtimonia iſta adducere, ſed mentem ſententiamque noſtram exprimere, & filum illud ſermonis contexere invidendum aut irridendum vobis, non imitandum. Interdum tamen ut Teſtimonia: ſed tunc comparent. Erras amplius, quod cenſes Lactantium hanc ſententiam damnare. falſum. Ille Romanos ſentire ita dicit; nec de ſenſu aut defenſione

Ridicula ἀλαζονεία Diodori.

Πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον.

In calumnia 11.

Detectio fraudis.

Epiſt. ad Valent. Imp.

Lib. 1. cap. 1.

Error in mea mente:

Et alter in Lactantii.

carpit.

** Ideo præmiſit :* O quam inhoneſta volſitate, miſeri errant !

carpit, ſed de improvida defenſione. * Malam enim vanamque religionem, & ideo male, ibant defenſum. Iam hæc capis? heu vices rerum ! detractus es de tuo curru: & triumpharis, qui triumphabas.

Voluntas igitur defendendi proba, ſi probam.

IN CAP. III.

Pag. 108. *Limitata ſententia.*

Vnam religionem in uno regno ſervari.] In regno, inquam, bono & compoſito, & quale formamus atque optamus. Nam priora illa noſtra, bono tranquilloque ſtatui ſcripta ſunt: hæc quæ ſequuntur, turbido. illa perpetua ; hæc temporaria, atque utinam numquam eorum uſus !

Pag. 109. *Bella ἄσπονδα ob religionem.*

Quas diſſidiorum faces religio tibi accendit!] Atque ita accendit, ut nulla prudentia videatur poſſe reſtinguere. Vt enim fratrum odia acerrima ſunt: ſic eorum fere qui conſortes aliquando ejuſdem religionis. Tu, tu Deus adjuva.

Miſeria hujus ſæculi.

Colliduntur inter ſe Chriſtianæ reip. capita.] Miſerabili & novo prorſus exemplo. Videamus Annales omnium gentium, & omnis ævi : tam acria, tam diuturna bella pugnata non legemus de religione. Iuvenalis pro miro & monſtro habuit, duo opida in Ægypto concurriſſe inter ſe ob hanc cauſſam, & id dignum Satyra cenſuit: quid nunc diceret aut ſcriberet, ubi Europa pæne tota ?

Interpretatio.

Perierunt ac pereunt per ſpeciem Pietatis.] Altrinſecus verum eſt. ſive quod ii qui perdunt, demereri ſe Deum putant : ſive quod ii qui pereunt, mori pro divino cultu. Ceterum non neſcio ludos & mimos ſceleſte hic intervenire; & quorumdam ambitionem aut avaritiam velari hoc mantello. Paullus Æmilius pro me loquitor: *Nihil in ſacris bellis perinde offulit, atque mos jam exortus, ut honeſta præſcriptione ſuas quiſque reſpiciat res. In ore omnium Sanctum Piumque verſetur: conſilio, conatu, animo, ſecus afficiantur. Si de* In Phil. 11.

Mira & ſagax vaticinatio Æmilii.

religione tantum agatur, ſi oblivio noxa ſanciatur, ſi ſanatis mentibus, fortunis hominum abſtineatur, omnes idem ſentiant. Nunc de Mortalium jure, de Comitatu res eſt. Dicas virum vatem fuiſſe, & ſcripſiſſe in hoc ævum.

Maligna in nos ἐξέτασις.

Nec quidquam tam probe aut provide hîc dici, quod non vellicare malignitas poſſit.] Tu es exemplo. qui non ſenſus tantum, ſed verba etiam noſtra rimaris, & velut auraria trutina pendis.

Modeſtia noſtra carpitur.

Conſilia non decreta adfero, nec aſſero aliquid, ſed pono.] Hæc noſtra modeſtia eſt, quæ ſola effrenes tuos impetus debebat cohibere. Sed tu ut calx aqua accenditur: ſic efferaris temperanti omni ſermone. Hic igitur inſultas, & ais *repugnantia me ſcripſiſſe.* Nam in præloquio ad Lectorem dixi *communia quædam præcepta me dare, & velut decreta.* hic Scepticum ago, & nego me decernere. Semper tui ſimiles es, incogitans, intectus, & paratus inferre tantum ictum, non vitare. Vtrumque ego ajo recte & vere à me dictum. illud in duobus his Capitibus; illud in reliquo opere toto. Et quid ni hic ambigam? res Theologa eſt: quam haud injuria iis ſubjicio.

Ἀκρισία adverſarii.

* Οἳ μὲν φέρτεροί εἰσι νοῆσαί τε κρῖναί τε.

Homer. Odyſſ. ς. — Atque ego univerſe etiam didici. * ὡς εὖ περίχς γνωςικῆς μήτηρ ἡ ζητητικὴ ἀπορία. Non

Euſtach. Odyſſ. α. — deſipit, qui aliquid ambigit ô Diodore: ille magis qui in omnibus & ſupra omnes ſapit. Itaque ingenue & vere præfatus ſum illud, quod plus decies in hoc libro mihi impingis: *Me labi & errare non ſolum*

In Monit. ad Lectorem. — *poſſe, ſed debere.* Nonne ita eſt? miror amentiam. Solum ego Deum omniſcium, & expertem erroris habeo: hominum quidquid eſt, opinantur, vacillant, errant. Ipſi beati genii & æterni ſpiritus ab * errore non tuti, niſi Deo dirigente. Audi ſapientem à priſco ævo: *Inter cetera mortalitatis*

Senec. De Ira, l. II. cap. IX. — *incommoda & hoc eſt, caligo mentium: nec tantum* Neceſſitas errandi, *ſed errorum amor.*

* Qui potiores, me iſtæc cernere & arbitrari.

* Quod uberis ſcientiæ mater, inquiſitrix dubitatio.

Vnus Deus ἀπλανής.

* *Iudicii ſcilicet.*

Mortalitati agnatum errare.

amor. Audi ſapientem a novo ævo : *Nemo eſt mortalium, quem non aliqua pars ignorantiæ attingat. hanc contagionem ex ipſa mortalitate traximus. Nam homo cum errat, humanitus errat. Errorem autem in homine calumniari, eſt toti ipſi mortalitati convicium facere.* Audi, te reſpice, reſipiſce.

Κακυργία & ψευδογραφία.

Neſcio quid ſubinde nugaris, *me contemnere aliena judicia, utique Conſulum aut Tribunorum.* Nam ita dicis me ſcripſiſſe Cent. I. Epiſt. lxxxviii. *Tribuni illi me abſterreant? nihil. jactent ſe apud ſuam plebem; mihi abunde ſatis, ſi eques hic plaudat & Senatus.* En, etiamne Epiſtolæ hic mihi defendendæ ſunt? fiat. Ego nihil ibi de Conſulibus ſcripſi, nec nominavi vel verbo. Sententia etiam mea nec ſuperbiam nec contemptum præfert hoc ſenſu, quod ille Termaximus : Οἱ ἐν γνώσει ὄντες, οὔτε τοῖς πολλοῖς ἀρέσκουσιν, οὔτε οἱ πολλοὶ αὐτοῖς: *Qui cognitione imbuti, nec ipſi populo placent, nec populus ipſis.* Tu caudam ibi jacta. Triſmeg. Pœmād. cap. IX.

—— οἱ γὰρ ἐν σοφοῖς
Φαῦλοι, παρ' ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν. Eurip.

Irriſa noſtra brevitas.

Sugillas etiam Brevitatem meam, & in Socratis dicto facetus & venuſtus eſſe voluiſti. Quam te non decet! *riſimus*, quod ille ait, *camelum ſaltantem.* Sed de Brevitate, eam ego amo, amabo : *& ſi fieri poſſit, quid ſentiam oſtendere, quam loqui mallem.* Sen. epi. lxxvi.

Parvus & eſt cygni melior canor ille gruum quam
Clangor, in ætheriis diſperſus nubibus Auſtri. Lucret.

Hæreticorū duplex genus.

Qui ſibi errant & ſapiunt:

Duo genera eorum facio, qui in religione peccant.] In hac diviſione conſentit mecum Clemens Alexandrinus. *Ex iis*, inquit, *qui declinant à veritate, alii ſeipſos ſolos, alii vero propinquos quoque conantur fallere. Atque ii quidem qui appellantur δοξίσοφοι, id eſt opinione ſapientes, qui ſe veritatem inveniſſe exiſtimant, nullam habentes veram demonſtrationem, ii ſeipſos decipiunt : quorum non parva eſt multitudo, & quaſtiones declinantium propter confutationes, & doctrinam vitantium propter condemna-* Lib. VII. Stromat.

demnationem. Qui autem eos, qui accedunt, decipiunt: ii ſunt valde callidi & aſtuti. qui etiam ſi ſatis ſciant ſe nihil ſcire, probabilibus tamen argumentis obſcurant veritatem. Et vero diviſio hæc neceſſaria ob temperandum fervorem, qui in animis quorundam accenditur importune. *Difficile* enim *eſt modum tenere in eo quod bonum* (magis quod pium) *eſſe credideris.*

Qui alios inducunt.

Diviſio noſtræ ſententiæ & moderationi apta.

Seneca epiſt.

Puniantur â te, ne tu pro illis puniaris.] A te, a te dico, quicumque Rex aut Princeps. Nonne gladius tibi ad divina humanaque defendenda? *Rex qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat* Omne *malum intuitu ſuo.* Auguſtinus: *Quomodo reges ſervient Domino in timore, niſi ea quæ contra juſſum Domini fiunt, religioſa ſeveritate prohibendo atque plectendo?*

Reges hæreticos puniunto.

Prov. xx.

Epiſt. ad Bonif.

Maxime ſi turbant.] Et ante & nunc addo. Non enim quoſcumque in religione errantes puniri velim (tu ubique confundis & objicis) ſed hos peccantes. Qui ergo turbatores iſti ſunt? meo judicio duplices. Nam hoc quoque diſcrimino ad pœnarum diſcrimen. Priores, *qui palam contra leges, contra magiſtratus, novam religionem invehunt, docendo, ſcribendo, cœtus colligendo.* Alteri, *qui non tam novam religionem invehunt, quam produnt: & receptam quoque per diſputatiunculas & argutias in publico convellunt.* Quo in genere ventoſa fere iſta & prava ingenia; itemque homines Saturnii, queruli, δυσχεραίνοντες (ut Philonis verbis utar) τῇ πατρίῳ πολιτείᾳ, ψέγειν καὶ κατηγορεῖν ἀεὶ τῶν νόμων μελετῶντες: *male affecti erga patria inſtituta, & in reprehenſionem ſemper legum accuſationemque intenti.* Denique, uno verbo, quibus nihil placet quod aliis placet. Noſti eos Diodore?

Duplices Turbatores.

Violenti:

Subdoli:

Ingenia refractaria.

De cõfuſ. linguar.

Sed hic ſatagis valde ut reperias γνωμίδιον iſtud & commation apud Cyprianum. Subtiliter & acute multa divinas. Libero te æſtu. Verba Cypriani ſunt, ſententia mea. Poſt hæc erumpis, & lancinas univerſum meum librum: *Farraginem eſſe, inepta Miſcellanea, Moretum, Lan-*

Πανουργία fatua Diodori.

Conviciorum cumulus.

cem

cem *Satyram*, ſive, Hiſpanico verbo, *putridam ollam*. Euge, euge! Bene ſperare de tuo morbo incipio: evomuiſti. Sed enimvero quid iſta ad rem præſentem? imo quid iſta ad tuam cognitionem? Tu homo, quod ipſe fatearis, bonarum artium litterarumque rudis, judicas de litterato illo ſcripto? Appello, appello Diodore: agenda hæc ſunt apud aliud tribunal. ad ſubſellia Tribunicia non veniunt hæ cauſſæ. Quid tamen diſplicet? Confuſum eſt, breve eſt. De confuſione erras. nego quemquam veterum magis diſpoſite totam hanc rem ſcripſiſſe. De brevitate, verum eſt: & eo magis placet, quod te tuique ſimiles arcet ab illo ſcripto. Non capis hic, etiam quæ capis. *Omnium honeſtarum rerum ſemina*, ait Seneca, *animi noſtri gerunt: quæ admonitione excitantur, non aliter quam ſcintilla flatu levi adjuta ignem ſuum explicat.* Sed oportet, Diodore, prius in animis eſſe honeſti hanc ſcintillam, prudentiæ hanc ſcintillam: alias nullis follibus excitandum. Denique ego fateor, minime popularem eſſe illum librum: & quo uti aliquis magis poſſit debeatque, quam frui.

Ἀπαιδευσία. *Politica noſtra qualia: Diſpoſita: Brevia, & imperitis obſcura.* Epi. xcv.

Clementiæ non hîc locus.] Quid ergo? ego ſum ille Cyclops, Sciniſ, Phalaris, qui non miſereor? cui ludo & joco ſanguis humanus eſt? Ah, abſit. mite mihi pectus, fateor: & utinam Principibus, quos hæc res tangit! Cur igitur ita ſcribimus? quia publice expedit: quia ſeveri pro pietate & legibus eſſe volumus: quia hæc ipſa clementia eſt, non eſſe hic clementem. Multos ſervamus, dum unum tollimus; illum ipſum ſervamus, certe juvamus, dum tollimus. Non enim id facimus (mox audies) niſi in extreme & deſperate malis: quos ſiſti & reprimi in illo nequitiæ curſu, eſt pro ipſis. Sed & alias, cum citra mortem punimus, bono quoque eſt & expedit puniri. *Si miraris hoc pro aliquo eſſe, miraberis quoſdam ferro & igne curari, nec minus fame & ſiti. Sed ſi cogitaveris tecum, remedii cauſſa quibuſdam & radi oſſa & legi, & extrahi venas, &* *quædam*

Fruſtra inclementiæ accuſamur. *Cauſſæ ſeverioris dicti.* *Punitio bona punitis.* Senec. de Provid. c. III.

quædam amputari membra, quæ ſine totius pernicie corporis hærere non poterant: hoc utique patieris tibi probari, quædam incommoda pro his eſſe, quibus accidunt. Nam emendandi corrigendique per pœnas, bonus Princeps ſemper habet finem. *Quemadmodum quædam haſtilia detorta, ut corrigamus, adurimus, & adactis cuneis non ut frangamus, ſed ut explicemus, elidimus: ſic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus.* Auguſtinus in hac ipſa re: *Magis pro eis ſunt leges iſtæ, quæ illis videntur adverſæ, quoniam multi per illas correcti ſunt.* Iterumque: *Moleſtus eſt & medicus furenti phrenetico & pater indiſciplinato filio, ille ligando, hic cædendo; ſed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant: iſta potius manſuetudo falſa crudelitas eſt.* Denique de Turbatoribus hic loquor: ad quos Catonis illud aptem: *Miſereamini cenſeo. næ iſta vobis manſuetudo & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertet.*

Finis ejus correctio. — Idem 1. de Ira, cap. v. — Epiſt. ad Bonif. — Ibidem. — Apud Salluſt. in Conjur.

Vre, ſeca.] O verba nata in turbas! periiſſent illa, & calamus, cum ſcripſi. Et tamen ratione ſi dijudicamus, quid peccant? A veteris medicinæ ritu ſumptus ſermo, qui in ulcere aut vulnere ſecabant, & deinde ſiſtendo ſanguini urebant. Teſtimoniis hoc crede, & quod dicitur, *Mittatur ſenex in ſcholas.* Seneca, ut ego, planiſſime: *Hoc erit non molli via mederi, ſed * urere & ſecare.* Neſcio quis poëta alluſit:

Invidioſæ voculæ: Vnde & quomodo acceptæ? — Cõſolat. ad Helv. cap. 11. — * *Id eſt* aſperius mederi & durius.

Fortiter & ferrũ, ſævos patiemur & ignes.

Propert. lib. 1.

In hac ipſa, ipſa re, Hierony. verbo & imagine ſimili uſus: *Scindendæ putridæ carnes, & ſcabioſum animal à caulis ovium repellendum: ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereant.* Sed quid ego hæc ad te? *Oleum perdit & impenſas* (ut idem ſanctus & doctus vir loquitur) *qui bovem mittit ad ceroma.*

Priſci patres ſic locuti. — Ad Pammach.

Iterum obturbant tuæ nugæ. *Cicero hæc de Catilina ſcripſit, tu ad Hæreticos mala fide transfers.* Provide & bene monitum. Nam hercules periculum erat, ne ego aut alius cenſeres, ſcripta hæc à Cicerone in Hæ-

Ridicula ineptia.

reticos ipſos. *Senior bulla digniſſime*, tecum ego contendo?

Accurate de ratione puniendi vitium.

Sed de re. Quid volo igitur? non ad ferrum ſtatim omnes aut ignem, ô bone, non: ſed pro modo delicti coërceri aut puniri. Puniri dico. & caute ac circumſpecte communi eo verbo ſemper in hac re ſum uſus; non dixi, *Interfici* aut *Occidi*.

Gradus pœnarum faciendi.

Pœnarum gradus hic facimus, & nimiſquam raro ad extremum illum venimus. Vt medicus omnia tentat, priuſquam ad ſectionem aut uſtionem accedat: *ita legum Præſidem civitatiſque Rectorem decet, quamdiu poteſt, verbis, & his mollibus, ingenia cur...* *Tranſeat deinde ad triſtiorem orationem, qua moneat adhuc & exprobret: noviſſime ad pœnas, & has adhuc leves & revocabiles, decurrat. Vltima ſupplicia ſceleribus ultimis ponat, ut nemo pereat, niſi quem perire pereuntis etiam interſit.* (Senec. de Ira, lib. I. cap. V.) O Princeps nota, & hos tales ſapientes audi potius, quam iſtos de via clamoſos, & quibus cerebrum omne eſt in lingua.

Nobis illi quatuor ſunt.

Quod ſi mea quoque conſilia locum inveniunt, non invideo. Quatuor pœnarum genera ſive gradus in Turbatoribus illis agnoſco: Mulctam, Ignominiam, Exſilium, Mortem.

Secundum genera Turbatorũ diſſimile adhibemus.

Omnes utiliter, ſed aliter atque aliter adhiberi. Duas primas plerumque in minutis illis Turbatoribus, & quos poſui in Claſſe ſecunda: duas alteras in majoribus, & qui in Claſſe prima.

Mulcta, quid, & in quos uſurpanda.

Mulctam quid appellem, ſatis clarum eſt. pecuniarum nempe aliquod damnum, quod incurrant quoties in hac re peccant. In quos ea utilis? meo judicio in Sophos illos aut diſputatores, & quicumque publice liberi nimis aut protervi oris. Hos tales mulcta, nec ſanguinem ab iis, ſed pecuniam duce. Vetereſquoque fecerunt. & Theodoſii lex fuit: *quæ in convictos hæreticos* ſtatuit *decem librarum auri pœnam.* (Codic. Theod. De hæret.) Tu pro tempore & pro re moderare. Quid ſi contemnant? rarum erit: & apud quoſdam proficies. tamen ſi pertendunt, alterum ſcilicet adhibebis.

Ignominia quid, & quotuplex?

Ignominiæ telum. Ea eſt, quæ pudorem publice adfert, & maculam ſuffundit famæ.

mæ. Multa ſunt in hoc genere: & varie
uſurpata priſcis. Vetuſtiſſima in Eccleſia
Excommunicatio, id eſt, ut à templis ar- *Excõmu-*
cerent & communi piorum ſocietate. Sy- *nicatio.*
Can. VI. nodo Laodicena veteri canon fuit: περὶ
τοῦ μὴ συγχωρεῖν τοῖς αἱρετικοῖς εἰσιέναι εἰς τὸν
οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἐπιμένοντας τῇ αἱρέσει: *De non*
patiendo ut templum Dei hæretici ingrediantur, quamdiu in hæreſi perſeverant. Item in-
terdictio cum iis copulæ aut nuptiarum. *Interdictio*
Cã. XXXI. Eadem Synodus: *Non contrahere cum hære-* *nuptiarũ.*
ticis nuptias, nec filios aut filias collocare,
etiamſi promittant Chriſtiani fieri. Amplius,
Codex privatio munerum & honorum. ut Theo-
Theodo- doſii, Valentiniani, Arcadii lex fuit: qua *Privatio*
ſii. *omnis denegatur hæreticis facultas militandi,* *munerũ.*
quinimo extra urbis mœnia arcentur. Iuſti-
Georg. niani etiam latior: Ἑλληνίζοντας μὴ πολιτεύ-
Cedren. εσθαι ἢ αἱρετικούς, εἰ μὴ μόνους τοὺς ὀρθοδόξους
χριστιανούς. προθεσμίαν δίδωσι τοῖς τοιούτοις
εἰς ἐπιστροφὴν τριῶν μηνῶν: *Gentiles aut hæreticos non tangere remp. ſed ſolos Chriſtianos*
orthodoxos, datque iis ad converſionem tres
menſes. Potes ad hanc ignominiæ partem
referre, quod remoti *ab omni liberalitate*
aut ſucceſſione, quolibet titulo venienti. Item
inuſtiones frontium aut ſtigmata, ritu
priſco. Reperio in Anglia hæc adhibita *Inuſtio*
II. cap. ſub * rege Henrico II. De quo Guiljel- *frontium.*
XIII. mus Neubrigenſis. *Tunc Epiſcopi, ne virus* ** Anno*
hæreticum latius ſerperet, eoſdem publice pro- *M. C.*
nunciatos hæreticos, corporali diſciplinæ ſub- *LXII.*
dendos Catholico Principi tradiderunt. Qui
præcepit hæreticæ infamiæ characterem frontibus eorum inuri, & ſpectante populo virgis
coercitos urbe expelli. Ego pleraque ex iſtis
commode & judicio admiſerim: atque
etiam hanc frontium inuſtionem. Fallor,
aut ipſos dedecus illud valde coërceat, aut
aliis certe notabiles reddantur ad cavendum. Nam quæ de diſcreta veſte aut pileo dici poſſint, ridicula, & levia ad talia
ingenia refrenanda.

Iam *Exſilium* quoque inter Pœnas, id- *Exſilium*
que creberrimum olim fuit. Conſtantinus *frequens*
Imp. Arium & Arianos *deportari exſilio* *hîc olim.*
Eccleſ. præcepit. Conſtantius *Aëtium propter con-*
Hiſt. paſ- *feſſionem diſſimilis ſubſtantiæ mulctavit exſilio.*

ſio. Theodoſius minor, *Neſtorium pulſum ex Oriente, relegavit apud Oaſim.* Et exempla plura atque obvia. Ego hanc pœnam valde amplector, & peculiarem maxime huic malo cenſeam, quod ſepoſitione iſta & relegatione vitetur. Præſertim ſi ea fit priſco exemplo, in loco inſulaſque deſertas aut minus frequentes. Etiam in iis qui ſumme Turbatores, vide ne conve-nientiſſimum ſit illud, & ex Patrum ac Principum veterum mente. Nam etſi

Propria quaſi pœna.

Mors (quarta ea pœna eſt) in hoc genus ſeductores & Pſeudoprophetæ à Moſe decreta excercitaque ſit: tamen à Chriſtianis olim raro. & paucis ea Principum legibus expreſſa: idque terrendi fortaſſe magis, quam repræſentandi cauſſa. Theodoſii ſane hæc mens fuit: qui χαλεπὰς τοῖς νόμοις ἐπέγραψε τιμωρίας· ἀλλ' οὐκ ἐπεζήτει. οὐ γὰρ τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς δέος καθιστᾶν τοὺς ὑπηκόους ἐσπούδαζεν· ὅπως ὁμόφρονες αὐτῷ γένοιντο περὶ τὸ θεῖον· ἐπεὶ καὶ τοὺς ἑκόντι μετατιθεμένους ἐπῄνει. *Graves pœnas legibus conſtituebat, ſeu eas non exſequebatur. Non enim punire, ſed metum injicere ſubditis ſtudebat: ut concordes ſibi fierent in rebus divinis: quoniam & ſponte converſus laudabat.* Ego ſententiam meam non diſſimulo, Melius magiſque è re & mente Chriſtiana videri, ut maneas quam diu potes, in mulctæ aut ignominiæ gradu: & cum Tertulliano, *ſuffundere malis hominis ſanguinem, quam effundere.* Quod ſi ulterius progrediendum quoque ſit: Exſilio contentus eſto. aut ſi ad mortem: ſimplex tamen ea & mitis ſit, imo (arcanum aliquid audi)* arcana. Reliqua ſcelera cum caſtigantur, oſtendi expedit, hoc flagitium occuli & tegi. Cauſſa in promptu. ut miſerationem detrahas, & minuas ſermones. Ceterum illud imbibe: *Exquiſitior quaque crudelitas, illecebra eſt magis ſectæ.* Simul & hoc ſcito. quomodocumque rem inſtitues, erunt pravi iſti & refractarii (Deus ipſe prædixit, hæreſes fore) & multum ſi efficis, *non ut deſinant plane, ſed ne vincant.* Deum precor, tibi ô Princeps, moderatam mentem, illis ſanam & pœnitentem det.

Mors raro hîc uſurpata.

Et raro, ex noſtra mẽte uſurpanda.

Lenem tectamque eſſe expediat.

** Sic tamẽ ut aperta ſupplicii non damnem, cum Eccleſia judicat expedire.*

Deuter. c. XIII.

Sozom. Eccleſ. Hiſt. VII. cap. XII.

In Apol. cap. IV.

Tertull. Apolog. cap. ult.

Senec. De Ira, l. II.

Quam-

Quamdiu turbatores coërceri ſine majore turba poſſunt.] Hæc exceptio & quaſi limes eſt, quo priora illa ſigno. An ſeveritatem indefinite ſemper Principi prædicem ? non poſſum. *Cogunt ſæpe diverſas invenire medicinas, variorum experimenta morborum*, dixit in hac ipſa re Auguſtinus.

Siſtendus interdum Legu curſus.

·II. Retract.

Fatalis eſt iſta ingeniorum ſcabies.] Ita loquor, quia velut à cælo &, ut dixerim, aſtro aliquo eſt hæc peſtis. Atque ut corporum quidam morbi certis temporibus interveniunt : ſic nunc iſte animorum. Viri, fæminæ, ſenes, pueri, quæſtiunculis ludunt & laſciviunt: eoque ventum, ut pro parum ſano ſit, qui non ſic inſanit. Myſterium Theologia erat, facta eſt populare oblectamentum. Vis imaginem claram horum temporum ? Nicephori Gregoræ iſta lege. *Apud nos etiam opificibus effuſa ſunt arcana Theologiæ, atque ita omnes iſtabiant ratiocinatiunculis & ſermonibus ſyllogiſticis, ut herbæ & paſcuis armenta. Et illi, qui de recta fide ambigui ſunt, & qui nec quomodo credendum ſit ſciunt, nec quid ſit illud quod credere ſe dicunt; illi inquam & fora & porticus & theatra omnia Theologia compleverunt. neque ſolem hunc teſtem facere impudentiæ ſuæ reverentur. Quomodo autem non ſit abſurdiſſimum, olim quidem cum florerent Gentilium dogmata, ordinem aliquem fuiſſe, & arcana quæ Delforum Theologis commiſſa erant, nulli alii vel edicere vel indagare licuiſſe, ſive is Plato, ſive Socrates, aut alius ſapientia celebris fuiſſet : apud nos vero, qui purum pietatis myſterium profitemur, ita profanari res divinas, & omnibus, qui de Theologia diſſerere volunt, id licere ſuopte arbitrio & ſuffragio ?* Iam diſſidia & ambitionem quæ inter capita ſectarum & duces pulchre idem exprimit & deplorat. *Factionum vero Principes inter ſe digladiabantur, & linguas contra ſeſe mutuo armabant, non zelo divino, ſed iracundiæ impetu ducti. Nam qui ſecundum Deum eſt zelus, à ſuperna potentia dependet, & divina quadam ac moderata concinnaque ratione gubernatur. Qui vero mentis ſuæ fores ambitioni aperiunt, ii*

Pag. 110.

Curioſitas noſtri ævi.

Theologia prophanatio.

Hiſt. lib. XI.

Apud Græcos inferiores idem.

Lib. VI.

Partes & factiones.

Odia zelo velantur.

non vident zelum ſuum in æmulationem & odium converti, & pro frumento, uva, ceteriſque bonis fructibus, ſpinas & tribulos in hoc agro produci. Hæc autem ſunt lites, ab animo non ſatis inſtituto profectæ, & adverſariarum orationum certamina. Hæc in Græcia olim fuere. quando? cum paullo poſt ruit. Nos quid aliud exſpectemus, niſi malis errationibus finem facimus.

Ἀλογιςία *Diodori.*

Anus ad armillum, Diodorus ad illudia. *Si fatalis*, inquit, *iſta ſcabies, cur punis? Nam fato nulla humana vis aut mens reſiſtit.* Pueri in ſcholis reſpondeant, Fatali ſceleri fatales quoque eſſe pœnas. Nexa hæc inter ſe & devincta. Quamquam alia mente hoc à nobis dictum; & abſit ut ſcelera aut errores velimus eſſe a Fato vel aſtris. Sed alterius iſta loci ſunt.

Vbi, à quibus, & quatenus, diſputãdũ. Publicæ & populares diſputationes noxiæ.

Vt diſputare omnes malint, quam vivere.] Diſputationes ergo damno? non: ſi in loco, ſi inter idoneos, ſi cum modo uſurpatæ. Locum cenſeo, Scholas, Academias, Collegia. Idoneos, rerum ſacrarum & Philoſophiæ item peritos. Modum, ut contentio & nimia ſubtilitas abſint. *Nec enim quidquam minus convenit, quam ſubdolo iſta calliditas, animis conantibus magna.* Sed in publico & in populo diſputationes omnes valde * improbem. Primum, quia per eas excitantur ad novitates multi, & pruriunt. Seneca Epiſt. I.

** Niſi Principi aut iis qui præſunt, ob cauſſas, aliter videatur.*

Humanum genus eſt avidum nimis auricularum, Lucret.

ait Poëta. Deinde, quia Siſinnii conſilium (in re quidem iſta religionis) mihi probum, *viri diſerti, verum uſu periti, in litteris ſacris eruditi, & ſummi item philoſophi.* Nam hæc elogia illi dant ſcriptores. Is igitur Theodoſio ajebat: *Diſceptationes non ſolum non reconciliare ſchiſmata, ſed hæreticos præterea ad contentionem magis accendere. Idcirco concertationes Dialecticas vitandas, teſteſque adhibendas tantum * Formulas fidei a veteribus editas.* Antiqua enim & antiquos ſi rejiciunt, quæ ratio aut argutia eos vincet? Socrat. Eccleſ. Hiſtor. v. cap. x. & alii. Sozom. lib. vii. Eccl. Hiſtor. cap. xii.

Siſinnii conſilium.

*Τὰς ἐκδόσεις τῶν παλαιῶν.

* Mens refractaria ſemper Indoctorũ hominum, & nolunt vel cedere veris.

—— * αἰεὶ ἀπειρήλων νόος ἀνδρῶν
Δύσμαχος, οὐδ' ἐθέλουσι καὶ ἀτρεκέεσσι πιθέσθαι. Oppian.

Andro-

Nicetas Choniat. Andronicus igitur Imp. ſapiens, *qui tantum abſuit ut morem tunc & nunc receptum de divinis dogmatibus diſſerendi probaret, aut de Deo novum aliquid vel dicere vel audire vellet (etſi ipſe rerum divinarum peritiſſimus:) ut Novarum Patrarum Epiſcopum Euthymium virum eruditione clarum & Iohannem Cinamum, in tabernaculo ſuo contra Lopadium diſſerentes ſuper iſto*. Pater major me eſt, *non ſolum objurgarit, ſed etiam abjecturum ſe in præfluentem amnem Rhyndacum ſerio minatus ſit, niſi deſiſterent talia loqui*. Sed & Turcæ & Moſchi hac parte ſapiunt: apud quos de religione ſacriſque diſputare, capitale eſt. *Andronicus diſputationes damnat, aut ſubtiles inquiſitiones.*

Diſputationi aſſidet contentioſa aut curioſa Scriptio, quæ ipſa factiouum ſæpe cauſſa & fomentum. Tollatur. Quomodo? Primum, nequid edatur ſine idonea approbatione aut conſenſu: quod Plato palam requirit in rep. bene conſtituta. *Scripta nõ paſſim edenda.*

Lib. VII. De Leg. Τὸν ποιητὴν, ait, παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, καὶ δίκαια, ἢ καλὰ, ἢ ἀγαθὰ, μηδὲν ποιεῖν ἄλλό. τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι, πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ: *Poeta præter civitatis leges & jura, item honeſta & bona, nequid componito. & quod compoſuerit, necui privatorum ante oſtendere fas eſto, quam judicibus ſuper hac re conſtitutis Legumque cuſtodibus oſtenſa ea approbataque*. Secundo, ut ſi quid aliter editum, tollatur. Factum ſemper in ſcriptis impiis. ut in illis Protagoræ: de quibus Laërtius: Καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπὸ κήρυκα ἀναλεξάμενοι παρ' ἑκάστου τῶν κεκτημένων. *Et libros ejus in foro combuſſerunt, per præconem eos à ſingulis qui habebant colligentes*. Valerius de Numæ libris: *Eos quia aliqua ex parte ad diſſolvendam religionem pertinere videbantur, L. Petilius Prætor urb. ex auctoritate Senatus, per victimarios igne facto in conſpectu populi cremavit*. Et teſtimonia plura ſunt, etſi aliquando cum ſaluberrimæ rei abuſu. *Platonica proba lex.* *Edita quædam tollenda.* In Protag. Lib. I. cap. I.

Aculeones ubiq; & Curiones.] Quos ego quidem deteſtor: utique in iſta *Curioſi in religione, re, mali.*

re, quæ ſimpliſſima, & Fidem non ratio-
nem ducem habet. Aſſentiendum hic, non
quærendum. Plato mecum: τὸν μέγιστον θεὸν
καὶ ὅλον τὸν κόσμον φαμὲν οὔτε ζητεῖν δεῖν, οὔτε
πολυπραγμονεῖν τὰς αἰτίας ἐρευνῶντας, οὐ γὰρ
οὐδ' ὅσιον εἶναι: *Maximum illum Deum, &
univerſum Mundum dicimus neque inquiri
oportere, nec curioſe ſatagere cauſſas ſcrutan-
tes. neque enim fas eſſe.*

VII. De Legib.

Horum quanta multitudo!] Et ideo jure mitiges aut differas pœnam. Seneca: *In ſingulos ſeveritas Imperatoris diſtringitur; at neceſſaria venia eſt, ubi totus deſeruit exercitus.*

Multitudo peccantiũ pœnã tollit aut mitigat.

II. De Ira, c.x.

An non fas tempora paulliſper
Principi inſpicere?] Ego cenſeo: nam
honeſte cedit, qui tempori cedit. Plures
veterum Principum fecere (Eccleſiaſticæ
Hiſtoriæ docebunt) tum maxime Valen-
tinianus. De quo iſta Ammiani ſunt: *Va-
lentinianus hoc moderamine Principatus in-
claruit, quod inter religionum diverſitates me-
dius ſtetit, nec quemquam inquietavit, neque
ut hoc coleretur imperavit aut illud, nec in-
terdictis minacibus ſubjectorum cervicem ad
id quod ipſe coluit, inclinabat, ſed intemeratas
reliquit has partes ut* * *repperit.* Idem aut
ſimile Conſtantius, Theodoſius, alii: &
nonne nuper in Germania Carolus Quin-
tus? De cujus facto qui calide aut proter-
ve pronunciat, injuriam facit maximo
Principum a multis retro annis.

Temporum habenda ratio.

Valentiniani moderatio.

Lib. XXX.

* *Nota Diodore, non inſtituit.*

Omittere dico in tempus.] Non
ut eos fallas, aut fidem in occaſiuncula
frangas: (indigna hæc alto rectoque no-
ſtro Principe:) ſed ut interea cures, ver-
bis factiſque benigne ad meliora traducas.
Nonne Princeps ſemper poteſt? utinam in-
tellegat! per honores, præmia, pecunio-
lam, imo per ſpei ſolius auram, etiam
pertinaciſſimos ad ſe trahet. Atqui huic
rei quies & pax danda, & ſpecies aliqua
honeſti Transfugii. Hæc conſilia Chri-
ſtiani Principes ante aliquot annos ſi au-
diſſent, jam in Aſia & Africa volitarent
victricia noſtra ſigna.

Pax ad reducẽdos facit.

Itemque promiſſa, aut præmia.

Damnoſa regibus civica hæc bella.

Heu,

Heu, quantum terræ potuit pelagiq; parari.
Lucan. 1. *Hoc, quē civiles hauſerūt, ſanguine, dextræ!*

Iſtos ab atra bile Dies plerumque ſanat & Quies.] Deferveſcunt enim animi paullatim: & affectum veritas ac ratio vincunt. Sicut autem muſto tempus dandum eſt, ut deſpumet: ſic animis, uti fæces illas injiciant opinionum. Medici ajunt. Melancholicos morbos (nos ſenſimus) medicina omni efferari: idem in iſto eſt. quem vere μελαγχολίαν dixeris & Imaginoſum quemdam animi morbum. Princeps ille medicorum: Χρόνος ἐστὶν ἐν ᾧ καιρός· καὶ καιρὸς ἐν ᾧ χρόνος· ἄκεσις χρόνῳ, ἔστι δ᾽ ἡνίκα καὶ καιρῷ: *Tempus eſt in quo Occaſio: & Occaſio in qua tempus. Medela Tempore, eſt etiam ubi Occaſione contingit.* Qui potes, cape. *Errores paullatim exuuntur.* Hipp. in Præcept.

Natura contumax eſt humanus animus.] Et præſertim in re hac ſenſuum, cum opinio acceſſit pietatis. Clamant enim quod olim Achæorum ille prætor: *Veremur vos Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus: ſed plus veremur & timemus deos immortales.* Itaque cottidie vides. Torque, occide: *quaſi quadam dulcedine ac nectare ebrii cuncta contemnunt:* & eo veniunt, ut *dum mori poſt mortem timent, interim mori non timeant.* Si pro vera pietate, ô conſtantiam! ſi pro ejus ſpecie, ô pervicaciam! Sed concludo hunc locum Galeni verbis: Οὕτως ἄρα δυσαπότριπτόν τι κακόν ἐστιν ἡ περὶ τὰς αἱρέσεις φιλοτιμία, καὶ δυσέκνιπτον ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ ψώρας ἁπάσης δυσιατότερον: *Adeo contentio hæc circa Sectas malum eſt, quod nec avertas facile nec eluas, idque omni ſcabie inſanabilius.*

Pag. 111. *In religionis re pervicacia.* Lycortas apud Livium XXXIX. Arnob. 1. Minut. Felix in Oct. Lib. 1. De natural. lib. facul.

IN CAP. IV.

Pauca, ut opinor in hoc Capite mihi dicenda ſunt. De re non lubet hoc tempore: in te non eſt opus. Pleraque enim probas, & poſt fella guſtas nunc meos favos. Tamen hoc miraris, quomodo Mors & Vita *Fruſtra ἀντιλέγειν accuſamur.*

Vita in uno ore habitent; & qui antea gladios & ignes loquebar, nunc roſas & mulſa. Si res & tempora diſtinguis (quod ſerio feci:) non miraberis. atque adeo mirum erit te hoc poſſe mirari.

Vocula, vix, Latinis quoque negat.

Verbum *vix*, in margine valde te torquet. Scin' quid eo facias? abige & ejice, per me licet. Velim tamen Latiaris phraſis paullo magis te eſſe peritum.

Domi libertas & imperium.

Quieſco domi & ſileo.] Quiſque autem domi ſuæ imperat, ſi recte olim Telemachus:

Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο. Odyſſ. α.

Pag. 112.

Mẽti præter Deum nemo imperat.

Mentium rex Deus eſt. [Ambigere nemo poteſt. tamen quia par ſententia fortiter expreſſa a vetuſto Indorum Philoſopho Calano: lubet adjicere hæc ex epiſtola ejus ad Alexandrum Magnum. Φίλοι πείθουσι, inquit, χεῖρας καὶ ἀνάγκην προσφέρειν Ἰνδῶν φιλοσόφοις, οὐδ' ἐν ὕπνῳ ἑωρακότες τὰ ἡμέτερα ἔργα. σώματα γὰρ μετοίσεις ἐκ τόπου εἰς τόπον· ψυχὰς δ' οὐ δύνασαι ποιεῖν ἃ μὴ βούλονται, ἢ μᾶλλον πλίνθους καὶ ξύλα φωνὴν ἀφεῖναι. οὐκ ἔστι βασιλεὺς, οὔτε ἄρχων, ὃς ἀναγκάσει ἡμᾶς ποιεῖν ἃ μὴ προαιρούμεθα. *Amici ſuadent, uti manus & vim afferas Indorum Philoſophis, qui nec per ſomnium noſtras res viderunt. Corpora enim de loco in locum transferes: animos non coges quæ nolint, facere: aut citius lapides & ligna vocem emittere. Non eſt Rex aut Imperator, qui a igat nos facere ea quæ non decrevimus.*

In libro Philonis. *Quod omnis probus, liber.*

Modeſtia Gothici Regis.

Quis enim imponat mihi neceſſitatem.] Quæ eadem mens Theodahadi regis fuit: *Cum divinitas diverſas religiones eſſe patiatur, nos unam non audemus imponere.* Quod ſi regum non eſt religiones pro arbitrio imponere; quanto minus privatorum?

Caſſiod. lib. x. Var. epi. XXVI.

Preces ad Deũ non fictæ.

Summus ille Rex regum rogandus (ego ex animo facio) uti hoc miſerabili ævo aut errantium animos ſanet, pertinaciam tollat: aut ipſos reges, benignos miteſque faciat, & qui ſciant ſentiantque *homines, inquantum homines ſunt, emendandos eſſe* Auguſt.

potius

potius quam perdendos. Sit fervor eorum cum prudentia; ſeveritas cum clementia; actiones cum ſalute civium conjunctæ.
Proverb. xxi. Audi nos Deus. *in cujus manu eſt cor Regis, & velut rivus aquarum, quocumque voles, inclinas illud.*

IN ADMONITIONEM DIODORI.

DEfunctum me putabam: ecce unum adhuc capitulum in hac hydra. Admonitio concepta eſt in fine ad Imperatorem, Reges, Principes: in qua velut uno faſce complectitur & recolligit calumnias omnes ſive probra. Videamus breviter.

Ait, clare & vere jam à ſe oſtenſum, Periculoſum eſſe duci à cæco duce.] Id quidem vel cæco apparet, ajebat olim Philippus. A cæco duci, citra controverſiam, periculoſum eſt: ſed ille quis? qui dicit, an in quem dicis?

Appellaſſe & nominaſſe me cærimonias ſacras.] Quid de iis ſentiam, lib. 1. ſatis dixi. At nuſquam ita a me appellatas, non docebis.

Homer. Odyſſ. ξ. —— * Τί σε χρὴ τοῖον ἐόντα Μαψιδίως ψεύδεσθαι; ——

* Quid opus te, talis cum ſis, Mentiri aſſidue.

Nuſquam vel verbulo Principi à me deſignatam Chriſtianam veritatem.] Nego. & feci clare lib. 1. in ſuo loco, ubi de Senſu & Cultu divino ſcripſi: *Vtrique rei vera lux à ſacris litteris.* Copioſius aut uberius, non fuit hujus inſtituti.

Sumptu publico me hîc ſuſtentari.] Ita eſt. ſed nec grandi nimis, nec invidendo, Et tamen ſi oneri ſumus, imus,

Librum

Librum hunc meum ſuſpecta facere omnia in Europa, & præſertim in Gallia poſſe.] Suſpecta? pacata, mi homo: & id qui paci hoſtes ſunt, ſciunt. Tibi tamen pro vigilantia gratias debemus, quod

* Ταῦτα πρὸ πολλοῦ τῇ διόπτρᾳ σὺ βλέπεις. Piſidas.

*Hęc ante multo per dioptrã proſpicis.

Velle me in tempus religiones plures admitti, mox qui adhærent omnes è medio tolliatque interfici.] Planiſſime. Omnes, omnes: *à calvo ad calvum*. Vbi tamen hoc ſcripſi?

* κακοδαιμονᾷς ὦ ἄνθρωπε.

* Furiæ te agitãt ô homo.

Docere me fidem fallere, nec promiſſa ſervare.] Mene? qui nihil magis quam Fidei partes & ſacra ſtabilivi?

—— * σὺ δὲ μαίνεαι οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς. Homer. Odyſſ. ι.

* Tu jam non tolerabiliter inſanis.

Voluiſſe ſe hoc Opere omnibus prodeſſe, nec lædere vel ipſum Lipſium.] Quid volueris, neſcio: quod non læſeris, hoc ſcio. Vt tela quædam in cælum emiſſa, ire eo videntur, non eunt: ſic nos calumniæ tuæ petunt, non tangunt. Preme, preme. ego, cum Pindaro.

* ἀβάπτιστός εἰμι, φελλὸς ὡς ὑπὲρ ἕρκος ἅλμας.

* Immerſabilis ſum, ſicut ſuber ſuper maris ſeptum.

Non acriter aut aſpere ſe mecum egiſſe.] Mimus mihi inſuſurrat:

Malus ubi bonũ ſe ſimulat, tũc eſt peſſimus. Publ.

Tamen de acrimonia, fateor, nihil es ea uſus. *Ante hac putabam tibi eſſe cornua:* nunc aguus es. balas tantum:

Imo alios judicaturos, quod nimis leniter.] Habeo itaque gratiam, nam

—— *Pol, ſi quidem*
Connixus eſſes, per corium per viſcera, Plaut.
Perque os elephanto brachiũ tranſmitteres. Mil.

At hic indiligenter fuiſti. Ego autem, mea Salus, vitam tibi debeo, & *clementiæ tuæ Aram*.

Omnia quæ ſcripſit, vera eſſe, idque

idque ſe certo ſcire.] O confidentiam! hoc tamen nemo tibi credet, qui cerebrum in capite, non in calcaneis geſtat. Multa ſtolida & vana in hoc ævo legi:
* τϋτό γ' ἐςὶν ὑπερβολὴ μανίας.

* Iſtud vero eſt culmen omnis inſaniæ.

Nihil ſe in verbis meis exaſperaſſe, ſed omnia candide, puriter, & ex mera veritate protuliſſe,] Tu candide? qui me calumniis & mendaciis ubique oneras? qui ex profeſſo in toto ſcripto aliam ſententiam mihi affingis? omnia ad popularem invidiam deflectis, & torques? O pectus niveum! ô germen reliquum priſcæ probitatis!
Nævius. *Non hercle aplu da eſt hodie, quã tu nequior.*

Poſtremum, Serio conſiderandum iis eſſe quorum intereſt, annon expediat, imo neceſſum ſit, Latinam SITVLAM conſcribi atque effundi: ut ſcintillæ hujus late ſparſi incendii ubique gentium extinguantur.] Conſideravi ego: & ita cenſeo, Prorſus id neceſſarium, eque republica eſſe. Hoc amplius, ut tuus iſte liber (nam tu per verecundiam ſignificas magis, quam expromis) in Latinam pluresque alias Linguas tranferatur, excudatur, per omnia opida, fora, conciliabula, divulgetur; in bibliothecis locisque publicis reponatur, & contra caſus mortalitatis (exemplo Imp. Taciti, qui ſcriptori ſuo gentili honorem hunc habuit) quotannis renovetur: ut hoc modo clara æternaque apud omnes gentes fit

SAPIENTIA DIODORI.

Habes, Quæ viſum mihi in tempore reſpondere, atque adeo extempore. Speramus nihil omiſſum, quod proprie ad rem faciat: ſiquid eſt, erit me inſciente. Quamquam alioqui *nemo reprehenſus eſt, qui è*
Varro. *ſegete ad ſpicilegium reliquit ſtipulam.* Alius ſi volet, tollet. De Religione aut Rep. quæ multa & ambitioſe miſcuiſti, non ſum reſecutus; quia aliena ſunt; quia

pro

pro ingenio noſtro non ſunt; qui haud procaciter inter hos ſinus & ſcopulos navigamus. denique quia riſimus tam graviter ea a te dicta. Cleomenes olim Spartæ rex, Græculo cuidam multa de Fortitudine diſſerenti, aures non præbuit, & avertit. Illo mirante, Quia enim, inquit, ſi Hirundo hæc diceret, idem quod nunc facerem, atque affatim riderem: ſin autem Aquila, darem ei libenter mentem & aures. Simile in te Diodore. quem tam ſerio, & cum affectu de utraque diſſerentem ridemus, qui ſciamus quo modo in utramque ſis affectus. Siquid autem hic aut alibi in te luſi, ſive jeci (quod modice a me factum & diſtricte:) ignoſces: & feres æquo animo, tu laſcivus ille Provocator, pauca non convicia noſtra, ſed dicta. Quod ſi reſponſum etiam paras: facito. ſed jam ante edico: alium tibi quære parem. Non ultra tecum componor: nec contra Retiarium ferula me delectat. Quis etiam finis? erit, quod dicitur, Thuſcum jurgium, & per eamdem lineam aſſidue reciprocabimus ſerram. Bonis cordatiſque viris ſatis diximus: tibi ipſi ſatis. Cede, cede: *Bonum eſt à veritate vinci.* Diſce, diſce: *Nulla atas ad perdiſcendum ſera eſt. Erubeſcat ſenectus, qua emendare ſe non poteſt. Non annorum canicies eſt laudanda, ſed morum.*

* Οὐχ αἱ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν. Menand.

* Cani capilli haud afferunt prudentiam.

Quod ſi aliter tibi viſum, fiat. ſi tamen,

ORDINES,

Vobis ita viſum: quos ego cenſeam utrique noſtrum ſtilo & calamo interdicere, in hunc quidem uſum. Non ſemper debent eſſe *Saturnalia*. Tu Diodore æternum mihi ſalve.

FINIS.

APPROBATIO.

POLITICORVM IVSTI LIPSI libros ab auctore ipſo probe recognitos, una cum Notis, prælo dignos cenſeo. Lovanii XII. Calendas Octobres, M. D. XCIII.

Henricus Cuyckius, D. Petri Lovanii Decanus, Academiæ Cancellarius, & Pontificius ac Regius librorum Cenſor.

5h

Digitized by Google

Vita Nova
di M. Sillitti
Latina-(B. Piave)
1971